

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KENTSEL YENİDEN YAPILANMA ARACI OLARAK BÜYÜK
ÖLÇEKLİ ORGANİZASYONLAR: İSTANBUL ÜZERİNE BİR
DEĞERLENDİRME**

DİDEM BIÇKICI

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI
KENTSEL DÖNÜŞÜM VE PLANLAMA PROGRAMI**

**DANIŞMAN
PROF. DR. ASUMAN TÜRKÜN**

İSTANBUL, 2019

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTSEL YENİDEN YAPILANMA ARACI OLARAK BÜYÜK
ÖLÇEKLİ ORGANİZASYONLAR: İSTANBUL ÜZERİNE BİR
DEĞERLENDİRME**

Didem BIÇKICI tarafından hazırlanan tez çalışması 02.08.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Asuman TÜRKÜN
Yıldız Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Asuman TÜRKÜN
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. İclal DİNÇER
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Besime ŞEN
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

ÖNSÖZ

“Kentsel Yeniden Yapılanma Aracı Olarak Büyük Ölçekli Organizasyonlar: İstanbul Üzerine Bir Değerlendirme” konulu tez çalışmam süresince her zaman gülen yüzüyle destek olan, araştırmayı öğreten çok değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Asuman TÜRKÜN’e teşekkürü bir borç bilirim.

Kendine güvenen adımlarla ilerlemeyi, çabanın kıymetini öğreten sevgili ailem; canım babam Mustafa BIÇKICI, kıymetli annem Naciye BIÇKICI, sonsuz destek ve anlayışı için canım kardeşim Çiğdem BIÇKICI’ya teşekkür ederim.

Ağustos, 2019

Didem BIÇKICI

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
ÇİZELGE LİSTESİ	x
ÖZET	xii
ABSTRACT.....	xv
BÖLÜM 1	
GİRİŞ.....	1
1.1 Literatür Özeti.....	1
1.2 Tezin Amacı	3
1.3 Hipotez	6
1.4 Çalışmanın Kapsamı.....	6
1.5 Araştırma Yöntemi	9
BÖLÜM 2	
1980 SONRASI DÖNEMDE YENİDEN YAPILANMA SÜREÇLERİ.....	12
2.1 Küreselleşme Sürecinin Zeminini Oluşturan Dinamikler	13
2.2 Küreselleşme Olgusu ve Kentsel Yapı Üzerine Etkisi	15
2.2.1 Küreselleşme Olgusunun Kültürel Yapı Üzerindeki Etkileri.....	23
2.2.2 Küreselleşme Olgusunun Kentsel Mekân Üzerindeki Etkileri.....	27
2.3 Küreselleşme ile Kentlerde Geliştirilen Mekânsal Stratejiler	30
2.3.1 Küresel Kent ve Yarışan Kent Kavramları.....	33
2.3.2 Kent İmgesi ve Kent Kimliği Kavramları	41
2.3.3 Kentsel Pazarlama ve Kentsel Markalaşma Kavramı	46
2.3.4 Kültür Endüstrisi Kavramı	54
2.4 Bölüm Sonucu	57
BÖLÜM 3	
TÜKETİM MEKÂNI OLARAK KENTLERİN MARKALAŞMASI ve PAZARLANMASI.....	60
3.1 Mega-Organizasyon Kavramı.....	61
3.2 Mega-Organizasyon Türleri ve Özellikleri.....	72

3.2.1	Karnavallar ve Festivaller.....	74
3.2.2	Fuarlar ve Expolar	75
3.2.3	Bienaller	83
3.2.4	Spor Organizasyonları	84
3.2.5	Avrupa Kültür Başkentliği	89
3.3	Dünya Örnekleri ile Mega-Organizasyonlar	90
3.3.1	Expo Dünya Fuarı- 1998 Lizbon Expo	96
3.3.2	Spor Organizasyonları- 1992 Barselona Olimpiyatları	102
3.3.3	Avrupa Kültür Başkenti- 2008 Liverpool AKB	108
3.3.4	Spor Organizasyonları- Çeşitli Dünya Örnekleri	111
3.4	Bölüm Sonucu	115

BÖLÜM 4

İSTANBUL'UN KÜRESEL DÜZLEM İÇERİSİNDEKİ KONUMU		118
4.1	Küresel Kent Hiyerarşilerinde İstanbul'un Yeri.....	119
4.1.1	GAWC Alfa, Beta ve Gama Küresel Şehir Hiyerarşisi.....	123
4.1.2	Mori Memorial Vakfı Küresel Kentler Endeksi	128
4.1.3	A.T. Kearney Küresel Kent Endeksi	134
4.1.4	Economist IntelligenceUnit Küresel Kent Rekabet Endeksi.....	136
4.1.5	Knight Frank Küresel Kent Araştırması.....	137
4.2	Nüfus Yoğunluğu ve Turizm Açısından İstanbul'un Yeri	143
4.3	Mega-Organizasyon Ev Sahipliği Yapan Kentler Karşılaştırması	145
4.4	Bölüm Sonucu	146

BÖLÜM 5

İSTANBUL'DA MEGA-ORGANİZASYONLARIN YENİDEN YAPILANMA SÜREÇLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....		149
5.1	Kente İlişkin Temel Göstergeler	151
5.1.1	Konum ve Çevresel İlişkiler	151
5.1.2	Demografik Yapı	152
5.1.3	Ekonomik Yapı.....	154
5.2	Kentsel Gelişimde Yaşanan Değişimlerin Dönemin Hâkim Dinamikleri Doğrultusunda İncelenmesi	158
5.2.1	1980 Öncesi Kentsel Gelişim Süreci.....	159
5.2.2	1980 Sonrası Kentsel Gelişim Süreci	163
5.3	Küreselleşme Süreci ile Birlikte İstanbul'da Kentsel Pazarlama ve Markalaşma Adımları	171
5.3.1	Üst Ölçekli Planlar ile İstanbul'a Tanımlanan Rolün Değişimi	171
5.3.1.1	2006 Onay Tarihli İstanbul Çevre Düzeni Planı ile Tanımlanan İstanbul	172
5.3.1.2	2014-2023 İstanbul Bölge Planı ile Tanımlanan İstanbul.....	182
5.3.2	İstanbul'un Kültür Envanteri ve Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi.....	183
5.3.2.1	Sosyo-Kültürel Altyapısının Değerlendirmesi	183
5.3.2.2	Koruma Alanları ve Tarihi Değerleri.....	191
5.3.2.3	İstanbul Kültür Üçgeni.....	193
5.3.3	Gerçekleştirilen Sosyo-Kültürel Organizasyonlar.....	196
5.3.4	Ev Sahipliği Yapılan Mega-Etkinlikler ve İstanbul	199

5.3.4.1	Formula 1 Grand Prix	203
5.3.4.2	Olimpiyat Oyunları	204
5.3.4.3	Avrupa Kùltür Başkenti	207
5.3.5	Kent İmgesinin Mega-Projeler ile Yeniden Yapılanması	209

BÖLÜM 6

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	217
KAYNAKLAR	221

EK-A

ARAşTIRMA YÖNTEM ŞEMASI	231
-------------------------------	-----

EK-B

AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTLERİ	233
---------------------------------	-----

EK-C

MEGA-ORGANİZASYONLAR VE EV SAHİBİ KENTLER	235
---	-----

EK-D

ÜST ÖLÇEKLİ PLAN STRATEJİLERİ VE İSTANBUL	237
---	-----

EK-E

MEGA-PROJELERİN MEKANSAL DAĞILIMI	239
---	-----

EK-F

GZFT ANALİZİ	241
--------------------	-----

ÖZGEÇMİŞ	243
----------------	-----

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2. 1	Kentsel gelişim ve küreselleşme çeşitleri arasındaki ilişki 29
Şekil 2. 2	Rust-Belt bölgesi 31
Şekil 2. 3	Küresel kentlere ait ortak ekonomik dinamikler 38
Şekil 2. 4	Kentsel rekabette yeni üretim ve tüketim alanları, yeni pazar ilişkisi..... 40
Şekil 2. 5	Bilbao-Guggenheim müzesi-Frank Gehry..... 41
Şekil 2. 6	Kent imgesinden markalaşma olgusuna geçiş süreci 59
Şekil 3. 1	Mega-etkinlik kategorileri ve etkinliğin uluslararası düzeyde etkisi..... 69
Şekil 3. 2	Crystal Palace, Hyde Park, Paris 76
Şekil 3. 3	Palais de l'Industrie, 1855 evrensel sergisi, Paris 77
Şekil 3. 4	Palais des Beaux-Arts (Güzel Sanatlar Sarayı) 77
Şekil 3. 5	Eiffel kulesi, 1889 evrensel sergisi, Paris..... 78
Şekil 3. 6	Uluslararası sergi çeşitleri; bienaller, expolar 80
Şekil 3. 7	Crystal Palace, 1852 Londra evrensel sergisi..... 82
Şekil 3. 8	1895 Venedik Bienali 83
Şekil 3. 9	Barselona Olimpiyat Stadyumu, Sant Jordi Spor Salonu, Olimpiyat Müzesi 85
Şekil 3. 10	Frei Otto- Münih Olimpiyat Stadyumu 86
Şekil 3. 11	Atina Olimpiyat Stadyumu 86
Şekil 3. 12	Arata Isozaki ve Pierpaolo Maggiora tarafından tasarlanan hokey stadyumu 87
Şekil 3. 13	Tagus Nehri kıyısı endüstri bölgesi-1993..... 97
Şekil 3. 14	Etkinlik kapsamında bölgenin dönüşümü Tagus Nehri kıyısı-1996 97
Şekil 3. 15	Tagus Nehri kıyısı EXPO alanı-günümüz kullanımı 2018..... 97
Şekil 3. 16	Tagus Nehri kıyısı dönüşüm projeleri 98
Şekil 3. 17	Lizbon EXPO uygulama alanları..... 99
Şekil 3. 18	Kültür kenti olarak nitelendirilen kentler arasında Lizbon'un konumu .. 101
Şekil 3. 19	Lizbon-Uluslararası yolcu hareketi- havayolu hareketleri (1998-2007) . 101
Şekil 3. 20	Lizbon-Turist sayısındaki değişim ve konaklanan gece sayısı ilişkisi (1998-2007) 102
Şekil 3. 21	Zona Franca sanayi bölgesi 103
Şekil 3. 22	Barselona Olimpiyatları uygulama alanları 104
Şekil 3. 23	Barselona- Turist sayısındaki değişim ve konaklama gece sayısı ilişkisi 1990-2001..... 106
Şekil 3. 24	Barselona- havaalını uluslararası yolcu hareketleri 1990-2001..... 107

Şekil 3. 25	Barcelona- Avrupa Kentleri arasında turizm sektöründeki büyüme oranları 1997-2004.....	107
Şekil 3. 26	Kent içinde atıl durumdaki alanlar ve büyüklükleri, İngiltere, 2001.....	108
Şekil 3. 27	Liverpool Avrupa Kültür Başkenti etkinlik alanları.....	109
Şekil 3. 28	Liverpool- Havalanı uluslararası yolcu hareketi 1999-2008.....	111
Şekil 4. 1	GAWC Alfa, Beta, Gama küresel şehir hiyerarşisi kriterleri.....	124
Şekil 4. 2	GAWC küresel şehir bölgeleri.....	126
Şekil 4. 3	Hizmet sektörlerinin GAWC küresel kentler arasındaki ağları ilişkileri.....	127
Şekil 4. 4	Mori Memorial Vakfı küresel şehir hiyerarşisi değerlendirme kriterleri.....	129
Şekil 4. 5	Mori Memorial Vakfı küresel kent konumları ve dağılımları.....	129
Şekil 4. 6	Mori Memorial Vakfı küresel kent değerlendirmesi-kent aktörleri.....	131
Şekil 4. 7	Mori Memorial Vakfı 2012 Küresel Şehir Güç Endeksi.....	132
Şekil 4. 8	A.T Kearney küresel kent hiyerarşisi değerlendirme kriterleri.....	134
Şekil 4. 9	A.T. Kearney küresel şehir endeksi 2012.....	135
Şekil 4. 10	Dünya kentleri nüfus yoğunlukları karşılaştırması.....	143
Şekil 4. 11	Dünya kentleri nüfus yoğunlukları karşılaştırması-2.....	143
Şekil 4. 12	Türkiye kentleri nüfus yoğunlukları dağılımı.....	144
Şekil 4. 13	İstanbul nüfus yoğunluğu değişimi.....	144
Şekil 4. 14	Dünya üzerinde fotoğraf çekilen ve paylaşılan noktaların dağılımı.....	145
Şekil 5. 1	İstanbul- Yıllara göre nüfus değişimi (2000-2018).....	153
Şekil 5. 2	İstanbul- Yıllara göre nüfus değişimi (2000-2018).....	153
Şekil 5. 3	İstanbul- Yıllık nüfus artış hızı (%o).....	153
Şekil 5. 4	İstanbul makroformunun tarihi gelişim süreci.....	159
Şekil 5. 5	Türkiye sektörel yığılma ve öne çıkan merkezler.....	174
Şekil 5. 6	İstanbul ve yakın çevresi sektörel yoğunlaşma- alt merkez.....	174
Şekil 5. 7	2006 onay tarihli İstanbul Çevre Düzeni Planı- hedef ve stratejiler.....	176
Şekil 5. 8	2006 onay tarihli İstanbul Çevre Düzeni Planı- Öngörülen merkez kademelenmesi.....	177
Şekil 5. 9	2006 onay tarihli İstanbul Çevre Düzeni Planı- Sanayi desantralizasyonu ve müdahale yöntemleri.....	178
Şekil 5. 10	2006 onay tarihli İstanbul Çevre Düzeni Planı- Üretim alanları.....	178
Şekil 5. 11	2006 onay tarihli İstanbul Çevre Düzeni Planı- sektörel dağılım.....	179
Şekil 5. 12	İstanbul'un kimlik değeri bileşenleri.....	180
Şekil 5. 13	2006 onay tarihli İstanbul Çevre Düzeni Planı- Öngörülen turizm.....	181
Şekil 5. 14	2006 onay tarihli İstanbul Çevre Düzeni Planı- Öngörülen fuar alanları.....	181
Şekil 5. 15	İstanbul müze sayısı.....	184
Şekil 5. 16	İstanbul müze ziyaretçi sayısı.....	185
Şekil 5. 17	İstanbul kütüphane sayısı.....	186
Şekil 5. 18	İstanbul ve Türkiye tiyatro sahnesi sayılarındaki değişim.....	188
Şekil 5. 19	İstanbul tiyatro seyirci sayısı değişimi.....	188
Şekil 5. 20	İstanbul sinema salonu sayısı değişimi.....	190
Şekil 5. 21	İstanbul sinema seyirci sayısı değişimi.....	190
Şekil 5. 22	İstanbul kültür altyapısı konumsal değerlendirme-Kültür Üçgeni.....	195
Şekil 5. 23	Formula 1 Grand Prix tesisi konumu.....	204
Şekil 5. 24	Olimpiyat stadyumu ve olimpiyat köyü konumu.....	206
Şekil 5. 25	1998-2000 yılları arasında gerçekleştirilen projeler.....	210
Şekil 5. 26	1998-2005 yılları arasında gerçekleştirilen projeler.....	210
Şekil 5. 27	1998-2010 yılları arasında gerçekleştirilen projeler.....	211
Şekil 5. 28	Mega-organizasyonlar ve doğal eşikler ile ilişkisi.....	211

Şekil 5. 29	Mega-projelerin türleri bakımından değerlendirilmesi.....	212
Şekil 5. 30	Kültür ve turizm odaklı mega-organizasyonların kümelenmesi	213
Şekil 5. 31	Küreselleşme süreci ve konut alanları yerleşim eğilimleri	214
Şekil 5. 32	Avm-plaza yerleşim eğilimleri-konut alanı ilişkisi.....	215
Şekil 5. 33	Hizmet sektörleri yerleşim eğilimleri	216

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 2. 1	Küreselleşme sürecine ait katmanlar ve içerikleri.....19
Çizelge 2. 2	Küreselleşme sürecinde uluslararası şirketlerin yer seçimi ve merkez kentler..... 21
Çizelge 2. 3	Küresel kentlerin ortak özellikleri..... 36
Çizelge 2. 4	Tarihsel süreç içerisinde geliştirilen farklı kentsel markalaşma stratejileri 53
Çizelge 3. 1	Mega-organizasyon türleri ve örnekleri-Roche, Getz, Richards & Wilson ve Ritchie'ye göre 66
Çizelge 3. 2	Kültür eksenli organizasyon türleri..... 67
Çizelge 3. 3	Çalışma kapsamında mega-organizasyon türlerinin değerlendirme kriterleri..... 73
Çizelge 3. 4	Çalışma kapsamında mega-organizasyon türleri ve genel özellikleri... 74
Çizelge 3. 5	19.yy sonunda gerçekleştirilen ulusal ve uluslararası sergiler-dünya fuarları (1851-1939) 79
Çizelge 3. 6	19. yy sonrası expolar, fuarlar, uluslararası sergiler..... 81
Çizelge 3. 7	Tarihsel süreç içerisinde mega-olayların kentsel ve bölgesel bir uygulama aracı olarak gelişmesi..... 92
Çizelge 3. 8	Lizbon EXPO uygulama bölgeleri ve özellikleri..... 100
Çizelge 3. 9	Barselona Olimpiyatları uygulama bölgeleri ve özellikleri..... 105
Çizelge 3. 10	Liverpool Avrupa Kültür Başkenti etkinlik alanları ve özellikleri..... 110
Çizelge 3. 11	Alan araştırması değerlendirme kriterleri..... 116
Çizelge 3. 12	Mega-organizasyon örnekleri değerlendirme- GZFT analizi..... 117
Çizelge 4. 1	Küresel kentlerde bulunan donatı alanları, kentsel fonksiyonlar..... 120
Çizelge 4. 2	Friedmann birincil ve ikincil dünya kenti değerlendirmesi..... 122
Çizelge 4. 3	GAWC Alfa, Beta, Gama küresel kentler sıralaması..... 125
Çizelge 4. 4	Mori Memorial Vakfı küresel kent sıralaması..... 130
Çizelge 4. 5	Knight Frank küresel şehir araştırması 2011 sınıflandırması.....138
Çizelge 4. 6	Knight Frank küresel kent sıralaması-zenginler için girişimci ve romantik ilk 20 kent değerlendirmesi..... 139
Çizelge 4. 7	Küresel kent hiyerarşileri özet değerlendirme tablosu..... 142
Çizelge 5. 1	İdari yapı karşılaştırması- Türkiye-İstanbul karşılaştırması..... 152
Çizelge 5. 2	Ekonomik mevcut durum- Türkiye-İstanbul karşılaştırması..... 155
Çizelge 5. 3	Sektörel dağılım değerlendirmesi- Türkiye- İstanbul karşılaştırması..... 156
Çizelge 5. 4	Kültür ekonomisi sektörlerinin yıllara göre Türkiye toplam girişim ve istihdam değişimleri 2004-2008 158

Çizelge 5. 5	1980 öncesi dönemde Türkiye ve İstanbul'da toplam nüfus ve yıllık nüfus artış hızları (1927-1975).....	161
Çizelge 5. 6	Müze sayıları açısından İstanbul ve öne çıkan 5 küresel kentin karşılaştırılması.....	185
Çizelge 5. 7	Kütüphane sayıları açısından İstanbul ve öne çıkan 5 küresel kentin karşılaştırılması.....	187
Çizelge 5. 8	Kamusal sanat galerileri sayısı açısından İstanbul ve Öne Çıkan 5 Küresel Kentin Karşılaştırılması.....	187
Çizelge 5. 9	Tiyatro faaliyeti ile ilişkili göstergeler açısından İstanbul ile beş küresel kentin karşılaştırılması.....	189
Çizelge 5. 10	Sinema faaliyeti ile ilişkili göstergeler açısından İstanbul ile beş küresel kentin karşılaştırılması.....	190
Çizelge 5. 11	İstanbul koruma alanları ve özellikleri.....	193
Çizelge 5. 12	İstanbul kültür altyapısı ve mekânsal dağılımı-Kültür Üçgeni değerlendirmesi.....	194
Çizelge 5. 13	İstanbul'da gerçekleştirilen sosyo-kültürel etkinliklerin temalarına göre dağılımı.....	197
Çizelge 5. 14	Tarihsel süreç içerisinde bienale katılan sanatçı sayısı.....	199
Çizelge 5. 15	İstanbul'un ev sahipliği yaptığı mega-organizasyonlar.....	202
Çizelge 5. 16	Olimpiyat oyunları hazırlık ve adaylık süreci.....	205

**KENTSEL YENİDEN YAPILANMA ARACI OLARAK BÜYÜK
ÖLÇEKLİ ORGANİZASYONLAR: İSTANBUL ÜZERİNE BİR
DEĞERLENDİRME**

Didem BIÇKICI

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Asuman TÜRKÜN

1980’li yıllardan itibaren ekonomik faaliyetlerin daha rekabetçi, daha karmaşık bir hal alıp; etki alanı bakımından dünya geneline yayıldığı görülmektedir. Özellikle 1980 sonrası dönemde, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak, küreselleşme olgusunun ortaya çıkışıyla birlikte, bilgi ve sermayenin dünya çapında akışının hızlandığı belirtilmelidir. Kentler ve bölgeler arasındaki erişilebilirliğin artmasına bağlı olarak artan sermaye dolaşımı seviyeleri, dünyada sosyo-ekonomik ve mekânsal yeniden yapılanma süreçlerini beraberinde getirmiştir. Önceki dönemlerden farklı olarak, yerel yönetimlerin girişimi ile birlikte, sermaye ve nitelikli emeğin kente çekilmesi ve yatırımların yönlendirilmesi amacıyla küresel hiyerarşide ön plana çıkmaya çalışan kentler, önemli bir kimlik değeri yaratmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda ise, kentsel alan içerisinde atıl durumda kalmış veya sanayinin desantralizasyonu ile birlikte sanayiden geri kalan alanlara yatırım yaparak rekabet gücünün artırılması temel amacı oluşturmaktadır. Yoğunlaşan rekabet ortamında, kentlerin küresel düzlemdeki rollerinin çarpıcı biçimde değiştiği belirtilmelidir. Kentlerin, kendi ülkelerinden ve sınırlarından bağımsız şekilde diğer dünya kentleriyle rekabet edebilecek odak noktaları olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Özellikle turizm ve nitelikli hizmet üretimi dâhil olmak üzere profesyonelleşen hizmet sektörlerinin mekânsal gereklilikleri ile gayrimenkul ve inşaat sektörleri aracılığıyla sermaye birikiminin artması, kentsel alanların sosyo-mekânsal olarak yeniden yapılandırılmasında etkili olmuştur.

1980'lerden itibaren, Türkiye'de birçok kentte de benzer bir süreç görülmektedir. Hizmet sektörleri ile birlikte gayrimenkul ve inşaat sektörlerinin artan önemine bağlı olarak kentsel alanların sosyo-mekânsal organizasyonunun değiştiği bir süreç söz konusudur. Kentsel gelişim politikalarını yönlendiren imar yasaları yerine; kentlerin, kentsel gelişim planlarından bağımsız şekilde gelişen büyük ölçekli uygulamalar doğrultusunda dönüşmeye başladığı görülmektedir. Merkezi ve yerel yönetimler, kent içerisinde yerli ve yabancı yatırımların çekilmesi ve yatırımların kârlılığını artırmak amacıyla bu tür uygulama ve projeleri desteklemektedir. Küresel düzlemde yoğunlaşan rekabet ortamında, kentlerin çekiciliğini artırmak amacıyla en çok başvurdukları araçlardan biri, büyük ölçekli organizasyonlara ev sahipliği olarak dikkat çekmektedir. Kentte marka imajı yaratılmasını hedefleyen bu politikalar doğrultusunda, kentin özgün sosyo-kültürel ve tarihi değerleri turizm odaklı olarak vurgulanmaktadır. Ekonomik ve kentsel gelişimin ağırlıklı olarak sosyo-kültürel etkinlikler aracılığıyla yönlendirilmesi hedeflenmektedir. Ev sahipliği yapılan sosyo-kültürel faaliyetlerin ölçek ve hedef kitlelerinin de değiştiği; buldukları bölgenin sınırlarından bağımsız biçimde tüm ülkeye ve hatta tüm dünyaya hizmet edecek şekilde geliştiği görülmektedir.

Bu çalışma, kentlerin ev sahipliği yaptığı uluslararası etkinlikler ve büyük ölçekli organizasyonlar gibi dönüşümsel uygulamaların kentsel mekândaki etkisini izlemek üzere geliştirilmiştir. Araştırma, mega-organizasyonların kentsel yeniden yapılanma süreçleri üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini sosyo-ekonomik, kültürel ve mekânsal boyutları bakımından ele almaktadır. Mega-organizasyonların temelde kentin çekiciliğini ve rekabet gücünü artırarak, kentlerin küresel hiyerarşideki konumlarını ve rolünü değiştirme eğiliminde oldukları görülmektedir. Ancak bu durum aynı zamanda, kentin turizm odaklı gelişmesi, ziyaretçiler, orta ve üst gelir grupları için yeniden üretilmesi sürecini beraberinde getirirken; özellikle kısıtlı finansal ve sosyal kaynaklara sahip yerel nüfus için yaşamı zorlaştırdığı belirtilmelidir.

Saha incelemesi, eşsiz bir tarihi geçmişe ve coğrafi niteliklere sahip bir kent olarak küresel düzlemde ön plana çıkan ve ev sahipliği yapılan uluslararası organizasyonların yoğunluğu sebebiyle İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde İstanbul, çeşitli uygarlıklar, kültürler ve tarihi dönemler arasında "köprü" olarak nitelendirilen, Avrupa ve Asya'nın kesiştiği kıtalararası bir şehirdir. Kent birçok ulusal ve uluslararası şirketin genel merkezine ev sahipliği yapmakta ve ülkenin gayri safi yurtiçi hasılasının dörtte birinden fazlasını oluşturmaktadır. Kentin en önemli çekim merkezi, UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan tarihi çekirdektir. Konaklama alternatifleri, profesyonel hizmetler, ekonomi politikaları ve kongre merkezlerinin niteliğine bağlı olarak önemli bir turizm ve kongre merkezi kimliğiyle karşımıza çıkmaktadır.

İstanbul, özellikle 2000'li yıllarda yoğunlaşan, Avrupa Kültür Başkentliği gibi uluslararası organizasyonlar ve üst ölçekli kararları içeren planlama yaklaşımlarının ağırlıklı olarak mega-projeler ile yönlendirildiği bir gelişim süreci içerisinde. Bu açıdan, küresel düzlemde kentlere tanımlanan roller düşünüldüğünde, İstanbul'un önemli bir inceleme alanı olduğu düşünülmektedir.

Mega-organizasyonlar ve etkinlik alanlarının konumsal olarak kümelenmeleri, alt ölçekte seçilen farklı kentsel doku örneklerinde meydana gelen değişim ve yeniden yapılanma süreçlerinin incelendiği araştırma, süreç analizi özelliği taşımaktadır.

Alan çalışmasında, kentteki mega-organizasyonların mekânsal dağılımını ve bunların fiziksel ve sosyal alan üzerindeki etkilerini analiz etme yöntemi olarak GIS teknolojilerinden faydalanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen sözel ve sayısal

veriler GIS yöntemi kullanılarak değerlendirilmiş ve iki boyutlu görsel analiz araçları kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küresel kent, kentsel markalaşma-pazarlama, kentsel yeniden yapılanma, mega-organizasyon, kültür endüstrisi

ABSTRACT

MEGA ORGANIZATIONS AS A TRANSFORMATION TOOL: A REVIEW ON ISTANBUL

Didem BIÇKICI

Department of Urban and Regional Planning

MSc. Thesis

Adviser: Prof. Dr. Asuman TÜRKÜN

Economic activities seem to have become more competitive, world-wide and more complex since the 1980s. With the emergence of globalization, especially in the post-1980 period, the increasing levels of capital circulation, the acceleration of the flow of information and developments in communication and transportation technologies have led to radical socio-economic and spatial transformations throughout the world. Unlike previous periods, global and local capital, together with the initiative of local governments, have attempted to raise the competitive position of urban areas in the global hierarchy by investing on their underutilized fields to gain a particular identity so as to attract capital and qualified labor. In this process, it is seen that the positions and roles of cities in the global sphere have changed dramatically with these efforts. It is observed that cities have emerged as focal points that can compete with other cities globally, independently of their countries and boundaries. The spatial requirements of newly emerging service sectors, including especially tourism and qualified production services as well as the intensification of increasing capital accumulation by means of real-estate and construction sectors have led to the socio-spatial restructuring of urban areas to a great extent.

In Turkey, a similar process has been experienced in most of the cities since 1980s. The growing importance of service sectors along with growing importance of real-estate and construction industries have transformed the socio-spatial organization of urban areas. Instead of zoning laws that guided urban development plans in the past, the cities have

started to get transformed by partial large-scaled urban projects that are not necessarily coherent with the urban development plans. The central and local governments give full support to such urban projects and facilities to increase exchange value of urban land to increase the profitability of such investments. One of the most important tools for increasing the attractiveness of cities globally is hosting large-scale organizations. The scale and the targeted users of such socio-cultural activities have changed; they usually intend to serve the whole country or even the whole world, independently of the boundaries of the region in which they are located parallel to the intensification of competition between cities.

This survey was developed to monitor the impact of transformational practices of such international organizations, which result in the restructuring of cities generally by means of large-scale projects. The research focuses on locating the positive and negative impacts of mega-organizations on urban transformational practices from many respects which includes the socio-economic, cultural and spatial dimensions. It is generally observed that those mega-organizations tend to change the hierarchical position and role of urban areas by increasing their attractiveness and competitive position globally but at the same time make life more difficult especially for local population with limited financial and social resources.

The field research has been conducted in Istanbul due to the intensity of international organizations in the city, owing to its global recognition as a city with unique historical background and geographical qualities. Istanbul is a transcontinental city at the intersection of Europe and Asia, called as a “bridge” between various civilizations, cultures, and historical periods. The city hosts the headquarters of many national and international companies and accounts for more than a quarter of the country’s gross domestic product. The city’s biggest attraction is its historic center, partially listed as a UNESCO World Heritage Site. It is an important tourism and congress hub owing to its alternatives of accommodation, professional services, prices policies and the quality of its convention centers.

In the field study, GIS technology has been used to analyze the spatial distribution of mega-organizations within the city and their impacts on the physical and social space. The verbal and numerical data have been evaluated by using GIS method and two dimensional visual analysis tools have been utilized.

Keywords: Global city, urban branding-marketing, urban transformation, mega-organization, culture industry

1.1 Literatür Özeti

İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak, konumlarından bağımsız biçimde dünyanın herhangi bir noktasında meydana gelen olayın; herhangi başka bir bölgedeki gelişmeler üzerindeki etkili ve yönlendirici olduğu görülmektedir. Küreselleşme süreci bu açıdan fiziksel sınırların ve eşiklerin önemini yitirdiği, kentler ve bölgeler arasındaki ilişkilerin güçlenerek üretim ve tüketim basamaklarının dünyanın farklı bölgelerine yayıldığı bir dönemi tanımlamaktadır. Küreselleşme süreciyle birlikte üretim basamakları ve tüketim alışkanlıklarındaki değişimlere bağlı olarak kentin fizik mekânının sahne olduğu gelişim süreçlerinin de farklılaştığı görülmektedir. Literatürde ‘küreselleşme’ olgusu kapsamında gerçekleştirilen araştırmalar incelendiğinde, ağırlıklı olarak ekonomik faaliyetlerin ülke sınırlarından bağımsız olarak tüm dünyaya yayılması tartışmasının ele alındığı görülmektedir. Fakat küreselleşme süreci; “ekonomik küreselleşme” ve “kültürel küreselleşme” olmak üzere temelde birbirini besleyen iki olguyu kapsamaktadır.

Özellikle 1990 sonrasında gerçekleştirilen çalışmalarda ise ekonomik ve kültürel değerlerin küreselleşmesine bağlı olarak kentte tetiklediği ‘mekânsal etkileri’ odaklanan çalışmaların yoğunlaştığı görülmektedir. Bu dönemde gerçekleştirilen araştırmaların vurgu yaptığı ortak nokta ise, küreselleşme sürecine bağlı olarak kentlerde geliştirilen mekânsal stratejilerin de önceki dönemlere göre farklılaşmış olduğudur [1] [3] [4] [6].

Ekonomik faaliyetler ve ilişkiler tüm dünyaya yayılmış olup, küresel ekonomiden kazandıkları payı artırmayı hedefleyen kentler arasında rekabet ortamının yoğunlaştığı görülmekte olup, kentler arasındaki rekabet ortamını inceleyen ve değerlendiren

araştırmaların ağırlıklı olarak ‐yarişan kent‐ kavramına odaklandığı görülmektedir. Rekabet ortamının genişleyerek tüm dünyayı kapsamasa, kentler arasındaki ekonomik ve kültürel ilişkileri bakımından önemli düğüm noktaları haline gelerek bazı kentlerin ön plana çıkmasında etkili olmuştur. Bu kentler ise literatürde ‐küresel kent‐ olarak tanımlanmakta olup kentlere yeni rollerin tanımlandığı ve bu yönde geliştiğini destekler niteliktedir. Gerçekleştirilen incelemeler doğrultusunda, küresel kentler arasında nihai ve ortak bir sıralama kabul  olmadığı görülmektedir. Literatür incelemesinde farklı araştırma alanları, yaklaşımlar ve değerlendirme kriterleri doğrultusunda farklı ‘küresel kent hiyerarşı’ tanımı olduğu ve farklı küresel kent hiyerarşileri tanımlanmıştır. Tez  alışması kapsamında içerisinde İstanbul’un da bulunması doğrultusunda; GAWC Alfa, Beta, Gama Küresel Şehir Hiyerarşisi, Mori Memorial Vakfı Küresel Kentler Endeksi, A.T. Kearney Küresel Kent Endeksi, Economist Intelligence Unit Küresel Kent Rekabet Endeksi ve Knight Frank Küresel Kent Araştırması olmak üzere beş temel küresel kent hiyerarşisine yer verilmiştir.

Küresel ekonomideki gelişmelerin kentler arasındaki ilişkilere bağlı olarak geliştiği bu süreçte; kentler, ülke ve bölgelerin önüne geçerek önemli odak noktaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentlerin küresel düzlemde ön plana çıkması amacıyla diğer kentlerden farklılaşması, özgün değerler yaratarak diğer kentlerden ayrılması çabası içerisine girdiği görülmektedir. Bu aşamada ise ‘kent imgesi’ ve ‘kent kimliği kavramları’nın önem kazandığı ve literatürde önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Kentlerin ‘marka değer’ yaratmada fizik mekânın önemli bir öge olarak önem kazandığı ve bilinçli bir Şekilde üretildiği ve Şekillendiği bir meta olarak değerlendirilmesi dikkat çekmektedir.

İletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte kentlere ait özgün değerler, tarihi ve kültürel değerler de tüm dünyadaki bireylere hitap etmekte olup, ortak bir tüketim anlayışı doğrultusunda gelişmektedir. Kente ait özgün değerlerin ve kültürel birikimlerin, marka değer olarak kullanıldığı, yerli ve yabancı turist sayısının artırılması, yabancı yatırımın kente çekilmesi amacıyla küresel ekonomiden alınan payı artırmaya yönelik Şekilde değerlendirilmeye başlandığı süreç ise literatürde ‘kültür endüstrisi’ kavramı doğrultusunda açıklanmaktadır. Kentlerin kültür ve turizm odaklı olarak gelişim göstermesi, tüm dünyaya hitap edecek bazı sosyo-kültürel organizasyonların yaygınlaşması, süreç içerisinde ise özellikle 1990 sonrasında organizasyonların içerik ve  l eğinin de geliştiği ve yakın çevresindeki kentsel gelişim

süreci ve politikaları açısından yönlendirici olduğu görülmektedir. Literatürde ‘mega-organizasyon’ olarak açıklanan olgu, kentlerin tüketim mekânları olarak gelişmesi, marka değeri kazanması ve pazarlanmasında önemli bir gelişim ve uygulama aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Mega-etkinliklerin gerçekleştirildiği tesisler ise kentler için önemli imge değeri yaratmakta olup, Hall’un belirttiği şekilde kentlerde “pozitif kent imgesi” yaratılmasında önemli bir araç olarak kullanılmaktadır [1] [4].

Anahtar kelimelere ait değerlendirmelerin ve açıklamaların incelenerek aralarındaki ilişkinin incelendiği literatür araştırması, çalışmanın kavramsal çerçevesinin tanımlamakta ve temel çıkış noktasını oluşturmaktadır.

1.2 Tezin Amacı

Özellikle 1980 sonrası süreçte gelişim stratejileri, yönetim sistemi, ekonomik yapı, tüketim anlayışının değişmesine bağlı olarak sosyo-kültürel yapı olmak üzere birçok alanda hızlı bir dönüşüm sürecine girilmiştir. Kentsel yeniden yapılanma süreçleri incelendiğinde, küreselleşme olgusu ile birlikte kentlerde küçük ölçekli uygulamalar yerine, uluslararası ölçekte odak noktası oluşturacak uygulamaların önem kazandığı görülmektedir. Fakat bu durum fizik mekâna ait yeniden yapılanma süreçlerinin gerçekleşmesinde sosyo-kültürel değerlerin bir uygulama aracı olarak kullanılmasını beraberinde getirmektedir. Aynı zamanda kent mekânının sahne olduğu uygulamaların parçacıl ve dağınık şekilde gelişme göstermesine sebep olmaktadır.

Bu çalışma, uluslararası organizasyonların ve büyük ölçekli projelerin yoğunlaştığı kentler üzerinden dönüşüm uygulamalarının etkilerini izlemek üzere geliştirilmiştir. Çalışmanın çıkış noktası küresel düzlemde farklı roller tanımlanan kentlerdeki gelişimstratejilerine bağlı olarak, kentin farklılaşan yüzleri ve tarihsel süreç içerisinde görülen farklı gelişme politikalarıdır. Araştırma, mega-organizasyonlara ev sahipliği yapan İstanbul’daki kentsel gelişme sürecini inceleyerek olumlu ve olumsuz etkilerini mekânsal olarak tespit etmek üzerine odaklanmaktadır.

Tim Hall’un “Urban Geography” kitabında 1980’li yıllarda İngiltere, Avrupa ve Kuzey Amerika’da kent imajlarındaki dönüşüm ve sonrasında birçok kentin ekonomisi ile ilişkisi incelenmiştir. Hall, kentlerin ekonomiye katkıda bulunacak şekilde dönüştürülmeleri üzerinde durarak konuyu beş anahtar fikir üzerine kurmuştur: [1]

- Her kent, çeşitli parçacıl ve bilinçli olarak üretilmiş bir kentsel imaja sahiptir.

- Mekân geliştirme (place promotion) veya kent pazarlaması (city marketing), kent imajlarının ekonomik gelişime katkıda bulunmak üzere geliştirilerek, bilinçli şekilde işlendiği bir endüstri olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Kent imgelerinin, sanayi sonrası ekonomik gelişmede öneminin arttığı görülmektedir.
- Kent imajının iyileştirilip güzelleştirilmesi, kentsel mekânların gelişimini desteklemektedir.
- Birçok kentte “pozitif kent imgelerinin” geliştirildiği; fakat bu görüntülerin kötüleşen ekonomi ve sosyal gerçeklikleri yansıtmaktan uzak ve yerelin özelliklerinden kopuk olduğu görülmektedir.
- Kentsel gelişme dinamikleri incelendiğinde, tarihsel süreç içerisinde giderek çok katmanlı ve karmaşık bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

1950’lerde modernleşme dönemi ile birlikte modern kent algısı farklı kentlerde, farklı süreçler ile karşımıza çıkmaktadır. En ucuz ürünün, en hızlı ve en işlevsel şekilde üretimi sağlanarak, kitlesel olarak üretilen ürünlerin kitlesel olarak tüketildiği bir dönemdir. Üretim basamaklarında ise aynı malzeme ve benzer tekniklerin kullanıldığı görülmektedir. Bu durum ise, sunulan hizmet ve ürünlerin bir standarda uygun olarak aynılaştığı bir döneme işaret etmektedir. Üretim ve tüketim basamaklarındaki bu yeniden yapılanma süreci; sosyo-ekonomik yapıda farklı meslek grupları, farklı ihtiyaçları ve tüketim anlayışlarını doğurmuş olup uzun vadede ise kentsel mekânda yeniden yapılanma süreçlerini beraberinde getirmiştir.

1980 sonrası dönemde ise küreselleşme olgusu ile birlikte, bilgi akışının hızlanması, teknolojik gelişmelerin ekonomik faaliyetlerdeki etkisinin artması, sermayenin dolaşımında sınırların ortadan kalkması gibi gelişmelerle birlikte kentlerdeki yeniden yapılanma süreçlerinde yönlendirici olmuştur. Ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel gelişimlere bağlı olarak kentlerdeki yeniden yapılanma süreçlerinin de çok katmanlı bir hal aldığı söylenebilir. Kent içerisinde bulunan üretim basamakları ve birimlerinin kent çeperine doğru yönelerek yerini çoğunlukla hizmet sektörüne bıraktığı bu süreçte, kentler birtakım değişim süreçlerine sahne olmuştur.

Kentsel gelişme ve ticari faaliyetlerde kullanılan farklı teknolojiler, pazarlama yöntemleri, uzak destinasyonlara erişilebilirliğin sağlanabilir olmasıyla birlikte; kentsel

mekâna da farklı biçimlerde yansımaktadır. Sanayi üretiminin kentlerden uzaklaşarak yerini profesyonel mesleklere ve hizmet sektörlerine bırakmasıyla bu alanların gelişme süreci için önemli potansiyel alanları olduğu söylenebilir. Bu gelişme sürecinde ise, uzun vadede turistlerin ilgisini çekecek etkinliklerin planlama aracı olarak kullanılmaya başladığı söylenebilir. Yerel yönetimler ve yatırım ortaklıklarında, turizm sektörüne ayrılan payın artması ile birlikte dünyanın farklı noktalarındaki kentlerin birbirleri ile yarıştığı bir rekabet ortamı güçlenmiştir.

Küreselleşme süreciyle birlikte küresel ekonomiden aldığı payı artırma hedefi kentler arasındaki rekabet ortamını keskinleştirmiştir. Ön plana çıkmaya çalışan her kent, sadece sınırları içerisinde bulunduğu ülkeye değil, tüm dünyaya hizmet edecek şekilde gelişme göstermektedir. Bu süreçte kentler, küresel düzlemde kendilerine tanımlanan roller doğrultusunda gelişmektedir. Farklı bir marka değeri yaratılarak, uluslararası ziyaretçilerin ve yatırımcıların kente çekilmesinde farklı gelişim stratejileri ve planlama yaklaşımlarından söz edilebilir. Bu stratejiler çoğunlukla turizm odaklı olup uluslararası organizasyonlara ev sahipliği yapmak en yaygın araçlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel düzlemde ön plana çıkmayı hedefleyen kentler büyük ölçekli ve uluslararası organizasyonlara ev sahipliği ile; kentin imajını bilinçli şekilde yeniden üretmektedir. Bu gelişme kapsamında ise, tüm dünyadaki bireylerin dikkatini çekmek üzere organizasyonların ölçeği büyürken; kültürel, turistik tema önem kazanmıştır.

Gerçekleştirilen araştırma kapsamında, küresel düzlemde kentlere tanımlanan roller doğrultusunda meydana gelen değişimlerin ve farklılaşan planlama yaklaşımlarının fizik mekân üzerindeki yansımaları; mega-organizasyonlar ve uluslararası sosyo-kültürel etkinlikler bağlamında incelenmiştir. Dünyanın farklı kentlerinde benzer projelerin geliştirilmesi ile mekânsal gelişme ve yeniden yapılanma süreçlerindeki etkisi araştırılmıştır. Yerel ve bölgeye özgü yaklaşımların önemini yitirdiği düşünülürse küreselleşen kentlerde yerel kimlik değeri nasıl farklılaşmaktadır? Kent mekânı küreselleşme süreçleri kapsamında nasıl gelişme göstermektedir?

İstanbul, tarihsel süreç içerisinde fizik mekândaki değişimlerin açıkça okunabildiği küresel kent olgusu bağlamında da uluslararası organizasyonların sayıca fazla olduğu bir merkez olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük ölçekli organizasyonların kentsel gelişim üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, İstanbul kent merkezinde uluslararası

organizasyonlar ve kültürel etkinliklere bağlı ekonomik yatırım ve kentsel gelişme politikalarının öne çıktığı görülmüştür.

Yapılan literatür araştırması doğrultusunda, dünya örnekleri üzerinden büyük ölçekli sosyo-kültürel organizasyonların kentler üzerindeki etkileri incelenerek, İstanbul'un uluslararası düzlemdeki konumu bu açıdan değerlendirilmiştir. İstanbul'da yer alan projelerin bu bakış açısıyla incelenmesi, yakın çevresiyle birlikte düşünüldüğünde kentsel gelişmeye etkisi, sosyal yapı ile ilişkilerinin tespit edilmesi çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

1.3 Hipotez

Küreselleşme süreci içerisinde özellikle kültürel küreselleşme kavramı, küresel kent ve kentin fizik mekânının küresel dinamikler doğrultusunda dönüşmesi süreci çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu açıdan çalışma;

- Küreselleşme dinamikleri doğrultusunda, dünyanın farklı bölgelerindeki kentler, içerisinde oldukları rekabet ortamında, küresel düzlemde ön plana çıkmaya çalışırken; sosyo-kültürel değerlerini bir yeniden yapılanma aracı olarak kullanır.

hipotezini test etmeye odaklanmıştır.

- Uluslararası sosyal ve kültürel organizasyonlara ev sahipliği yaparak kentin turizm odaklı dönüşümü ise dünyanın farklı özellikteki kentlerinde benzer yeniden yapılanma süreçlerini beraberinde getirir.

şeklinde kurgulanan H2 hipotezi doğrultusunda, belirlenen inceleme yöntemleri ile (bkz. Bölüm 1.5.), İstanbul üzerinden mevcut durum analizi gerçekleştirilmiştir.

1.4 Çalışmanın Kapsamı

İstanbul'un ev sahipliği yapmış olduğu mega-organizasyonların kente etkisi bakımından tarihsel süreç içerisinde değerlendirilmesi; yakın çevresi ile birlikte düşünüldüğünde, kentsel gelişim sürecine olan etkisini tartışmaya açmak araştırmanın temel amaçları arasında yer almaktadır. Çalışmanın temelini oluşturan araştırma soruları ise:

- Mega-organizasyonların kentlerde yaygınlık kazanmasının nedenleri nelerdir?
- Küresel düzlemde kentlere tanımlanan roller doğrultusunda mega-organizasyonların ölçek, içerik ve yaklaşım bakımından ortak özellikleri nelerdir?

- Kentlerdeki yeniden yapılanma süreçleri göz önünde bulundurulduğunda mega-organizasyonlar kentsel gelişmeyi ne yönde etkilemektedir?
- Dünya kenti kapsamında kentsel planlama araçlarının diğer kentler arasında fark yaratacak, dikkat çekecek uygulamalara yöneldiği görülmektedir. İstanbul'daki hangi aktiviteler bu kapsamda mega-organizasyon olarak değerlendirilebilir?
- Uygulanan projeler kent kimliğini ve sosyo-mekânsal yapıyı nasıl şekillendirmektedir?

Araştırma, İstanbul'un ev sahipliği yapmış olduğu mega-organizasyonlar, organizasyon kapsamında geliştirilen projelerin özellikleri bağlamında değerlendirilmesi ve tarihsel süreç içerisinde incelenmesini kapsamaktadır. Belirtilen amaçlar doğrultusunda, araştırmanın kapsamı;

- Kavramsal çerçevenin tanımlanması, literatür incelemesi,
- Yeniden yapılanma süreçlerinde etkili olan uluslararası organizasyonlar ve kültürel etkinliklerin ortak özellikleri bakımından gruplandırılarak incelenmesi,
- İstanbul'un sahne olduğu organizasyonlar düşünüldüğünde küresel düzlem içerisindeki yerinin tespit edilmesi,
- İstanbul'da düzenlenen mega-organizasyonların etkinlik alanlarının, konumlarının yakın çevresiyle birlikte değerlendirildiğinde ortak özelliklerinin tarif edilmesi,
- Dünya örnekleri ile karşılaştırılması üzerinden tanımlanmıştır.

Araştırma, kaynak verilerini derlemek; ulaşılan kaynaklar ve araştırma soruları doğrultusunda sentezleme yapmak üzerine kuruludur. Gerçekleştirilen literatür araştırmasında yapılan incelemeler, İstanbul'da gerçekleştirilen alan incelemesi ile desteklenmiştir. Küreselleşme olgusu ve sosyo-kültürel etkilerini anlamak ve mekânsal gelişimini ortaya koymak, çalışmanın inceleme alanını tanımlamaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, araştırmanın amacı, kapsamı, hipotez ve araştırma yönteminin belirlenerek açıklanmıştır.

İkinci bölümde, küreselleşme sürecinin zeminini oluşturan dinamikler tanımlanmış olup, kentler üzerindeki kültürel ve mekânsal etkileri incelenmiştir. Küreselleşmenin ortaya çıkmasında etkili olan dinamikler tanımlanarak, kentlerde geliştirilen mekânsal stratejilere yer verilmiştir. Literatür araştırması ve kaynak taraması doğrultusunda

kentlerde geliştirilen mekânsal stratejiler; küresel kent ve yarışan kent kavramları, kent imgesi ve kent kimliği kavramlarına yer verilmiştir. Kentlere marka değeri tanımlanarak diğer kentlerden farklılaşması ve küresel rekabet ortamında öne çıkma süreci incelenmiştir. Kentsel pazarlama ve kentsel markalaşma kavramları bu süreçte kentsel mekânda görülen gelişmeleri açıklamada başvurulan temel tanımlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üçüncü bölümde, küreselleşme süreci doğrultusunda kentlerin tüketim mekânı olarak markalaşması ve pazarlanması süreçleri incelenmiştir. Bu doğrultuda literatürde karşımıza çıkan temel kavram ‘mega-etkinlikler’ olup bölüm kapsamında mega-organizasyon türleri ve özelliklerine yer verilmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde hitap ettiği kitlenin genişleyerek, kent ve bölge dışına ulaştığı etkinlikler bakımından karnavallar ve festivaller ilk örnekleri oluşturmaktadır. Bölüm kapsamında mega-organizasyonların gelişim süreci, etkinlik öncesindeki mevcut durum, etkinlik hazırlık dönemi ve sonrasında görülen etkileri bakımından dünya örneklerine yer verilmiştir. Fuarlar ve EXPO’lar, bienaller, spor organizasyonları ve Avrupa Kültür Başkentliği’ne yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde, üst ölçekten alt ölçeğe doğru bir yaklaşım ile dünya örneklerinden yola çıkarak, küresel kent hiyerarşilerinde İstanbul’un konumu değerlendirilmiştir. Mega-organizasyonlara ev sahipliği yapan kentler birarada değerlendirildiğinde bazı kentlerin birden fazla etkinliğe ev sahipliği yaptığı dikkat çekmekte olup bu kentlerin küresel kent hiyerarşilerinde de önde olması dikkat çekicidir. Literatür incelemesinde ön plana çıkan küresel kent endeksleri içerisinde İstanbul’un da bulunması dolayısıyla araştırma kapsamında değerlendirilmiştir.

Beşinci bölüm ise gerçekleştirilen literatür araştırması ve dünya örnekleri doğrultusunda ortak etkilerin değerlendirilmesi açısından alan araştırmasını içermektedir. Alan incelemesi özgün sosyo-kültürel değerleri, tarihi kimliği yanında ev sahipliği yaptığı etkinlikler ve ölçekleri bakımından da küresel bir kent olan İstanbul’da gerçekleştirilmiştir. Kente ilişkin temel göstergeler konum ve çevresel ilişkiler, demografik ve ekonomik göstergeler doğrultusunda değerlendirilmiş olup; kentsel gelişimde yaşanan değişimler 1980 sonrasında odaklanarak değerlendirilmiştir. 1980 yılı ve sonrası kentsel gelişme ve markalaşma süreçleri açısından önemli bir kırılma noktasını tanımlamaktadır. Bölüm kapsamında İstanbul’un kültür envanteri ve turizm

potansiyeli değerlendirilerek, üst ölçekli planlar ile kente tanımlanan rolün değişimi incelenmiştir. Üst ölçekli planlarda tanımlanan vizyonun ortak özelliğinin ise kültür vurgusu ve küresel bir kent olarak gelişme stratejileri olduğu belirtilmelidir. Bu doğrultuda İstanbul'un ev sahipliği yaptığı mega-organizasyonlara yer verilmiş olup, bu organizasyonların kentsel gelişim süreci üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir.

1.5 Araştırma Yöntemi

İstanbul'da görülen yeniden yapılanma sürecine ait durum incelemesi yapmayı hedefleyen bu araştırmada nitel ve nicel araştırma teknikleri kullanılmıştır. İstanbul'un sahne olduğu uluslararası kültürel organizasyonlar ve büyük ölçekli sosyo-kültürel etkinlikler kapsamında, inceleme gerçekleştirilmiştir.

Araştırma yöntemi, temel olarak iki basamaktan oluşmaktadır. Literatür taraması ile kavramsal çerçevenin oluşturulduğu; farklı dünya örneklerinin karşılaştırmalı olarak incelendiği değerlendirmelere yer verilmiştir. Literatür araştırması doğrultusunda son 10 yıllık süreç içerisinde ulaşılabilen kaynaklarda yer verilen kentsel gelişme biçimleri incelenmiştir. İstanbul'da 1980 sonrasında gerçekleşen yeniden yapılanma süreçleri doğrultusunda mevcut durum değerlendirmesi hedeflenmiştir.

Çalışmanın kavramsal çerçevesi 1980 sonrası süreçte ortaya çıkan ve farklı değişim ve dönüşüm dalgaları ile kentleri etkisi altına alan küreselleşme olgusu etrafında kurgulanmıştır. Küreselleşme sürecinin farklı çalışma alanları için farklı tanımları olmasına rağmen tez çalışmasının kapsamını oluşturacak şekilde, önemli iki kolu olan kültürel küreselleşme ve küreselleşmenin mekânsal etkilerine yer verilmiştir. Küreselleşme süreci ile birlikte kentlerde ortaya çıkan yeni yaklaşımlar ve gelişim stratejileri söz konusudur. Bu yaklaşımlardan öne çıkan; kentsel pazarlama, marka kent, yarışan kent, kent imgesi ve küresel kent kavramlarına değinilerek; yeni bir kentsel gelişim aracı olarak karşımıza çıkan mega-organizasyon kavramı incelenmiştir.

Kavramsal çerçevenin oluşturulduğu bölümde çalışma konusuna ait literatür araştırması ile daha önce bu konuda yazılmış olan tezler, ulusal ve uluslararası makaleler gibi yazılı kaynaklar incelenmiştir. Kavramsal açıklama ve tanımların yapılmasında; son 10 yılda yayımlanmış olan makale, rapor, dergi yayınları ve kitaplardan faydalanılmıştır.

Oluşturulan kavramsal birikim ışığında küreselleşme olgusu ve mekân ilişkisine dair kuramsal ilişki; mega-organizasyonların kentler üzerindeki etkileri, dünya örnekleri üzerinden karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Küreselleşme sürecinin sosyo-kültürel ve mekânsal etkilerinin kentlerin özgün yapıları sebebiyle farklı süreçleri içerdiği söylenebilir. Bu bakış açısıyla mega-organizasyonların kentler üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. İncelemeler sonucunda küreselleşme olgusunun farklı süreçleri yanında planlama yaklaşımlarında bazı ortak noktalardan söz edilebileceği görülmüştür. Dünya örneklerinin incelendiği 3. bölümde, farklı kentlerdeki mega-organizasyon örneklerine değinilmiştir. Farklı yaklaşımlar arasındaki ortak noktalar ve yaklaşım kriterlerinin tespit edilmeye çalışıldığı kesit analizleri yer almaktadır.

Alan araştırmasını oluşturan İstanbul'da, öncelikle üst ölçekli kararlar ile uygulanan yaklaşımlar değerlendirilerek, kent içerisindeki farklı dokularda kentsel gelişme dinamiklerinin nasıl etkilendiği ve yönlendirildiğinin izleri aranmıştır.

Elde edilen inceleme sonuçlarının mekânsal dağılımı ve fizik mekândaki etkilerinin incelenmesi, sonuçların değerlendirilmesinde GIS teknolojisinden faydalanılmıştır. Araştırma kapsamında ulaşılan sosyo-ekonomik verilere dair ilişkiel veritabanı yapısı oluşturulmuştur. Konumsal olarak harita üzerinde görselleştirilmiş ve birbirleri ile ilişkisinin kurulması, yığılmaların tespiti aşamasında konumsal kümelenme analizi (spatial cluster analyses) kullanılmıştır.

Yukarıda tanımlanmış olan araştırma yöntemleri açısından, sosyo-ekonomik verilerin değerlendirilmesi, alan çalışması ve haritalandırma çalışmaları ile kalitatif ve kantitatif verilerin bir arada olduğu analiz araçları yer almaktadır. Ulaşılan sözel ve sayısal veriler GIS yöntemi kullanılarak iki boyutlu görsel analiz araçları ile fizik mekânla olan ilişkileri değerlendirilmiştir (EK-A). Bu yaklaşım ile tez çalışması, hem keşfedici hem de İstanbul'daki farklı dokularda farklı sonuçların inceleneceği betimleyici bir araştırma örneğidir.

Yapılan literatür araştırması ve incelemelerinde dünya örneklerinin incelendiği çalışmalar bulunmasına rağmen, ortak kriterlerin belirlendiği ve alan çalışması ile karşılaştırmalı olarak incelendiği çalışmaların oldukça az olduğu tespit edilmiştir. İstanbul, son on yıllık süreçte Avrupa Kültür Başkentliği gibi uluslararası organizasyonlar ve üst ölçekli kararları içeren planlama yaklaşımlarının ağırlıklı olarak

mega-projeler ile takip edildiği bir yeniden yapılanma süreci içerisindedir. Bu açıdan, küresel düzlemde kentlere tanımlanan roller düşünüldüğünde, İstanbul'un önemli bir inceleme alanı olduğu düşünülmektedir.

Mega-organizasyonlar ve etkinlik alanlarının konumsal olarak kümelenmeleri, alt ölçekte seçilen farklı kentsel doku örneklerinde meydana gelen değişim ve yeniden yapılanma süreçlerinin incelendiği araştırma, süreç analizi örneğidir.

Küreselleşme olgusuna bağlı olarak mega-organizasyonların İstanbul içerisinde st ölçekte incelendiği çalışmalar olmasına rağmen, bu organizasyonların kent imajında yarattığı yeniden yapılanma süreçleri, kent içerisindeki farklı dokularda karşılaşılan etkilerinin incelendiği çalışmaların sayıca az olduğu tespit edilmiştir. Tez araştırması, küresel kentler arasında İstanbul'un yeri, İstanbul'un ev sahipliği yaptığı mega-organizasyonlar ve alt ölçekte kentsel gelişim dinamiklerine etkisi incelenmiş olup, bu bakımdan özgün değere sahiptir.

1980 SONRASI DÖNEMDE YENİDEN YAPILANMA SÜREÇLERİ

Çalışmanın kavramsal çerçevesinin tanımlandığı bu bölümde, anahtar kelimeler ışığında gerçekleştirilen literatür incelemesi ve sonuçlarına yer verilmiş; 1980 sonrası dönemde hız kazanan “küreselleşme olgusu” incelenmiştir. Küreselleşme süreci ve etkileri, inceleyen araştırmacıya, inceleme alanına ve bağlama göre pek çok farklı yönüyle ele alınabilmektedir. Tez çalışması kapsamında ise, özellikle kültürel küreselleşme ve mekânsal etkileri üzerine bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

Süreç içerisinde meydana gelen kültürel ve ekonomik gelişmeler sonucunda kentlerde yeni mekânsal stratejilerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kapsamda “küresel kent”, “marka kent”, “kentsel pazarlama”, “kent imgesi”, “kentsel turizm” ve “kültür endüstrisi” kavramları kent literatüründe tartışılmaya başlamıştır. Küresel düzlemde ön plana çıkmaya çalışan kentlerde her ne kadar farklı gelişme süreçleri görülse de, yeniden yapılanma araçları ve uygulamalarının ortak noktalarından bahsedilebilir. ‘Kent kültürü’ ve ‘kimlik değeri’nin önem kazandığı bu süreçte ‘mega-organizasyon’lara ev sahipliği yapmanın ‘kentsel pazarlama’ araçları arasında önemli bir yere sahip olduğu dikkat çekmektedir.

Çalışmanın bu bölümü “Küreselleşme Olgusu ve Kentsel Yapı Üzerine Etkisi” ile “Küreselleşme Süreçlerinin Ortaya Çıkardığı Mekânsal Stratejiler” olmak üzere iki alt bölümden oluşmaktadır. Bu bölümde, küreselleşme olgusunun ekonomik, sosyo-kültürel ve mekânsal etkileri değerlendirilmiş olup, kentlerde ortaya çıkan mekânsal stratejiler ve gelişim politikaları ise çalışmanın anahtar kelimelerini tanımlamaktadır.

2.1 Küreselleşme Sürecinin Zeminini Oluşturan Dinamikler

Tarihsel süreç içerisinde farklı dönemlerin hâkim dinamikleri ve etkilerinin birikerek küreselleşme sürecinin altyapısını oluşturduğu belirtilmelidir. 1980’li yıllar ile başlayan dönem; iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak, fiziksel sınırların önemini yitirdiği bilgi, sermaye ve kültürel değerlerin dünya genelinde akışının hızlandığı bir dönem olması sebebiyle önemli bir dönüm noktasını tanımlamaktadır. Küreselleşme sürecini anlamak açısından; tarihsel süreç içerisinde hangi gelişmelerin bu olguya zemin oluşturduğunun açıklanması önemlidir. Bu bölümde, küreselleşme sürecinin ortaya çıkmasında etkili olan, ekonomik, politik, sosyal gelişim süreçlerine yer verilmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde kentlerin sahne olduğu sosyo-mekânsal değişim süreçleri ve dönemin hâkim dinamikleri incelendiğinde üç temel gruptan söz edilebilir:

- 1850-1950 arası dönem: hızlı sanayileşme süreci
- 1950-1980 arası dönem: savaş sonrası dönüşüm ve yenilenme süreci
- 1980 sonrası dönem: iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak üretim basamaklarının esnekleşmesi, üretim toplumundan tüketim toplumuna geçiş süreci

1850-1950 yılları arasındaki dönemde kentlerin gelişiminde ve yeniden yapılanma sürecinde etkili olan dinamikler; hızlı sanayileşmeye bağlı olarak elde edilen ekonomik kazanımlar, sermaye birikiminin artması, büyüyen işçi sınıfı, kırsal kesimlerden sanayi kentlerine doğru yoğun göç, hızlı kentleşme süreci, I. ve II. Dünya Savaşları olarak özetlenebilir.

Üretim basamaklarında makineleşmenin artışıyla birlikte seri üretim ve sanayi üretimine bağlı faaliyetlerin, kentlerdeki temel ekonomik kaynağı oluşturduğu görülmektedir. Kitlesele olarak üretilen ürünlere bağlı sermaye birikiminin artması söz konusudur. Üretim ve depolama aşamasında büyük alan ihtiyacı olan fabrikaların kent içerisinde yer almaya başlaması, kentlerin gelişiminde ve fizik mekânın şekillenmesinde temel ögeyi oluşturmaktadır. Sanayi üretiminin ekonomik faaliyetlerdeki yoğunluğuna bağlı olarak toplumsal yapıda da yeni bir sosyal sınıf olarak işçi sınıfının doğduğu görülmektedir. İş imkânlarının kentlerde yoğunlaşması, kırdan kente göçün hızlanması ile birlikte hızlı bir kentleşme sürecine girilmiştir. Hızlı kentleşme süreci, 18. yy

sonlarından itibaren sanayi üretiminin yoğun olduğu kentlerde yaşanırken, II. Dünya Savaşı ve sonrasındaki dönemde ise dünya geneline yayıldığı söylenebilir [2].

Kentsel gelişme üzerindeki etkisi bakımından incelendiğinde ise, yoğun göç dalgalarının ve hızlı kentleşmenin kentin fizik mekânında büyük değişimlere neden olduğu görülmektedir. Bu dönemin kentsel gelişme açısından öne çıkan özelliği, konut sorunu ve üretilen düşük kaliteli konut alanlarının kısa sürede çöküntü alanlarına dönüşmesi olarak dikkat çekmektedir [3]. Yoğun göç dalgalarıyla aynı oranda sağlanamayan konut sunumunun bir sonucu olarak, göçmenler barınma ihtiyaçlarını kendileri karşılayarak, gecekondu alanlarını oluşturmuştur. Üst gelir gruplarının kent merkezinden uzaklaşmasına bağlı olarak, kent merkezindeki konut alanları yeni gelen göçmenlerin yaşamaya başladığı bölgeler olarak karşımıza çıkıp, zamanla köhnemiş alanlar halini almıştır. Kent içerisinde gecekondu alanlarının yoğunlaştığı ve çarpık gelişmenin yaygınlaştığı, gecekonduunun temel kentsel sorun olarak tanımlandığı bir süreçtir. 1970’li yıllara kadar olan süreç içerisinde kentsel sorunlara çözüm olarak, özellikle Batı Avrupa’da, sosyal devlet uygulamalarının oldukça yaygınlaştığı görülmektedir [4]. Bu süreçte devlet, öncelikle istihdam, konut alanları, sağlık, eğitim vb. alanlarda düzenlemelere giderek, savaş sonrası kentin iyileştirilmesini hedeflemekte olup, ‘kalkınmacı devlet modeli’ni benimsemiştir [3] [4].

1950-1980 yılları arasındaki dönem, II. Dünya Savaşı sonrası dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde ekonomik, sosyo-kültürel ve fiziksel olarak yıpranan kentler, yeniden gelişim ve onarım sürecine girmiştir.

II. Dünya Savaşı sonrasında uygulanmaya başlanan ve 1970’lere kadar önemli başarılar elde etmiş olan refah devleti anlayışı, 1970’li yılların sonuna doğru gelindiğinde, bu modelin uygulandığı ülkelerde ekonomik sorunların kendini hissettirmeye başlamasıyla birlikte gücünü yitirmeye başlamıştır [5]. Bu açıdan, 1950-1980 yılları arasında bir diğer önemli gelişme ise, 1970’lerde ortaya çıkan ‘petrol krizi’dir. Özellikle sanayileşmiş ülkelerde olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerin çoğunda ekonomik kriz görülmekte olup; en önemli sebeplerinden biri olarak kamusal harcamaların ulusal üretimin artışından daha yüksek olması belirtilmektedir [2] [5]. Toplumun yoksulluk, işsizlik, güvencesizlik sorunlarının yoğunlaştığı ve refah devlet harcamalarının yüksek olmasına bağlı olarak karşılanamaz duruma geldiği görülmektedir [6].

“1970’lerin başlarında yaşanan sorunlar karşısında gelişmiş ekonomiler “ne yapılabilir?” sorusuna yanıt aramaya çalışmışlardır” [7]. Yaşanan bu ekonomik kriz, 1980’lerin başında gelişim stratejilerinin, ağırlıklı olarak neoliberal iktisat politikalarına yönelmesiyle sonuçlanmıştır. Dönemin ekonomik sorunlarına bir çözüm yolu olarak karşımıza çıkan neoliberalizm, devletin sermaye üzerindeki etkisinin azaldığı, emek ve değerlerin piyasa koşullarına bırakıldığı ve ekonomik faaliyetlerin serbest piyasa tarafından yönlendirildiği bir anlayışı savunmuştur [5] [6]. Temel ilkeleri ise; ticaret ve sanayi aktivitelerinin serbestleşmesi, kamu harcamalarının, sosyal harcamaların ve yatırımların azaltılması, devletin ekonomi üzerindeki faaliyet alanının kontrollü olarak küçültülmesi, uluslararası piyasalara entegrasyon, küresel finans akışları üzerindeki denetimlerin kaldırılması ve vergilerde indirimlerin yapılması olarak özetlenebilir [8]. Sermayenin önündeki rekabete engel olan koşulların ortadan kaldırılarak, gelişmekte olan ülkelerin kalkınma aracı olarak, uluslararası kuruluşlar veya çok uluslu şirketlerin piyasa üzerindeki etkilerinin arttığı bir dönem olarak özetlenebilir.

Ekonomik faaliyetlerde, teknolojik gelişmelere dayalı üretim politikalarının birçok ülkede kabul görmeye başlaması dikkat çekicidir. 1980’li yıllarda sosyal refah devletinin toplumsal ve ekonomik yapıda birtakım sorunları tetiklediği düşünülerek, gelişimin piyasa dinamiklerine bırakıldığı, gelişimin neoliberal yaklaşımlar doğrultusunda şekillendirildiği görülmektedir.

2.2 Küreselleşme Olgusu ve Kentsel Yapı Üzerine Etkisi

Küreselleşme süreci bazı kentlerde doğrudan etkili olurken; bu kentlerle ekonomik, sosyo-kültürel ilişki ve iletişim içerisindeki diğer kentlerde ise dolaylı olarak yönlendirici etkisinden söz edilebilir. Daha çok ekonomik ve sosyo-kültürel bir olgu olan küreselleşme süreçlerinin farklı kimlik ve birikime sahip kentlerde etkileri de farklı olmaktadır. Bu açıdan, kent içerisindeki yeniden yapılanma süreçleri ve küreselleşmenin etkilerinin fizik-mekâna yansımaları da farklı hızlara ve sonuçlara sahiptir.

Küreselleşmenin ortaya çıkış süreci ve etkili olan dinamikler incelendiğinde; iletişim araçlarındaki gelişmelerin çok önemli bir rolü olduğu görülmektedir. Televizyon, faks makinesi, internet, telefon gibi iletişim teknolojileri ve ulaşım araçları küreselleşme olgusunun ortaya çıkmasında etkili olan teknolojik gelişmelerdir. Ulaşım ve iletişim

teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak taşımacılık gelişmiş, dünya ticareti artarak ekonomik büyüme sağlanmış, ulaşım ve ticari ilişkiler ise sınır ötesinde güçlenmiştir. Bazı kaynaklarda, II. Dünya Savaşı sonrasında devletin ekonomi üzerindeki rolünün azalması, uluslararası kuruluşların ve çok uluslu şirketlerin gelişmesi de küresel bütünleşmede önemli bir role sahip olduğu belirtilmiştir [9]. Bu gelişmeler, toplumlar arasındaki fiziksel sınırların önemini yitirerek daha saydam bir düzen sağlamak ve kentler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşmasını beraberinde getirmektedir.

Kelime kökeni olarak değerlendirildiğinde, “küresel”(global) sözcüğünün kökeni 400 yıl öncesine gitse bile küreselleşme kavramı oldukça yenidir [2].

Giddens’in (2000) belirttiği biçimde, küreselleşme kavramı “üzerinde çok laf edilen ama ne olduğu anlaşılamamış” bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır [10]. Bu açıdan, küreselleşme kavramı birbirinden farklı katmanların ve süreçlerin bir araya gelmesinden oluşan henüz tamamlanmamış ve devam etmekte olan bir süreç olduğu belirtilebilir.

Giddens (1990), yerelde meydana gelen gelişmelerin dünyanın herhangi bir noktasındaki olaylarla biçimlendirildiği veya bunun tam tersinin söz konusu olduğu yollarla dünya kentlerini birbirine bağlayan, dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak açıklamaktadır [11]. Waters (1995) ise; “coğrafi konumun sosyo-kültürel gelişmeler üzerindeki etkisinin giderek azaldığı” bir süreç olarak belirtmektedir [12]. Bu yaklaşım da aynı şekilde, kentlere ait ekonomik ve sosyo-kültürel gelişmelerin, bulunulan konumdan ve sınırlardan bağımsız şekilde dünyanın herhangi bir bölgesindeki gelişmelerden etkilenebildiğini destekler niteliktedir. Marshall McLuhan (1967), Harold Innis (1950, 1951) ve Lewis Mumford’un açıklamaları incelendiğinde ise [13] küreselleşme kavramı; insan ilişkilerinde, kentler ve bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik ilişkilerde ve işbölümlerinde ülke sınırlarının ötesine geçerek, küresel ölçüğe doğru bir geçişi ifade etmektedir.

Söz konusu ilişkiler ve bölgeler arasındaki işbölümü düşünüldüğünde, dünya üzerinde herhangi iki bölge ve bireyin karşılıklı etkileşim içerisinde olması söz konusudur. Kentler arasındaki ekonomik, siyasi, kültürel vb. ilişkilere bağlı olarak; dünyanın herhangi bir bölgesinde meydana gelen olayın direkt olarak etkilediği kentler ve bu kentler ile ilişki halinde olan diğer kentlerin de dolaylı olarak bu gelişmeden etkilendiği görülmektedir [14].

Robertson'a (1999) göre küreselleşme olgusu, dünyanın küçülmesine ve bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine atıfta bulunmakta olup; toplumun birçok katmanını besleyen bir süreç olarak açıklanmaktadır [15].

Lefebvre (1979) ise, küreselleşme ile oluşan yeni haritada, düzene ayak uydurabilmiş bilgi toplumları doğrultusunda ekonomik gelişmenin yeni teknoloji koşullarına göre şekillendiğini vurgulamaktadır [16]. Lefebvre'nin yaklaşımı diğer yaklaşımlardan farklı olarak, yeni düzene uyum sürecinin önemini ve süreç doğrultusunda kentler arasındaki ilişkilerin önem kazandığını belirtmektedir.

Tekeli ise küreselleşme sürecini birbiriyle ilişkili dört farklı senaryo doğrultusunda açıklamaktadır. Tekeli'ye göre;

- sanayi toplumundan bilgi toplumuna,
- fordist üretimden esnek üretime,
- modernizmden post-modernizme,
- ulus-devlet politikalarından kent temelli gelişime eğilim olarak dört evre görülmektedir.

Tekeli'ye göre (2001); üretim basamaklarının ayrışarak, dünyanın farklı bölgelerine yayılması ve kentler arasındaki ilişki ağlarının güçlenmesi olarak açıklanmaktadır [17]. McLuhan'ın 'Komünikasyonda Patlamalar' adlı kitabında yer alan ve bu yeni süreç için kullanılan "Global Köy" teriminin literatüre katıldığı görülmektedir [4] [18] [19]. Bu yaklaşım ile dünya üzerindeki fiziksel sınırların önemsizleşmesi, kentlerin ve bölgelerin birbiriyle ilişkilerinin güçlenmesi, ilişki ağları ve düzeyleri bakımından daha kompakt yapısı vurgulanmakta olup; bölüm kapsamında değinilen diğer tanımlamaları destekler niteliktedir.

Literatürdeki kavramlar doğrultusunda özetlemek ve tek bir tanıma ulaşmak gerekirse; küreselleşme kavramı genel itibariyle; iletişim, haberleşme ve ulaşım teknolojilerinde meydana gelen gelişmelere bağlı olarak fiziksel sınırların geçirgenliğinin artması ve ticari, kültürel ve toplumsal ilişkilerin güçlenmesi şeklinde açıklanabilir. Sosyo-kültürel, teknolojik ve ekonomik gereksinimlere ait kaynakların dünya geneline yayılmasına rağmen daha erişilebilir hale geldiği bir dönem söz konusudur. Ulusal değerlerin ve sınırların küresel düzlemde önemsizleştiği, her kentin ve toplumun küresel düzlemin bir parçası haline geldiği bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya üzerinde herhangi

bir noktada meydana gelen bir gelişme ile birlikte başka bir kentin veya bireyin bu gelişmeden haberdar olması, doğrudan ve dolaylı olarak etkilenmesi durumu olarak özetlenebilir.

Küreselleşme süreci, kentlerin gelişimi açısından önemli fırsatları barındırmaktadır. Kentlerin farklı özellikleri ve çok katmanlı yapıları doğrultusunda küreselleşmenin her toplumda farklı bir anlamı taşıması beklenen bir sonuçtur. Gelişmiş ülkelerde sosyal ve teknik altyapının daha güçlü olmasıyla birlikte, değişim sürecine daha hızlı adapte oldukları görülmektedir. Bu açıdan küreselleşme sürecinin; kentlerin gelişimi ve ekonomik kalkınma açısından önemli bir fırsat ve kaçınılmaz bir süreç olduğunu savunan araştırmalar dikkat çekici çoğunlukta. Benzer şekilde, literatürde yer alan küreselleşme tanımları işleyiş biçimi açısından, bir fırsat olarak görülüp desteklendiği gibi şüphe ile yaklaşan değerlendirmeler de bulunmaktadır. Küreselleşme süreci, daha az gelişmiş veya gelişmekte olan kentler için teknik ve sosyal altyapının yetersiz olması sebebiyle bazı riskleri de içermesi bakımından eleştirilmektedir. Kentler arasındaki rekabet ortamında geliştirilen stratejiler sebebiyle yerelin özelliklerinden uzaklaşarak birbirine benzeyen kentlerin yaratılması konusunda ise bazı riskleri barındırmaktadır [20].

Giddens, bu sürecin kentsel yaşamı sosyo-ekonomik, mekânsal, kültürel ve toplumsal açıdan yeniden yapılandırıldığını, etkili olan ögenin ise Batı ülkeleri olduğunu belirtmektedir. Çoğunlukla Batı ülkelerinin sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal anlayışların dünyaya yansıdığı bir süreci tanımlamaktadır. Giddens'a göre (2000) küreselleşme, Amerikan siyasal ve ekonomik gücü doğrultusunda oldukça eşitsiz sonuçlara ve risklere sahip bir süreç olarak nitelendirilmektedir [10].

Robertson ve Friedmann da benzer şekilde, küreselleşmeyi konu alan tartışmaların büyük bir bölümünün emperyalizmin, Amerikan değerlerinin, tüketim mallarının ve yaşam tarzlarının başka kentleri ve kültürleri etkileyerek yaygınlaşması olarak açıklamaktadır [9] [10] [21]. Kültürel etkileşime bağlı olarak kentlerin özgünlüğünü yitirerek benzer kültürel değerlerin yayılması açısından eleştirmektedirler.

İçerik açısından çok yönlü olması sebebiyle, her araştırmacı veya araştırma alanının kendi bakış açısı doğrultusunda değerlendirmesine bağlı olarak, ekonomik küreselleşme ve kültürel küreselleşme şeklinde tanımlanan alt başlıklar ortaya çıkmıştır [19]. Her iki kavram da tek başına yeterli açıklamayı sağlayamadığı düşünüldüğünden çalışma

kapsamında ekonomik küreselleşme ve kültürel küreselleşme kavramları ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Bunun sebebi ise küreselleşme olgusunun, sosyo-kültürel faaliyetler ve ekonomik dinamikleri birarada içeren çok katmanlı yapısıdır.

Yeates'in yaklaşımı [22] ve literatür taramasında ulaşılan içerikler karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde, küreselleşme sürecinin farklı boyutlarının olduğu ve farklı gelişim süreçlerini barındırdığı görülmektedir (Çizelge 2.1).

Ticari, sosyo-kültürel ve toplumsal ilişkiler bakımından dünyanın fiziksel sınırlardan arınarak tek bir mekân olarak karşımıza çıktığı bir süreci tanımlamaktadır. Artık ulusal devletlerin değil uluslararası aktörlerin daha aktif rol aldığı bir düzen söz konusudur.

Yeates'in 2001 yılında gerçekleştirdiği araştırma doğrultusunda, düzenlenen Çizelge 2.1'de küreselleşme sürecine ait farklı aşamalara yer verilmiştir. Çizelgede sürece ait katmanlar ve bu katmanların tanımsal çerçeveleri gruplanarak içeriklerine yer verilmiştir.

Çizelge 2. 1 Küreselleşme sürecine ait katmanlar ve içerikleri [22] [23]

SÜRECİN GERÇEKLEŞTİĞİ KATMAN	SÜREÇ
Ekonomik aktiviteler ve ticari stratejilerin küreselleşmesi	Sermayenin uluslararası hareketliliği, uluslararası şirketlerin faaliyetlerinin artması ulusötesi şirket ortaklıklarının artması, ekonomik faaliyetler üzerinde etkili olan aktörlerin dünya geneline yayılması
Piyasa stratejileri ve kentler arasındaki rekabetin küreselleşmesi	Ekonomik faaliyet ve işbölümünün dünya ölçeğine yayılması, ar-geler aracılığıyla ekonomik faaliyetlere bağlı incelemelerin gerçekleştirilmesi, hammadde ve Pazar stratejilerinin dünya geneline yayılması, stratejik ortaklıkların artması
İletişim ve ulaşım teknolojilerinin, ar-ge teknolojilerinin gelişmesine bağlı olarak bilgi birikiminin evrenselleşmesi	Küreselleşme süreçlerini tetikleyen temel gelişmenin iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler olduğu vurgulanmaktadır. Teknolojik gelişmeler, dünyanın farklı bölgeleri arasında küresel bir ağın gelişmesini sağlamıştır.
Yaşam biçimleri ve tüketim biçimlerinin sentezlenmesi, kültürel birikim, kültürel küreselleşme	İletişim teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak farklı yaşam tarzları ve kültürel değerlerin, bölgeler ve bireyler arasındaki akışı mümkün hale gelmiştir. Tüketim biçimleri sentezinin oluşmasında etkili olmuştur. Bu durum ise 'aynılaşma-tekipleşme riski'ni beraberinde getirmektedir.
Kentler ve bölgelerin birleşimi	Uluslararası şirketlerin merkez ofisleri ve aktörler tarafından sosyo-ekonomik değerlerin küreselleşmesi
Kültürün, toplumsal değer ve bilincin evrenselleşmesi	Ulusal sınırların ötesine geçerek kentler ve bölgelerin öne çıktığı görülmektedir. David Harvey'in de zaman-mekân sıkışması olarak vurguladığı sosyo-kültürel süreçlerin ortaya çıkması

Yeates'in yaklaşımı doğrultusunda küreselleşme tanımı ve sürecini özetlemek gerekirse; ekonomik aktiviteler ve ticari faaliyetlerin sınır ötesinde gelişmesi, kentler arasındaki rekabet ortamının yoğunlaşması, yaşam biçimleri ve tüketim alışkanlıklarının farklı kültürlerden etkilenebilir olması, kentler arasındaki entegrasyonun artması ve kültürel değerlerin evrenselleşmesi olmak üzere beş temel adımda incelenebilir. Ekonomik faaliyetler üzerinde devletin etkisinin azaltılması açısından neoliberal politikaların bir çözüm olarak kabul edildiği dönemde, teknolojik gelişmelere de bağlı olarak ekonomik faaliyetlerin ve üretim basamaklarının dünyanın farklı bölgelerine yayılması ile başlayan küreselleşme süreci ağırlıklı olarak ekonomik küreselleşme ile özdeşleştirildiği görülmektedir.

1970'lerde petrol krizine bağlı olarak artan işsizlik ve kaos ortamında refah devleti eleştirilerek, neoliberal gelişmeler bir çözüm olarak görülmektedir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak kar maksimizasyonunu hedefleyen sanayi üretimi, işgücü ve hammaddenin daha ucuz olduğu bölgelere doğru yönelerek, kentlerdeki sanayisizleşme süreçlerini beraberinde getirmiştir. Üretim, özellikle emek yoğun aşamalarını emek maliyeti düşük ülkelere kaydırmıştır [24]. Üretim basamakları, dünyanın farklı bölümlerine yayılarak, yerini hizmet sektörleri ve profesyonel mesleklere bırakmıştır. Bunun sonucu olarak sanayi kentlerinin birçoğunun desantralizasyon süreçlerine sahne olarak 'üretim mekânı' kimliğinden 'tüketim mekânı' olmaya başladığı görülmektedir.

Küreselleşme sürecinde, ulusal ekonomilerin dış ticarete ağırlık verdiği görülmektedir. Böylelikle teknolojik ve yapısal değişimler sayesinde dünya pazarlarında rekabet etme potansiyeli artmaktadır. Bu potansiyel ise ağırlıklı olan uluslararası şirketler ile yönetilmektedir.

Şirketlerin yurtdışına yönelmesi ve sanayi yerine hizmet sektörlerinin yükselmesinde hammaddenin dünya üzerindeki dağılımı yerine, pazarın dünya geneline yayılmış olması önem kazanmıştır. 1980'li yılların sonlarına doğru, küreselleşmenin yoğunlaştığı göz önünde bulundurularak, şirketlerin uluslararası hale gelmesinde etkili olan temel faktörlerin literatürdeki karşılıkları doğrultusunda Çizelge 2.2 oluşturulmuştur. Akışta belirtildiği üzere üretim basamaklarının farklı ülkelere dağılması, desantralizasyon sonrasında kentlerde hizmet sektörlerinin yoğunlaşması ve uluslararası şirketlerin kontrol ve yönetim merkezlerinin belirli kentlerde yoğunlaşması; iki farklı grupta

incelenebilir. Bu sınıflandırmayı ‘köken ülkenin itici faktörleri’ ve ‘yabancı işletmeleri kabul eden ülkenin çekici faktörleri’ olarak gruplandırmak mümkündür:

- Köken ülkelerin itici faktörleri incelendiğinde; öncelikle sanayi üretiminin yoğun olduğu ülkeler olduğu görülmektedir. Ülke içindeki piyasa koşullarının belirsizliği ve yetersizliği ile pazar payının giderek daralması örnek olarak verilebilir. Bir diğeri üretilen malın uluslararası nitelik taşımasıdır. Yine çok uluslu şirketler kendi ülkesinde ücret, sosyal haklar ve vergi gibi üretim maliyetini arttırıcı unsurlar açısından dezavantajlı durumda olduğu söylenebilir [25].
- Yönelinen ülke bakımından incelendiğinde ise bu ülkelerin diğerlerine göre çekici birtakım özellikleri bulunduğunu söylemek doğru olacaktır. Uluslararası şirketlere ev sahipliği yapan ülkelerin geniş bir pazara sahip olduğu veya pazar hinterlandını sürekli genişlettiği söylenebilir. Bir diğeri, kabul eden ülkede işgücünün ucuz olması ve kamu otoritesi tarafından sağlanan avantajlar olarak belirtilebilir. Bu anlamda genellikle yabancı yatırımları ülkeye çekebilmek amacı ile özel sermaye için teşvikler, ayrıca vergi muafiyeti ve indirimleri uygulamaları, çevre koruma tedbirlerinin istenmemesi örnek olarak gösterilebilir. Aynı zamanda bu ülkeler iletişim ve ulaşım teknolojileri bakımından diğer kentlere göre daha ön planda olup önemli düğüm noktaları olarak karşımıza çıkmaktadır [26].

Çizelge 2. 2 Küreselleşme sürecinde uluslararası şirketlerin yer seçimi ve merkez kentler [25] [26]

ULUSLARARASI ŞİRKETLERİN YERSEÇİMİ	
(MERKEZ KENTLER)	
KÖKEN ÜLKE (İTİCİ GÜÇ)	YÖNELİLEN ÜLKE (ÇEKİCİ GÜÇ)
-Sanayi üretiminin yoğun olduğu kentler	-İşgücünün ucuz olması
-Ekonomi piyasasındaki belirsizlikler	-Vergi muafiyeti, indirimleri,
-Pazar alanının giderek daralması	-Geniş pazar hinterlandı
-Üretilen malın uluslararası tüketime hitap etmesi	-İletişim ve ulaşım gibi teknik altyapının gelişmiş olması
-Sosyal haklar, vergi vb. üretim maliyetini artıran unsurlar	

Evrensel üretim biçimleri ve uluslararası aktörlerin olması, rekabet ortamını da etkilemekte olup küresel düzlemde uluslararası şirketlerin yoğunlaşmasına yol

açmaktadır. Ağır sanayi olarak bilinen klasik üretim alanlarının küresel ekonomi içindeki önemi azalırken bilgiye dayalı üretim alanları yoğunluk kazanmıştır [27]. *“Küreselleşme sonucunda, uluslararası işbölümü, işlerin emek yoğun aşamalarının, gelişmekte olan ülkelere kaydırılmasını ifade eder. Böylece gelişmiş ülkelerde sermaye yoğun yüksek nitelikli gerektiren istihdam ve üretimde artışlara bağlı uzmanlaşma ortaya çıkmıştır. Özellikle bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin baş döndürücü gelişimi, hizmet sektörünün her yere ulaşabilmesine olanak tanımıştır.”* [27]

Hizmet sektörü içerisinde bilginin elde edilmesi, işlenmesi, saklanması ve kullanılması ile bankacılık, reklamcılık, tasarımcılık vb. sektörlerin geliştiği görülmektedir.

Günümüzde hizmet endüstrileri, ekonomik gelişmenin en önemli bileşeni olarak görülmekte, özellikle reklamcılık, sigortacılık, haberleşme, ulaşım, finansman, sağlık hizmetleri, eğitim, kamu hizmetleri vb. alanlar üzerinde durulmaktadır. Hizmet sektörü özellikle son yıllarda 44 milyon yeni istihdam sağlayarak, ekonomik faaliyetlere önemli bir hareketlilik kazandırdığı söylenebilir [28]. Küresel dünyada sanayi üretimi yerine hizmet sektörünün yükselmesinde, hizmet sektörünün daha esnek, daha mobil ve teknolojik bileşenleri sayesinde rekabet performansının da yüksek olması önemlidir. Sermaye hareketliliği dünya geneline yayıldıkça; hizmet sektörleri ve işgücünün de uluslararasılaştığı görülmektedir.

Wallerstein (2004) küreselleşmenin ekonomik boyutunu öne çıkararak küreselleşme olgusunu, kapitalist bir dünya sistemi doğrultusunda açıklamaktadır [29]. Ona göre kapitalizm zorunlu olarak küresel bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte, kapitalizmin genişleyerek dünya ölçeğinde bir iş bölümünü gerektirdiği belirtilmelidir.

ILO-Uluslararası Çalışma Örgütü “Küreselleşme, ticari serbestleşmenin, yatırım ve sermaye akışının teknolojik değişiminin ivmesiyle yönetilen ülkelerde hızlı ekonomik entegrasyon olarak tanımlanabilir” tanımıyla küreselleşmenin ekonomi bileşenini vurgulamaktadır [30].

Küreselleşme süreci, dünya ekonomisinin daha entegre bir hale geldiği bir süreç olarak düşünüldüğünde; kentlerin ticari ilişkileri açısından birbirine bağımlı olduğu bir durumu tariflediği söylenebilir. Böylelikle, küresel ekonomik bir sistemin temelleri oluşturularak, kentlerin bu sistemin temel birimleri haline geldiği söylenebilir. Bu açıdan, kentler arasındaki ilişkilerin güçlenmesine bağlı olarak tanımlanan küresel bir ticaret ağı içerisinde kentlerin, dünya geneline yayılmış olan tek bir pazarın üyeleri

olarak geliştiği belirtilmelidir. Bir bölge içerisinde yer alan komşu ülkelerin kendi aralarında ortak bir pazar oluşturmaları, ekonomik sorunlara ortak çözümler aramalarını ifade eden bölgesel entegrasyon olarak yorumlanabilir [31].

Küreselleşme süreci ile birlikte kitlesel üretim ve üretim bandı yerini, üretimin dünya genelinde örgütlendiği bir yapıya bırakmıştır [6].

Sermayenin dünya genelindeki akışı bakımından kentler bu sermaye açısından önemli durak noktaları olmayı hedeflemekte ve çekici bir görünüm sergilemeyi amaçlamaktadır. Küresel sermayenin kente çekilmesinde ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında üretim ve istihdam koşulları, teknolojik altyapı durumu, özgün kimlik değerinin pazarlanması ağırlıklı olarak karşımıza çıkan potansiyeller arasındadır.

Dünya üzerindeki farklı gelişmelerin birbirini etkileme oranı, topluluklar arasındaki ilişkilerin yoğunluğunun artmasına bağlıdır. “McLuhan’a göre dünyanın herhangi bir noktasında yaşanan çeşitli deneyimlerin yakında bir noktada toplanması, çok uzakta olan olaylardan haberdar olunması kastedilmektedir.” [32]. Bu tanım, dünyanın farklı ölçekleri içerisinde olan, tek bir kent veya bölgeymiş gibi belirli bir ilişki içerisinde olduğunu vurgulamaktadır.

David Harvey’in ortaya koymuş olduğu “Zaman-mekân sıkışması” (time-space compression) terimi, mevcut durumun değerlendirilmesinde çok yönlü bir değişimi ifade etmektedir [19]. David Harvey, “Postmodernliğin Durumu” adlı kitabında bu yaklaşımı şöyle açıklamaktadır: “...mekân ve zamanın nesnel niteliklerinde öylesine devrimci değişimler olur ki, dünyayı görüş tarzımızı, bazen çok köklü biçimlerde, değiştirmek zorunda kalırız.” Zaman-mekân sıkışması kavramı, küreselleşme süreçleri doğrultusunda dünyanın geneline hâkim değişim sürecini açıklamaktadır [6].

2.2.1 Küreselleşme Olgusunun Kültürel Yapı Üzerindeki Etkileri

Mittelman (1997), küreselleşme; ekonomik, siyasi, kültürel birtakım ulus-devlet üstü bir entegrasyonun oluşması ve ideoloji olarak ülkelerin bir diğerinden etkilenmesi olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşım ile Mittelman, küreselleşme sürecinin ekonomik veriler yanında sosyo-kültürel olarak da birbirinden etkilenmesi ve entegre hale gelmesini vurgulamaktadır [33]. Tez çalışması kapsamında kentlerdeki yeniden yapılanma süreci, kentsel mekânın sahne olduğu yeniden yapılanma sürecini kültürel değerler açısından, yarattığı fırsat ve tehditler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Kültür kavramı; kente ve bireye ait olan bilgi, sanat, ahlak, örf ve adet, toplumun ortak üretiminin bir sonucu olarak birikmiş olan tüm bilgi ve alışkanlıkları kapsayan bir değerler bütünü olarak açıklanabilir. Aynı zamanda bu birikim, miras değeri olarak bir sonraki nesle aktarılmakta olup, nesiller arasında bir köprü görevi görmektedir. Bu açıdan kültür olgusu, sabit bir olgu olmayıp; içinde bulunulan döneme ve dönemin siyasi, sosyo-ekonomik yapısındaki gelişmelere bağlı olarak değişiklik gösteren bir olgudur. Bireyler ve toplumlar, başka kültürlerle karşılıklı olarak alışverişte bulunabilir, süreç içerisinde de farklı kültürel değerlerin sentezlenerek yeniden yapılandığı söylenebilir. İletişim imkânlarının gelişmesi ile birlikte bireyler ve kültürler arasındaki etkileşim yoğunlaşmakta; kendi içine kapalı olarak gelişen toplumlar daha erişilebilir ve saydam hale gelmektedir. Bu açıdan teknolojik gelişmelerin, dünya ölçeğinde kültürel akışın hızlanmasında etkili olmuştur.

Kültürel küreselleşme kavramı, ekonomik küreselleşmeden sonra küreselleşme sürecinin en önemli bileşenini oluşturmaktadır. Kültürel yapının şekillenmesinde etkili olduğu gibi, kültürel yapının kendisinden de etkilenmekte olduğu söylenebilir. Hem küreselleşme, yeniden yapılanmalarla kültürü etkilemiş, hem de kültürel yapı kendi dönüşümlerini meydana getirmiş olup bu açıdan çift yönlü bir ilişki söz konusudur.

Giddens'e göre küreselleşme, bir ülkede meydana gelen olayların dünya üzerindeki başka bir bölgedeki olaylar üzerinde etkili olması sürecidir. Bu yaklaşım, ulusal sınırlar dışında meydana gelen olaylardan etkilenme açısından sosyal ilişkilerin dünya ölçeğinde yoğunluk kazanması şeklinde de açıklanabilir [34]. Giddens'in yaptığı tanımlamada küreselleşme kavramının sosyal boyutuna vurgu yaptığı görülmektedir. Küreselleşme, uluslararası ticaretin yaygınlaşması, emek ve sermaye hareketlerinin artması ve teknolojideki hızlı değişimin sonucunda sosyo-kültürel açıdan da kentlerin birbirlerine yakınlaşmaları olarak tanımlanmaktadır [35].

Kültürel küreselleşme, kentler arasındaki bağların güçlenmesi, sahip olunan kimlik değerlerinin ve kültürel birikimlerin fiziksel sınırları aşarak tüm dünyaya ulaşması ve hitap etmesi şeklinde açıklanabilir. Giddens'a (1990) göre ise küreselleşme kavramı; yerel oluşumların kilometrelerce uzakta başka bir kentteki olayları şekillendirmesi olarak tanımlanmıştır [10]. Böylece ülkeler ekonomik faaliyetler açısından birbiriyle ilişkili ve bağımlı hale gelirken kentlerin kimlik değerleri ve küresel düzlemdeki rolleri de bu açıdan yeniden tanımlanmaktadır.

Ekonomik faaliyetlerde hizmetler sektörünün ağırlık kazanmasıyla birlikte, iş imkânlarının bazı kentlerde yoğunlaşması, bölgeler arası yoğun göç dalgalarını beraberinde getirmiştir. Kente yeni gelen ‘yaratıcı sektörler’in ihtiyacı olan fonksiyon alanları kent içerisinde yer almaya başlamıştır. Bu süreç ise küreselleşmenin farklı kentlerde benzer tüketim alışkanlıklarını tetiklemesi ve kentsel mekânda benzer uygulamaların yer almaya başlamasını beraberinde getirmektedir.

Kentlerin ön plana çıkmasında barındırdığı hizmet sektörleri yanında farklı bir değer yaratılması açısından kültürel değerlerin de önemli bir rolü vardır. Kültürel değerlerin diğer kültürlerle tanıtılması ve kentin özelliklerinin vurgulanarak yabancı ziyaretçinin artırılması açısından turizm faaliyetleri de önem kazanmıştır. Hızla küreselleşen sistemde, statü değeri yüksek olan mekânlar, semboller üretmek ve pazarlamak ekonominin temelini oluşturmaktadır. Kültür endüstrilerinin küreselleşen kentlerin ekonomilerindeki payının giderek arttığı görülmektedir [36].

Harvey’e göre krize giren kapitalist sistemin kar maksimizasyonu ve sermaye birikiminin artırılmasında kültür ve eğlence endüstrisinin ekonomideki payı artmıştır [6]. Bu sistemde ise tüketicilerin yaşam tarzları önem kazanmıştır. Sanayi üretiminin azalarak yerini hizmet sektörleri ve profesyonel mesleklere bıraktığı toplumda, eğitim ve gelir düzeyinin yükseldiği görülmektedir. Toplumsal yapıdaki bu değişimler ise boş zaman değerlendirme alışkanlıkları, tüketim kültürleri ve yaşam tarzları doğrultusunda malların tüketiminden öteye geçerek kültür endüstrisi ve eğlence sektörünün gelişmesini tetiklemiştir [37] [38] [39] [40].

Kültürel küreselleşmeye ivme kazandıran önemli etkenlerden biri olan iletişim araçlarındaki gelişmelerle birlikte medyanın ulusal sınırları aşarak küreselleşmesinin aşağıdaki sonuçları doğurduğu söylenebilir [6] [41]:

- Tüketim ve kitle kültürünün yayılması,
- Yaşam tarzlarının giderek birbirine benzemesi ve aynılaştırma süreçleri,
- Küresel sorunlardan haberdar olunması,
- Ulusal kültür ve kimliklerin zayıflaması vb.

Kültürel küreselleşme süreci, farklı kültürlerin sentezlenerek birbirine yaklaşması ve tek kültürlülüğe doğru yönelmesini ifade etmektedir [42]. 1980 sonrası dönemin, önceki dönemlerden farklı bir diğer önemli özelliği ise, ‘tüketim alışkanlıklarındaki benzeşme’

olarak belirtilebilir [43]. Kellner'in yaklaşımında (2000) uluslararası şirketlerin yerel piyasalarda aynı ürünleri satmak için reklamların yaygınlaşması ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte dünya çapında ticari kültür ve tüketim anlayışının benzeşmesini beraberinde getirdiği belirtilmiştir [44]. Bu süreç aynı zamanda, ekonominin kültürel değerler etrafında yoğunlaşmasına ve kültürel değerlerin de ekonomik gelir üretecek şekilde metalaşmasına sebep olduğu söylenebilir [45]. Tomlinson'a göre (1999), modern kültürün merkezinde küreselleşme, küreselleşmenin merkezinde de kültürel pratikler yatmaktadır [46]. Takip eden bölümde, küreselleşme sürecinde gelişme politikaları ve kültür dinamikleri arasındaki ilişkilerine yer verilmiştir. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen, alan araştırması ve incelenen dünya örnekleri ile bu ilişkiye detaylı olarak incelenmiştir.

Ekonomik etkinlikler ve tüketim kültürü ile giderek bütünleşen ve homojenleşen bir dünya ortaya çıkmaktadır. Robertson (1998), küresel kültürün farklı ulusal kültürlerin karşılıklı etkileşimlerinin bir sonucu olduğunu vurgulamaktadır [15].

Gerçekleştirilen literatür incelemelerine göre; küresel kültür, en belirgin özelliğiyle "tüketim kültürü" olarak karşımıza çıkmaktadır [6] [30] [46]. Küreselleşme sürecinin eleştirildiği bir diğer konu ise, tüketim merkezli bir toplum oluşturulması yönündedir.

Küreselleşme sürecine yönelik eleştirilerin ağırlıklı olarak kültürel değerlerin birbirine benzediği, özgün değerlerin yitirilmesine yönelik olduğu söylenebilir. Kongar'a göre küreselleşme tüm dünyada ortak bir tüketim kültürü oluşturmaya yönelik olup; din, dil ırk ayrımı olmaksızın tüm dünya aynı marka pantolonları giymeye, aynı marka spor ayakkabıları kullanmaya, aynı gazozu içmeye eğilimin arttığı bir süreci ifade etmektedir [47]. Bu etkileşimde ise uluslararası sermaye akışları ve kitle iletişim araçlarındaki gelişimin önemli bir rolü vardır. Bu yaklaşım, takip eden dönemde kentsel mekânın pazarlanması amacıyla, tüketim odaklı yeniden düzenlenmesini tetiklediği söylenebilir.

Peter L. Berger, hem kültürel ve ekonomik açıdan çığır açıldığı, hem de dünyayı tehdit eden bir tarzda iki uç tarafının söz konusu olduğunu ileri sürmektedir [49]. Küreselleşme sürecinde, kültürler değişime uğrarken, birbirleriyle tezat oluşturacak şekilde, önce yerel farklılıklar ortaya çıkarılıp eski kültürler ayrıştırılarak yeni biçimlere dönüşmekte; daha sonra insanlar küresel tek bir kültüre doğru yönelmektedir [50]. Bu bakımdan, küreselleşme kavramı kültürel özellikler doğrultusunda değerlendirildiğinde, benzerliklerle birlikte farklılıkların, evrenselleşmeyle birlikte yerelleşmenin,

modernleşmeyle birlikte gelenekselleşmenin aynı dönemde yaşandığı bir süreci tetiklemiştir [51].

Dünyanın farklı kentlerinde, bölgenin özgün değerlerinden bağımsız olarak aynı yaklaşımlar ve tüketim kültürü doğrultusunda geliştirilmesi, 'tek tipleşme' veya 'aynılaşma' olarak nitelendirebileceğimiz bir süreçle açıklanabilir. Kentler ve kültürler arasındaki aynılaşmanın ortaya çıkmasıyla birlikte, sosyo-kültürel değerleri bakımından kentleri, farklı problemlerle karşı karşıya bırakan yönü dikkat çekmektedir. Küreselleşme hareketlerinin önemli problem alanlarından biri de bu tekdüzeleşme riskidir.

2.2.2 Küreselleşme Olgusunun Kentsel Mekân Üzerindeki Etkileri

Tarihsel süreç içerisinde dönemin değişen dinamikleri ve ekonominin kent mekânını algılayışı açısından kentlerin farklı gelişmelere sahne olduğu görülmektedir. Örneğin sanayileşmenin hâkim olduğu ilk dönemlerde kent, ağırlıklı olarak sanayi üretimi ve fabrikaların yer seçimi doğrultusunda şekillenmiştir. Sonraki dönemde Keynesyen ve ithal ikameci gelişme stratejilerinin beraberinde getirdiği kriz ortamı sonucunda çözüm olarak neoliberal politikaların benimsenmesi ve küreselleşme süreci ile birlikte kent, sermayenin yeniden üretimi ve tüketim mekânı olarak ele alınmıştır. Sermaye ve ekonomik faaliyetler açısından, ulus-devletler önemini yitirerek, dünya tek bir mekân olarak algılanmakta ve kentler, küresel düzlemin en önemli aktörleri olarak ön plana çıkmaktadır. Kentler dünya geneline yayılan sermaye akışı doğrultusunda şekillenmiş ve sermayenin çekilmesi açısından önemli odak noktaları olarak değerlendirilmiştir. Bu süreçte kimlik kavramı ve kültürel değerler önem kazanarak kentlerin özgün yapısı öne çıkmıştır.

İletişim ve ulaşım teknolojilerinin yarattığı esneklik ve hareketlilik doğrultusunda ise dünya üzerindeki herhangi bir gelişmenin farklı bölgelerdeki gelişmeleri yönlendirmesi söz konusudur. Bu eğilim ise küreselleşme sürecinden etkilenen her kentin benzer yaklaşımlar ve uygulamalar doğrultusunda gelişmesi ve yeniden yapılanması anlamına geldiği söylenebilir. İçerisinde bulunan rekabet ortamında, ekonomik kalkınma kültür politikaları ve kültür merkezli gelişme stratejileri doğrultusunda geliştirilmeye yönelmiştir. Küreselleşme süreciyle birlikte kültür endüstrilerinin kent ekonomisindeki payının arttığı görülmektedir.

Yoğunlaşan küresel rekabet ortamında, kentler yeniden gelişmeye yönelirken, kentsel mekânda eşitsiz koşullar ve toplumsal sınıflar arasındaki ayrışmalar keskinleşmiştir. “Kapitalist dünyadaki kentler; sanayisizleşen ve yeniden yapılanmaya başlayan kentler ağırlıklı olarak hizmet, tüketim ve eğlence merkezleri olarak birbirleriyle yarışmaktadır.” [6] Küresel bir tüketim kültürünün oluşmasına bağlı olarak, yeni kent algısı kültür ve turizm odaklı gelişme ve hizmet sektörü doğrultusunda gelişmektedir. Kentlerde sanayi üretiminin azalması, desantralizasyon ve hizmet sektörlerinin yoğunlaşmasına bağlı olarak kültür ve turizm faaliyetlerine hitap edecek mekânların oluştuğu görülmektedir. Hitap edilen kitlenin de genişleyerek tüm dünyaya yayılmasına bağlı olarak, yarışan kent modeli ile gelişim dikkat çekmektedir.

1980 sonrası süreçte, ekonomik yapıda meydana gelen değişimler, kapitalizmin mekâna yansımaları ve kentler arasındaki hiyerarşinin yeniden şekillendiği görülmektedir. Kentler bu süreçte sermayenin finans merkezleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme süreciyle birlikte, kentsel mekân bilinçli olarak şekillendirilen sosyo-kültürel ve turizm odaklı bir proje olarak tanımlanabilir. Dünyanın farklı bölgelerindeki bireyleri ve turistleri kente çekmek açısından kentlerin büyük ölçekli yatırımlara yöneldiği ve kent merkezlerini çekici hale getirmek açısından bir dizi planlama süreci ve uygulamalara sahne olduğu söylenebilir.

Kentlerin farklı özelliklerine ve yapılarına bağlı olarak küreselleşme sürecinin etkileri de farklı olmaktadır. Teknik ve sosyal altyapı bakımından daha gelişmiş olan kentlerin yeni küresel düzleme daha hızlı uyum sağladığı ve ekonomik gelişmelerde düğüm noktası olmaları açısından avantajları olduğu söylenebilir. Gelişmiş ülke kentlerinde küreselleşme süreci, sanayisizleşme ve kent içerisinde yoğunlaşan hizmet sektörleri ve profesyonel meslekler olarak karşımıza çıkarken; gelişmekte olan ülke kentlerinde ise hammadde ve işgücü açısından potansiyele sahip olmaları sebebiyle sanayi aktivitelerinin devam ettiği söylenebilir. Küresel ekonomiden aldıkları payı artırmaya çalışan kentlerin, buldukları ülke sınırlarından öteye geçerek, kent ve bölge olarak öne çıkma eğiliminde oldukları belirtilmelidir.

Küreselleşmenin kentler üzerindeki etkisi incelendiğinde, en önemli değişimin kentlerin imaj ve kimliği üzerinde olduğu görülmektedir. Küreselleşme ile birlikte dünya genelinde kentleşme oranları artarken, kentlerin imaj ve kimlikleri değişmekte ve kentlerin küresel bir imaj geliştirme eğiliminde olduğu görülmektedir. Haberleşme,

iletişim ve ulaşımda meydana gelen gelişmelerle birlikte kentler tüm bu gelişmelerin keşişim noktasında bulunarak küreselleşme sürecinden etkilenmektedir.

“Küreselleşmeyle birlikte dünya giderek kentlileşirken, kentlerin imaj ve kimlikleri değışmekte ve kentler küresel bir imaja bürünmektedir.” [52].

Şekil 2. 1 Kentsel gelişim ve küreselleşme çeşitleri arasındaki ilişki

Sonuç olarak kentsel mekân, en büyük yatırım alanlarından biri haline gelmiş ve bir meta olarak görülerek, turizm ve emlak eksenli yatırımlar ile uluslararası piyasaya tanıtılmış ve pazarlanmıştır.

Yerel yönetimler, kentleri tanıtmak ve pazarlamak için söz konusu kentlerin geçmişlerini, tarihi ve kültürel birikimlerini kullanmıştır. Bu kentlerde tarihi alanların temizlenmesi, restorasyonu ve yeniden işlevlendirilmesi izlenen yöntemler arasındadır. Bunun dışında sağlıklaştırma, yenileme ve yeniden canlandırma yöntemleri hızla uygulanmaya başlanmıştır. Dönüştürülen kentsel alanlarda ise turizm ve inşaat sektörleri öncelikli yatırım alanları olarak benimsenmiştir.

Araştırma kapsamında küreselleşme olgusu, ekonomik ve kentsel sorunların çözümlenmesi ve kentsel gelişim açısından yeni bir fırsat olarak görülmesi kapsamında

değerlendirilmektedir. Ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel ve mekânsal birçok farklı etkisi göz önünde bulundurulduğunda ise sosyo-kültürel değerlerin kentsel gelişimde bir araç olarak kullanılması ve küreselleşme sürecinin kentlerde tetiklediği mekânsal gelişim stratejilerine yer verilmektedir.

2.3 Küreselleşme ile Kentlerde Geliştirilen Mekânsal Stratejiler

1980 sonrası dönemde, kentlerdeki değişimin en önemli aracı küreselleşme süreci olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentlerin küresel düzlemde diğer kentlere de hizmet edecek şekilde yeniden yapılanması, kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler sayesinde bu değişimden tüm dünyanın haberdar olduğu bir süreci beraberinde getirmektedir. Kentlerin ön plana çıkmasında planlama yaklaşımları ve uygulamaları kentsel gelişimde en önemli araç haline gelmiştir. Küresel kent, dünya kenti gibi kavramlar ise bu döneme özgü kavramlar olarak karşımıza çıkmakta olup dönemin hâkim yaklaşımını açıklamak açısından önemlidir.

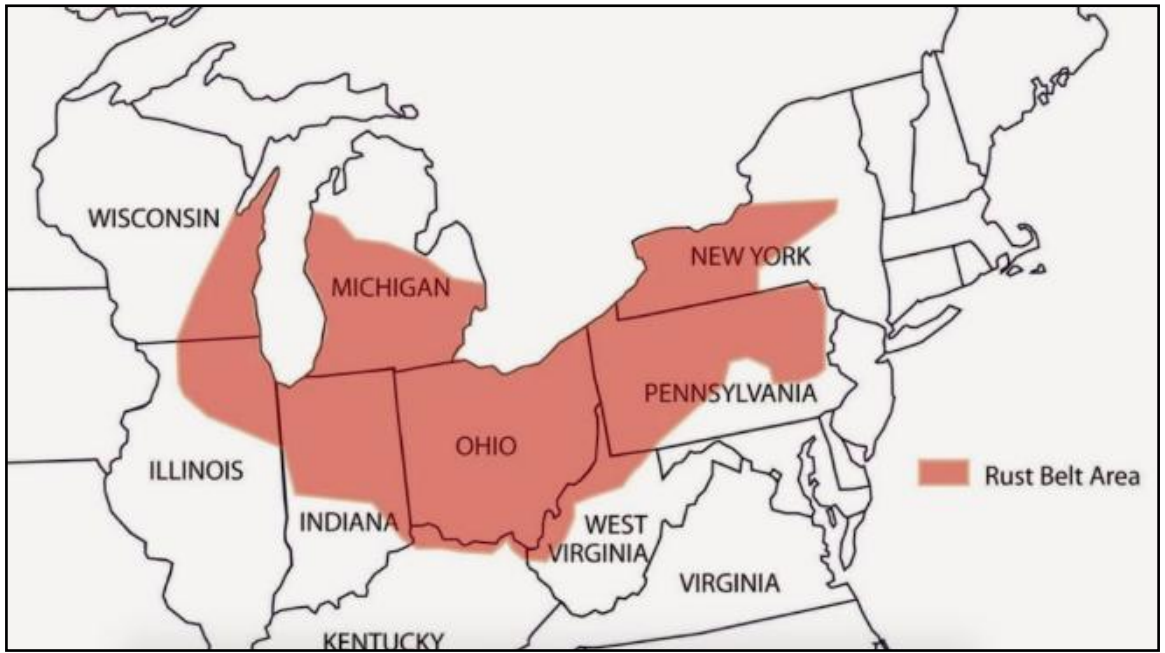
Kentler, kentleşme sürecinin de tetiklediği bir değişim süreci yaşamakta ve diğer dünya kentleri ile rekabet edebilecek düzeye gelme çabası göstermektedir. Kentlerin sahip olduğu özgün kimlik değerlerinin ve tarihi dokularının bu süreçte aşındığı veya vurgulandığı farklı örnekler söz konusudur.

Sanayileşme süreciyle birlikte büyük gelişmeler gösteren ekonomik yapı, 1980’li yıllarda küreselleşme dinamiklerinin sürece dâhil olmasıyla birlikte farklı boyutlara ulaşmıştır. Hizmet sektörlerinin geliştiği kentler ve uluslararası şirketlerin, kontrol ve denetleme merkezlerinin bulunduğu bölgeler dünya üzerinde öne çıkan düğüm noktaları haline gelmiştir. Bu düğüm noktaları ise küresel ekonomiyi yönlendiren bir role bürünmüştür.

Örneğin dünya genelinde sanayi üretimine bağlı gelişmede öne çıkan bölgelerden biri olan “Rust Belt” yerini, hizmet sektörlerinin öneminin artması ve uluslararası şirketlerin yer seçimi ile birlikte öne çıkan kentlerin bulunduğu “Sun Belt” almıştır [1]. Bu olgu, gelişimin sanayi üretiminden hizmet sektörleri ve yaratıcı sektörler yöneline verilebilecek önemli örneklerden biridir. Amerika’nın kuzeydoğusunda ağır üretim sanayinin yoğun olarak bulunduğu ‘rust-belt’ bölgesinde de aynı şekilde olduğu görülmektedir. Baltimore, Pittsburgh, Cleveland, Detroit ve Chicago gibi kentler örnek olarak verilebilir. Amerika’daki ekonomik büyümenin fizik-mekâna yansımaları bu

keskin düşüş üzerinden anlaşılabilir. ‘rust-belt’ ve ‘sun-belt’ olarak nitelendirilen bu iki bölgede, üretim sanayisindeki düşüşe bağlı olarak California’daki teknoloji, animasyon ve bio-teknoloji’ye bağlı sektörlerin yükselişiyle mekânsal olarak da ayrışma göstermektedir [6].

Üretim faaliyetlerindeki düşüşe bağlı olarak, sanayi döneminin öne çıkan kentlerinin önemini yitirmesi, önceki dönemde önemli bir iş imkânı sunarken bu dönemde işsizlik oranlarının yükselmesine sebep olmuştur. İş imkânlarının hizmet sektörlerine bağlı faaliyetlerin yoğun olduğu kentlere yönelmesi kentler arasında nüfus hareketlerini beraberinde getirmiştir.

Şekil 2. 2 Rust-Belt bölgesi

Sanayi üretiminin yoğun olduğu bölgelerin etkilenmesine ek olarak, hizmet sektöründeki part-time ve freelance gibi esnek çalışma saatlerinin ortaya çıkması, dönemsel çalışma programları ve kadınların iş hayatında aktif olarak yer almaya başlaması da işgücü grubunu oluşturan kriterleri kantitatif olarak da yeniden yapılandırmıştır. Nüfus hareketleri açısından çekim noktası olarak öne çıkmaya çalışan kentlerde, farklılık yaratmak adına yeni politikaların ve yaklaşımların gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Bu bölümde, küreselleşme süreci ile birlikte ortaya çıkan, kentin yeniden yapılanmasını açıklayan kavramlar olarak ‘küresel kent’, ‘dünya kenti’, ‘yarışan kent’, ‘marka kent’ ve ‘kentsel pazarlama’ tanımlarına yer verilmiştir. Küreselleşme süreci ile ülkelerin,

teknolojik bilgi ve ekonomik yönden yarışma içinde olması aynı biçimde kentlerin ve ülkelerin sınırlarını aşan faaliyetlere girişmeleri ihtiyacını doğurmuştur. Yapılan literatür araştırması;

- Küreselleşme süreci farklı doku ve özgün yapıdaki kentleri nasıl etkilemektedir?
- Kentler bu süreçte birbirleriyle nasıl rekabet edebilir hale gelmiştir?
- Kentlerin küresel düzlemde önemli odak noktaları olabilmeleri hangi özelliklerine bağlıdır?
- Küreselleşme süreci ‘kent kimliği’ üzerinde ne gibi değişimleri tetiklemiştir?
- Küreselleşme, kentlerin sahip olduğu özgün değerleri ön plana çıkaran bir süreç mi yoksa farklılıkları ortadan kaldırarak homojenleştiren bir kavram mıdır?

sorularını yanıtlamak üzere değerlendirilmiştir.

Küreselleşmeyle mekânın geri dönüşsüz bir dönüşüm yaşadığının altını çizen Giddens’e göre, küreselleşme yalnızca ekonomik bir olgu değildir; ayrıca bir dünya sisteminin ortaya çıkmasıyla da bir tutulamaz [10]. Küreselleşmenin, mekânın ve zamanın dönüştürülmesiyle ilgili olduğunu belirtmektedir. Küreselleşme süreci kentlerdeki değişim ve dönüşüm süreçlerinin hızlanmasında bir katalizör görevi görmüştür.

Küreselleşme süreci ile birlikte, kentlerin dünya üzerindeki konumları, diğer kentler ile olan ilişkilerine bağlı olarak gelişme göstermektedir. Kentsel gelişim, süreç içerisinde etkili olan dinamikler, gelişim politikaları açısından da önemli yenilikler karşımıza çıkmaktadır.

“Günümüzde dünya ekonomisini ve siyasetini yönlendiren küreselleşme, kentlerin anlamlarını ve işlevlerini de dönüşüme uğratmakta, kentler artık ulus devletlerin mülki sınırlarını aşan etkilere sahip kararların alındığı mekânlar olarak ön plana çıkmaktadır” [53]. Bölgeler ve kentler arasındaki ilişki ağlarının kesişim noktalarında bulunan kentlerin ön plana çıktığı söylenebilir [34].

Bu bölümde küreselleşme süreciyle birlikte kentlerde geliştirilen yeni mekânsal stratejilere ait literatür incelemesi ve sonuçlarına yer verilmiştir. Küresel kent, yarışan kent, kent imgesi, kent kimliği, kentsel markalaşma, kültür endüstrisi ve turizm eksenli gelişim süreçleri incelenmiş olup bu olgular aynı zamanda tez çalışmasının kapsamını oluşturmaktadır.

2.3.1 Küresel Kent ve Yarışan Kent Kavramları

Bu bölümde, 1980 sonrası uygulamalarda yer almaya başlayan neoliberal yaklaşımlar ve bir yansıması olarak ortaya çıkan ‘küresel kent’ kavramına yer verilmiştir. Küresel kent kavramı, küreselleşme süreci ve 1980 sonrası kentsel gelişim dinamikleri incelendiğinde temel olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tim Hall, ‘dünya kenti’ kavramını ilk kez 1915 yılında Padrick Geddes tarafından “Cities in Evolution” adlı kitabında “Dünya Şehirler Ligi” (World League of Cities) terimini kullanarak ortaya atıldığını ileri sürmektedir [1] [54].

Dünya kenti tanımı aynı zamanda Goethe tarafından 18. Yüzyılda Paris ve Roma’nın kültürel değerlerini ifade etmek için kullanıldığı görülmektedir [55]. Küresel kent kavramı, ilk kez Anthony King tarafından kullanılmış olup, 1990 yılında yayımlanan “Global Cities” adlı kitabının tüm bölüm başlıklarında yer alması açısından dikkat çekicidir. Bu alana ait ilgili literatürde en önemli ve öncül kaynakların Sassen’e ait olduğu görülmüştür. Sassen, küreselleşme süreciyle ortaya çıkmış olan yeni kentleşme süreçlerini “mega kentler”den ayırt etmek için “küresel kent” kavramını kullandığı görülmektedir [56] [57]. Mega-kent kavramı ağırlıklı olarak nüfus kriteri ile değerlendirilirken; küresel kent olgusu, nüfus yoğunluğuna ek olarak diğer kentler ve bölgelerle ekonomik, sosyo-kültürel açıdan ilişkileri açısından değerlendirilmesi sebebiyle mega kentlerden ayrılmaktadır.

Sassen’e göre (1991), küresel kentler, küresel ekonomiyi ve ekonomik aktiviteleri kontrol eden şirketlerin yoğunlaştığı merkezler, siyasi merkezler olarak nitelendirilmektedir [37] [38]. Bu kontrol merkezleri, mali ve profesyonel hizmet firmaları için önemli düğüm noktaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni gelişen teknolojilerin kullanım merkezi olarak düşünüldüğünde üretim ve tüketim süreçlerinde yeniliklerin ilk ortaya çıktığı bölgeler olduğu söylenebilir. Ekonomik faaliyetlerin yönlendirildiği kadar, hizmet sektörlerinin ‘ürünlerinin’ alındığı, satıldığı veya değiştirildiği pazar alanları olarak karşımıza çıkmaktadır [10] [11].

Harvey küresel kentleri, üretimin kontrol edildiği ve bütünleştirildiği üretim mekânları olarak açıklarken; Hall’a göre (1997) küresel kentler, sermaye ve ekonomik aktivitelerin hareketleri sonucunda değişen kentler olarak tanımlamaktadır [6] [58]. Ekonomik küreselleşme yaklaşımları kapsamında küresel kent; ekonomik ilişkiler bakımından önemli bir kesişim noktasında bulunan kentler olarak nitelendirilebilir. Cohen ise

küresel kentleri, yeni uluslararası işbölümünün merkezi olarak vurgulamaktadır [36]. Castells ise, küresel kentlerin fiziksel özelliklerinden öte; bir süreç ve bu sürecin sonucu olarak ifade etmektedir [59]. Bu yaklaşıma göre ileri düzeyde hizmetlerin üretim ve tüketim merkezleriyle, bu merkezlerin de yerel aktörler tarafından desteklendiği bölgeler ve kentler olarak açıklanabilir. Bu açıklama ile Sassen ve Castells'in tanımlamalarının birbirini destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Castells'in vurguladığı yaklaşım, küresel düzlem içerisinde kentler arasındaki bilgi akışına bağlı olarak farklı kent merkezleri ve bölgeler ile bağlarının gelişmesine bağlı bir kentsel gelişme süreci olarak tanımlamaktadır [59].

John Friedmann'ın "Dünya Şehir Hipotezi" (The World City Hypothesis) incelendiğinde küresel kent kavramını açıklamak ve aralarındaki sıralama ve sınıflandırmayı oluşturmak için yedi temel kritere başvurmuştur. Bu özellikler değerlendirildiğinde; [9] [21]

- Kent makroformu, kentin küresel ekonomi ile eklemlenme düzeyi ve üretim süreçlerinin mekânsal dağılımında kentte yer alan yeni fonksiyonlar ve rollere bağlı olarak, meydana gelen yeniden yapılanma süreçlerinde anahtar role sahiptir.
- Yeni mekânsal fonksiyonlar ve küresel sermaye, dünya kentlerinin üretim süreçleri ve pazarın eklemlenebilmesi amacıyla düğüm noktaları olarak değerlendirmektedir. Böylelikle dünya kentleri arasında karmaşık bir mekânsal hiyerarşi ve ilişkiler ağı ortaya çıkmaktadır. Uluslararası ulaşım, taşımacılık ağları açısından önemli bir kesişim noktasında bulunması önemli bir potansiyel olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Dünya kentlerindeki ekonomik faaliyetler ve istihdamın yapısı bu kentlerin küresel kontrol fonksiyonlarını belirlemektedir. Bu açıdan sektörel dağılımda hizmet sektörlerinin payının arttığı görülmektedir.
- Dünya kentleri uluslararası sermayenin yoğunlaştığı, uluslararası şirketlerin toplandığı merkezler ve düğüm noktalarıdır.
- Dünya kentleri hem iç hem dış güçlerin akın ettiği temel çekim merkezleridir.
- Dünya kenti formu, endüstriyel kapitalizmin karşıtlıkları olan mekânsal ve sınıfsal kutuplaşmayı içinde barındırmaktadır.

- Dünya kentlerinin büyümesi, bu kentlerin yönetim açısından mali kapasitesini aşan sosyal maliyetler yaratma eğilimindedir.

Bu kriterlere ek olarak iletişim teknolojilerindeki gelişim, kentsel yaşam kalitesi, uluslararası sosyo-kültürel etkinlikler ve faaliyetler, kültürel organizasyonlar açısından merkez olma, turistler ve göçmenler için önemli bir çekim merkezi olma kriterlerinin de eklenebileceği düşünülmektedir.

Kent Bilimleri sözlüğünde küresel kent olgusu;

“ekonomik ve politik etkisi bakımından, etkileme ve etkilenme alan ülke sınırlarını aşan; özellikle küresel ölçekte sermayenin yönetimi, denetimi ve dağıtımını işlevlerini yerine getirmede uluslararası ölçümlere ulaşmış kurumları içinde bulunduran; hiyerarşikdüzlem içinde üstün konumda bulunan büyük kent. Küresel kent. New York, Tokyo, Londra, Frankfurt ve Paris gibi” olarak tanımlanmıştır [60].

Küresel kentler ile ilgili tanımlamalar arasında literatür araştırması yanında küresel kent endeksleri ve sıralamalarına da yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. A.T. Kearney'nin 2008 yılındaki yayımlanmış olduğu 2008 Küresel Şehirler Endeksi bu açıdan bir ilk olması sebebiyle literatürde önemli bir yeri vardır.

A.T. Kearney 2008 raporuna göre, bir kentin küresel kent olarak nitelendirilebilmesi için kentin ekonomik gücü ve diğer kentler üzerindeki yönlendirici etkisi önemlidir. Bulunduğu ülkenin sınırlarından bağımsız bir şekilde, tüm dünya üzerinde bir çekim noktası oluşturması açısından sermaye gücü ve ekonomik faaliyetler önem kazanmaktadır. Ekonomik faaliyetler, kentsel yatırımlar arasında yabancı yatırımcıların artan payı, dünyanın diğer güçlü ekonomilerine sahip kentleri ile ulaşım, iletişim ve taşımacılık açısından ilişkileri önemlidir. Dünyanın tüm kentleri ile küresel bağlarını güçlendirmeye devam eden şehirlerin küresel şehirlerin başında geldiği belirtilebilir [62]. Bu kentler aynı zamanda küresel rekabet ortamında öne çıkan kentler ile paralellik göstermektedir.

Gerçekleştirilen araştırmalar kapsamında küresel kentlerin ortak özellikleri Çizelge 2.3'te belirtildiği şekilde 4 temel grupta değerlendirilebilir. Tez çalışması kapsamında ağırlıklı olarak sosyo-kültürel özellikler ve mekânsal özellikleri değerlendirilmiş olup, küreselleşme süreçlerinin kent merkezindeki sosyo-mekânsal etkileri üzerine yoğunlaşmıştır.

Çizelge 2. 3 Küresel kentlerin ortak özellikleri [21] [60] [61]

<p>Ekonomik Yapı:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sanayi ve imalat sektörüne ait faaliyetlerin payının azalması, • Hizmet sektörünün sektörel dağılımdaki payının artması, • Sanayi alanlarının desantralizasyonu ile kentlerin üretim merkezi olma özelliğinden uzaklaşarak tüketim merkezlerine dönüşmesi süreci, • Profesyonel sektörlerde istihdamın artması, • Hizmet sektörlerindeki uzmanlaşmış işgücünün yoğunlaşması, • Küresel ekonomiden alınan payların artırılması amacıyla kentler arasında rekabet ortamının yaşanması,
<p>Sosyo-Kültürel Yapı:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyal yapıda profesyonelleşen sektörler ve üretimde yer alan diğer sektörler arasında ikili yapının hâkim olması, ‘sosyal kutuplaşma’ ve ‘sosyal ayrışma’ süreçlerini tetikleme, • Ayrışma ve kutuplaşma sonucunda toplumsal yapıda sosyal ilişkilerin zayıflamaya başlaması ve dışlanmanın tetiklenmesi, • Tüketim kültürünün yaygınlaşması ve benzer nitelik kazanması, • Kültürel yapıda benzeşme, tek tipleşme süreçlerinin ortaya çıkması, • Yerel ve özgün diğer kültürel değerlerden uzaklaşılması, • Sosyal ayrışma kentin fizik mekânına, kutuplaşma olarak yansımaktadır. Konut alanlarında ve donatı alanlarında bölünmelerin görülmesi, • Kentler arasındaki göç ötesine geçerek, bölgeler-arası ve uluslararası göçlerin yoğunlaşması,
<p>Fizik Mekân ve Çevresel Yapı:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Profesyonel mesleklerin ve hizmet sektörünün yoğunlaşmasına bağlı olarak; çok katlı plazalar, gökdelenler ve lüks konut alanlarının ortaya çıkması, • Kentlerin yerel ve kendine özgü özellikleri ötesinde, farklı kentlerde yapılaşma koşulları ve projelerin kentlerin aynışmasını beraberinde getirmesi, • Sosyal yapıdaki ayrışmanın kent mekânına gecekondular ve kapalı siteler şeklinde yansımaları, • Sanayinin desantralizasyonu ile birlikte kentlerde sanayiden geriye kalan alanların dönüşümü süreci yatırımları beraberinde getirmiş olup, bu süreçler ise kentsel rantları ortaya çıkarması, • Kentsel yeniden yapılanma süreçlerinin tetiklenmesi, • Yoğunlaşan nüfusun ihtiyacını karşılamak amacıyla ulaşımaya ait teknik altyapının güçlendirilmesi amacıyla yatırımların artması, • Profesyonel mesleklerin gelişmesine bağlı olarak teknoloji enstitüleri, ar-ge merkezleri ve üniversitelerin sayısının artması, • Kent içerisinde uluslararası yatırımların artması, mega-proje ve mega-organizasyonların artması,
<p>Yasal Yönetişel Yapı ve Aktörler:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel aktörlerin ekonomik aktiviteler üzerindeki etkisinin azalması, • Ekonomik aktivitelerin bölgelerarası ve uluslararası dinamikler doğrultusunda yönetilmesi, • Kentsel yönetim ve küresel kurum ve kuruluşların öneminin artması, • Kentler ve bölgeler arası rekabetin artması,

Dünya üzerindeki diğer kentlerde ekonomik faaliyetlerin kontrolü ve yönetiminin sağlandığı, önemli ulaşım bağlantıları, turizm potansiyeli olan bu kentler süreç içerisinde öne çıkarak dünya için önemli düğüm noktaları oluşturduğu söylenebilir.

Friedmann (1986), küresel kentleri uluslararası sermayesinin yoğunlaştığı mekânlar olarak tanımlamaktadır. Lokal, ulusal veya uluslararası ekonomiler bu kentlerde eklemlenmektedir [21]. Sassen'e (1991) göre ise, dünya kentleri yönetim merkezlerinden öte, ticari faaliyetler ve hizmet sektörlerinde yeniliklerin de üretildiği kentler olarak karşımıza çıkmaktadır [37] [38].

Küresel kentlerin dünya ekonomisiyle entegrasyon biçimi ve diğer kentler ile ilişki derecelerinin küresel kentler arasında bir kent hiyerarşisi yarattığı ileri sürülmüştür. Küresel kent hiyerarşilerinin oluşmasında temel kriterler, küresel yatırımları çekebilmek ve küresel ekonomik ilişkilerde önemli bir yönetim ve kontrol merkezi olabilme yeteneği olarak tanımlanmıştır [55]. Küresel ekonomi içerisinde yer almasıyla birlikte gelir dağılımı değişmiştir, kentlerin fizik mekânı da benzer şekilde dönüşmeye başlamıştır.

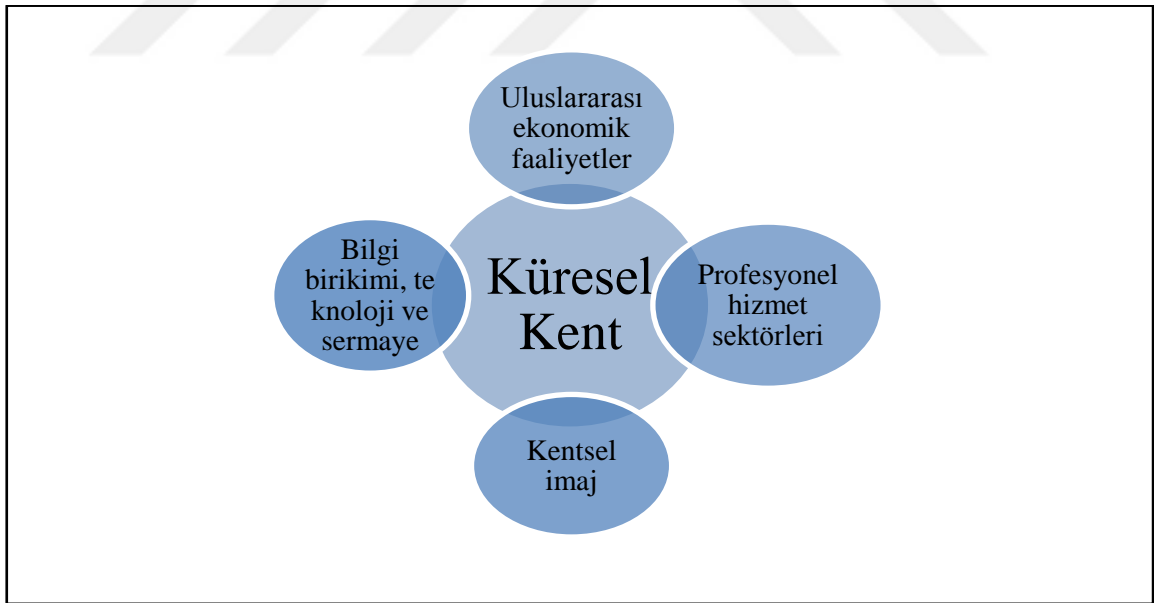
Küreselleşme sürecinin tamamlanmamış, devam eden bir süreç olduğu düşünülürse, süreç içerisinde öne çıkan kentler arasında da değişikliklerin olduğu, sabit bir sıralama olmadığı belirtilmelidir. Kent içerisindeki hizmet sektörüne dayalı faaliyetlerin yoğunluğu, uluslararası şirketlerin faaliyetlerine bağlı olarak zaman içerisinde değişiklik gösterebileceği vurgulanmaktadır. “Küresel kentlerin büyümesinde etkili olan dinamikler ulus devletin büyümesine aynı derecede katkıda bulunmayabilir.” [38] [57]. Küresel kent tanımının, küresel ekonomideki konumuna göre açıklanması ve bu statünün süreç içerisinde kazanılıp kaybedilebilecek bir olgu olması, rekabet ortamının güçlenmesinde de etkili olmaktadır. Küresel ekonomik ilişkilerde kentlerin bulunduğu nokta ve ilişkiler ağında Tokyo, Londra, New York gibi kentlerin hiyerarşide başta olduğu konusu ortak yargı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak ikinci derecede küresel kentlerin hangileri olduğu konusunda literatürde kesin bir yargıya varılamadığı tespit edilmiştir. Bu açıdan gerçekleştirilen literatür incelemesinde birden çok küresel kent hiyerarşisinin olduğunu söylemek mümkündür.

Kentlerin öne çıkmaya çalışırken benzer politikalarla şekillenmesi küresel rekabet ortamı için örnek olarak gösterilebilir. “Mevcut politika formülasyonu altında bir dünya kenti fonksiyonu öncelikle büyük ölçekli altyapı projelerinin teşviki ve yabancı

yatırımcılara garanti verilmesi, ikinci olarak da kentin yeni imajlarının muhtemel yatırımcılara ve tüm dünyaya satılmasıdır.” [62]

Küreselleşen kentlerde bulunan ortak değerlere baktığımızda; uluslararası iş merkezleri, büyük ölçekli alışveriş merkezleri, kapalı siteler, lüks konut alanları, fuar alanları, oteller vb. karşımıza çıkmaktadır. Küresel kent olgusunun fiziksel öğeleri dışında sergiler, festivaller, uluslararası aktiviteler ve organizasyonlar olup yeniden yapılanmadaki önemi giderek artmaktadır [62]. 1980’li yıllarda emlak odaklı turizm yatırımları ve büyük ölçekli kentsel projeler kentsel gelişmede önemli iken, 1990’lı yıllarla birlikte ‘kültür’ olgusuna verilen değer arttığı ve kültür odaklı politikaların önem kazandığı görülmektedir [63].

Gerçekleştirilen literatür araştırması kapsamında, Sassen (1991, 2000), Friedmann (1986, 1995) ve Castells’in (1994) hemfikir olduğu, dünya kenti tanımının arkasındaki dinamikler incelendiğinde; uluslararası ekonomik aktiviteler, uzmanlaşmış hizmet sektörü, bilgi birikimi, teknoloji, sermaye ve kentsel imaj gibi öğelerin önemine vurgu yapıldığı görülmekte olup bu ortak dinamikler Şekil 2.7’de belirtilmiştir [9] [21] [37] [38] [59].

Şekil 2. 3 Küresel kentlere ait ortak ekonomik dinamikler [9] [21] [37] [38] [59]

George’a (1997) göre, kapitalizmin her krizi sonrasında güçlü sınıflar tarafından oluşturulan bir politik proje ile yeniden yapılanmaktadır [62]. Dünyanın farklı kentlerinde benzer kentleşme politikaları üretildiği görülmektedir. Küresel kent olma

kriterlerinden uluslararası ekonomiye dâhil olma, sermaye akışını çekme, turizm merkezi olma gibi amaçlarla birbirine benzer kentsel projeler kent içerisinde yer almaya başladığı söylenebilir.

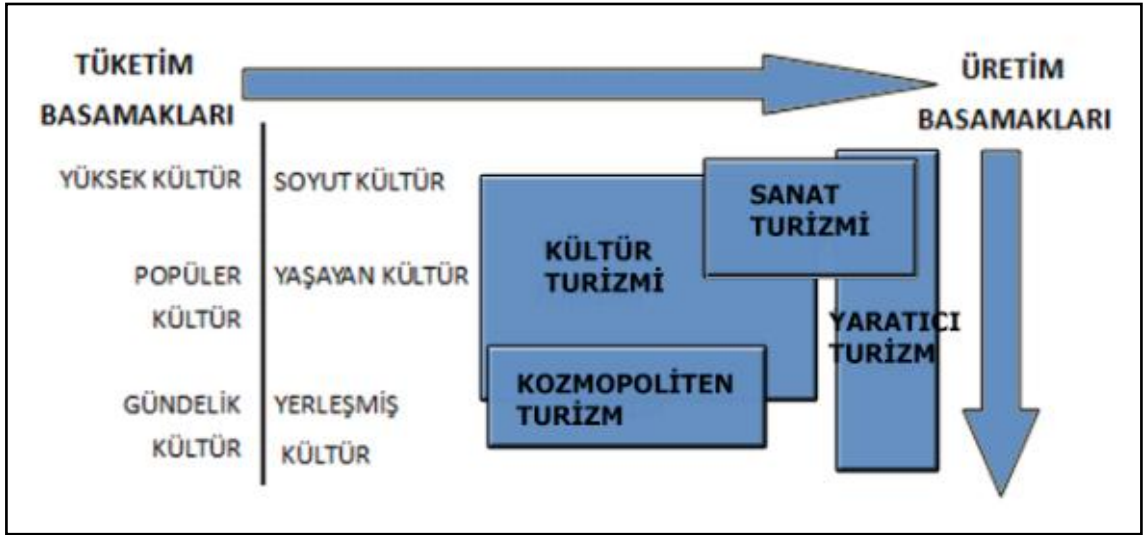
Tarihsel süreç içerisinde kentler incelendiğinde, gelişen koşullara uyum sağlanması, genişleyen pazar hinterlandına bağlı olarak ekonominin güçlendirilmesi, yaşam kalitesinin yüksek ve çalışma koşulları bakımından çekici bir yer olmaya çalışılması her dönemde karşımıza çıkan kriterlerdendir. Fakat 1980’li yıllarda rekabetin yoğunlaşması ve sınırlarının genişlemesine bağlı olarak, kentlerin çekim noktası olmasının önceki dönemlere göre daha da zorlaştığı belirtilebilir. Bu aşamada ise Bianchini ve Parkinson’un (1993) belirttiği şekilde, kültürel değerler, kentler arasındaki rekabet açısından ayırt edici özellikler taşıması sebebiyle stratejik hedeflere konu olmuştur [64].

Küresel kent kavramıyla birlikte, küreselleşme sürecinin kentlerde tetiklediği bir diğer önemli kavram ise “yarışan kent” tanımı olduğu düşünülmektedir. Kentlerin ön plana çıkmasında önemli çekim gücü, küresel ekonomiden alınan payların artırılması şeklinde belirtilebilir. Dünya üzerindeki sınırlı kaynakların birçok kent tarafından çekilmeye çalışılması ise kentler arasında dinamik bir rekabet ortamını ortaya çıkarmış olup ‘yarışan kent’ konseptinin çalışma kapsamında incelenmesi bu açıdan önemli görülmüştür.

Küresel kent hiyerarşileri ve kentler arasındaki küresel ilişki ağlarında bazı kentlerin önemli düğüm noktalarını tanımladığı belirtilmişti. Kentler arasındaki rekabetin ağırlıklı olarak kentlere küresel düzlemde tanımlanan roller doğrultusunda gerçekleştiği belirtilmelidir. Bu açıdan yarışan kentler, eğitim, sağlık, hizmetler, sanayi, ticaret, konferans gibi farklı sektörlerde uzmanlaşmaları doğrultusunda öne çıkmaktadır. Belirtilen sektörlerde uzmanlaşma, tesislerin yoğunluğu, çalışanların istihdamdaki payına bağlı olarak diğer kentlerden veya tüm dünyadan ziyaretçi ve çalışan nüfus çekmektedir. Küreselleşme süreciyle birlikte bazı kentlerde ise ‘kültürel değerler’ önemli bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Featherstone (1996) kültürel değerlerin direkt olarak ekonomiye katkısının olmadığını belirtmekle birlikte uzun vadede iktisadi olarak karşılığının olabileceği bir kaynak olarak değerlendirmektedir. Böylelikle kültürel değerler, kenti pazarlamanın araçlarından biri, “markalı bir ürünün markası” olarak karşımıza çıkmaktadır [39] [40].

Kentsel gelişmede etkili olan aktörlerin, yerel yönetimlerin, özel yatırımcıların kültür odaklı gelişmelere teşvik edilmesi kent imgelerinin güçlendirilmesi konusunda önem taşımaktadır. Kültürel değerler ile ön plana çıkmak isteyen kentlerde, birbirine benzer uygulamaların ve projelerin geliştirilmesinde etkili olmuştur. Kentlerin bir meta olarak pazarlanması ise, kent sakinleri dışında bir grup için yeniden tasarlanması ve bilinçli olarak yeniden canlandırılmasını içermektedir. Bu durum ise kentlerin birbirine benzemesi, aynılaşma tehlikelerini içerdiği söylenebilir.

Richards (2006) geliştirdiği şema ile kentsel rekabette yeni pazarlar ve yeni ürünler yaratılması için üretim basamaklarında yaratıcılık ve yeniliğe; tüketim süreçlerinde ise etkinliğe doğru olan eğilimi vurgulamaktadır [65].

Şekil 2. 4 Kentsel rekabette yeni üretim ve tüketim alanları, yeni pazar ilişkisi [65]

Harvey (1987) bu durumu, kültürel organizasyonların ve gelişmelerin, kentsel ve yerel kimliklerde farklılaşmayı tetikleyeceği şeklinde değerlendirmektedir [6]. Kentler arasındaki rekabet dolayısıyla bilinçli olarak üretilmiş olan bu geçici kimlikler ve imajların pazarlanması söz konusu olup başarısını “kısa ömürlü” olarak nitelendirmektedir.

Mega-organizasyonlara veya kültürel etkinliklere ev sahipliği yapan kentler, sahip oldukları kültürel değerleri, yarışmacı bir değer olarak kullanmaktadır. Yardımcı'ya göre (2005) küreselleşme süreci sonrasında büyük müzelerin, sergilerin, bienal, festival ve spor müsabakalarının artmış olması, kentsel dönüşüm süreçleri ile birlikte gelişme göstermekte olup, paralellik göstermektedir [66]. Kentlerin mega-organizasyonlara ev sahipliği yapmaya yoğunlaşmasının sebepleri arasında kentsel mekânları canlandırmak

ve pazarlamak olduğu söylenebilir. Temel amaç ise ziyaretçi sayısını artırarak küresel ekonomideki payın artırılması olarak özetlenebilir.

Ünlü mimarların tasarladığı yapılar, bu süreçte fark yaratmak, kentsel imajı geliştirerek marka değeri oluşturmak açısından önemli bir strateji olarak görülmektedir. Literatürde en bilinen iki örnek ise Bilbao Guggenheim ve Tate Modern olarak karşımıza çıkmaktadır [65]. Hatta literatürde kentlerin büyük ölçekli projeler ve kentsel uygulamalar ile yeniden canlandırılırken birbirine benzer kimlik öğeleri yaratması olarak açıklanabilecek ‘Bilbao Etkisi’ buradan gelmektedir.

Şekil 2. 5 Bilbao-Guggenheim müzesi-Frank Gehry [67]

2.3.2 Kent İmgesi ve Kent Kimliği Kavramları

Küreselleşme süreci, küresel ekonomiden aldığı payı artırmak isteyen kentler arasında ön plana çıkma amacıyla ciddi bir rekabet alanını beraberinde getirmiştir. Kentsel gelişim politikalarının, tüm dünyaya hizmet edecek şekilde geliştirilmeye odaklandığı görülmektedir. Bu süreç ise, kent makroformu içerisinde tüm dünyanın dikkatini çekerek, farklı toplumlardaki bireylere hitap edecek şekilde inşa edilen yapılar ve kentsel gelişim uygulamalarını beraberinde getirmiştir. Kentler birbirine benzer yaklaşımlar ile geliştirilirken, fark yaratması amacıyla sahip oldukları özgün değerlerin vurgulanması yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bu özgün değerler ise, kentlerin sosyo-kültürel

yapıları ve özgün kimlik değerleri olarak belirtilebilir. Bu açıdan, çalışma kapsamında kent imgesi ve kent kimliği kavramlarının değerlendirilmiştir.

Gerçekleştirilen araştırmalar doğrultusunda 'imge' kavramının; çevremizdeki somut ve soyut bilgilerin bir araya gelerek zihnimizde oluşturduğu özet olarak tanımlayabiliriz. Kevin Lynch (1960), kentlerin fiziksel özelliklerinin değiştirilebilir olup olmadığını araştırarak bu konudaki öncül kaynakları literatüre katmıştır. Araştırmalarında 'kentsel görünümlerin, diğer pek çok rolünün yanı sıra; algılanması, hatırlanması ve zevk alınması gereken görünümler' olarak tanımlamaktadır [68]. Bu yaklaşım doğrultusunda kentin fiziksel özelliklerinin, oluşturulan kent imgesi üzerinde önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Bireyler tarafından çevrenin algılanması ve tanınmasından; birey-çevre ilişkisinin kurulmasında fizik mekânın bellekte yarattığı bu imaj önem taşımaktadır. Kentin hafızada yarattığı resim, birey tarafından algılanan bu imgeler doğrultusunda oluşmakta olup bireyler ve toplumlar arasındaki iletişimle de bu şekilde aktarılmaktadır. Her birey, kentin farklı mekânları ile ilişki içerisinde olup, kültürel değerleri ve sosyal geçmişleri ve bireysel özellikleri doğrultusunda farklı anlam ve hatıralara sahiptir. Bu açıdan kent imgesinin, bireyden bireye göre de farklı yapıda şekillenen bir olgu olduğunu söylemek doğru olacaktır. Lynch'e (1960) göre, kentte yaşayan bireyler, sosyal, kültürel, ekonomik faaliyetler gibi hareketli özellikler ve sabit fiziksel çevre kadar önemlidir [68].

Eraydın (2016), kent imgesi kavramını, kentin çevresel bileşenlerine tanımlanan anlamlar ve kentin, bireyin zihninde oluşturduğu temsil olarak tanımlamaktadır [69].

Tarihsel süreç içerisinde, kent formunun özel bir tasarım konusu ve planlama aracı olarak geliştiği söylenebilir. Küreselleşme olgusunun hızlanmasıyla birlikte son yıllarda yatırımların turizm odaklı olarak kentin yeniden şekillendirilmesine yöneldiği düşünülürse, kent imgesinin kendiliğinden oluşan yapısı yerine, bilinçli olarak düzenlenen bir meta haline geldiği söylenebilir. Aktörler tarafından, turizme katkı sağlaması amacıyla kent imgesi üretilen bir olgu hatta bir araç haline almıştır.

Kent mekânında karşılaştığımız son döneme ait uygulamalara benzer şekilde, bireylerin kent algısı da genelleme yapılabilecek bir yapıda değildir. Fiziksel çevre ve özellikleri kadar, anlam yükleyen bireyin sahip olduğu özellikleri ve deneyimlerine göre değişiklik gösterdiğini belirtilmelidir.

“Kent, çok çeşitli sınıf ve karakterlere sahip milyonlarca insan tarafından algılanabilen ve hatta zevk alınan bir nesne olmanın ötesinde, yapısını kendilerince sebeplere göre sürekli geliştiren pek çok yaratıcının da ürünüdür.” [68]

Bir kentte yaşayan her bireyin, zihninde bireysel olarak bir imge oluştuğu gibi, fizik mekândaki bileşenlerin toplumda yarattığı genel bir imge olduğu birçok kaynakta yer almaktadır. Eraydın (2016), toplumun genelinde oluşan bu imgeye, toplumsal imge (collective image) olarak değinmiştir [69]. Çevreye tanımlanan anlam, bireyde aidiyet duygusunu güçlendiren bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal imge, bireysel imgelerin de gelişimine yön veren, ortak değerler, sosyo-kültürel paylaşımlar doğrultusunda gelişmekte olup, bireysel ve toplumsal imge arasında çift yönlü bir ilişkiden bahsedilebilir.

Küresel düzlemde ön plana çıkmaya çalışan kentlerde kent imgesi kavramı kentsel markalaşma olgusu doğrultusunda değişime uğramıştır. İlk olarak 1960’lı yıllarda kullanılmaya başlayan ‘kent imgesi’ kavramı, 1980’li yıllarda küreselleşmenin hız kazanmasıyla birlikte değişmeye başlamış 1990’lı yıllarda ise ‘kentsel markalaşma’ kavramının zeminini oluşturmaktadır.

Bireylerin, fizik çevre ile olan ilişkilerini psikolojik etmenler ile açıklayan Gestalt, duyuların bu imgenin yaratılmasında önemli olduğunu belirtir [69]. Bu açıdan düşünüldüğünde imgenin oluşmasında fizik mekânda bulunan öğelerin ‘algılanabilir’ ve ‘okunabilir’ olmasının önemli olduğu söylenebilir.

Kevin Lynch, Kent İmgesi kitabında (1960) “okunabilirlik” kavramına değinerek, parçaların bir arada bir bütün olarak veya ayrı ayrı algılanabilir olması gerektiğinden bahsetmektedir. İncelemede üç Amerikan kentinin görsel niteliğini “kent imgesi” olgusu kapsamında inceleyen Lynch, özellikle kentsel manzaraların ‘görünürlüğü’ ve ‘okunaklılığı’ üzerinde durması dikkat çekmektedir [68]. Ona göre, okunaklı bir kentte, bölgeler, sınırlar ve yollar birbirinden kolayca ayırt edilebilir aynı zamanda da daha geniş bir doku içerisinde gruplandırılabilir. Belirtilen özellikler her ne kadar fizik çevreye ait bileşenler olsa da tanımlı bir imge oluşturabilen bir doku sosyal rolünden bağımsız düşünülmemelidir.

Lynch (1960), Warr ve Knapper (1968), Rapoport (1977) ve Lang (1987) oluşan bireysel kent imgelerinin farklılaşmanın temelinde kültürün ve toplumsal belleğin yer aldığını belirterek ve oluşturulan anlamların bireysel farklılıklardan ileri geldiğini

belirtmektedir [68] [69]. Bu açıdan aynı kentin yarattığı imge kişiden kişiye değişkenlik göstermesini destekler niteliktedir.

“Çevresel imgeler, gözlemci ve çevresi arasında işleyen iki yönlü bir süreçtir. Çevre, farklılıklar ve ilişkiler ortaya koyar. Gözlemci ise uyum kabiliyeti ve kendi amaçları doğrultusunda gördüklerini seçer, düzenler ve anlamlandırır. Bu şekilde oluşturulan imge, görüleni sınırlandırır ve vurgulanmak isteneni vurgularken imgenin kendisi de sürekli etkileşim içinde bulunan çevrenin süzülen algısal girdilerine karşı test edilir. Böylece, verili bir gerçekliğin imgesi değişik gözlemciler arasında oldukça farklılaşabilir.” [68]. İmge her bireye farklı anlam ifade etmesine rağmen, sosyal etkinlikler ve faaliyetlerin gerçekleştirildiği alanları barındırdığı düşünüldüğünde diğer bireylerle ilişkiyi sağlayabilir olmalıdır. Kent imgesi, ihtiyaçların ve yaklaşımların değişimine bağlı olarak da değişmektedir. Sembolik araçlar ve uygulamaların fizik mekânda konumlanmasıyla birlikte yeniden şekillenebilir.

Görsel olarak ön plana çıkan fiziksel çevre, bireylerin tanımladığı anlamlar konusunda yönlendirici olduğu söylenebilir. Lynch, değişen ihtiyaçlar doğrultusunda kent imgesinin de değiştirilebilir olduğunu vurgulamaktadır. Lynch’ göre değişmeyecek ve kesin detaylarla tanımlı bir çevre, yeni faaliyet biçimlerinin oluşumunu engelleyecektir [68].

Küreselleşme olgusu ile birlikte ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenen fiziksel çevreye, yeni roller tanımlanarak kültür turizmi kapsamında bir planlama aracı olarak yaklaşıldığı görülmektedir. Bu süreç beraberinde, kentin ihtiyaçları dışında daha geniş bir bölgeye hatta diğer ülkelere hitap eden parçacıl uygulamalarla gelişmesini getirmiştir. Küresel düzlemde farklı kentlerin benzer bir yaklaşımla yeniden düzenlenmesi, farklı farklı ülkelerde odak noktaları oluşması, dünyanın herhangi başka bir noktasındaki bireyin veya grubun dikkatini çekmesini sağlamaktadır. Böylelikle bireysel ve toplumsal imgeye ek olarak daha üst ölçekte ve daha geniş bir kitleye hitap eden bir imgeden bahsedilebileceği düşünülmektedir. Benzer uygulamalar ile yenilenen kentlerin ise ön plana çıkmaya çalışarak turizm odağı oluşturması kentler arasındaki rekabet sürecini keskinleştirmiştir. Bu durum her kente, özgün bir kimlik gerektirmektedir.

Küreselleşme sürecinde kentlere özgünlük değerini vererek, küresel düzlemde öne çıkmasında da etkili olan bir diğer önemli kavram ise “kentsel kimlik” kavramı olarak

ele alınmıştır. Kimlik değeri, bireylerin kentsel mekânlar ile ilgili sahip oldukları değerlendirme ve akılda kalan sahneler olarak değerlendirildiğinde ‘kent imgesi’ ile iç içe olduğu düşünülmektedir. Kent kimliği kavramını, “kişinin yahut bir sosyal grubun çeşitli mensubiyetlerini açıklayan, onun tanınmasını sağlayan ve dış gözlemlerle kavranabilen özellikleridir. Kimliği, özneyi en yakın diğerinden ayıran farklılıklar olarak da tanımlayabiliriz.” [70] [71]. Bu açıklama doğrultusunda, kimlik değerinin ancak başka bir kent kimliği ile karşılaştırdığında ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Bu açıdan kent kimliği, kent dokusunun kendine has ve diğer kentlerden farkını tanımlayan özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerçekleştirilen araştırmalar sonucunda kent kimliği kavramı düşünüldüğünde, kent hakkında bir fikre sahip olunmasını sağlayacak, sebep-sonuç ilişkisine dayalı olmayan bir tanımlama olarak açıklanabilir. Her kent, sahip olduğu bileşenler doğrultusunda özgün birer kimliğe sahiptir. Fakat kent kimliği dinamik bir yapıya sahip olması sebebiyle küreselleşme sürecinin etkisinde kent kimliğinde yeniden yapılanmalar söz konusu olmuştur. Çalışma kapsamında, kent kimliğini incelemek ve gelişim süreçlerini anlayabilmek için süreç içerisinde gelişimi ve dönüşümü izlemek temel yaklaşım olarak belirlenmiştir.

Kent imgesi kavramının ağırlıklı olarak 1960’lı yıllarda literatüre katılan kaynaklarda kullanılmaya başlandığı görülmüştür. Kent imgesi yalnızca fiziksel bir resim olmayıp, aynı zamanda ekonomik, sosyo-kültürel, politik dönüşümler ve gelişmeler ile bireysel özellikler ve demografik yapı ile de ilişkili olduğu söylenebilir. Bu bölümde, kent imgesi kavramı ve tarihsel süreç içerisinde dönemin öne çıkan dinamikleri doğrultusunda gösterdiği gelişime yer verilecektir.

Frederic Stout (1999), her tarihsel dönemin kendi gelişim biçimini ve dilini yarattığını vurgulanmıştır [72]. Dönemin hâkim dinamikleri ve sosyo-kültürel etmenler ile ekonomik gelişmelerin bu açıdan ilişkisinin kurulması kent imajının ve kentin mekânsal gelişiminin anlaşılması açısından önemlidir. Bu bölümde, kent imgesinin organik yapısının zamanla küreselleşme sürecinin de etkisiyle bilinçli bir şekilde geliştirildiği, marka-kent olgusuna evrildiği süreç incelenmiştir. 1980 öncesinde ise modernizm ve post-modernizm etkisinde gelişim gösterirken, çalışma kapsamında ağırlıklı olarak ‘küresel kent’ ve ‘marka kent’ kavramlarına yoğunlaşmıştır.

2.3.3 Kentsel Pazarlama ve Kentsel Markalaşma Kavramı

Dönemin hâkim dinamikleri ve sosyo-kültürel etmenler ile ekonomik gelişmeler arasındaki ilişkinin incelenmesi, kent imajının ve kentin mekânsal gelişimindeki rolünün açıklanması açısından önemlidir. Kent imgesinin organik yapısını zamanla küreselleşme sürecinin de etkisiyle, bilinçli bir şekilde işlenerek marka-kent tanımına evrildiği süreç bu bölümde incelenmiştir. 1980 öncesi dönemde kentin sorunlarının çözülerek olumlu yönlerinin vurgulandığı ve kent imgesinin geliştirilmesi söz konusu iken; 1980 sonrası dönemde ise kentsel markalaşma süreçleri ve rekabet ortamında ön plana çıkmada etkili bir araç olarak kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, literatür incelemesi doğrultusunda gerçekleştirilen değerlendirmeler, 1980 sonrası süreçte küreselleşme dinamikleriyle birlikte kentsel gelişmeye odaklanmıştır.

Kentsel markalaşma stratejilerinin temel amacı, mekâna dair olumlu özellikleri kullanarak şehir için ilgi çekici bir imge oluşturmak ve kentler arasındaki küresel yarışta kenti öne çıkaracak marka bir değer kazandırmaktır [69].

Küreselleşme sürecine bağlı olarak mekânsal gelişmede yeni dinamikler ortaya çıkmıştır. Kentsel imaj açısından değerlendirildiğinde ise, literatürde küreselleşmenin 'bulanık bir resmi' temsil ettiği belirtilmektedir [73]. Bu tanım ise, kentler ve bölgeler arasındaki etkileşimin arttığı, sosyo-kültürel alışverişe bağlı olarak gelişimin birbirine benzediği bir süreci ifade ettiği söylenebilir. Kentin küresel düzlemdeki rolü açısından farkındalığın arttığı, kentlerin gelişiminde yeni bir odak noktası olarak karşımıza çıktığı bir dönemi ifade etmektedir. Ekonomik bir itici güç olarak kente odaklanan bu yaklaşım, kamu ve özel sektör yatırımlarını kentsel mekânın çekiciliğini ve canlılığını artırmaya 'zorlayan' çeşitli uygulama ve yaşam tarzı değişikliği ile aynı dönemde karşımıza çıkmaktadır [74]. Kentsel rekabet açısından ise, kentlerin artan önemine bağlı olarak markalaşma yaklaşımları ve stratejileri şeklinde fizik mekâna yansıdığı görülmektedir. Bu doğrultuda, kentlerin çekiciliğinin artırılması, dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan bireylerin kente çekilmesi açısından marka değeri büyük bir öneme sahiptir. Bu hedefin gerçekleştirilmesi açısından temel yaklaşımlar ise; [37] [73] [74]

- Yabancı yatırım ve küresel sermayeyi çekmek
- Uluslararası şirketleri kente çekmek

- Yaratıcı sektörler, hizmet sektörleri ve uzmanları kente çekmek
- Ziyaretçilerin ilgisini çekerek turizm aktivitelerini canlandırmak
- Kente yeni sakinleri çekmek şeklinde açıklanabilir.

Kentsel markalaşma kavramı da bu dönemde 1990'lı yıllarda Philip Kotler tarafından ortaya atılmış olup, literatürde kesinleşen ortak bir tanımı bulunmamaktadır [73]. Bu olgu, dönem içerisinde değişen kentsel gelişim politikaları ve 'marka-kent' kavramını literatüre kazandırmıştır.

Anholt'un (2005) yaklaşımı bu farklı tanımları iki temel grupta incelemesi açısından özet niteliğindedir:

- Birinci yaklaşım: markalaşma, yalnızca "tasarlanmış görsel bir kimlik" tanımına atıfta bulunduğunu belirten yaklaşımdır. Bu yaklaşım ağırlıklı olarak ürün markalaşmasında karşımıza çıkmakta olup; ad, slogan ve logoları içermektedir.
- İkinci yaklaşım: birinci tanımı da içeren daha kapsamlı bir kavramı ifade etmektedir. Çeşitli aktörleri, stratejileri amaçları ve yaklaşımları içeren daha geniş bir alanı kapsamaktadır [75].

Kentlere marka değeri yaratılması süreci; tanımlanan kimlik değeri ve mevcut durum arasındaki farklılıkların bir pazarlama biçimine yönelik değerlendirildiği bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentler ve bölgeler de ürünlere benzer şekilde marka nesnesi olarak kabul edilebilir [73] [76]. Fakat kentin markalaşma süreci farklı katmanları ve birimleri içermesi bakımından marka üründen farklı özelliktedir. Hedeflerin tespit edilmesi, planlama yaklaşımları, proje uygulamaları, yetki ve rollerin belirlenmesi, aktörlerin etkisi, gelişimin izlenmesi ve geri bildirimler şeklinde değerlendirilmesi bu farklılara örnek olarak verilebilir.

Literatür araştırmasında karşılaşılan ortak yargı, kentsel pazarlamanın fiziksel dönüşümler ve kentsel gelişim süreçlerini yönlendirebildiği durumda kentler için güçlü bir araç olduğudur. Bu yaklaşımlar doğrultusunda ise Kotler ve ark. (1999) kentsel pazarlamanın mekânsal özelliğine vurgu yapmakta ve marka-kentin oluşumunda dört farklı stratejinin etkili olduğunu savunmaktadır: [77]

- Tasarım (mekânın karakterinin tanımlanmasında kentsel mekân)
- Teknik altyapı (sabit bir fiziksel özellik olarak kentsel mekân)

- Temel hizmetler (servis ve hizmetlerin sunumunda kentsel mekân)
- Turistik yerler (eğlence ve rekreasyon alanlarının sunumunda kentsel mekân)

Kentin marka değeri yaratma sürecinde önemli bir şirketle, bir kentsel aktiviteyle, tarihi bir olayla ilişkilendirilmesi ve anılması gibi farklı yöntemlerden söz edilebilir. Fakat Ooi ve Stöber'in (2008) belirttiği üç yöntem küreselleşme süreçleriyle birlikte ortaya çıkmış olup günümüze kadar önemini koruyan ve kentlerin gelişmesinde yönlendirici olan yaklaşımlardır [77] [78]. Bu yaklaşımlardan en yaygın olanları; temelde kültür, yerel değerler, yerel mutfak gibi özgün ve çekici konulara odaklanan, kentin olumlu yönlerinin güçlendirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci yaklaşım, simge yapılar oluşturarak kentte ilgi çekici mekânlar yaratılmasıdır. Bu yaklaşıma verilebilecek en önemli yaklaşımlar ise Eyfel Kulesi gibi mimari bir öge olabileceği gibi Olimpiyat Oyunları olarak dünya çapında gerçekleşen bir etkinlik de olabilir. Sonuncu yaklaşım ise UNESCO'nun kültürel mekânları gibi uluslararası aktörler tarafından özel bir yer olarak seçilen alanların marka değeri olarak vurgulanmasıdır. Ooi ve Stöber (2008) yakın geçmişte kentsel tarih, kültür ve sanat değerlerinin kullanılarak markalaşmanın sağlanmasında popüler bir araç olduğunu vurgulamaktadır [78]. Bu yaklaşım aynı zamanda Kotler ve ark. (1999) yapmış olduğu dört farklı strateji tanımı içerisinde 'turistik kentsel alanların' yaratılmasını destekler niteliktedir.

Kentin özgün yapısına bağlı olarak diğer kentlerden farklılaştırılması ve tüm dünyaya hitap etmesinin sağlanmasında tarihi ve kültürel değerler önem kazanmaktadır. Bir diğer sebep ise kültürel değerlerin, deneyim paylaşmak isteyen yabancı turistler için ilgi çekici olmasıdır. Buna ek olarak, olumlu kent imgesinin uluslararası aktörler tarafından teşvik edilmesi yanında, stratejik bir kentsel gelişme yöntemi ve gelişim süreci olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent kimliğinin üretilmesi ve bu kimliğin ekonomik aktivitelerdeki gelişimi, ziyaretçi davranışlarındaki değişikliği yaratması gibi hedeflenen diğer gelişimler için yönlendirmek amacıyla kullanılan bir araçtır [76]. Bu açıdan, kent imgesinin oluşması ve tanıtımından çok daha fazlasını içerdiği söylenebilir.

Kentsel gelişim stratejilerine, 'kentsel markalaşma yaklaşımlarının' da dâhil edilmesinin önemli bir kırılma noktası olduğu düşünülmektedir. Anholt'a göre (2005), kentsel markalaşma teknikleri yalnızca turistler ve yabancı yatırımcıların kente çekilmesi değil aynı zamanda kentsel mekânın sosyo-ekonomik ve fiziksel gelişimi ile doğrudan ilişkilidir [75]. Jansson ve Power'a göre (2006) bu açıdan kentsel markalaşma içe ve

dışa doğru olmak üzere iki türdür [74]. İçsel markalaşma, kentsel alanı yeniden geliştirirken yaşam kalitesini yükselterek bölge ve kent sakinleri için yeniden üretilmesini hedeflerken, dışa markalaşma ise yeni ziyaretçileri ve yabancı yatırımcıları bölgeye çekmeyi hedeflemektedir. Küreselleşme süreci ile birlikte Jansson ve Power'ın belirtmiş olduğu süreç, dışsal markalaşmanın yoğunlaşmasını ve kentsel alanın bölge ve kent sakinleri için üretilmesinin ötesine geçerek tüm dünyaya hitap edecek şekilde geliştirilmesine odaklandığı söylenebilir.

Marka-imajı kavramı incelendiğinde temelinde kentsel imge oluşumu ve kent imajının bilinçli bir şekilde inşa edilmesi veya mevcut kent imgesinin bilinçli bir şekilde dönüştürülmesi sürecini kapsadığı söylenebilir. Kentler arası rekabet ortamında, ziyaretçilerin, yatırımcıların ve yaşayanların ihtiyaçlarına hitap edecek şekilde kentsel mekânların üretilmesi hâkim yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Fizik mekân aracılığıyla bireylere çeşitli mesajlar gönderme ve bireylerin zihninde oluşturulan görüntüler sonucunda 'kentsel imge'den söz edilebilir.

Aynı şekilde Kotler ve arkadaşlarına göre, marka imajının yaratılmasında bir diğer amaç ise, bir bölgenin özgün değerlerini ve imajını tanıtarak, potansiyel ziyaretçilerin dikkatini çekmek ve bölgenin avantajlarından haberdar olmasını sağlamak olarak açıklanmaktadır [77].

Graham'a (2002) göre, marka imajı kentlerin kendine özgü kimliğini vurgulayarak bir bölgeyi diğerinden ayırt etmekte önemli değerleri ortaya koymaktadır [80]. Bu sürecin ise kentler arasındaki rekabet ortamını yoğunlaştırdığı söylenebilir. Bu açıdan, markalaşma yaklaşımlarının hedefinin kentin planlı biçimde üretilen imajının vurgulanması olarak açıklanabilir. Cova (1996) ise, markalaşma yaklaşımlarının kültürel anlamlar ve kentin özgün imajı ile yakından ilişkili olduğunu vurgulamaktadır [79].

Peter Van Ham (2001) ise, kentsel markalaşma kavramının çok boyutlu ve çok katmanlı yapısına odaklanmıştır [81]. Wally Olin'in (2002) çalışmaları ise marka değerinin kazanılmasının kentler için çok önemli olduğunu vurgulayarak, kentlerin kazandıkları marka-değer doğrultusunda uluslararası şirketlerin yoğunlaşmasına bağlı olarak küresel düzlemde dikkat çekmelerinde etkili olduğunu vurgulamaktadır [73].

Kentsel markalaşma yaklaşımlarının, literatürde daha uzun süredir yer alan 'kentsel pazarlama' olgusuna dayandığı söylenebilir. 'Girişimci şehir' olarak da yer bulan bu

olgu, yöneticiler ve kentsel gelişimde etkili olan aktörler için kentsel pazarlama konusunu gündeme getirmiştir. 'Girişimcilik' yaklaşımı; işletme veya şirketler açısından pazarlama stratejilerinin yoğunlaştığı küresel rekabette öne çıkan kentleri vurgulamaktadır. Sonuç olarak, kentsel markalaşmanın temel amacının, öncelikle ekonomik kalkınmayı sağlamak ve dolaylı olarak kent sakinlerinin sosyal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kent imajını geliştirmek ve yönlendirmek olarak özetlenebilir.

Kentsel pazarlama yaklaşımının, sanayi gelişimi, hedef kitle ve pazarlama alanı ile imaj geliştirme olmak üzere temelde üç aşamada gerçekleştiği söylenebilir [76].

- Sanayi gelişimi olarak açıklanan ilk yaklaşım, sanayi alanları ve üretim basamaklarını kente çekmek, mevcut işletmeler ve potansiyel alanlarda düşük maliyetli ve yüksek kâr ile gelişimi öngören imalat biçimlerinin kente çekilmesi ile ilgili olduğu söylenebilir. Temelde, kentin tanıtımı ve ekonomik gelişiminin sanayi üretimi doğrultusunda geliştirilmesine odaklanılmıştır.
- Hedef kitle ve pazarlama olarak açıklanan ikinci aşama ise, günümüzde de geçerliliğini sürdüren ekonomik faaliyetlerin kentin çekiciliğini artırması sürecini içermektedir. Sanayi gelişiminden farklı olarak, hedef kitle ve pazarlama yaklaşımı, fizik mekânın iyileştirilmesi ve küresel düzlemde ön plana çıkmaya yönelik olarak tanıtılmasını da içermektedir.
- İmaj geliştirme olarak tanımlanan üçüncü aşama ise, önceki iki aşamadaki hedefleri de kapsayarak küresel rekabete vurgu yapmakta olup günümüz koşullarına en uygun olanı olduğu söylenebilir.

Barke'in (1999) yaklaşımına göre ise, kent pazarlaması kavramının gelişim evreleri iki grupta incelenebilir [82].

- İlk adımı kentlerin tanıtılmasını kapsamaktadır. Mekânın yeniden yapılanmasına bağlı olarak, diğer kentlerden ayırt edici özelliğinin vurgulandığı ve olumlu bir imajın geliştirilmesini amaçlamaktadır.
- İkinci aşamayı ise, küresel rekabet edebilirlik, fizik mekânda yüksek profilli gelişme gibi belirgin olayları birleştirmeye başladığını vurgulamaktadır [76].

Kentsel markalaşma süreçlerinin ve küresel düzlemde kentler arasındaki rekabetin kırılarak ön plana çıkılmasında bazı ortak planlama yaklaşımları ve markalaşma stratejilerinden bahsedilebilir.

Stratejik planlamanın temelinde, hızlı gelişen kentleşme sürecinin ihtiyaçlarını karşılamak yerine küreselleşme olgusunun da sürece dâhil olmasıyla birlikte, kentin önceliklerini ve özelliklerini ulusal düzeyden uluslararası düzeye çekilmesi hedeflenmektedir. Farklı aktörlerin de dâhil olmasıyla birlikte bağlı olarak geri bildirimleri ve yöntemlerdeki revizyonları mümkün kılmakta olup bu açıdan çift yönlü bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşme süreci içerisinde kentlerin diğer kentlerden farkını ortaya koyacak şekilde güçlü yönlerinin ve fırsatlarının vurgulandığı bir süreci ifade etmektedir. Stratejik yaklaşımlar ile kentler için marka değerlerinin üretilmesinde aşağıdaki yöntemlerin önemli olduğu belirtilmiştir;

- Kentin mevcut yapısında güçlü ve zayıf yönlerin tanımlanması
- Kentin sosyo-kültürel, mimari ve doğal değerleri vurgulanması
- Kamu ve özel yatırımcıların ortak bir vizyon doğrultusunda ilerlemesi
- Gelecekteki hedefleri, stratejileri kentsel fizik mekân üzerinden etkilerini ortaya koyacak bir program oluşturulması

Küreselleşme süreçleriyle birlikte kentlerin gelişmesinde temel yaklaşımın, dikkat çekici flagship (amiral) projelerin kent mekânında yer almaya başlaması olduğu söylenebilir.

Jansson ve Power (2006) markalaştırma teknikleri açısından birbiriyle bağlantılı iki grup olduğunu öne sürer [74]. Birinci grup ağırlıklı olarak destekleyici tekniklerden oluşmakta olup fiziksel olarak kentte karşılaşmayacağımız öğelerdir. Bu öğelerin kent logoları, sloganlar ve sembollerin bulunduğu tanıtımlardan oluştuğu söylenebilir. İletişim teknolojilerinin de yoğun biçimde kullanılmasına bağlı olarak, kentlerdeki gelişmelerden dünya üzerindeki her bireyin haberdar olmasında önemli rolleri olduğu belirtilmelidir. Bu destekleyici öğeler, kentin olumlu yönlerinin vurgulanmasını amaçlamaktadır. Roma gibi tarihi değerlere sahip olan kentlerde bu özelliğin vurgulanması, Manhattan denildiğinde zihnimize canlanan çok katlı plazaların canlanması gibi kentin özgün değerlerinin iletişim araçları ile reklam edilmesi olarak açıklanabilir. Kentler açısından özgün değer taşıyan özelliklerin kentin görülmeye değer olduğunu göstermek ve dünya genelindeki farkındalığın artırılması açısından

desteklerken, kent kimliğinin vurgulanması ve güçlendirilmesi açısından önemli olduğu belirtilebilir.

İkinci grup ise kentin ‘fizik-mekânını’ içeren teknik olarak karşımıza çıkmaktadır. Temel hedef kentsel mekânların yaşanabilirliğinin artırılarak, kötü kent imgelerinin yerini olumlu imgelere bırakıp kentin tanıtılması ve çekici hale getirilmesidir. Jansson ve Power’a (2006) göre, bir kentin imajını en iyi destekleyen ve vurgulayan bir simge fizik çevredir [74]. Bu açıdan fizik mekânın önemli bir sembolik değeri olduğu ve küreselleşme süreciyle birlikte bu özelliğinin geliştiği söylenebilir. Tarihsel süreç içerisinde de incelendiğinde kiliseler, hükümet binaları, iş merkezleri gibi sembolik yapılar bir kenti tanımamıza ve o bölge ile ilgili bir yargı ve zihnimizde oluşan resim üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Eraydın’ın belirttiği şekilde planlama açısından temelde üç teknik olduğu söylenebilir [69]:

- Bir yeri tanımlayan sembolik bir isme atıfta bulunarak yapılan markalama. Örn: Gaudi ve Barselona
- Özellikle bölgenin sosyo-kültürel ve tarihi değerlerine atıfta bulunan ve imza niteliği taşıyan kentsel gelişim veya mimari Örn: Paris ve Pompidou
- Bir sosyo-kültürel etkinlik ile markalaşma örn: Venedik Festivali, Oktoberfest

Bu sebeple, kentsel markalaşma süreçlerini;

- İkonik yapı inşa etme,
- Mega olaylara sahne olma
- Bir tema ve olay ile özdeşleşme
- Tarihi değerlerin vurgulanarak ön plana çıkarılması şeklinde dört grup olarak incelemiştir.

Jansson ve Power’a göre ise imza niteliğinde olan ikonik yapılar, ev sahipliği yapılan mega organizasyonlar ve etkinlikler, flag-ship projeler, kentsel gelişim aracılığıyla markalaşma sağlamaktadır [74]. Turizm odaklı gelişme modellerinin ve mega-organizasyonlara ev sahipliği yapmanın marka-kent literatüründe oldukça yaygın bir markalaşma stratejisi olması dikkat çekicidir. Bu stratejiler, geliştirildiği bölge için tanınabilirlik ve sembolik bir değer katmaktadır.

Kentsel markalaşma açısından bir diğer bakış açısı Hubbard ve Hall'a (1998) göre marka geliştirme stratejileri fiziksel, tanıtım, sosyo-kültürel ve organizasyon basamaklarından oluşmaktadır. Bu temeller doğrultusunda beş stratejiden bahsedilebilir [83];

- Reklam ve tanıtım
- Büyük ölçekli kentsel gelişim projeleri
- Kamu sanatı ve heykel
- Mega-organizasyonlar
- Kültürel dönüşüm, kamu ve özel ortaklık.

Bölüm kapsamında farklı araştırmacılar ve farklı yaklaşımlar doğrultusunda incelenen kentsel markalaşma kavramı Çizelge 2.4 ile özetlenmiştir.

Çizelge 2. 4 Tarihsel süreç içerisinde geliştirilen farklı kentsel markalaşma stratejileri [73] [83]

Ashwortj ve Voogd	1990	<ul style="list-style-type: none">• Tanıtıcı etkinlikler• Fonksiyonel ve mekânsal etkinlikler• Organizasyonlar• Ekonomik aktiviteler
Hubbard ve Hall	1998	<ul style="list-style-type: none">• Reklam ve tanıtım• Büyük ölçekli fiziksel gelişim• Sivil ve kültürel tesisler• Mega-organizasyonlar• Kültürel yenilenme• Özel sektör-kamu ortaklığı
Kotler ve ark.	1999	<ul style="list-style-type: none">• Tasarım-kimlik değeri• Altyapı ve sabit çevre• Temel hizmet-Hizmet sağlayan alt sektörler• Bireyler üzerinde ilgi çekici etki-eğlence ve rekreasyon

Bu doğrultuda, planlama yaklaşımları benzerlik taşımaya başlamış olup kentsel tasarım çalışmaları, büyük ölçekli projeler, sosyo-kültürel organizasyonların düzenlenmesi, kentsel dönüşüm projeleri ile kentin köhneyen bölgelerinin yeniden şekillendirilmesi bu yaklaşımlara örnek olarak verilebilir. Bu yaklaşımlarda ortak olan noktanın ise, kent imgesinin küresel diğer kentler ile rekabet edebilir düzeyde şekillendirilmesi ve yeni

kentsel çevrelerin oluşturulmasında kent imgesinin bir strateji olarak kullanılmaya başlandığı belirtilebilir.

Birçok kentin, imaj yaratma sürecinde, mimari projeler ve kentsel tasarım projeleri ile gelişimi önemli bir strateji olarak benimsediği görülmektedir. Kentsel gelişmeyi ve rekabete entegrasyonu sağlamayı amaçlayan kentler, kentsel gelişimi 'yönlendirerek' kent imajını bilinçli bir şekilde 'üretme'yi amaçlamaktadır. Özellikle 1990'lı yıllar ile başlayan dönemde dünyanın pek çok kentinde, kentsel mekândaki gelişim sürecinde markalaşma stratejileri ve uygulama araçlarını izlemek mümkündür. Mega-organizasyonlar ve mega-projelerin kentler içerisinde yoğun olarak yer almaya başlaması da bu sürece verilebilecek en önemli örneklerden biri olup çalışma kapsamında dünya genelinde farklı kentlerin ev sahipliği yaptığı benzer organizasyonların kente etkileri bu açıdan değerlendirilmiştir.

Kentsel mekânın markalaşma stratejileri ve planlama yaklaşımları doğrultusunda yeniden düzenlenmesi ise kentlerin bireyin zihninde canlandırdığı 'kent imgesi'nin de bilinçli olarak düzenlendiği bir süreci beraberinde getirmektedir. Bu açıdan, marka kent kavramını, kent imgelerinin küreselleşme süreciyle birlikte bilinçli olarak üretilmesi olarak tanımlayabiliriz.

2.3.4 Kültür Endüstrisi Kavramı

Kent merkezlerinde sosyo-ekonomik canlılığın kazanılması veya yaşanan sorunların aşılması açısından küreselleşme sonrasında izlenen en önemli stratejilerden biri de 'kültür temelli bir kent ekonomisi yaratma hedefi' olarak karşımıza çıkmaktadır [84]. Küresel düzlemde ön plana çıkmaya çalışan kentlerde, planlama yaklaşımlarının ağırlıklı olarak kentsel pazarlama stratejilerine yöneldiğini söylemek doğru olacaktır. Kentsel pazarlama stratejilerinin özellikle 1990 sonrası dönemde ise kültürel değerlerin ön plana çıkarılarak bir araç olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Kültür eksenli gelişme politikalarını inceleyen Zukin (1998), küreselleşme sürecine bağlı kentsel gelişmeleri kentsel yaşam biçimleri kapsamında değerlendirmektedir. Zukin (1998); kentlerin, kültürel niteliklerinin dönüşüm aracı olarak kullanıldığını belirtmektedir [40]. Kentlerde görülen bu değişimler ise 'kültür endüstrilerinin' oluşumuna işaret etmektedir.

Kültür odaklı yaklaşım, dönüşüm aracı olarak kültürün kullanılması ve ekonomik yatırımlara yansması sürecini de beraberinde getirmekte olup kültür endüstrilerinin oluşmasında da temel yapıtaşı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşme süreci ile birlikte kentler sürecin tektipleştirme özelliğinden kurtulmak için diğer rakipleri arasından ayırt edilir bir kültürel değer ile sıyrılmaya çalışmaktadır.

Zukin'e (1995) göre, son yıllarda kültürel değerler kentsel gelişme politikalarının en önemli parçalarından ve uygulama araçlarından biri olarak tanımlanmıştır [39]. Featherstone ise (1996), karar vericilerin, yöneticilerin kültüre yapılacak yatırımları teşvik etmesinin sebebini, küresel rekabet ortamında kentlerin taşıdığı imajların ülke sınırlarını aşarak dünyaya hitap etmesini sağlamakla ilgili olduğunu vurgulamaktadır [85].

Kültürel çeşitlilik, kentler açısından değerlendirildiğinde Featherstone kentlerin; yapıları, kamusal alanları ve mallarını koruyarak kültürel sermaye birikimi sağlayabileceğini belirtmiştir. Kültürel sermaye direkt olarak ekonomik değer olarak değerlendirilemese de küresel düzlemde kentleri odak noktası haline getirerek, dolaylı yoldan ekonomik değere dönüşebilir alternatif olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kültürel endüstrisi olgusu ile ilgili literatür incelendiğinde öncül kaynakların Adorno'ya ait olduğu görülmüştür. Adorno (1991), kültür endüstrisi kavramını "kültür endüstrilerinin geleneksel olarak kültürel sermaye ölçeğinde düşük bir yer tutan kitle kültürü malları" ürettiğini belirtmektedir [86]. Featherstone (1996) ise bu kavram doğrultusunda kültürel sermaye çeşitlerinin, küresel düzlemde itibar yaratabileceğini ve kentler arasındaki hiyerarşiyi belirleyebileceğini ileri sürmüştür [85].

Morley ve Robins (1995) bu durumu destekler nitelikte, 1980'li yıllarda küreselleşme süreci ile birlikte İngiltere'de kentsel gelişme politikalarının yerel kültür değerlerini vurgulayacak bölgelerde bir araç olarak kullanıldığını belirtmiştir [87]. Kültürel değerlerin ön plana çıkarılması, turizm odaklarının yaratılması ve kültürel etkinliklere verilen önemin artması bu duruma verilebilecek örneklerdir.

Kültür kavramı, günümüzde, kentsel alanların dönüşümünü yönlendiren temel planlama aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentler, kültürel değerleri bakımından ön plana çıkarılarak, ekonomik ve mekânsal açıdan yeniden canlandırılırken, hem de toplumsal ayrışma gibi sosyo-kültürel sorunların çözümü hedeflenmektedir. Landry'e göre (2006);

küreselleşme süreci, artık büyük kentler için artan rekabet ortamında, kentlerin çarpıcı odak noktalarına dönüşmeleri zorlaşmaktadır [87] [88] [89]. Kentlerin ön plana çıkması konusunda söz konusu olan rekabet ortamında başvurdukları en önemli yollardan biri kültür eksenli gelişme politikaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Urry'e (1995) göre; kültür endüstrileri, bir kentin sahip olduğu tarihi ve kültürel değerlerin yeniden değerlendirilmesi, bilinçli olarak işlenerek yeniden sunulması ile ilişkilendirilmiştir [89].

Evans'a (2001) göre ise kentlerin geliştirilmesinde kültürel stratejilerin ve kültür endüstrileri temel olarak üç grupta toplanabilir [88]:

- Kültür endüstrileri: basılı ve görsel medya, müzik, tasarım, sanat pazarları, dijital teknoloji/sanat gibi değerler birlikte değerlendirilerek "kültür endüstrileri" olarak isimlendirilmektedir.
- Kültür turizmi: Ziyaretçi faaliyetleri olarak kültürel ve sanatsal etkinliklerin gerçekleştirildiği mekânlar, kültürel ve tarihi miras değerleri, anıtlar, odak noktaları, tarihi olaylar ve festivaller kentsel turizm ortak paydasında birleştirilebilir.
- Sanat etkinlikleri: Donatı alanları, sosyo-kültürel etkinliklerin gerçekleştirildiği alanlar, yerel sanatlar, eğlence olanakları, boş-zaman aktiviteleri, rekreasyon alanlarının varlığı ve gerçekleştirilen etkinlikler olarak gruplandırılabilir.

Literatürde 'yaratıcı endüstri' ve 'yaratıcı sınıf' kavramlarının da kentlerdeki gelişim sürecinde, kültürel ve sosyal faaliyetlerin odak noktasını oluşturduğu profesyonel mesleklerin ve ilgi alanlarının ortaya çıkmasıyla paralel olduğu görülmüştür. Küreselleşme süreciyle birlikte, istihdamın yaklaşık üçte birini yaratıcı endüstrilerin oluşturduğu ve buna bağlı kentsel gelişme ve politikaların ön plana çıktığı söylenebilir.

Küreselleşme süreciyle birlikte, kent içerisindeki bazı bölgelerin "kültürel bölgeler" olarak yeniden şekillendirildiği veya dönüştürüldüğü görülmektedir. Bu dönemdeki kültürel gelişme stratejileri yanında kentsel dönüşüm projelerinin de ön plana çıkmasının tesadüf olmadığı söylenebilir. Dünya üzerinde birçok kentteki gelişim süreci incelendiğinde, ekonomik gelişim odaklı yeniden yapılanma süreçlerinin vizyon ve imaj geliştirme olarak karşımıza çıktığı söylenebilir. Hall'un "Urban Geography" kitabında da belirttiği şekilde, kentlerin küresel ölçekte öne çıkması amacıyla sloganlar, logolar veya reklamlar gibi pazarlama stratejilerinden yararlandığı görülmektedir [1].

Sosyo-kültürel değerler ve kültürel faaliyetlerin ise bu dönemde kentsel ve ekonomik gelişmede bir katalizör olarak düşünülmektedir. Çeşitli kentsel tüketim mekânlarının bazı kentlerde yoğunlaşmasını beraberinde getirmiştir. Örneğin önceki dönemlerde dışarıda yemek yeme kültürü olmamasına rağmen; günümüzde restoranları, cafe ve barlar, eğlence sektörünün kent merkezlerinde yoğun olarak karşımıza çıkan fonksiyonlar olduğunu görebiliriz.

Şen (2006), kamusal mekânların, her kesime hitap edecek nitelikten uzaklaşarak, belirli gruplara yönelik üretildiğini belirterek bu mekânlarda tüketimin öne çıktığını vurgulamaktadır [84]. Seyahat, kültür ve eğlence anlayışı da şekillenerek yeni tüketim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kentte yeni tüketim mekânları oluştuğu görülmektedir. [40]. Önceki bölümlerde belirtildiği biçimde küreselleşme süreçleriyle birlikte birbirleri ile rekabet halinde bulunan kentler daha fazla ziyaretçi çekmek amacıyla şekillenmektedir.

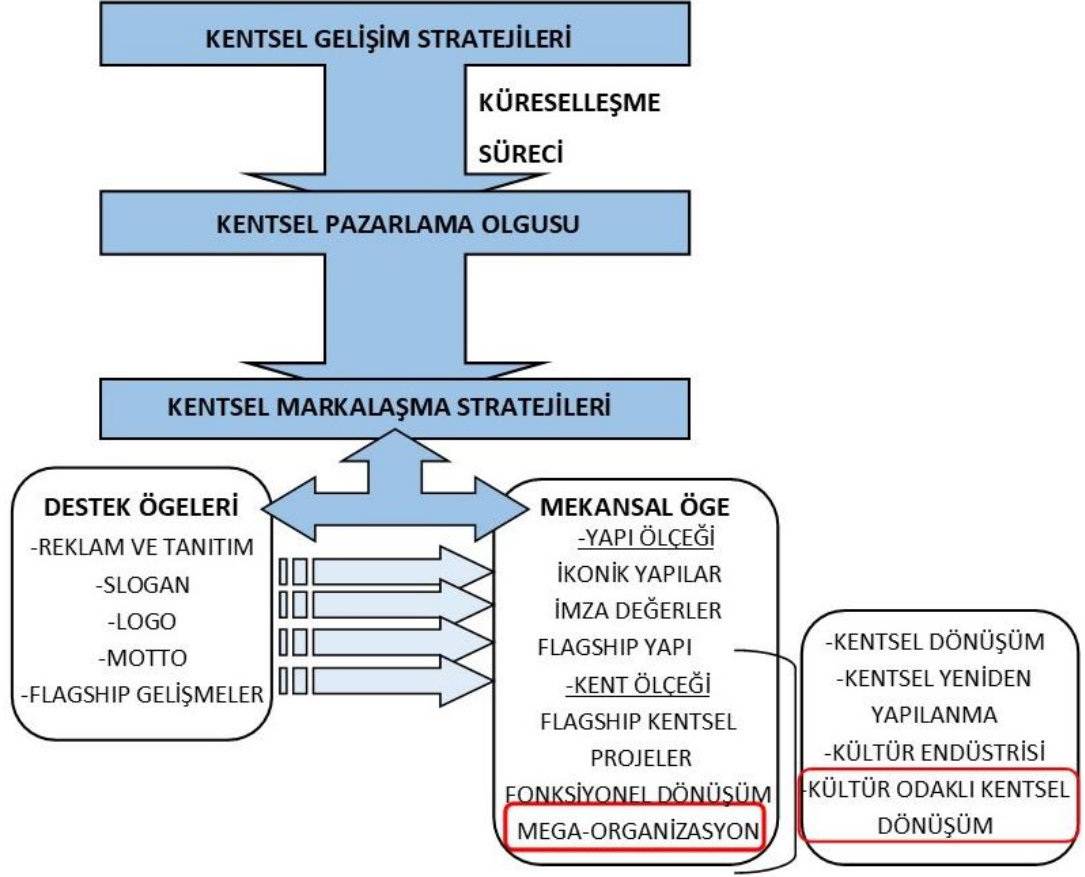
“Yeniden gelişmenin kültürel stratejisi, finansal araçlar, bilgi ve kültür-sanat, yeme içme, moda, müzik ve turizm- gibi soyut ürün türlerine dayalı bir sembolik ekonominin olgunlaştığı kent merkezlerinin öneminin artmasını da yansıtmaktadır” [39] [40]. Bahsedilen sembolik ekonomi ise kültürel yaklaşımlar ile desteklenmektedir.

Önceki dönemlerle karşılaştırıldığında küreselleşme sürecinde kültür, artık olumlu kentsel imajlar yaratma, turizm endüstrisini canlandırma, yatırımları çekme gibi sonuçlar üzerinden kentsel mekânda vurgulanmaya başlamıştır [90].

2.4 Bölüm Sonucu

Tarihsel gelişim süreci içerisinde her dönemin kendi uygulama biçimini ve modelini yarattığı öngörüsüyle dönemin hâkim dinamiklerinin, üretim biçimlerinin, ekonomik faaliyetlerin gelişimde önemli ipuçları barındırdığını söylemek mümkündür. Bu açıdan tarihsel gelişim süreci de doğrusal bir yapıya sahip olmayıp önemli sosyo-kültürel, siyasi ve ekonomik gelişmeler doğrultusunda kırılma noktalarına sahiptir. Endüstri Devrimi'nden sonra hızlı değişimin gerçekleştiği dönem, modernizmin gelişmesiyle birlikte 'işlevselliğin' öneminin arttığı bir dönemi beraberinde getirmiştir. Kırılma noktaları aynı zamanda, kendinden önceki dönemin sorunlarına çözümler üretmeye çalışırken fizik mekânın önemini vurgulayacak temel prensipler beraberinde getirmiştir.

1980'li yıllardan itibaren küresel dinamikler ve aktörlerin de sürece dâhil olmasına bağlı olarak, kentsel imge anlayışında da farklılıklar söz konusudur (Şekil 2.6). Küreselleşme süreçleriyle birlikte temel hedef tüm dünyaya hitap edecek ve dikkatini çekecek kentsel mekânlar oluşturularak, yabancı ziyaretçi ve yatırımcıları kente çekmek, küresel ekonomiden alınan payı artırmak olarak açıklanabilir. Bu durum ise planlama yaklaşımlarına da yansımıştır. Önceki dönemlerden farklı olarak, yerelin ötesinde tüm dünyaya hitap edecek ölçekte fonksiyon alanlarının kente kazandırılması hedeflenmiştir. Ölçekleri büyüyen kentsel projelerin dünyanın farklı kentlerinde benzer uygulama araçları ve yaklaşımlar ile geliştirildiği düşünülürse bu durum kentlerin özgün değerlerinin ötesine geçen ve aynılaşıma riski barındıran uygulamalar olarak nitelendirilebilir. Bu açıdan özellikle 1990 sonrası dönemde ise sosyo-kültürel değerlerin kentsel marka değeri yaratacak şekilde geliştirilmesi ve yönlendirilmesi hâkim yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Planlama anlayışı yapı ölçeği ve kentsel ölçekte 'dikkat çekici' ve 'yakın çevresindeki gelişmeler için yönlendirici' özellikte olup, kentlerin kültür odaklı yeniden yapılanma süreçlerine sahne olmasını beraberinde getirmiştir. Çalışma kapsamında ise, küreselleşme dinamikleri doğrultusunda kent ölçeğinde karşımıza çıkan, kültürün bir gelişme aracı olarak kullanıldığı 'mega-organizasyon'lar ve kentsel gelişime etkileri üzerine yoğunlaşmıştır.

Şekil 2. 6 Kent imgesinden markalaşma olgusuna geçiş süreci

TÜKETİM MEKÂNI OLARAK KENTLERİN MARKALAŞMASI ve PAZARLANMASI

Önceki bölümlerde belirtildiği üzere; küreselleşme süreciyle birlikte, sosyo-kültürel değerlerin küresel dinamikler doğrultusunda ekonomik ve kentsel gelişme için bir uygulama aracı olarak kullanılmaya başladığı vurgulanmıştır. Küresel ekonomiden aldığı payı artırmaya çalışan, küresel düzlemde öne çıkarak ulusal ve uluslararası yatırımcı ve ziyaretçiler için çekim noktası oluşturmaya çalışan kentler arasındaki rekabet ortamının yoğunlaştığı görülmektedir. Dündar'a göre, kentsel ekonomilerin rekabet edebilir olması durumunu, kültür endüstrilerinin ve kültürel faaliyetlerin mekân içerisindeki konumlanma biçimi belirlemektedir [90]. Bu sebeple, küreselleşme süreçleri ve fizik mekânın gelişimi bir arada düşünülerek değerlendirilmesi önemlidir. Bu doğrultuda, araştırmanın bu bölümünde mega-organizasyonlara ait, literatürde yer alan tanımlar, çeşitleri ve özelliklerine yer verilerek dünya örnekleri değerlendirilmiştir. Bölüm; ilgili literatürde yer alan kavramların ve yaklaşımların değerlendirildiği “Mega-Organizasyon Kavramı”, tarihsel süreç içerisinde değişen ölçek ve temalar doğrultusunda değerlendirmelerin yer aldığı “Mega-Organizasyon Türleri ve Özellikleri”, farklı mega-organizasyon örneklerinin incelendiği “Dünya Örnekleri ile Mega-Organizasyonlar” olmak üzere üç alt bölümden oluşmaktadır. Dünya örneklerinin, organizasyon öncesi dönem, etkinlik sürecinde görülen değişiklikler ve gelişme, etkinlik sonrasında kentin özellikleri doğrultusunda değerlendirilerek, olumlu ve olumsuz yönleri değerlendirilmiştir. Aynı zamanda başvuru süreci, etkinlik dönemi, etkinlik sonrası görülen gelişim süreci ise, alan çalışmasının yöntemi ve değerlendirme kriterlerinin belirlenmesinde yön vermiştir.

3.1 Mega-Organizasyon Kavramı

Önceki bölümlerde açıklandığı gibi; küreselleşme süreciyle birlikte sanayinin desantralizasyonu ve neo-liberal gelişim politikaları göz önünde bulundurulduğunda kentlerin üretim merkezlerinden uzaklaşarak, profesyonel mesleklere ve hizmet sektörüne yöneldiği görülmektedir. Bu açıdan sanayi alanlarından geriye kalan alanlar ‘turizm odaklı gelişme alanları’ olarak potansiyel taşımaktadır. Bu bölgelerin kültür odaklı kentsel gelişim için ‘prestij alanları’ olarak gelişme gösterdiklerini söylemek mümkündür.

Literatür araştırması doğrultusunda mega-organizasyonlar, belirli zaman dilimlerinde veya periyodik olarak kent içerisinde yer alıp kentsel gelişimde yönlendirici ve dönüştürücü etkisi olan kültür odaklı planlama araçları olarak ifade edilmektedir. Buna ek olarak, mega-organizasyonların gerçekleştiği tesislerin yakın çevresinde büyük ölçekli odak noktalarının tasarlanması ise ‘mega-proje’leri tanımlamaktadır.

‘Mega-organizasyon’ ve ‘mega-proje’ kavramları, küreselleşme sürecinin hız kazanması ile birlikte 1980-1990 yılları sonrasında kapitalist toplumlardaki kentsel gelişmeyi teşvik etmek ve yönlendirmek açısından yaygın olarak kullanılan uygulama araçları olarak karşımıza çıkmaktadır. Mega-projeler ve yakın çevresinde tetiklediği büyük ölçekli gelişim projeleri, kentlerin küresel hiyerarşideki yerinin belirlenmesi açısından önemli bir role sahiptir [90]. Özellikle 1980 sonrasında, hız kazanmış olan küreselleşme süreciyle birlikte dünyanın farklı bölgelerindeki kentlerin benzer organizasyonlara ev sahipliği yapması dikkat çekmektedir.

Mega-organizasyonlar, ölçekleri bakımından oldukça büyük ve birbirleri ile yarışan sosyo-kültürel aktiviteler olup, uluslararası düzeyde ise parçacıl bir planlama aracı olarak nitelendirilebilir. Çalışma kapsamında uluslararası düzlemde odak noktası olarak kentlerin ön plana çıkması ve sosyo-kültürel değerlerinin tanıtılması açısından önemli bir araç olarak karşılaşılan “mega-organizasyonlar” incelenmiştir.

Söz konusu organizasyonlar farklı konsept ve uygulama aracına sahip olabileceği gibi temaları doğrultusunda farklı kitlelere de hitap edebilmektedir. Gerçekleştirilen literatür araştırmasında, 1980’li yılların ilk dönemlerinde kültürel etkinliklerin kentte yoğun bir şekilde yer almaya başladığı görülmektedir. Fakat ilerleyen dönemde nicelik olarak yoğunluğunun artması yanında ölçek üzerinden de gelişmeler yaşandığı belirtilmelidir. Gerçekleşen sosyo-kültürel etkinliklerin dönem içerisinde, ‘mega’ olarak tanımlanmaya

başlaması ölçekte gerçekleşen bu değişimi vurgulamaktadır. Aynı zamanda kentlerin ev sahipliği yaptığı organizasyonlar, kentsel alanların yeniden canlandırılarak kentin uluslararası düzlemde sergilenmesinde önemli bir araçtır. Böylelikle, kentler arasında bir rekabet ortamı güçlendirilmiş olup, kent imajının değer kazanmasına katkı sağlamaktadır.

Uluslararası organizasyonlar ve etkinlikler incelendiğinde, belirli bir tarih ve belirli bir sürede düzenlenen; sosyo-kültürel, sportif, ekonomik, çevresel veya eğlence amacıyla, bireylerin bir araya gelmesini ve kültürel etkileşimini hedefleyen etkinlikler olarak açıklanabilir. Ev sahipliği yapan kentin, kentsel gelişimi açısından diğer kentlere ve bireylere dikkat çekici biçimde tanıtılması hedeflenmektedir.

Etkinlikler belirli bir bölgede ve zaman aralığında, katılımcıların ortak bir deneyimi paylaşması amacıyla insanların organize bir şekilde bir araya getirilmesidir [91]. Mega-organizasyonlar, kültür, spor, sosyo-ekonomik, çevre temelli hedeflerin belirlenerek bu doğrultuda yatırımların teşvik edilmesi açısından ekonomik gelişmeye de katkı sağlamaktadır. Katılımcılar ve ziyaretçilerin tekrar tecrübe etmesi için belirli bir süre beklmeleri gereken bir organizasyonda bulunmaları, eğlenmeleri ve etkinlikle ilgili bilgi edinmeleri amaçlanmaktadır [92].

1980’li yıllardan itibaren, etkinliklerin ölçeği, katılım düzeyi, medya üzerindeki etkisi vb. özelliklerine göre değiştiği görülmektedir. Bu gelişmelerin ise küreselleşme sürecinin hız kazanmasına bağlı olarak değiştiği belirtilmelidir. Gerçekleştirilen literatür araştırmasında, etkinlikler tanımlanırken ve sınıflandırılırken; “mega”, “majör”, “hallmark”, “özel etkinlik”, “flag-ship” gibi terimlerin kullanıldığı görülmüştür [93] [94]. Bu kavramlar iç içe geçmiş anlamlara sahip olması sebebiyle, birbirinin yerine kullanılabilirdiği görülmektedir. Mega-etkinlikler üzerinde yaptığı incelemeler ile literatürde öncü olan Ritchie, etkinlikleri; “bir defa düzenlenen veya sınırlı bir süreç içerisinde gerçekleşen veya tekrarlanan; turistik bir yerin kısa/uzun dönemli farkındalığını, çekiciliğini ve kazançlılığını artırmak için geliştirilen büyük etkinlikler” olarak tanımlamaktadır [95]. Ritchie, etkinlikleri dünya fuarları-sergiler, karnavallar-festivaller, önemli spor etkinlikleri, önemli kültürel-dini etkinlikler, tarihi dönüm noktaları, klasik ticaret ve tarım etkinlikleri ve major politik öneme sahip etkinlikler olarak sınıflandırmaktadır.

Roche'a göre, mega-etkinlikler (mega-events) olarak nitelendirilen bu yatırımlar, düzenlendikleri dönem içerisinde çok sayıda katılımcı ve ziyaretçinin bölgeye gelmesinde anahtar rol üstlenmektedir [93]. Richard ve Wilson (2004) ise, büyük ölçekli etkinliklerin "modern turizmin imaj yapıcıları" olarak nitelendirmektedir [94]. Richard ve Wilson'ın gerçekleştirdiği araştırma, mega-organizasyonlara ev sahipliği yapmış kentlerin etkinlik sonrasında yarattıkları kent imajının bireyler üzerinde yarattığı etki açısından önemli bir rolü olduğunu vurgulamaktadır.

Kitle iletişim araçlarının gelişmesine bağlı olarak dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleşen etkinliklerden tüm dünyanın haberdar olabilmesi kültürel değerlerin aktarılmasında önemli bir fırsat olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle bu sosyo-kültürel etkinliklere ev sahipliği yapan kentler, medya aracılığıyla dünya kamuoyuna sunulmaktadır. Bu durum ise, etkinliklerin amacını destekler şekilde, kültür turizmini canlandırarak gelen turist sayısının artırılması ve küresel sermayeden alınan payın artırılmasını sağlamaktadır. Evans (2001) festival alanlarının ve mega-organizasyonların; Avrupa, Avustralya, Kuzey Amerika gibi kıtalarda kentsel yeniden canlandırma programlarının önemli bir bileşkesini oluşturduğunu; büyük olaylara ve spor yarışmalarına bağlı farkındalığın ise gelişmekte olan ülkeler için önemli bir kentsel gelişim potansiyeli olduğunu vurgulamaktadır [88].

Landry'e göre mega-etkinlikler; Dünya Fuarları ve EXPO'lar, AKB, Olimpiyat Oyunları, FIFA Dünya Kupası olarak gruplandırılmıştır [95]. Tarihsel süreç içerisinde Dünya Fuarları-EXPO'lar ve Avrupa Kültür Başkenti organizasyonların gerçekleşme sıklığının yoğunlaştığı ve örneklerin arttığını vurgulamaktadır [79]. Cannes, Edinburgh, Cheltenham, Salzburg ve İstanbul gibi kentler mega-organizasyonlara ek olarak kendine özgü dönemsel etkinliklere sahip olması sebebiyle festival kentleri olarak belirtilmektedir [94].

Landry'nin (2006) açıklamış olduğu mega-organizasyon tanımı, içerisine İstanbul'u da dâhil etmesi açısından önemlidir. Landry (2006) kentlerin kültürel değerlerini yerel ölçekten küresel ölçeğe taşıma çabasını vurgulamaktadır [96]. Örnek olarak Olimpiyat Oyunları ile FIFA Dünya Kupası'nı vermektedir.

Tarihsel süreç içerisinde kentlerin ev sahipliği yaptığı kültürel etkinlikler incelendiğinde, karnavallar, festivaller ile dini ritüellerin ilk örnekler olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Kronolojik olarak takip eden süreç incelendiğinde ise;

- Karnavallar-Festivaller
- 1798- Dünya Fuarları-Expolar-Evrensel Sergiler
- 1895- Bienaller
- 1896-Olimpiyatlar
- 1985- Avrupa Kültür Kenti / Başkenti olarak sıralanabilir [91] [93] [94].

Yukarıda  rnek olarak verilen sosyo-kültürel etkinlikler temaları açısından farklı olsa da; dünyanın farklı kentlerinden örnekler incelendiğinde ortak noktalarının, kent imajlarının vurgulanması, küresel düzlemde  ne çıkarılarak tanıtılması ve pazarlanması olarak tanımlanabilir.

Sosyo-ekonomik, sanatsal, sportif ve dini olmak üzere farklı amaçlarla düzenlenen mega-etkinlikler, iletişim araçlarındaki gelişmeyle birlikte küresel kamuoyunun dikkatini çekmekte; hitap ettiği kitle dünya geneline yayılarak katılımcı sayısının artmasında etkili olmaktadır. Roche, mega-etkinlikleri ‘küresel yoğunlaşma alanları ve anları’ yarattığını ve etkinliklerin küreselleşmenin önemli etkilerinden biri olduğunu vurgulamaktadır [93].

Turizmi teşvik eden bu etkinliklerin, kentlerin pazarlanmasında ve gelişiminde önemli bir rol oynadığını belirten Getz de destekler nitelikte, mega-organizasyonları süre açısından gruplayarak; planlı ve plansız olmak üzere iki şekilde incelemektedir [91]. Gerçekleştirileceği zaman ve süre daha önceden belirlenerek reklamı yapılan planlı etkinlikler; kültürel kutlamaları, sanat ve eğlence etkinliklerini, iş ve ticaret etkinliklerini, spor etkinliklerini, eğitim ve bilimsel amaçlı etkinlikleri, rekreasyonel etkinlikleri, politik-siyasi etkinlikleri ve özel etkinlikleri kapsamaktadır (izelge 3.1). Getz, turizm üzerindeki rolü ve etkisi ile planlı etkinliklerin, kentlerin artan önemini destekler nitelikte olduğunu belirtmektedir [91]. Mega-organizasyonlar, ev sahibi olan kentlerin kentsel gelişiminde ve pazarlanmasında  ne çıkan en önemli turizm motivasyonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, özellikle 1990 sonrasında yoğunlaşan ‘‘turizm odaklı kentsel dönüşüm’’ uygulamalarının da en önemli açıklaması olduğu düşünülmektedir.

 zg n kültürel değerlere bağlı olarak mega-organizasyonların birçok kentte düzenlenmeye başlaması aşağıdaki yaklaşımları içermektedir:

- Mekânsal pazarlamanın kentin özgün kültürel değerleri üzerinden gerçekleştirilmesi
- Kültür endüstrisinin geliştirilerek, kültürel turizmde istihdamın artırılması
- Küresel düzlemde kentlerin kültürel değerleri ile öne çıkmasını sağlamak
- Sosyo-kültürel değerlerin ve potansiyellerin kent için prestij ögesi olarak geliştirilmesi
- Küresel ekonomiden kazanılan payın artırılması şeklinde gruplandırılabilir.

Küreselleşme süreci ile birlikte kent içerisinde sıklıkla yer almaya başlayan bu mega-etkinliklerin ise kalıcı veya geçici organizasyonlardan oluşabildiği görülmüştür. İlgili literatürde önemli kaynakları ve araştırmaları ortaya koyan; Roche, Getz, Richards & Wilson, Ritchie'nin yaklaşımları doğrultusunda dünya fuarları-sergiler, karnavallar ve festivaller, spor etkinlikleri, önemli kültürel ve dini etkinlikler, tarihi dönüm noktaları, klasik ticari etkinlikler, majör politik öneme sahip etkinlikler olmak üzere yedi grupta incelenebilir. (Çizelge 3.1)

Çizelge 3. 1 Mega-organizasyon türleri ve örnekleri-Roche, Getz, Richards & Wilson ve Ritchie'ye göre [90] [93] [94] [95]

Etkinlikler	Örnekler
Dünya Fuarları-Sergiler	Expo'67/Montreal Knoxvill'82 New Orleans'84 Vancouver'86
Karnavallar ve Festivaller	MardiGas/New Orleans Quebec Kış Karnavalı /Quebec Oktoberfest/Münih Stampede/Calgary
Major Spor Etkinlikleri	Yaz Olimpiyatları/Los Angeles 1984 Kış Olimpiyatları/Calgary 1988 Dünya Futbol Kupası/İspanya 1982 Maraton/Boston Grand Prix Yarışları/Monza
Önemli kültürel ve dini etkinlikler	Oberammergau / Almanya Papanın Taç Giyme Töreni/Roma Kraliyet Düğünü/Londra
Tarihi Dönüm Noktaları	Yıldönümleri
Klasik ticaret ve tarım etkinlikleri	Kraliyet Kış Fuarı / Toronto Florida'82/Amsterdam Şarap Alımı/Fransa
Major politik öneme sahip etkinlikler	Başkanın/Cumhurbaşkanının cenaze töreni Bir devlet başkanının cenaze töreni Papa ziyaretleri Major politik liderlerin toplantısı

Küreselleşme süreci, sosyo-kültürel etkinliklerin yapısında, ölçek ve içeriğinde farklılaşmaları tetiklerken; kentsel gelişimde kültürel aktivitelerin kullanılması ve turizm odaklı kentsel dönüşüm uygulamalarının gelişmesini beraberinde getirmiştir. Mega-organizasyonlar, hitap edilen kitle açısından tüm dünyaya yayılmasına bağlı olarak turist çekme konusunda rekabet alanının genişleyerek 'tüm dünyayı' kapsadığı söylenebilir. Bu açıdan ölçekler de birbiriyle yarışır niteliktedir. Kültürel aktiviteler yer

aldıkları yakın çevrede de kentsel gelişimi tetikleyerek kentsel dönüşüm projelerinin de ölçeklerinde değişimi tetiklediği söylenebilir. Düzenledikleri kentlerde toplumsal dayanışma ve yardımlaşmanın gerçekleştirilmesi, sosyo-ekonomik altyapının geliştirilmesinde önemli bir araç olarak nitelendirilebilir. İletişim araçlarındaki gelişmelere bağlı olarak etkinliğin uluslararası basında yer alması ile düzenlendiği kentin imajının uluslararası düzlemde turistler için çekim noktası olarak bilinçli şekilde yeniden düzenlenmesinde etkilidir [97].

Roche, Getz, Richards & Wilson ve Ritchie'ye göre (Çizelge 3.1) mega-organizasyon türlerine alternatif olarak, literatürde karşılaşılan bir diğer sınıflandırma ise Dündar'ın belirtmiş olduğu Çizelge 3.2'de belirtildiği biçimde geliştirilmiştir [90]. Bu yaklaşıma göre, mega-organizasyonlar; Kültür Başkentleri, Fuarlar ve Expolar, Bilim-Sanat Organizasyonları, Spor Organizasyonları olmak üzere dört temel kategoride incelenmiştir.

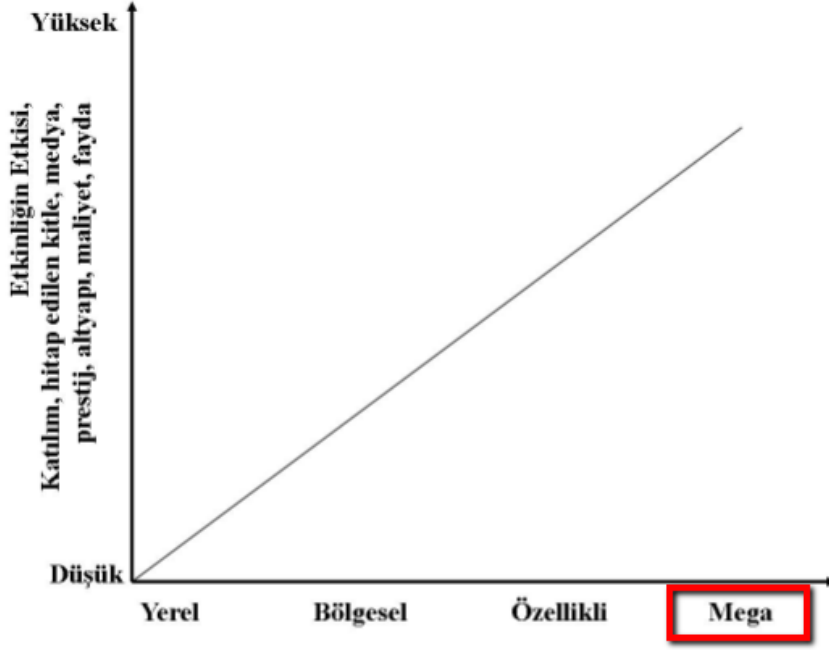
Çizelge 3. 2 Kültür eksenli organizasyon türleri [90]

MEGA PROJELER	MEGA-ORGANİZASYONLAR
<p><u>İkonik Yapılar:</u> -Guggenheim Müzesi, Bilbao (Frank Gehry) -The Gherkin, Londra (Norman Foster) -Orient İstasyonu, Lizbon (Santiago Calatrava) -Parcella Musica, Roma (RenzoPiano) -Music Hall, Porto (RemKoolhass) vb.</p>	<p><u>Kültür Başkentleri:</u> -Avrupa Kültür Başkentleri, 1986 -Arap Kültür Başkentleri, 1996 -Amerikan Kültür Başkentleri, 2000</p>
<p><u>Kültür Eksenli Kentsel Dönüşüm Projeleri:</u> -Üretim Ağırlıklı Kültür Bölgeleri (Sheffield Kültür Endüstrisi Bölgesi, Manchester Kuzey Bölgesi, Nottingham Moda Bölgesi vb.) -Tüketim Ağırlıklı Kültür Bölgesi (Gateshead, New Castle Upon Tyne; Temple Bar, Dublin; Rheinuhafen, Köln vb.)</p>	<p><u>Fuarlar (Ticari-Diğer) ve EXPOLAR:</u> -1. Dönem EXPO'lar: Endüstrileşme (1851-1938) -2.Dönem EXPO'lar: Kültürel Etkileşim (1939-1991) -3.Dönem EXPO'lar: Ulusal Markalaşma (1992-günümüz)</p>
<p><u>Tema Parkları ve Müzeler:</u> -Eğlence Temalı Parklar (Disney World, Orlando) -Açık Hava Müzeleri kapsamındaki Milli Parklar (PuebloEspanyol, Barselona; Den GambleBy vb.)</p>	<p><u>Bilim-Sanat Organizasyonları:</u> -Dünya Kongreleri -Festivaller, Karnavallar, Şenlikler -Sanat ve Tasarım Bienalleri</p>

Mega-etkinliklerin, sahip oldukları ölçekler doğrultusunda kentlerin küresel düzlemdeki reklamını yapmakta olduğu söylenebilir. 1980 sonrası dönemde, kültürel değerlerin ön plana çıkmaya başladığı ve gelişimde etkili olduğu düşünüldüğünde, kültür odaklı mega-etkinlikler kentlerin imaj yaratma sürecinde kullanılan ve bilinçli olarak yönlendirilen bir araç olarak tanımlanabilir.

Ekonomik gelişmeler yanında sosyal ve teknik altyapının güçlendirilmesi, yerel nüfusun sahip olduğu alışkanlıkları sosyo-kültürel faaliyetlerle geliştirerek yaşam kalitesini artırılmasını hedef almaktadır [95].

Özellikle 1990'lı yıllar ile birlikte ulusal ve uluslararası fuarlar, büyük ölçekli spor etkinlikleri, yaygın olarak bilinen ve belirli dönemlerde düzenlenen festivaller ve organizasyonların önemli bir şekilde artması dikkat çekicidir. Goldblatt'ın belirttiği şekilde (2000); etkinliklerin büyüklük, kapsam ve gerçekleştiği kentlerin konumlarının da farklılaştığı ve ölçek değiştirdiği görülmektedir [98]. Getz (2008) ise, araştırmasında uluslararası etkinlikleri, içerikleri ve boyutları kapsamında dört grupta değerlendirmektedir. Bu gruplar ise; mega, özellikli, bölgesel ve yerel etkinlikler olarak karşımıza çıkmaktadır [91]. Getz'in yaklaşımı doğrultusunda Şekil 3.1'de, mega-organizasyonların boyutlarını, ev sahibi olan kentler ve yakın çevresinde elde edilen kazanımlar arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Bu yaklaşım doğrultusunda ise mega-etkinliklerin hitap ettiği kitle, medya aracılığıyla ulaşabildiği birey açısından en yüksek etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Şekil 3.1 Mega-etkinlik kategorileri ve etkinliğin uluslararası düzeyde etkisi [91]

İlgili literatür incelendiğinde, temel olarak mega-organizasyonların ortak özellikleri;

- turistler ve uluslararası yatırımcılar için güçlü çekim oluşturma özelliği,
- yerel gelişmeyi destekleme özelliği,
- sınırlı bir sürede gerçekleşiyor olması, nadiren gerçekleştirilmesi,
- bireylerin kentle ilgili bilincini artırmak ve kent imajını geliştirmek,
- sosyal ve kültürel bir deneyim sunmak olarak belirtilebilir.

Tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde mega-organizasyonların hedefleri ve artan bir hızla yayılma sebebi iki temel amaç;

- Etkinlikler, gerçekleştirildiği ülke ve kentin sınırlarından bağımsız bir şekilde tüm dünyaya hitap ederek, turistler için bir çekim noktası oluşturması,
- Etkinlik turizmine bağlı olarak kent için ekonomik faydalar şeklinde açıklanabilir.

Gerçekleştirilen literatür araştırması kapsamında mega-organizasyonların nitelikleri ise;

[91] [94] [95] [97] [98]

- Küreselleşme süreci ile birlikte, kentler içerisinde yer alan etkinliklerin büyük ölçeklere ulaştığı görülmektedir.
- Ev sahibi olan kentlerin sınırlarından öteye geçerek, tüm dünyaya hitap etme özelliği bulunmaktadır.
- Belirli sürelerde periyodik olarak gerçekleştirilmektedir.
- Turistler için dünya üzerinde önemli çekim noktaları oluşturarak, ilk aşamada kente gelen turist sayısındaki artış, daha sonra ise turizm gelirlerinin artmasında etkilidir.
- Ekonomik yapı üzerinde ulusal ve uluslararası yatırımcılar açısından bölgenin tanıtılmasında önemli bir araçtır.
- Sosyal ve teknik altyapı, üstyapı ve tesis yeterliliği bakımından güçlü ülkelerde düzenlendiği görülmektedir.
- İletişim teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak medyada yoğun olarak yer almasıyla tüm dünyaya erişimi mümkün kılmaktadır.
- Kentin, dünya genelinde dikkat çekmesiyle birlikte küresel düzlemde kentin kültürel değerleri ‘prestij ögesi’ halini almaktadır.
- Kentin kültürel değerlerinin kent için olumlu bir imaj yaratılması için önemli bir fırsattır.
- Olumlu kent imgelerinin yaratılması açısından kentsel yeniden yapılanma ve gelişmenin bilinçli olarak yönlendirildiği bir araç olarak kullanılmaktadır.
- Ev sahipliği yapan kentlerde inşa edilen tesisler ve altyapı gelişimlerini sağlamaktadır.

Mega-organizasyonlar incelendiğinde; festivaller, bienaller, karnavallar vb. etkinlikler geçici olmalarına rağmen kentsel gelişmeye yön verirken; expo, olimpiyat, kültür başkentliği gibi kalıcı anlamlar da bırakabilmektedir. Aynı zamanda organizasyonlara ev sahipliği yapan kentlerde gerçekleşen fiziksel gelişimler, tesisler ise sonraki yıllarda da bu kentlerin yeni organizasyonlara ev sahipliği yapmasında bir potansiyel olarak karşımıza çıkmaktadır. Mega-organizasyonlara ev sahipliği yapmak isteyen kentler; etkinliği düzenleyen uluslararası organizasyon komitelerine başvuruda bulunarak aday olmaktadır. Adaylık ve kabul edilme arasında geçen süre içerisinde ise etkinliklerin

gerçekleştirileceği tesislerin inşa edilmesi ve teknik altyapının sağlanması sürecine gelişmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, mega-organizasyonlara yalnızca ev sahipliği yapmak değil adaylık süreci de kentsel gelişimin yönlendirilmesinde etkili olduğu belirtilebilir.

Mega-organizasyonlar ve gerçekleştirildikleri tesislerin yakın çevresinde kentsel gelişimi yönlendirici etkisine bağlı olarak ‘öncü projeler’ olarak nitelendirilmektedir. Öncü projeler, odak noktası olarak geliştirilen organizasyonların yakın çevresi için gelişmeyi yönlendiren özelliğini vurguladığı söylenebilir.

Aynı etkinliğin farklı kentlerde farklı sonuçları beraberinde getirmesi ise kentlerin özgün sosyo-kültürel yapısı ile ilişkilidir. Sosyal ve kültürel değerler fizik mekâna yansıdığı kalıcı olmakla birlikte, ölçek büyüdükçe benzer yaklaşım ve uygulamaların kentler içerisinde yer almasıyla birbirine benzer kentlerin üretildiği bir süreç de söz konusu olabilmektedir. Kent içerisinde prestij bölgeleri oluşturan mega-projeler kentlerin birbirine benzemesi riskini taşımaktadır. İlgili literatürde ‘Bilbao Etkisi’ olarak yer alan kavram, mega-organizasyonların yakın çevresinde tetiklediği turizm odaklı kentsel dönüşüm projeleri ve kentsel gelişim süreçleri açısından belirli bir etki çapının gerçekleşmesini açıklanmaktadır [91] [93]. Bu projeler, kentlerin öne çıkmasında, prestij kazanması istenen bölgelerde, büyük ölçekli ve gösterişli kentsel mekânlar yaratılmasını ifade etmektedir. Kültürel değerlerin ve sosyal yapının bilinçli olarak yönlendirildiğini söylemek doğru olacaktır.

Örneğin Barselona’da (İspanya), Katalan mimarisi ve özgün kültürüne dayalı turizm modeli ve Bunol kasabasının domates festivali gibi organizasyonlar kentin özgün değerinin ön plana çıkarıldığı önemli örneklerdendir. Kültürel etkinliğin ölçeği sebebiyle kentin önüne geçmesine ise Cannes Film Festivali örnek olarak verilebilir.

Tüm dünyaya hitap eden kültürel organizasyonların ortak kültür amacı varsayımına Baudrillard (2004) hümanist bir yaklaşımla değerlendirmektedir. Ona göre ‘evrensellik, küreselleşme süreciyle birlikte erimeye yüz tutmuştur.’ Küreselleşme süreçleri kültürler arasında bir entegrasyon sağlarken tektipleşmeyi tetikler fakat kültürün pazarlanan bir metaya dönüşmesi ve markalaşması açısından yerelleşme süreçlerini de barındırdığını belirten düşünürler bulunmaktadır [99].

Mega-organizasyonların artışıyla birlikte kentsel mekânların turizm aracı olarak dönüştürülmesi söz konusudur. Küresel yatırımcı ve ziyaretçiyi çekerek küresel

ekonomiden aldıkları payı geliştirmek amacıyla kent içerisinde yer alan mega-etkinliklerin sayısının arttığı görülmektedir. Dönemin öne çıkan stratejilerinden biri olarak kentlerin marka değerinin artırılması ve tüm dünyaya duyurulması dünya üzerinde birçok kent tarafından kabul görmesi dikkat çekicidir.

3.2 Mega-Organizasyon Türleri ve Özellikleri

Küresel düzlemde ön plana çıkmak amacıyla kullanılan araçlardan biri olan mega-etkinlik çeşitleri ve kentsel gelişme üzerindeki etkileri bu bölümde incelenmiştir. Önceki bölümde, farklı sınıflandırmalara yer verilmiş olan mega-organizasyon türleri bir arada değerlendirildiğinde, etkinlik türlerinin tema, yaklaşım, kent üzerindeki etki, hitap ettiği kitle açısından yerellik-küresellik (Şekil 3.1 doğrultusunda) , gerçekleşme periyodu bakımından süreli-süresiz olması açısından bir parametre grubu oluşturulmuştur. (Çizelge 3.3) Kriterlerin oluşturulmasında literatür araştırmasında karşılaşılan örnekler ve olgunun açıklanmasında başvurdukları değerlendirme kriterleri göz önünde bulundurulmuştur. Ölçek ve potansiyel yaratma kriterlerinin oluşturulmasında ise Şekil 3.1’de belirtilen Getz’in (2008) yaklaşımı göz önünde bulundurulmuştur [103].

Çalışma kapsamında, mega organizasyon türleri ve dünya örneklerine yer verilmiş olup, Çizelge 3.3’te belirtilen değerlendirme kriterleri doğrultusunda mega-organizasyonlar kentsel gelişim üzerindeki etkileri, potansiyel yaratma gücü ve ölçekleri bakımından aşağıdaki şekilde;

- Karnavallar-Festivaller
- Fuarlar-Expolar
- Bienaller
- Spor Organizasyonları
- Avrupa Kültür Başkentliliği olmak üzere beş grupta incelenebilir.

Çizelge 3. 3 Çalışma kapsamında mega-organizasyon türlerinin değerlendirme kriterleri

Tema	Süre	Kentsel Gelişime Etkisi	Ölçek	Potansiyel Yaratma Etkisi
<ul style="list-style-type: none"> • Spor • Sosyal • Kültürel • Eğlence • Ticaret • Bilimsel 	<ul style="list-style-type: none"> • Süreli-Periyodik • Devamlı 	<ul style="list-style-type: none"> • Mega-projelerin sayısında artış • Turizm • Teknik Altyapı • Sosyal Düzenleme Aracı • Kentsel Yeniden Yapılanma Aracı 	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel • Bölgesel • Özellikli • Mega 	<ul style="list-style-type: none"> • Düşük • Yüksek

Bölüm 3.1’de literatürde yer alan farklı kriterler doğrultusunda açıklanan mega-etkinliklere ait kriterler göz önünde bulundurularak, çalışma kapsamında inceleme kriterleri belirlenmeye çalışılmıştır. Mega-organizasyonlar ve değişen özelliklerine göre çalışma kapsamında tema, süre, kentsel gelişime etkisi, ölçek ve potansiyel yaratma etkisi bakımından değerlendirilmiştir (Çizelge 3.4). Takip eden bölümler doğrultusunda karnavallar, fuarlar-EXPO’lar, bienaller, spor etkinlikleri ve Avrupa Kültür Başkenti örnekleri değerlendirilmiştir. Etkinlikler temaları bakımından değerlendirildiğinde ağırlıklı olarak sosyo-kültürel organizasyonlar olduğu görülmekte ve tamamı süreli-periyodik olarak gerçekleştirilmektedir. Kentsel gelişime etkileri bakımından değerlendirildiklerinde ise ağırlıklı olarak turizm odaklı kentsel yeniden yapılanma aracı olarak karşımıza çıktığı söylenebilir.

Çizelge 3. 4 Çalışma kapsamında mega-organizasyon türleri ve genel özellikleri

Etkinlik Türü	Tema	Süre	Kentsel Gelişime Etkisi	Ölçek	Potansiyel Yaratma Etkisi
Karnaval-Festivaller	-Sosyal -Kültürel	-Sürelî- Periyodik	-Turizm	-Yerel -Bölgesel	-Düşük
Fuarlar-Expolar	-Ticari -Bilimsel -Sosyal- Kültürel	-Sürelî- Periyodik	-Sosyal Düzenleme Aracı -Turizm -Kentsel Yeniden Yapılanma Aracı	-Mega	-Yüksek
Bienaller	-Sosyal -Kültürel	-Sürelî- Periyodik	-Turizm	-Yerel -Bölgesel	-Düşük
Spor Etkinlikleri	-Spor	-Sürelî- Periyodik	-Turizm -Kentsel Yeniden Yapılanma Aracı	-Mega	-Yüksek
Avrupa Kültür Başkentliği	-Sosyal -Kültürel	-Sürelî- Periyodik	-Sosyal Düzenleme Aracı -Turizm -Kentsel Yeniden Yapılanma Aracı	-Mega	-Yüksek

Takip eden bölümde Çizelge 3.4’te belirlenen kriterler doğrultusunda etkinlik türleri, tarihsel süreç içerisinde gelişim biçimleri, önemli örnekleri ve yakın çevresindeki gelişimi tetiklemeleri açısından örnekler incelenmiştir.

3.2.1 Karnavallar ve Festivaller

Mega-organizasyonlar ile ilgili literatür incelendiğinde en eski organizasyonların karnaval, şenlik ve panayır olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu etkinlikler dini takvimlere ve ritüellere göre belirlenmiş etkinlikler olmasına rağmen ‘festivaller’ zamanla dini konseptinden uzaklaşarak kültürel etkinlikler ile kentlerin pazarlanmasında önemli bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Hall'a (1991) göre, dini aktiviteler, kültürel festivallerden farklı olup yüzüncü yıl, doğumgünü vs. gibi yıl dönümü olaylarının kutlanması da bu kapsamda yer almaktadır [1].

Gerçekleştirilen şenlikler biraraya toplanmayı sağlaması dolayısıyla kültür alışverişinde etkilidir. Ev sahipliği yapan bölge bir kasaba ise orayı zamanla kente dönüştürür. Bu açıklama, çekim alanının oluşturulmasıyla küçük bir bölgenin bile odak noktası oluşturarak ölçeğinin değişebileceğini vurgulamaktadır [94].

Yardımcı (2005), festivallerin, kültürel etkinliklerin yoğunlaştığı geçici ve belirli süreçlerde tekrarlanan periyodik bir mekân yaratmasına rağmen, aynı zamanda kent içerisinde gündelik yaşamın ve kültürel değerlerin bir projeye dönüştürülerek ziyaretçilere pazarlandığı bir süreci içerdiğini belirtmekte; bölgeler arası rekabete işaret ettiğini vurgulamaktadır [66]. Bölgelerarası rekabeti vurgulamasına rağmen, küreselleşme süreçleriyle birlikte daha güçlü etkisi olan etkinliklerin kentlerde yaygınlaşmasına bağlı olarak festivallerin, daha çok bölgeye özgü kültürel aktiviteler olarak kaldığı söylenebilir.

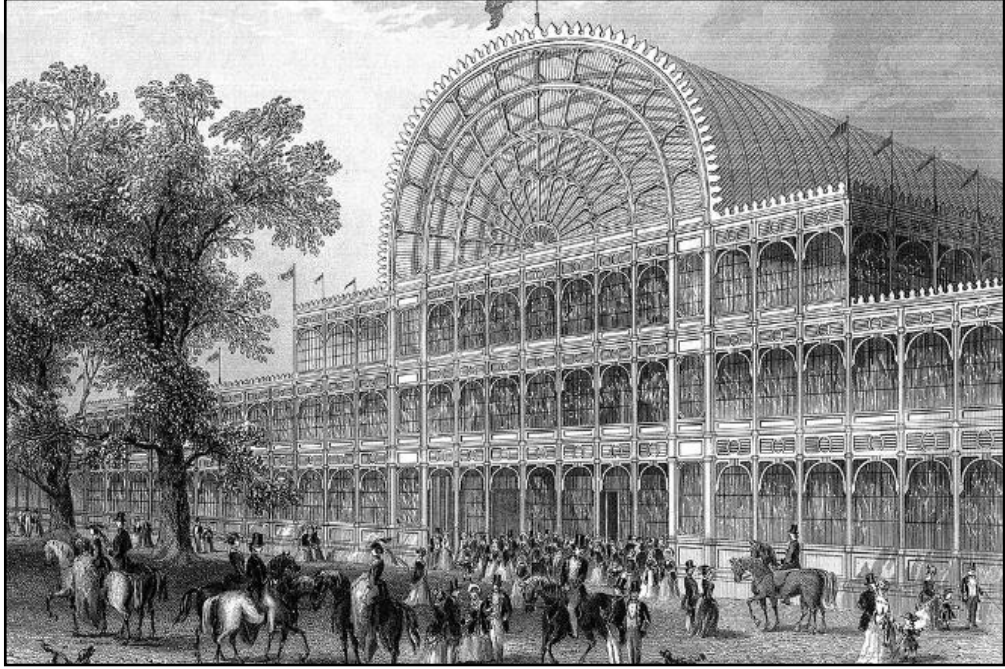
3.2.2 Fuarlar ve Expolar

İngilizce'de 'World Fairs', Fransızca'da ise 'Expositions Universelles' olarak isimlendirilen büyük ölçekli ve tüm dünyaya hizmet eden sergilerin Türkçe'deki karşılığı 'Evrensel Sergiler' veya 'Dünya Fuarları' olarak isimlendirildiği görülmüştür. Evrensel sergiler; müzelerin, organizasyonların ve satış ofislerinin bir arada bulunduğu ortak bir mekânda gerçekleştirilmektedir. Evrensel sergilerin, asıl teması kültürel özellikler olmasına rağmen fizik mekânda ticaret vb. fonksiyonları barındırması, farklı ülkelerden insanların katılmasına bağlı olarak küçük ölçekte bir dünya olduğu söylenebilir.

İlgili literatür incelendiğinde ilk evrensel serginin 1798 yılında Paris-Champs de Mars'ta gerçekleştirildiği kabul edilmektedir. Çıkış noktası olarak incelendiğinde ise bu serginin aslında ulusal üretim ve kültürel değerleri tanıtmaya yönelik ticari özellikte bir sergi olduğu görülmektedir. 1797-1849 yılları arasında Paris'te toplamda 10 ulusal sergi gerçekleştirilmiştir. Etkinliklerin ilki Louvre Müzesi avlusunda gerçekleştirilen sergiler ile başlamıştır.

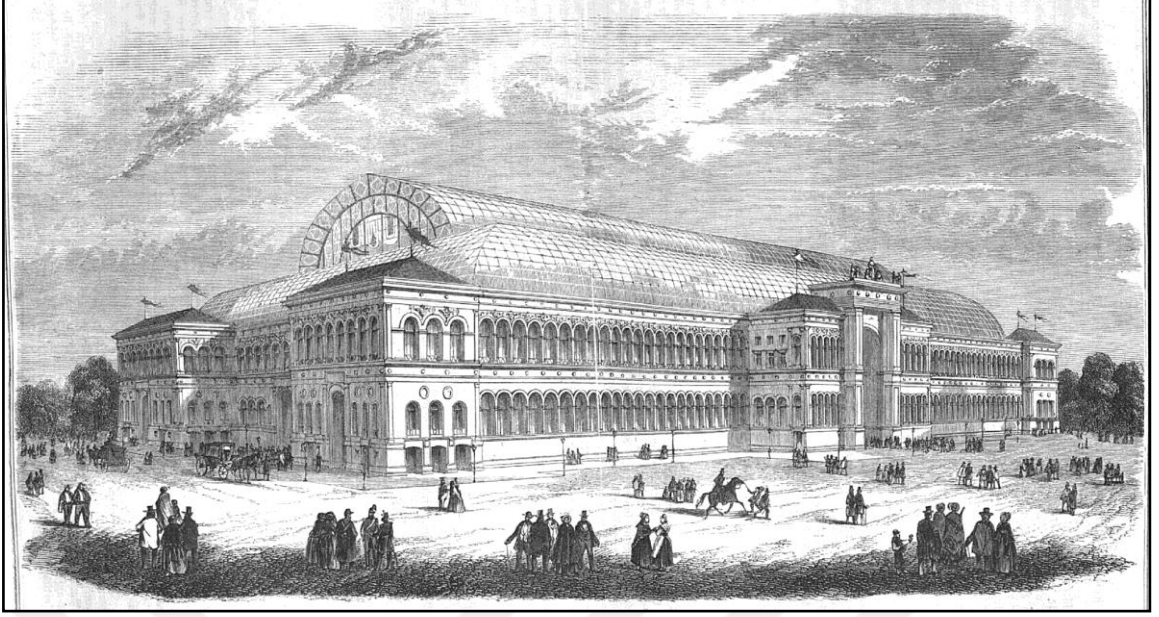
Ulusal ölçekte başlayan bu etkinliklerin daha büyük ölçekte sergilere dönüşmesi kentler arasında da bir rekabeti getirmiş takip eden dönemde tüm Avrupa'yı ve sonrasında Amerikayı da etkisi altına almıştır. 1851'de Londra'da etkinlik için özel olarak inşa edilen CrystalPalace'ta düzenlenen "Bütün Ulusların Endüstriyel Eserlerinin Büyük Sergisi" ile uluslararası sergilerin başladığı görülmektedir [90].

Ölçekleri bakımından değerlendirildiğinde Paris'teki sergilerden sonra 1851 yılında Londra'da açılan serginin ilk 'Dünya Sergisi' olduğu görülmektedir. Bu kapsamda aynı yıl içerisinde Hyde Park'ta inşa edilerek, sanayi ve sanat eserlerinin sergilendiği CrystalPalace, 6 ay içerisinde 6 milyon ziyaretçi tarafından ziyaret edilmiştir [91]. (Şekil 3.2)

Şekil 3. 2 Crystal Palace, Hyde Park, Paris [103]

1855 yılında ise Paris'te gerçekleşecek ilk Evrensel Sergi için III. Napoléon Londra'daki Crystal Palace'a benzeyen bir yapının inşa edilmesini emrettiğini belirten kaynaklar bulunmaktadır. Palais de l'Industrie (Endüstri Sarayı) özel bir sergi alanı olarak inşa edilmiştir (Şekil 3.3). Takip eden dönemde ise sanat eserlerinin sergileneceği PalaisdesBeaux-Arts (Güzel Sanatlar Sarayı) inşa edilmiştir (Şekil 3.4). 1855 Paris Sergisi, 'ilk uluslararası nitelikli sergi' olarak kabul edilmektedir. Bu dönemden sonra ise dünyanın farklı yerlerinde kentlerin ardı ardına 'Dünya Sergileri' ve 'Evrensel Sergiler' düzenlediği görülmektedir.

Şekil 3. 3 Palais de l'Industrie, 1855 evrensel sergisi, Paris [100]

Şekil 3. 4 Palais des Beaux-Arts (Güzel Sanatlar Sarayı) [93]

1855 Paris sergisinden sonra küresel düzlemde ön plana çıkmaya çalışan her kent merkezinde peş peşe 'Dünya Sergileri', 'Evrensel Sergiler' açılmaya başladığı görülmektedir.

İlk kez 1895'te açılan Venedik Bienali'yle başlayan ve 20. yüzyılın sonlarına doğru küresellik iddiasındaki bütün kentlere yayılan bienallerin kökü de bu uluslararası sergilere dayandığı söylenebilir [90].

Evrensel Sergiler kapsamında inşa edilen bir diğer önemli odak noktası ise Eiffel Kulesidir (Şekil 3.5). 1889 sergisi kapsamında, Paris'teki sergi alanında inşa edilmiş olan Eiffel Kulesi, diğer evrensel sergilerde olduğu gibi etkinlik sonrasında yıkılmak üzere tasarlanmış ve inşa edilmiş olsa da zamanla Paris'in simgesi haline gelmiştir. 1889 Paris sergisini 32 milyon kişinin ziyaret ettiği belirtilmektedir [88].

Şekil 3. 5 Eiffel kulesi, 1889 evrensel sergisi, Paris [102]

1855-1914 arasındaki dönemde, her iki yılda bir, yaklaşık 20'den fazla ülkenin katıldığı sergiler düzenlendiği görülmektedir. 1914'ten sonra sergiler azalmakla birlikte ölçeklerinin büyüdüğü dikkat çekmektedir. Örneğin: 1937 Paris Evrensel Sergisi, sergi geleneğinin en önemlisi olarak kabul edilmekte olup yaklaşık 1000 dönüm kapalı alan inşa edilmiştir [90].

19. yüzyıl sonunda gerçekleşen sergiler incelendiğinde yarı kalıcı donatı alanları olarak inşa edilen etkinlik alanları ve tesislerin, sergi sonrasında yıkılacağı öngörülmektedir. Fakat inşa edilen yapılar, ziyaretçi sayılarını belirli bir düzeyde koruması sebebiyle, kalıcı mekânlara dönüşmektedir [88]. İnşa edilen yapıların ve tesislerin sonraki dönemlere aynı şekilde aktarılması ise kültürel mirasa bir katkı olarak nitelendirilebilir.

Aynı zamanda bu donatı alanları, tesisler ve yapıların planlanması süreci ise planlama yaklaşımları konusunda farklılaşmaları beraberinde getirmiştir (Çizelge 3.5).

Çizelge 3. 5 19.yy sonunda gerçekleştirilen ulusal ve uluslararası sergiler-dünya fuarları (1851-1939) [88]

Gerçekleştirildiği Dönem	Etkinlik Teması	Ziyaretçi	Sergi Sonrasında Miras Kalan İşaret Ögesi-Yapı
1851	Büyük Sergi, Hyde park	6 milyon	CrystalPalace, Londra
1879	Devrimin 100. Yılı	32 milyon	Eiffel Kulesi, Paris
1871-1874	Uluslararası Sergiler		South Kensington
1883-1886	Uluslararası Balıkçılık, Sağlık, İcatlar, Koloni Sergileri		Londra Müze Mahallesi: Ulusal Tarih Müzesi, Bilim Müzesi, Victoria & Albert Müzesi
1887-1890	Amerikan, İtalyan, Fransız, Alman		Earls Court / Olympia
1895-1899	Hindistan		Sergi Salonları, Londra, Liverpool, Glasgow
1901	Uluslararası Glasgow	10 milyon	Kelvingrove Sanat Müzesi, Glasgow
1908-1914	Fransız-İngiliz, Emperyal, Japon-İngiliz, Taç giyme töreni, Latin-İngiliz, Aglo-Amerikan	12 milyon	White City, Londra Spor Arenası
1939-1940	New York Dünya Fuarı	45 milyon	Stadyum, StatePavilion

Uluslararası Sergilerin günümüzde, sanayi-ticaret temasında gerçekleştirilen etkinlikleri, uluslararası EXPO'lar tanımlarken; sanat temalı olarak gerçekleştirilen etkinlikler ise 'bienal' olarak devam etmektedir.

Şekil 3. 6 Uluslararası sergi çeşitleri; bienaller, expolar

Uluslararası düzlemde gerçekleştirilen ve tüm dünyaya hitap eden sergiler, expolar ve bienaller olarak incelendiğinde, farklı ölçekte kentlerin bu etkinliklere ev sahipliği yaparak dikkat çekici şekilde öne çıktığı görülmektedir (Çizelge 3.6). Örn: 1998 yılında Lizbon EXPO incelendiğinde, kentin uluslararası düzlemde bu etkinlik ile öne çıktığı görülmektedir. Etkinliğin gerçekleştiği bölge, yakın çevresi ve dolaylı yoldan kentin tamamında turizm ağırlıklı kentsel gelişme politikaları izlenmeye başladığı görülmektedir.

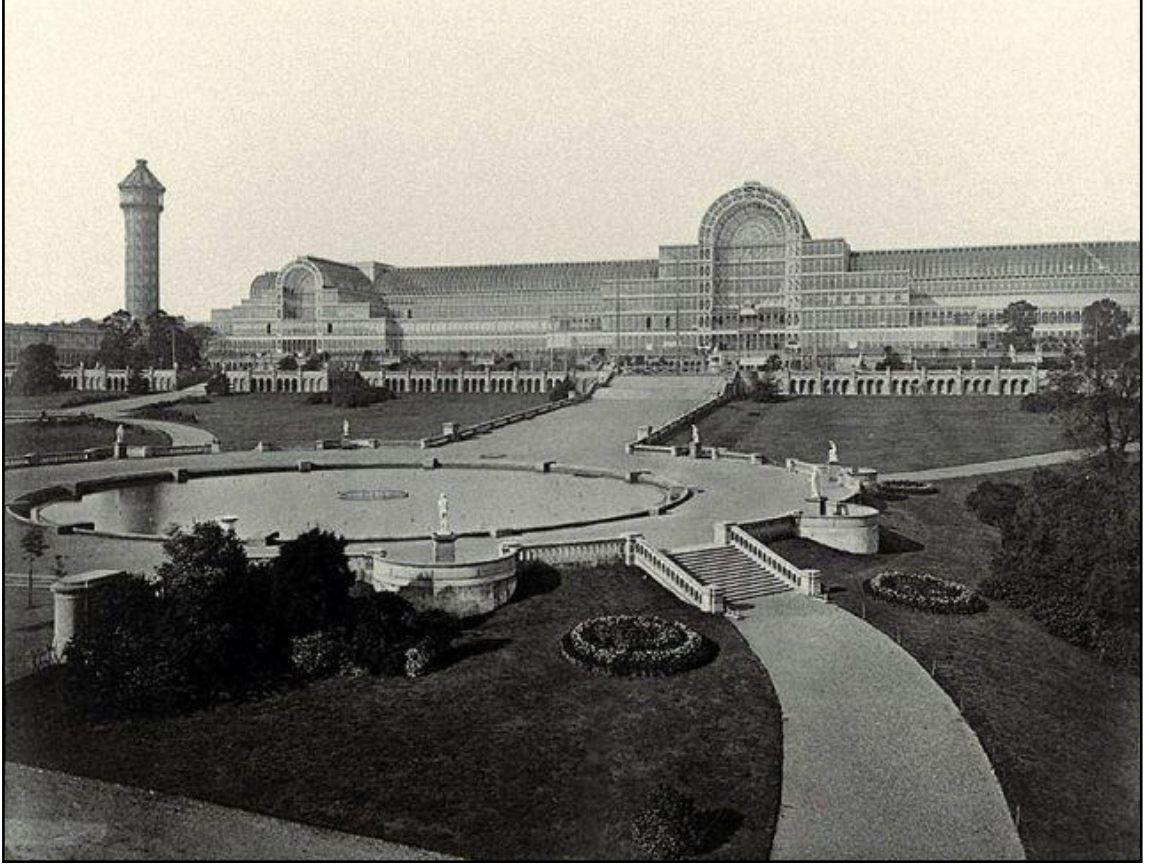
Uluslararası etkinlikler bu açıdan, yakın çevresi ile birlikte değerlendirildiğinde bölgedeki kentsel gelişim yaklaşımlarını yönlendiren önemli flagship projeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çizelge 3. 6 19. yy sonrası expolar, fuarlar, uluslararası sergiler [88]

Gerçekleştiği Yıl	Etkinlik Türü	Ziyaretçi	Sonraki Dönemde Tesislerin Kullanımı
1951	Britanya Festivali	8.5 milyon	Festival Salonu ve South Bank, Londra
1958	Brüksel Dünya Fuarı	41.5 milyon	Atomium & Heysel Sergi Merkezi
1967	Montreal EXPO	50 milyon	Sanat Galerisi, Biosphere
1970	Osaka EXPO Spokane	64.2 milyon	Karma Gelişimler
1974	Spokane, EXPO	3.8 milyon	Opera evi, Kongre Merkezi
1982	Knoxville EXPO	11 milyon	Kongre Merkezi
1984	Liverpool	3.4 milyon	(atıl alan)
1985	Tsukuba EXPO	20 milyon	Bilim Kenti (Science City)
1986	Vancouver EXPO	16 milyon	Kongre Merkezi
1988	Brisbane EXPO	8 milyon	Kongre Merkezi
1988	Glasgow		Otel, Sergi Merkezi, kısmen atıl alan
1990	Gateshead	3 milyon	Konut
1992	Ebbw Vale	2 milyon	Konut+rekreasyon alanı
1992	Sevilla EXPO	20 milyon	Altyapı
1993	Stuttgart		Kamu Parkı
1993	Taejon		Yüksek Teknolojili Sergi Merkezi
1998	Lizbon EXPO		Park, Ticaret Parkı, Ocenarium
2000	Hannover EXPO	20 milyon	Konut, Park, Sergi Merkezinin genişletilmesi, Ulaşım altyapısının iyileştirilmesi
2005	Aichi EXPO		Altyapı çalışmaları

Expo dünya fuarlarının ilk kez İngiltere’de ortaya çıktığı görülmektedir. Ekonomik, bilimsel, teknolojik ve sosyo-kültürel temalarıyla bireyler ve kültürler arasındaki

alışverişin güçlendirilmesi amaçları arasında yer almaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde yeniliklerin ve özgün değerlerin tanıtıldığı en büyük organizasyonlar olarak nitelendirilebilir. 1852 yılında Londra’da ilki gerçekleştirilen etkinliğin temel amacı “dünyayı tek bir çatı altında toplamak olarak belirlenmiştir.” [88]. Etkinliğin gerçekleştirildiği Cristal Palace da boyutları itibariyle dönem koşulları içerisinde dikkat çekici olduğu söylenmelidir (Şekil 2.7).

Şekil 3. 7 Crystal Palace, 1852 Londra evrensel sergisi [103]

1867 Paris’te gerçekleştirilen fuarın tek bir yapıda sergileme yaklaşımından uzaklaştığı görülmektedir. Bu durumu, süreç içerisinde expo ve fuar etkinliklerine ilginin artmış olması ile açıklamak mümkün olup, sonraki dönemde kentsel gelişmedeki etkisinin farklı bölgelerde geliştirilen tesisler doğrultusunda yönlendirici olması açısından önemlidir. Paris’te gerçekleştirilen fuarda farklı ülkelerin standlarının bulunduğu, çevre sorunları, teknolojik gelişmeler gibi farklı temaların ele alındığı görülmektedir.

Expolarda sergilenen temalar incelendiğinde süreç içerisindeki gelişimin izleri fark edilebilir. 19. yüzyılda buharlı makine ve lokomotiflerin sergilenmesi; 1862 yılında Londra’da ilk dikiş makinesinin, 1876’da ABD Philadelphia kentinde ilk telefonun

sergilendiği görülmektedir [88]. 1889 yılında Eyfel Kulesi, çelik kafes inşaat tekniğinin bir örneği olarak fuar kapsamında sergilenmekteydi. Günümüzde hala, turizm odağı olarak tüm dünyada öne çıkmaktadır.

3.2.3 Bienaller

Uluslararası sergilerin, sanat temalı olarak gerçekleştirilen etkinlikler ‘bienal’ olarak isimlendirilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, bienaller ve EXPO’ların aynı kökenden geldiği söylenebilir. 1855-1867 arası dönemde Paris’te gerçekleşen etkinliklerde, sanayi ve sanat ayrı ayrı tesislerde yer verilmiştir. Takip eden dönemde ise (1883) Venedik Kent Konseyi, “iki yılda bir gerçekleşecek ulusal bir sanat sergisi” yapılmasını kararını vermiştir.

İlk bienali Kral Umberto ve Savoy’lu Margherita’nın gümüş yılını kutlama amacıyla planlanmıştır [90]. Fakat iki yıllık bir gecikme ile ‘Venedik Kenti Uluslararası Sanat Sergisi’ olarak isimlendirilen bu ilk bienal 1895’te gerçekleştirilmiş olup yaklaşık 200.000 ziyaretçi tarafından takip edilmiştir. İki yılda bir gerçekleştirilmesi sebebiyle de ‘bienal (bienalle)’ olarak isimlendirilmektedir. Günümüzde ise Venedik Bienali sanat, mimarlık, sinema, dans, müzik ve tiyatro gibi farklı sanat alanlarına ait bienalleri içermektedir (Şekil 3.8). İstanbul’da ise İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSİV) benzer şekilde, sinema, dans, müzik, caz, tiyatro gibi festivalleri kazandırmıştır.

Şekil 3. 8 1895 Venedik Bienali [104]

Gerçekleştirildiği dönemler içerisinde farklı temalar ile düzenlenen bienaller, sahip oldukları temalar doğrultusunda kentte farklı etkilere sahiptir. Örneğin, 2006 yılında gerçekleştirilen 10. Venedik Mimarlık Bienali Richard Burdett tarafından yönetilmiş olup “Kentler: Mimarlık ve Toplum” temasıyla gerçekleştirilmiştir. Kent üzerindeki büyük bir etkiye sahip olan bienal, bu açıdan özel bir öneme sahiptir.

20.yüzyıl sonlarında bienaller, küresel düzlemde dikkat çeken tüm kentlere yayıldığı dikkat çekmektedir. Dünyanın farklı kentlerinde gerçekleştirilen bienallerin sayısının 200’e ulaştığı bilinmektedir [66]. İstanbul Bienali’nin başlangıcı da bu döneme denk gelmektedir. Uluslararası İstanbul Festivali programının bir bölümü olarak gerçekleştirilen plastik sanatlar dalındaki çeşitli ulusal ve uluslararası sergiler 1987 yılında İstanbul Bienali kapsamında birarada gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Önceki hali ile ağırlıklı olarak yerel halka hitap eden etkinliklerin, bienal kapsamında uluslararası bir ölçek kazandığı söylenebilir.

3.2.4 Spor Organizasyonları

Kültür ve sanat etkinlikleri yanında spor temalı olarak gerçekleştirilen etkinlik ilk olarak Yunanistan’ın başkenti Atina’da gerçekleştirilmiştir. 1896 Atina Olimpiyatları’ndan bugüne 93 olimpiyat gerçekleştirilmiştir. Spor etkinlikleri, FIFA Dünya Kupası, Olimpiyat Oyunları, Formula 1, Fransa Bisiklet Turnuvası, Wimbledon Tenis Turnuvası, Avrupa Yüzme Şampiyonası, Dünya Atletizm Şampiyonası, Üniversite Oyunları olarak örneklenebilir. Spor etkinliği olan olimpiyat oyunlarında son dönemlerde ise kültürel boyut da ön plana çıkmış olup gerçekleştirildiği kentlerin kültürel değerlerine de vurgu yapıldığı görülmektedir. Olimpiyatlar sayesinde yeniden canlanan ve kentsel imajlarını güçlendiren kentlere örnek olarak Münih (1972) ve Barselona (1992) verilebilir.

Barselona 1992 Olimpiyat Oyunları ile, Rafael Moreno ve Arata Isozaki gibi ünlü mimarların imzasını taşıyan projelerle sahil şeridini yeniden canlandırmıştır (Şekil 3.9). Otoyol sisteminin güçlendirilmesi ve inşa edilen stadyumlar ise gerçekleştirilen diğer altyapı güçlendirme çalışmaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 3. 9 Barselona Olimpiyat Stadyumu, Sant Jordi Spor Salonu, Olimpiyat Müzesi [105]

Olimpiyatlar kapsamında Münih incelendiğinde; FreiOtto'nun tasarladığı Olimpiyat Tesisleri 1972 Olimpiyatları kapsamında kentin görüntüsünü tamamen değiştirdiği görülmektedir. Uzun vadede ise altyapı yatırımları zamanla kentin geri kalanına da yayılmıştır. Çevre yolu inşası, kent merkezinde yaya yollarının düzenlenmesi gerçekleştirilirken; altyapı geliştirmelerinin en önemli örneği 14 km'lik yeni metro ağının olimpiyat tesislerinin bulunduğu alan ile ilişkiyi kuracak şekilde hızlandırılması olarak verilebilir [97]. Münih'te yapıların çatı sistemlerinin özel bir örtü şeklinde tasarlanmış olması, kent imgesinin pazarlanmasında etkili olurken, olimpiyat oyunları ile birlikte gerçekleşen kültürel etkileşim ise, kimlik değerinin güçlenmesini sağlamıştır (Şekil 3.10). Olimpiyatlar sonrasında ise 1983-2005 yıllarında düzenlenen Bahçe Fuarları ve 2006 Dünya Kupası'na ev sahipliği yaparak kentin dönüşümündeki güçten faydalanmaya devam etmiştir. Tüm bu etkinlikler sonucunda altyapı, kentsel yaşam kalitesinin yükselmesi, kentsel çekiciliğin güçlenmesi sağlanmıştır.

Şekil 3. 10 Frei Otto- Münih Olimpiyat Stadyumu [106]

2004 yılında Atina, ikinci kez olimpiyat kenti seçilmiştir. Bu dönemde Atina’da yeni yol çalışmaları, metro ağları, büyük ölçekli stadyumlar gibi altyapı çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Şekil 3.11). Olimpik Stadyum, Santiago Calatrava tarafından tasarlanmış olup tüm dünyaya hitap edecek ölçektedir.

Şekil 3. 11 Atina Olimpiyat Stadyumu [107]

Atina olimpiyatlarına benzer şekilde 2006 Torino Kış Olimpiyatları da büyük ölçekli kentsel projelere ve uygulamalara sahne olmuştur.

“Arata Isozaki ve Pierpaolo Maggiora tarafından tasarlanan hokey stadyumu ve Armi Meydanı, RenzoPiano tarafından çok işlevli bir merkeze dönüştürülen eski FIAT Otomobil Fabrikası, HOK’un eski Lingotto tren istasyonundan dönüştürdüğü yeni fuar ve sergi alanı Oval, MassimilianoFuksas’ın tasarımı Yeni Piedmont Bölgesel Merkez Ofisleri, eski FIAT çelik atölyesi yenine MarioBotta’ya hazırlatılan yeni Santo Volto Kilisesi projesi kentin giriştiği büyük dönüşüm sürecinin önemli yapıtaşlarıdır.” [108].

(Şekil 3.12)

Şekil 3. 12 Arata Isozaki ve Pierpaolo Maggiora tarafından tasarlanan hokey stadyumu [109]

2008 Pekin Olimpiyatları için yeni olimpik stadyum, 2006 yılında madalya kazanmış olan Herzog& de Meuron mimarlık ofisi tarafından tasarlanmıştır. 2012 Londra adaylık sürecinde ise FOA’ya ve Zaha Hadid’e Olimpik Su Sporları Merkezi için dikkat çekici tasarımlar gerçekleştirmiştir.

İstanbul da olimpiyat başvuru ve adaylık sürecinde kent içerisinde spor etkinliklerinin düzenleneceği tesisleri inşa etmiş olup, altyapı yatırımlarını yönlendirme özelliğine sahiptir. Her ne kadar olimpiyatlara ev sahipliği yapılamasa da adaylık süreci de kentsel gelişmede ne kadar etkili olduğunu vurgulamak açısından önemli bir örnek olduğu düşünülmektedir. Alan araştırmasında, İstanbul’daki uluslararası etkinlikler bu konu detaylı olarak değerlendirilmiştir (Bölüm 5).

Mega-etkinliklerin pozitif etkileri yanında etkinliğin gerçekleştirildiği kent için bazı riskleri de barındırdığını belirtmek gerekmektedir. Mega spor etkinlikleri uzun vadede değerlendirildiğinde turizm taleplerinde önemli gelişmeleri tetiklemesi yanında etkinliğin düzenlendiği şehrin ihtiyacı olan yatırım maliyetlerinin karşılanamaması durumuna da sahne olabilmektedir [110]. Bu durum etkinliğe ev sahipliği yapan ülke ve kent için önemli bir sorun olmasına rağmen, spor organizasyonları kentin var olan kaynaklarını kullanmaktan öte kent için yeni fırsatlar yaratmak amacıyla yeni gelişim politikalarını ve faaliyetlerini içermektedir [111].

- **Olimpiyat Oyunları:** dünya çapında gerçekleştirilen organizasyonları incelendiğinde kabul edilen en büyük spor organizasyonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Organizasyon kapsamında birçok spor dalına yönelik etkinliklerin düzenlendiği dört yılda bir farklı ülkelerde gerçekleştirilen spor organizasyonları olarak karşımıza çıkmaktadır [112].
- **FIFA Dünya Kupası:** 1930 yılında başlayarak her dört yılda bir farklı ülkelerde gerçekleştirilen, tüm dünya ülkelerinin milli takımlarının yer aldığı spor organizasyonudur. Hangi ülkede gerçekleşeceği Dünya Futbol Federasyonu tarafından gerçekleştirilen kura ile belirlenmektedir.
- **Dünya Atletizm Şampiyonası (IAAF):** 1912’de İsveç’in başkenti Stockholm’de Uluslararası Amatör Atletizm Federasyonu (IAFF) olarak kurulmuş olup sonrasında Dünya atletizm sporu yönetim organı olarak yeniden yapılanıp şampiyona halini almış spor organizasyonudur [111].
- **Avrupa Futbol Şampiyonası (UEFA):** Avrupa Futbol Federasyonları Birliği FIFA’ya bağlı alt konfederasyonlardan biri olup birçok ülkenin de dâhil olduğu spor organizasyonudur.
- **Formula 1 Grand Prix:** Formula 1 Grand Prix (F1) tek kişilik açık tekerlekli otomobil yarışları sınıfının en üst düzeyinde yer alan önemli bir şampiyonadır. Bir yıl boyunca, her biri Grand Prix olarak adlandırılan genellikle değişik ülkelerde kapalı yollarda veya pistlerde düzenlenen yarışlardan oluşmaktadır. Dev markaların ve pilotların rekabetini içeren F1, popülerliği ile büyük bir pazarlama ortamı sunmakta; sponsorlar büyük yatırımlar yapmakta ve bu sayede takımlara oldukça geniş bir bütçe sağlamaktadır. Dünyada en çok izlenen ve medyada en çok yankı uyandıran spor dallarından biridir. Etkinlik üç gün sürmektedir. “Amerikan Ekonomik Araştırma Firması Incontext tarafından FIA için yapılan bir araştırmaya

göre; 1999 yılında gerçekleştirilen toplam 11 yarışı, biletli 2.100.000 kişi tribünlerden seyretmiştir. Seyircilerin %77'sini yarışın yapıldığı şehre başka ülkelerden gelenler oluşturmaktadır. Bir seyircinin yaptığı günlük harcama miktarı ortalama 229 \$ olup konaklama ve ülkelerarası ulaşım harcaması da eklendiğinde bu rakama 325 \$'a ulaşmaktadır." [113]. Grand Prix yarışlarının, yapıldığı bölgede yarattığı mali etkiyi ölçmek amacıyla; spor ekonomisi, toplam seyirci sayısı, bölge dışından gelen seyirci sayısı, bu seyircilerin ev sahibi alanda ne kadar süre kaldığı, neye ne kadar para harcadıkları, kaç sektörün ve hangilerinin kazanç sağladığı gibi kriterleri değerlendiren araştırmalar bulunmaktadır. "Dünyanın en pahalı sporu olarak, ülke ekonomilerine önemli katkılar yapan F1, finansal ve politik mücadelelere sahne olmaktadır" [113].

3.2.5 Avrupa Kültür Başkentliği

Olimpiyatlara benzer şekilde Avrupa Kültür Başkentliği de Yunanistan'ın başkenti Atina'da başlamıştır. Avrupa Kültür Başkenti organizasyonu, kültürel bütünleşme ve etkileşime bağlı olarak ortak bir kültürel değer, evrensel bir kültür yaratma amacını taşımaktadır. "Kültür, Avrupa projesinin merkezinde yer alır. Ekonomik ve sosyal bütünlük ne kadar önemli olsa da kültür, Avrupa Birliği'nin asıl temelini oluşturur; Avrupa kültürel kimliği, dayanışmayı sağlamanın önkoşullarından biri olarak görülmektedir." [114].

Avrupa Kültür Başkenti olgusu ilk olarak, Yunanistan Kültür Bakanı Melina Mercouri tarafından kullanılmış olup 1985 yılında Atina'ya verilmiştir. Sonrasında ise her yıl başka bir kent, AKB olarak nitelendirilmekte ve dünya genelindeki sosyo-kültürel aktivitelerin yoğunluğu açısından bir düğüm noktası özelliği göstermektedir. Ortaya çıktığı dönemde temel amacı bireyleri, kültürel etkinlikler ile birbirine yaklaştırarak kültürel alışverişin sağlanması olarak belirlenmiştir. Sonraki dönemlerde ise ev sahibi kentlere statü ve kimlik değer sağlanması, kent mekânı içerisinde kalıcı unsurlarla geliştirilmesi ile desteklenmiştir. "AKB, kültürlerarası iletişim amaçlı bir AB programı ile zaman içinde şartlar bu projenin yönünü değiştirmiş ve AB'nin görünürlüğünü sağlayan, dev boyutlu kıtalararası büyük projelerden biri olmuştur." [91].

Çokkültürlülük, Avrupa Kültür Başkentleri'nin tamamında özellikle vurgulanan bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda 2010 yılında İstanbul'un da

Avrupa Kültür Başkenti seçilmesiyle birlikte Çevre Düzeni Planı'nda belirtilen misyonu tanımlayan 5 temel hedeften biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrupa Kültür Başkenti olarak seçilen birçok kent, kültürün herkesin ortak erişimine açık hale getirilmesini amaçlamaktadır. Ayrım gözetmeksizin tüm kent sakinlerinin kullanımına açık olan kültürel organizasyonlar bu açıdan kentsel ve sosyal bütünleşmenin bir aracı olarak görülmektedir.

Kültür ve sanat aktivitelerinin geniş kesimlere ulaştırılmasında ve geliştirilerek sürdürülebilirliğinin sağlanmasında; katılımçılık ve tanıtım önemlidir.

Dünya üzerindeki her bölge, farklı kültürel değerlere, konuma, ekonomiye sahiptir. Dolayısıyla AKB seçilen her şehir, süreci farklı şekillerde geçirmektedir.

3.3 Dünya Örnekleri ile Mega-Organizasyonlar

Gerçekleştirilen incelemeler doğrultusunda, mega-organizasyonların kentsel dönüşüm ve yeniden yapılanma süreçleri için önemli bir uygulama aracı haline geldiği görülmüştür. Bu bölümde küreselleşme süreçleriyle birlikte önemli bir uygulama aracı olarak başvurulmuş 'mega-organizasyonlara ev sahipliği' yapan kentlerin, kentsel yeniden yapılanmadaki etkisi ve katalizör görevi incelenmiş olup dünya örneklerine yer verilmiştir. Gerçekleştirilen literatür incelemesi ve dünya örnekleri doğrultusunda, büyük ölçekli ekinliklerin avantajları ve dezavantajları değerlendirilmektedir. Kentsel dönüşüm yaklaşımlarındaki etkileri göz önünde bulundurulduğunda genellikle yüksek riskli bir yaklaşım olduğu söylenebilir, bu açıdan ev sahibi olan kentler için benimsenecek stratejiler gözden geçirilmiştir.

Mega-organizasyonların kentsel gelişim süreçlerindeki öneminin artışı, küresel kent ekonomisinin gelişmesi ve kentler arasındaki rekabete bir cevap olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Bu yaklaşım 2. Bölümde belirtilen kent imgesinin organik yapısının yerini, küreselleşme süreçleriyle birlikte marka-kent olgusu ve marka imajı olarak karşımıza çıkan süreç ile açıklanabilir (Çizelge 3.7).

Sanayi üretiminin kentteki yoğunluğu yerini zamanla hizmet sektörleri ve turizm sektörüne bırakarak, küresel ekonominin gelişiminde önemli bir rolü olduğu belirtilmelidir. Buna bağlı olarak eski sanayi kentlerinin küresel düzlem üzerinde dikkat çekici ve hizmet sektörleri bakımından da potansiyellerin oluşturulması önemli bir çaba

ve kentsel politikaların üretilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu değişikliklerden faydanın sağlanması ve küresel ekonomiden alınan payın artırılması amacıyla merkezi yönetimler tarafından küresel pazardaki tüketiciler ve yatırımcıların kente çekilmesi önem kazanmıştır.

Mega-organizasyonların artan önemi de bu noktada ortaya çıkmıştır. Büyük ölçekli organizasyonlar için geliştirilen altyapı yatırımları, EXPO ve Olimpiyat Oyunları gibi medya açısından önemli bir odak oluşturulması kentlerin gelişimlerinde önemli bir araç haline gelmiştir. Bu organizasyonlar ev sahibi kentler için önemli bir iyileştirme aracı olup, kentsel dönüşüm ve yenileme aracı olarak kentleri önemli bir odak noktası olarak geliştirmektedir.

Altyapı maliyetleri açısından oldukça büyük bir bütçe olmasına rağmen mega-organizasyonlara ev sahipliği yapan kent sayılarındaki artış, etkinliklere ev sahipliği yapmanın potansiyellerine daha çok önem verilmesi olarak da yorumlanabilir. Manchester ve İstanbul'un olimpiyatlara ev sahipliği yapma sürecinde olduğu gibi, mega-organizasyonlara başvurup başarılı olamayan kentlerde bile, altyapının iyileştirilmesi kentsel gelişme açısından olumlu bir etki olarak yorumlanabilir [94]. Kentsel gelişimi yönlendirmek amacıyla bazı kentlerin ise kendi mega-etkinliklerini ürettiği görülmüştür. Örneğin 2004'te Barselona'da Kültür Forumu olarak düzenlenen etkinlik, kentin kuzeyinde saçaklanmayla birlikte yeni bir iş merkezinin kurulmasında etkili olmuştur [94].

Çizelge 3. 7 Tarihsel süreç içerisinde mega-olayların kentsel ve bölgesel bir uygulama aracı olarak gelişmesi [112]

	SANAYİ KENTİ	SÜREÇTE ÖNE ÇIKAN DİNAMİK	POST-MODERNİST KENT	MEGA-ORGANİZASYONLARIN ROLÜ
Ekonomik Yapı	Sanayi Üretimi	Desantralizasyon	Hizmet Sektörleri Ve Yaratıcı Sektörler	Yeniden Gelişme İçin Sanayi Kentleri
Hakim Yaklaşım	Fordizm (Üretim Bandı)	Teknolojik Gelişmeler	Post-Fordizm (Esnek Üretim)	Dikkat Çekici Ve Yüksek Konforlu Kentsel Mekânlar
Özel Sektör	Yerel Sermaye Yatırımı	<u>Küreselleşme</u>	<u>Küresel Sermaye Yatırımı</u>	<u>Kentsel Pazarlama Süreçleri</u>
Kamu Sektörü	Kamu Sektörünün Artan Yatırım Oranı	Deregülasyon	Kamu-Özel Ortaklığı: İletişim Ve İlişki Ağları	Hızlı İlerleme

Mega-organizasyonlar, ev sahibi kentlerde teknik altyapı ve büyük ölçekli kentsel dönüşüm süreçleri açısından önemli fırsatlar yaratmaktadır. Etkinlikler genellikle kent içerisinde, eski sanayi alanlarında, kıyı bölgelerinde, liman bölgelerinde veya kentsel gelişim yönlerini belirleyici olması açısından boş alanlarda gelişme göstermektedir. Bu tesisler ise, daha sonraki dönemde spor, sosyo-kültürel ve ticari etkinliklerde kullanılması açısından da önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Ulaşım, iletişim, turizm, teknik altyapı, kentsel yenileme süreçlerinde uluslararası yatırımcıların çekilmesi ve ekonomik kalkınmada katalizör rolü üstlenmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda etkinlik öncesi ve sonrasında medyanın ilgisi, kentin yeni bir imaj değeri kazanmasında, kimlik değerinin güçlendirilmesinde önemli olup önceki bölümde tariflenen “kent pazarlaması” işlevini görmektedir. Böylelikle kazanılan kimlik değeri, etkinlik gerçekleşikten uzun bir süre sonra bile kentin çekiciliğini koruyarak yatırım ve turizm üretme potansiyeli sağlaması açısından önemlidir [91] [92] [112]. Gerçekleştirilen mega-organizasyonlar turistlerin katılımı yanında restoranlar, barlar, konaklama, haber büroları, ulaşım, eczane, fotoğraf, hediyelik eşya dükkanları, gece kulüpleri, rezervasyon/seyahat olmak üzere birçok yerel hizmet sektörünü de etkilemektedir.

Mega-organizasyonların kentsel yenileme ve kentsel dönüşümde yaygın bir araç halini alması yanında aynı zamanda birçok risk ve olumsuz yanı da bulunmaktadır. Olumsuz yanları arasında en çok vurgulanan; bir etkinliğe ev sahipliği yapmanın ekonomik maliyetleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mega-organizasyonların ekonomik riskleri ve zayıf yönleri arasında ekonomik durgunluk, inşaat sorunları, artan maliyetler gibi faktörleri içermektedir. Aynı zamanda ev sahibi kentlerin, etkinlik gerçekleştirildikten uzun yıllar sonra da yüksek borçlar ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Kamu yatırımlarının büyük oranda bu etkinliklere ve tesislerin altyapısına harcanması ise uzun vadede ‘sosyal eşitliğin sağlanması’ ile ilgili de riskleri ortaya çıkarmaktadır [112] [114]. Yerel yönetim yatırımlarının, bu süreçte sosyal ihtiyaçlar ve eğitim olanaklarına ayrılmak yerine, organizasyonlarla ilgili altyapının maliyetini karşılayacak şekilde yönlendirilmektedir. 2000 Sidney Olimpiyatları tesislerinin inşa edilmesinde borçların karşılanması amacıyla, Yeni Güney Galler Hükümeti’nin kamu hizmetlerinde kesintiye gitmesi bu duruma örnek olarak verilebilir [65]. Aynı zamanda olimpiyatlara hazırlık süreci ve etkinlik süresince yerel vergilerdeki artışlar da bu açıdan önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İlan edilen en yüksek olimpiyat borcunun, 1976 Montreal Yaz Oyunları için 1.5 milyar dolarlık açık olarak açıklanması etkinliklerin mali yönü açısından durumu ortaya koymaktadır.

İnşa edilen tesisler ve yapılan yatırımlar göz önünde bulundurulduğunda bu tesislerin uzun vadede sürdürülebilirliğinin sağlanması ve yeni etkinliklerin yapılması beklentilerini doğurduğu söylenebilir, aksi durumda tesisler bir kez kullanılarak atıl durumda kalmaktadır. Sidney Olimpiyatları için inşa edilen Avustralya Stadyumu’nun 80.000 kişilik kapasitesine bağlı olarak gerçekleşebilecek yeni organizasyonların azlığı, sonrasında inşa edilen daha küçük, yeni veya yenilenen stadyumların artırdığı rekabet ortamı sebebiyle beklenen şekilde kullanılamaması bu duruma örnek olarak verilebilir [95].

Ekonomik etki, turistlerin harcamalarıyla sonuçlanan, ev sahibi kent sakinlerinin kazançlarındaki net ekonomik değişiklik olarak tanımlanabilir. Belirli bir mega-organizasyonla ilişkili olarak maliyet ve faydalar değerlendirilirken, “ekonomik etkiler” en çok önem verilen etki türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelir düzeyinin ve istihdamın artması ekonomik açıdan pozitif olarak değerlendirilmekte olup; ürün

fıyatlarının artışı, emlak spekülasyonu gibi negatif etkileri de gözönünde bulundurulmalıdır. Mega-etkinliklerin düzenlenmesinde toplumun her kesimi etkinliklerin fayda ve maliyetlerinden eşit pay almaması sebebiyle eleştirildiği görülmektedir.

Mules ve Faulkner (1996), Formula 1 Grand Prix yarışları ile olimpiyatların, etkinlik sahibi kentlere her zaman belirgin bir ekonomik yarar bırakmadığına işaret etmektedir [113]. Büyük spor etkinliklerinin kente eklenen harcamalar açısından yarar sağlaması yanında, çoğunlukla para kaybıyla sonuçlandığını vurgulamaktadır.

Turizm ve ticaret üzerindeki etkilerin ölçümü zor olduğundan taşıdıkları önem yeterince değerlendirilememektedir. Uluslararası bir etkinliğe ev sahipliği yapmak o bölgenin hem turizm hem de ticaret açısından çekiciliğini artıracakı düşüncesine dayanmaktadır. Yerel işgücü ve devlet desteği için yapılan rekabete dayalı olarak mevcut girişimlere karşı negatif sonuçlara; yetersiz tesislerin eklenmesi sonucunda kötü bir ün kazanmak olarak düşünüldüğünde turizm ve ticari sektörler üzerindeki negatif etki olarak görülebilmektedir.

Bir diğer olumsuz yönü ise, mega-organizasyonların ev sahibi kentlerin özgün değerleri doğrultusunda geliştirilmemesidir. Organizasyon Komiteleri ve etkinlik savunucuları, olumlu yönleri göz önünde bulundururken olumsuz yönlerin ağırlıklı olarak gözardı edildiği söylenebilir. Mega-etkinliklerin sahnelenmesinden uzun vadeli mirasların ve faydaların elde edilmesi garanti edilemez. Bir yaklaşım bir kent için bir potansiyel iken diğeri için bir risk veya zayıf yön olabilir.

Kentsel gelişmelerin, yeniden yapılanma süreçlerinin üretilmesinde etkinliğin nasıl değerlendirildiği ve aktörlerin bakış açısı yönlendiricidir. Bramwell'e (1997) göre, etkinlik sürecinin planlanması, plan ve hazırlık aşamalarında sosyo-kültürel değerler, miras değerlerinin de göz önünde bulundurularak stratejik bir yaklaşımla geliştirilmelidir [112]. Etkinlik sonrasında da tesislerin kullanılması ve etkilerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması olasılık olarak bırakılmak yerine, planlama süreçlerinde öncelikli bir kriter olarak değerlendirilmelidir. Yerel toplulukların da sürece katılımının sağlanması yerleşim alanları ve istihdam üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirgenebilir. Bir organizasyon düzenlendiğinde, etkinlik öncesi, etkinlik sırasında ve sonrasında izleme ve geliştirme yöntemlerini zorunlu kılmaktadır. Mega-etkinlikler

yapısı gereği geçici olup, kalıcı değer üretmeleri bekleniyorsa dikkatli planlanması gerekmektedir.

Mega-organizasyonlara ev sahipliği yapılması, kazananlar ve kaybedenleri birarada yaratacaktır. Yeni gelişmelerden öte, en fazla yıpranma ve sosyal yapıda ayrışma süreçlerine örnekler verilebilir. Mega-organizasyonların maddi olmayan yatırımlarının kısa vadede öngörülemediği fakat uzun vadeli kentsel gelişim stratejileri ile entegre bir şekilde geliştirildiği ölçüde başarılı olabileceği söylenebilir.

David Harvey ise, mega etkinlikleri, yerinden etme ve mülksüzleştirme üzerinden sermayenin birikim sağlama aracı olarak tanımlamakta ayrıca büyük ölçekli organizasyonların fazlasıyla spekülasyon olduğunu ve olimpiyatlara aday olmak için bir kenti hazırlamak, kendini amorti edememe riski olan pahalı bir girişim olduğunu savunmaktadır [6].

Birleşmiş Milletler'in (BM) ilk Konut Hakkı Raportörü olarak 2000-2008 arasında görev yapan Mimar Miloon Kothari, dünyadaki kentsel dönüşüm uygulamalarını, barınma hakkı ihlallerini araştırıp raporlamıştır. Dünya kupaları ve olimpiyat oyunları gibi büyük spor organizasyonları kapsamında dünyadaki bütün örnekleri inceleyerek neredeyse tek bir olumlu örnek bulamadıklarını ifade etmektedir [65] [92].

Dünya örneklerine yer verilmekte olan takip eden bölümün kapsamını; mega-organizasyonlar ve İstanbul'un da ev sahibi olduğu etkinlikler gözönünde bulundurularak, dört grupta incelenmiştir. Bu dört etkinliğin belirlenmesinde ise değerlendirme kriterleri olarak;

- Literatürde uluslararası, büyük ölçekli organizasyonlar olarak tanımlanması
- Süreli ve dönemlik olması
- Kültürel değerler ile ilişkili olması
- İstanbul'un ev sahipliği yapmış olması veya başvuruda bulunması şeklinde belirtilmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde son 25 yıllık dönemde ağırlıklı olarak olimpiyatlar, Avrupa Kültür Başkentliği ve EXPO'lara başvuruların ve ev sahibi olan kentlerin sayısında artış olduğu görülmektedir (EK-B). Bu doğrultuda EXPO Dünya Fuarları, Avrupa Kültür Başkentliği ile ilgili literatürde en başarılı örnekler olarak

nitelendirilen Lizbon ve Liverpool örneklerine yer verilmiştir. Olimpiyatlar ise genellikle etkinlik süresince yatırımların ağırlıklı olarak spor tesislerine yönlendirildiği, sonrasında ise ekonomik bir borçlanma ve yüksek maliyetler açısından ağırlıklı olarak olumsuz örneklerin olduğu bir mega-organizasyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Olimpiyatlar ile ilgili olarak Barselona kentsel gelişimi üzerinden olumlu bir örnek incelenerek, diğer örnekler dünya genelinde farklı kentlerden verilecek çarpıcı örnekler ile açıklanmıştır.

Mega-organizasyonlardan biri veya birkaçına ev sahipliği yapmış olan kentlerin, sonraki başvuruları için önemli bir potansiyele sahip olduğu belirtilmelidir. Bu kentler daha önceki ev sahipliği doğrultusunda teknik altyapının güçlendirildiği, medyada yer edinmiş kentler olması açısından dikkat çekicidir. Bu açıdan EXPO, AKB ve olimpiyatlara ev sahipliği yapmış kentler listelendiğinde, bazı kentlerin bir veya birkaç etkinliği barındırma açısından önemli düğüm noktaları olarak karşımıza çıktığı görülmektedir (EK-C). Bu kentlerin, kentsel gelişim süreçleri ve kent imgeleri göz önünde bulundurulduğunda küresel düzlemde öne çıkan kentler olup, imza niteliğinde önemli değerler ve öğeler taşıdığı belirtilebilir.

3.3.1 Expo Dünya Fuarı- 1998 Lizbon Expo

Mevcut Durum:

Lizbon, coğrafi konumu itibariyle bölgenin ve Portekiz'in en önemli liman kenti olarak karşımıza çıkmaktadır. 1920'li yıllardan itibaren önemli bir sanayi kenti olan Lizbon, önceleri tamamen informel gelişim görülen sahil bölgesi için kentsel gelişim yaklaşımlarına özellikle 1940'lı yıllarda yer vermiştir. 1970'li yıllarda ise diğer tüm dünya kentlerine benzer şekilde sanayi alanlarının desantralizasyonu ve limanların önemini yitirmesine bağlı olarak, liman ve denizcilik aktivitelerinde düşüşler yaşanmış ve bu bölgelerde gecekondulaşma yaygınlaşmıştır. Barselona'daki gelişmelere benzer şekilde 1973-1974 Petrol Krizi ve 1979-1980 ulaşım-iletişim ağlarındaki değişmelere bağlı olarak, devrim sonrası siyasi, ekonomik karmaşa hâkimdir [112]. Petrol krizine bağlı bu gelişmeler ise özellikle kıyı alanlarında kentsel problemlere sebep olmuştur. Expo Fuar alanı etkinlik öncesinde çöp yığınları ve atık toplama bölgesi iken günümüzde kentin en önemli turistik noktalarından biridir.

Etkinlik Hazırlık Dönemi:

1990'lı yıllarda ise Tagus nehri ve çevresinde bulunan sanayi alanlarının dönüştürülmesi yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Expo alanının öngörüldüğü bölge o dönemde çöp alanlarının, atıl kalmış sanayi bölgelerinin, depoların ve gecekonduların bulunduğu bir bölge iken kentin su ile ilişkisinin güçlendirilmesi açısından önemli bir yaklaşımdır. Dolayısıyla Expo alanı için öncelikle bu bölge atıl durumdaki sanayi alanları ve gecekondulardan tamamen arındırılmıştır. Lizbon EXPO'nun eleştirisi aldığı tek nokta ise Parque das Nações dışında diğer liman bölgelerinin de benzer bir yenileme uygulamasına ihtiyacının olmasıdır.

Şekil 3. 13 Tagus Nehri kıyısı endüstri bölgesi-1993 [114]

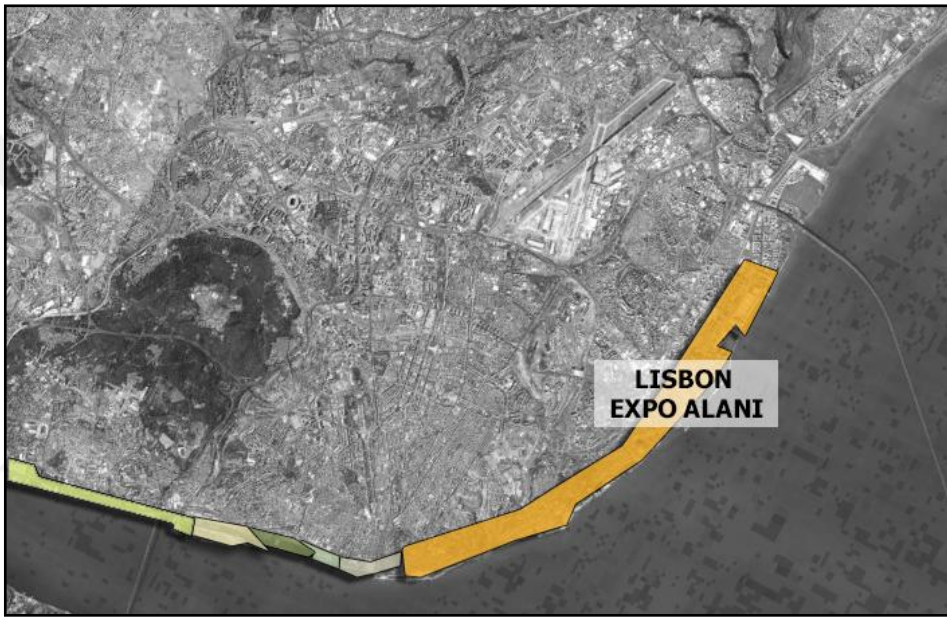
Şekil 3. 14 Etkinlik kapsamında bölgenin dönüşümü Tagus Nehri kıyısı-1996 [114]

Şekil 3. 15 Tagus Nehri kıyısı EXPO alanı-günümüz kullanımı 2018

Organizasyon kaynağı ve bütçe incelendiğinde, Lizbon Liman İdaresi (APL- Administration of the Port of Lisbon) ve Expo Dünya Fuarı'nın düzenlenmesini üstlenen Parque Expo'nun ortaklığında kamu-özel yatırımı olduğu görülmektedir.

Kent ve kıyının ilişkisinin güçlendirilmesinde diğer Avrupa liman kentlerine benzer şekilde düzenleme planı geliştirilmiş olup plan alanı 14 km'lik bütün kıyı şeridinin dönüştürülmesi sürecini kapsamaktadır [115]. Dönüşüm planının ise 6 kademe gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. EXPO Dünya Fuarı'na Lizbon'un ev sahipliği yapması kesinleştikten sonra kıyı dönüşüm planı için doğu-kıyı bölgesi fuar alanı olarak belirlenmiştir (Şekil 3.16).

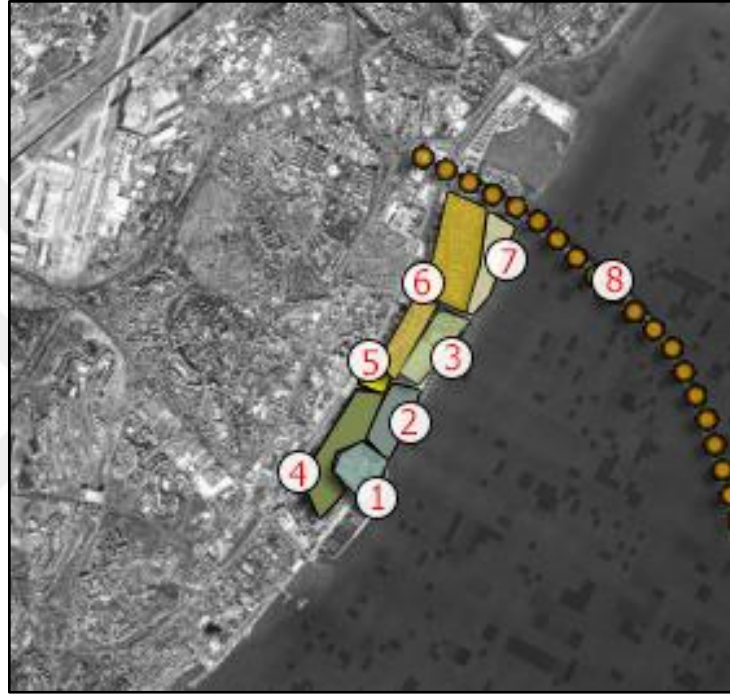
Şekil 3. 16 Tagus Nehri kıyısı dönüşüm projeleri

1998 Lizbon Expo'nun teması "Geleceğe Miras Okyanuslar" olarak belirlenmiş olup, 22 Mayıs 1998-30 Eylül 1998 arasında süren sergiye 10 milyonun üzerinde ziyaretçi katılmıştır. Birçok kaynakta Lizbon 1998 katılımcı sayıları, tasarım, mimari ve turizmdeki gelişmeler açısından expo'ların en başarılı kentlerinden biri olarak yer verilmiştir [112] [115]. Küresel düzlemde Lizbon'un öne çıkmasına ek olarak kentsel yenileme konusunda da kent ve ülkeye önemli katkısı olmuştur. Kentin doğu kıyısında kentsel dönüşüm süreçleriyle, kent merkeziyle entegrasyonun sağlandığı, metro ağlarıyla ilişkinin güçlendirildiği bir gelişim süreci olarak değerlendirilebilir. Expo etkinliklerinin tamamlanmasından itibaren ise, "Parque das Naçoes" olarak halkın kullanımına açılmış olup bölgedeki konfor seviyesini yükseltmiştir. Kentin nehir ile ilişkisi güçlendirilerek, 340 hektarlık alan halkın kullanımına açık park, ticaret parkı,

akvaryum, restoran, ofis kuleleri, alışveriş merkezi, müze gibi fonksiyonları içermektedir.

Etkinlik Doğrultusunda Kentsel Gelişme:

340 hektarlık bölge halkın kullanımına açık olup, kentin doğusunda nehirle ilişkisinin olduğu önemli bir alt merkez olarak karşımıza çıkmaktadır. Parque das Nações ve kent merkezi arasındaki metro ve tren ağlarının geliştirilmesi ile merkez ve çeper arasındaki ilişki de güçlendirilmiştir.

Şekil 3. 17 Lizbon EXPO uygulama alanları

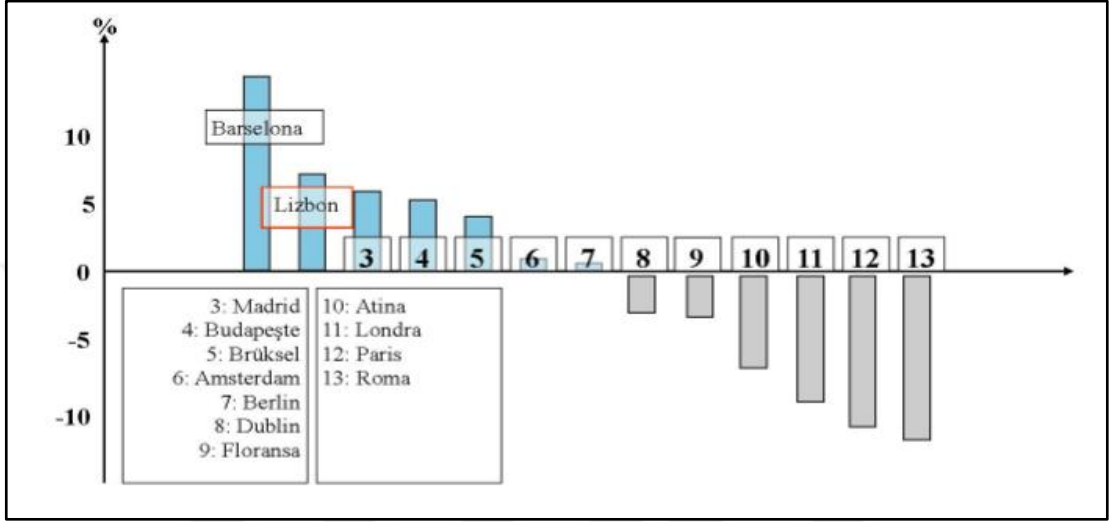
Çizelge 3. 8 Lizbon EXPO uygulama bölgeleri ve özellikleri

Önceki durum: çöp alanlarının, atıl kalmış sanayi bölgeleri, depoları ve gecekondular alanları	
1. Marina Bölgesi	Gelişme sonrası durum: Yaklaşık 1500 yat kapasitesi olan marina bölgesi, yelken kulüpleri, restoranlar, alışveriş merkezleri
2. Ocenarium	Gelişme sonrası durum: Avrupa'nın en büyük akvaryumu olan Ocenarium da EXPO bölgesinde halkın kullanımına açılmıştır. Yılda ortalama 1.000.000 ziyaretçi tarafından ziyaret edilmektedir.
3. Atlantik Pavyonu ve Fuar Alanı	Gelişme sonrası durum: Yaklaşık 2000 kişi kapasiteli çeşitli etkinlikler, gösteriler, kongreler, spor aktiviteleri düzenlenmektedir. Bu bölge 2001 Dünya Atletizm Şampiyonası gibi birçok etkinliğe ev sahipliği yapmıştır. 2004 Avrupa Futbol Şampiyonası, Euro 2004 Medya Merkezi, 2018 Lizbon Web Summit gibi uluslararası etkinliklere de ev sahipliği yapmıştır. 80.000 m ² 'lik alan olan Lizbon Sergi Merkezi de fuar sonrasında her yıl ortalama 30 etkinlik ve sergiye ev sahipliği yapmaktadır.
4. Expo Pavyonları	Gelişme sonrası durum: Önceki dönemlerde expo süresince inşa edilen pavyonlar, etkinlik sonrasında kaldırılmasına rağmen, Lizbon'daki sergi alanları kalıcı donatılara dönüşmüştür. Eğlence ve kültür merkezleri olarak işlevini sürdürmüştür. Bilim merkezi adıyla interaktif bir bilim ve teknoloji merkezi geliştirilmiştir. Camoes Tiyatrosu da yaklaşık 1000 kişilik kapasitesiyle günümüzde de dans ve müzik etkinliklerine ev sahipliği yapmaktadır.
5. Oriente İstasyonu	Gelişme sonrası durum: Santiago Calatrava imzası taşıyan istasyon, EXPO fuar alanının kent merkezi ile ilişkisini sağlamakta olup gelen ziyaretçilerin bölge ile ilgili ilk izlenimlerini kazanmaları açısından önemlidir.
6. Konut Alanı	Gelişme sonrası durum: fuar alanı çevresinde gelişme konut alanları öngörülmüştür. Orta ve üst gelir grubuna hitap eden konut alanları olarak karşımıza çıkmaktadır.
7. Açık ve Yeşil Alanlar	Fuar alanının yaklaşık 1/3'ü açık ve yeşil alanlardan oluşmaktadır.
8. Vasco da Gama Köprüsü	Anıtsal yapı özelliğini taşıyan köprü 17 km uzunluğunda olup Avrupa'nın en uzun köprüsüdür. Vasco de Gama kulesi ve köprü fuar alanı ve 1998 yılını simgeleyen 'anıt yapı' niteliği taşımaktadır.

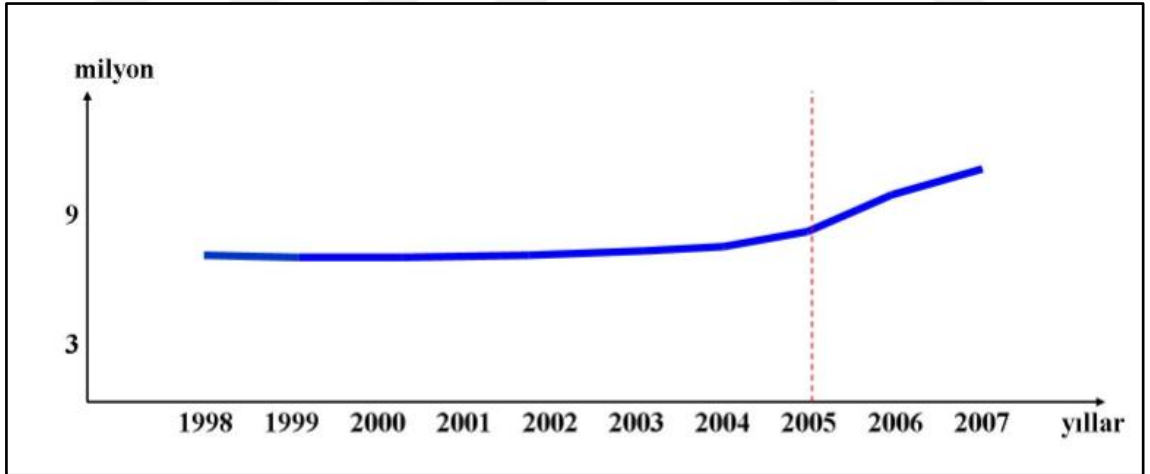
Etkinlik Doğrultusunda Kent İmajı:

Cushman & Wakefield Avrupa Kentleri Yatırım Monitörü araştırması kapsamında, 2007 yılının raporuna göre, Lizbon, Paris, Londra, Brüksel ve Barselona'yla birlikte, dünyanın önde gelen şirketlerinin gelecek 5 yılda genişlemeyi planladığı ilk beskent içerisinde yer almaktadır [116]. Lizbon havaalanında uluslararası yolcu trafiği göz önünde bulundurulduğunda, fuarın gerçekleştiği 1998 yılından sonra, Barselona

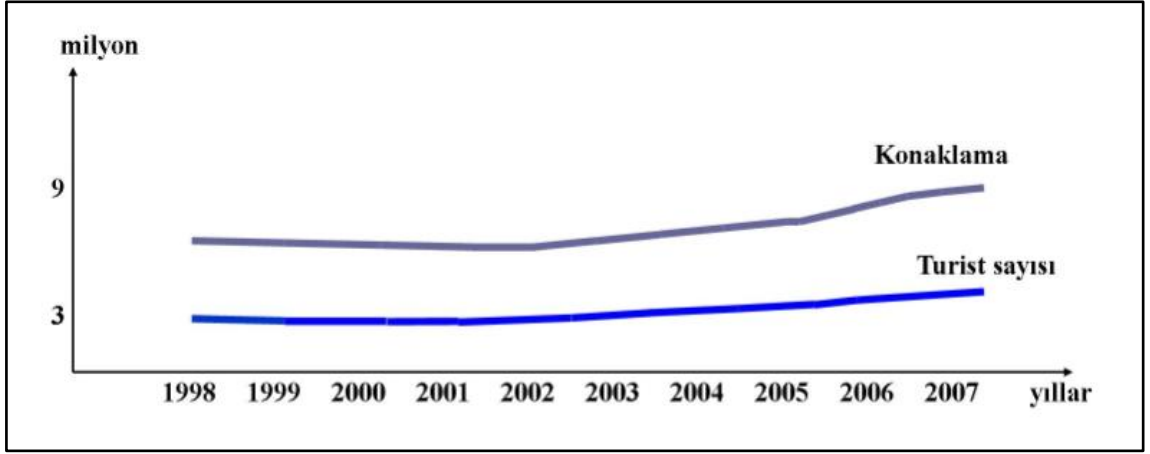
Olimpiyatlarından farklı olarak keskin bir gelişme olmamasına rağmen 2000'li yılların başından itibaren artış görülmüştür. Turizm aktiviteleri açısından incelendiğinde ise konaklama gecesi ve turist/ziyaretçi sayıları açısından 2002 yılından itibaren artış olduğu görülmektedir. Aynı zamanda mega-etkinlikler ile birlikte küresel düzlemde öne çıkan kentler arasında en önemli ikinci merkez olarak geliştiğini söylemek mümkündür. Birinci kent ise Barselona olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 3. 18 Kültür kenti olarak nitelendirilen kentler arasında Lizbon'un konumu [65]

Şekil 3. 19 Lizbon-Uluslararası yolcu hareketi- havayolu hareketleri (1998-2007) [114]
[117]

Şekil 3. 20 Lizbon-Turist sayısındaki değişim ve konaklanan gece sayısı ilişkisi (1998-2007) [114] [117]

3.3.2 Spor Organizasyonları- 1992 Barselona Olimpiyatları

Barselona olimpiyatları ve sonrasındaki kentsel gelişim süreci, birçok kent uzmanı ve kaynak tarafından en başarılı örneklerden biri olarak kabul edilmektedir. Landry'e göre (2006), Bilbao, Malaga, Valencia, Barselona "yaratıcı kentsel yenileme" (creative urban reinvention) ve "kültür odaklı kentsel gelişim" açısından diğer kentlere örnek olabilecek bir yapıdadır [96] [118].

Mevcut Durum:

1970 yılında ortaya çıkan ekonomik kriz sebebiyle 1960 sonları ve 1970'li yılların başında kırdan kente yoğun göçe bağlı olarak, Barselona'daki hızlı kentleşme süreci başlamıştır. 1970 krizi ise bu açıdan yalnızca ekonomik değil aynı zamanda sosyal yapı üzerinde de etkili olduğu söylenebilir. Aynı dönem içerisinde Avrupa kentlerinde yoğun olarak görülen kentleşme sürecine bağlı olarak teknik altyapının yetersiz kalması, fizik mekân süreçlerindeki eskimeye de bağlı olarak hız kazanmıştır [114]. Yeni gelen nüfusun konaklama ihtiyaçları, kent merkezindeki plansız gelişmeyi beraberinde getirmiş olup kent çeperindeki yerleşim bölgelerinin gelişmesi de bu döneme denk gelmektedir. O dönemde kentin hakim sektörü ve kimliği incelendiğinde, Barselona'nın sanayi ve liman kenti olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Dönemin hâkim yaklaşımı olan sanayi desantralizasyonuna bağlı olarak, kentin eski liman ve sanayi alanları, fiziksel eskimeye uğrayan konut alanları kent içerisindeki atıl alanları vurgulamak açısından önemlidir [114]. Sanayi alanları kentin çeperine yönelirken, hizmet sektörlerinin kent merkezinde yer almaya başladığı görülmektedir. Bu açıdan sanayiden

geriye kalan alanların kentsel gelişme açısından önemli rezerv alanları olduğu söylenebilir.

Şekil 3. 21 Zona Franca sanayi bölgesi [119]

Etkinlik Hazırlık Dönemi:

1970’li yılların sonlarına doğru Barselona’nın kimliğini yeniden kazanarak, Avrupa’nın önemli merkezlerinden biri olma hedefi doğrultusunda, ekonomik faaliyetler ve fizik mekânın yeniden yapılanması önemli adımlar olarak görülmektedir [118]. Kentin eski gücüne kavuşması ve konfor düzeyinin artırılması amacıyla kamusal alanların iyileştirilmesi ve çeper ve merkez ilişkisinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır. 1992 olimpiyatlarına adaylık süreciyle birlikte kentsel dönüşüm projelerinin ölçeği açısından önemli bir kırılma noktası görülmüştür [90]. Organizasyonun bütçesi ağırlıklı olarak kamu kaynakları yatırımlarıyla geliştirilmiştir. Organizasyon yapısı ise, genel kurulun merkezi hükümet, Katalonya Hükümeti, Barselona Belediye üyeleri ve belediye başkanından oluştuğu görülmektedir.

Dönemin belediye başkanı olan Pasqual Maragall, (1982-1997), Barselona’nın Olimpiyatlara aday gösterilmesiyle ilgili temel yaklaşımın kentsel gelişimin sağlanması olduğunu vurgulamaktadır. “Olimpiyat Oyunlarına ev sahipliği yapmak Barselona’nın büyük bir düşü olmuştur, fakat bizim için asıl önemli olan oyunların kendisi değildir, oyunlar yalnızca bir vesile olmuştur. Barselona, olimpiyatlar için aday gösterilmeseydi, daha uzun vadede kenti dönüştürmek ve geliştirmek için çalışacaktık.” açıklamasıyla kentsel gelişimde etkinliklerin bir araç olarak kullanıldığını destekler niteliktedir [114]

1992 Barselona Olimpiyatları, kentin marka imajı kazanarak küresel düzlemde ön plana çıkması açısından önemli bir adımdır. Kentsel gelişim açısından da önemli bir kırılma noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Olimpiyatlar yalnızca spor etkinlikleri odaklı olmayıp, sosyo-kültürel organizasyonlar, tesisler ve bu tesisler arasındaki ulaşım ağlarına yönelik kentsel geliştirmelere bağlı olarak geliştirilmekte olup, Rafael Moneo ve Arata Isozaki gibi ünlü mimarların imzasını taşıyan projelerle sahil şeridi düzenlenerek kent ve deniz ilişkisi yeniden kurgulanmıştır. Etkinlik sonrasında da Barselona sosyo-kültürel altyapı çalışmaları ve projelerini sürdürerek kentsel alanların dönüştürülmesine devam etmiştir. Olimpiyat sonrasında da 2004 Dünya Kültürleri Forumu (Universal Forum of Cultures) ile de kültürel etkinliklere devam ettiği görülmektedir.

Etkinlik Doğrultusunda Kentsel Gelişme:

Olimpiyat doğrultusunda kentsel gelişme ve kentsel dönüşüm projeleri incelendiğinde ise, mega-organizasyonların kent içerisinde gerçekleştirilen projelerin yaklaşımı ve içeriği açısından yönlendirici olduğu söylenebilir. Olimpiyatlardan sonra ise 2004 Kültür Evrensel Forumu öncesi kentin gelişimi de olimpiyatların devamı niteliğinde olup kentin kültürel aktiviteler doğrultusunda yenilenmesinin en önemli örneğidir.

Şekil 3. 22 Barselona Olimpiyatları uygulama alanları [106] [114]

Çizelge 3. 9 Barselona Olimpiyatları uygulama bölgeleri ve özellikleri [114]

<p>1. Valled’Hebron</p>	<p>Önceki durum: Alt gelir grubunun yaşadığı, çöp-atık alanlarının bulunduğu yerleşim alanı</p> <p>Gelişme sonrası durum: Kültür ve spor tesislerinin geliştirildiği, olimpiik bisiklet parkuru, tenis kortları, olimpiyata gelecek medya üyeleri için yaklaşık 500 adet konut biriminden oluşan kültür bölgesi</p>
<p>2. Spor Tesisleri</p>	<p>Önceki durum: Konut alanı</p> <p>Gelişme sonrası durum: Özel spor kulüplerine tahsis edilmiş bölge. Barselona Futbol Kulübü, Barselona Polo Kulübü, Üniversite Alanı</p>
<p>3. Montjuic Olimpiyat Köyü</p>	<p>Önceki durum: Stadyum</p> <p>Gelişme sonrası durum: Olimpiyat oyunlarının gerçekleştirildiği bölge. Olimpiik stadyum yenilenmiştir, Arata Isozaki imzası taşıyan SantJordi Olimpiik Spor Merkezi, Richard Boffil imzalı Katalonya Ulusal Spor Eğitim Enstitüsü bu bölgede yer almaktadır.</p>
<p>4. El Raval Kentsel Dönüşüm Bölgesi</p>	<p>Önceki durum: Suç oranının yüksek olduğu konut alanı, liman bölgesi</p> <p>Gelişme sonrası durum: Bölgede suç oranının yüksek olmasına bağlı olarak, kentsel dönüşüm sosyal düzenleme aracı olarak kullanılmıştır. Konut alanları yıkılarak, Çağdaş Sanatlar Müzesi, polis merkezi ve karakol, öğrenci yurtları ve rekreasyon alanları geliştirilerek bölgedeki konfor düzeyinin artırılması hedeflenmiştir.</p>
<p>5. Liman Bölgesinin Dönüştürülmesi</p>	<p>Önceki durum: Liman bölgesi</p> <p>Gelişme sonrası durum: Turizm ve eğlence bölgesi olarak geliştirilmiş olup, kuleler, oteller, müze ve restoranlar yer almaktadır. Bruce Graham ve Frank Gehry imzası taşıyan Hotel Arts, InigoOrtiz, Mapfre Ofis Kulesi ise ülkenin en yüksel kuleleri olarak inşa edilmiştir.</p>
<p>6. Poblenou Sanayi Bölgesinin Dönüştürülmesi</p>	<p>Önceki durum: Sanayi alanlarının bulunduğu terk edilmiş bir sanayi bölgesi.</p> <p>Gelişme sonrası durum: Olimpiyatlara katılan atletlerin konaklama bölgesi olarak geliştirilmiş olup olimpiyatlarda kullanılmak üzere liman yenilenmiştir.</p>
<p>7. Sahil Şeridinin Dönüştürülmesi</p>	<p>Önceki durum: Depolama alanı</p> <p>Gelişme sonrası durum: Yapay plaj, açık ve yeşil alanlar</p>
<p>8. Pro-Eixample Bölgesi</p>	<p>Gelişme sonrası durum: Kentin açık ve yeşil alanlarının yenilenmesi, konfor düzeyinin artırılması</p>
<p>9. Kent merkezinin dönüşümü</p>	<p>Gelişme sonrası durum: Merkez fonksiyonlara ve dokuya uygun olmayan yapıların temizlenmesi, otel ve üniversite alanı geliştirilerek yaya odaklı gelişim benimsenmiştir.</p>

Olimpiyat Oyunları Doğrultusunda Kentsel Gelişme:

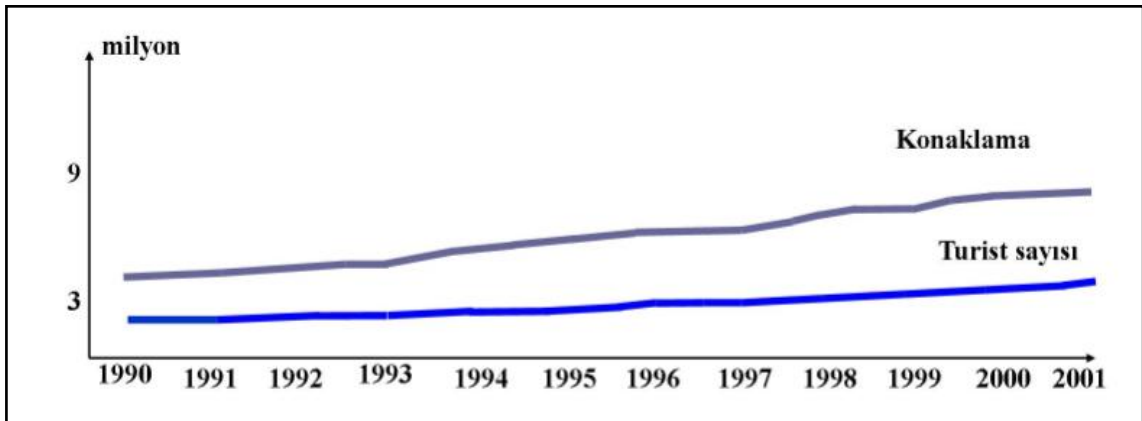
Barselona'nın kentsel dönüşüm ve gelişim sürecinde olimpiyatların etkisini anlamak açısından aşağıdaki faktörler de göz önünde bulundurulmalıdır;

- 1976 Büyükşehir Planı'nda birkaç yıl içinde gerçekleşmesi planlanan yenileme süreçlerinde bir katalizör olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Organizatörler, dönüşüm süreci için geniş bir fikir alışverişinin sağlandığı mahalle projeleriyle halkın muhalefetini minimuma indirmiştir.
- Montjuic Stadyumu gibi başlıca olimpiyat alanları basit bir yenileme süreciyle üretilen tesisler olması açısından sürdürülebilirliği artırmıştır.
- Önemli kamu destekleriyle geliştirilmiştir.

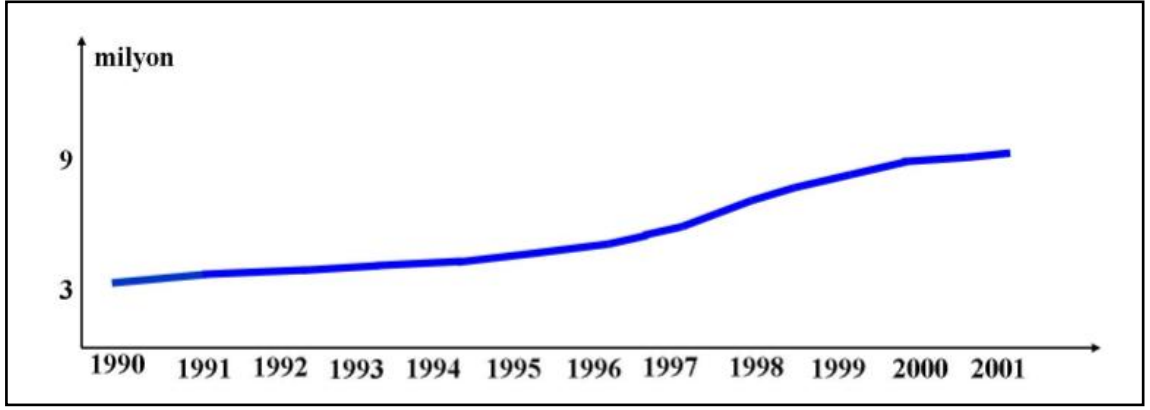
Etkinlik Doğrultusunda Kent İmajı:

Dünyanın önde gelen şirketlerine yönelik gerçekleştirilen anket çalışmasında, Barselona'nın yatırım yapmak için en iyi kentler arasında yer aldığı görülmektedir. 1990 yılında 22. Sırada iken, 2007 yılında 4. Sıraya yükselmiş olup, en hızlı yükselen kent olarak karşımıza çıkmaktadır [116].

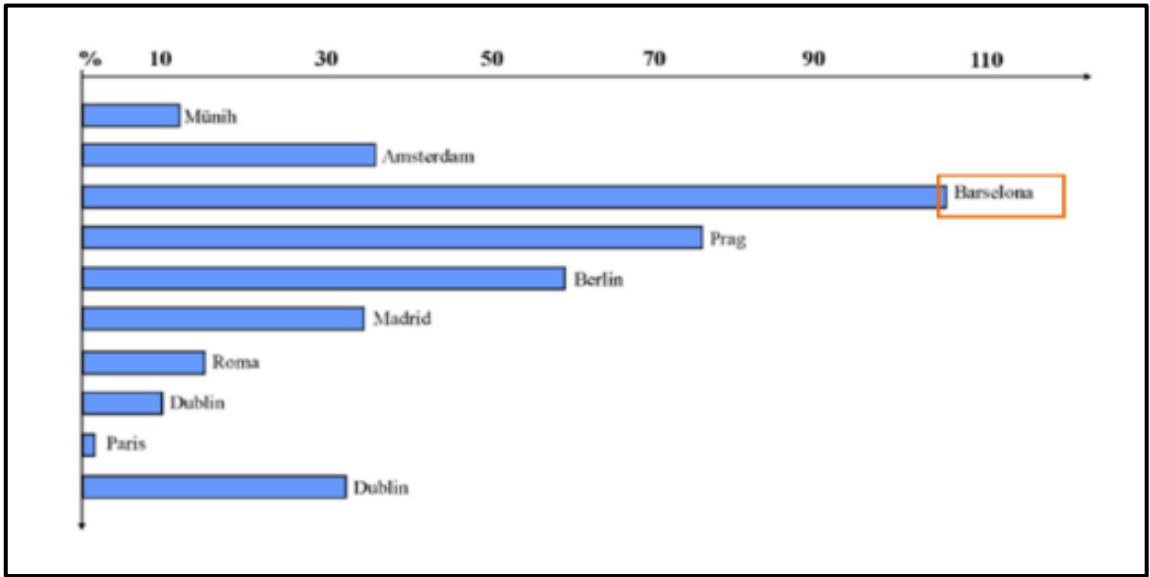
1990-2004 yılları arasında Barselona'daki konaklama geceleri, turist sayıları ve uluslararası yolcu hareketleri göz önünde bulundurulduğunda sürekli bir artış olduğu görülmektedir. Aynı yıllar içerisinde turizm aktivitelerinde %105'lik bir büyüme gösterdiği görülmektedir.

Şekil 3. 23 Barselona- Turist sayılarındaki değişim ve konaklama gece sayısı ilişkisi 1990-2001 [120]

Şekil 3. 24 Barselona- havaalını uluslararası yolcu hareketleri 1990-2001 [120]

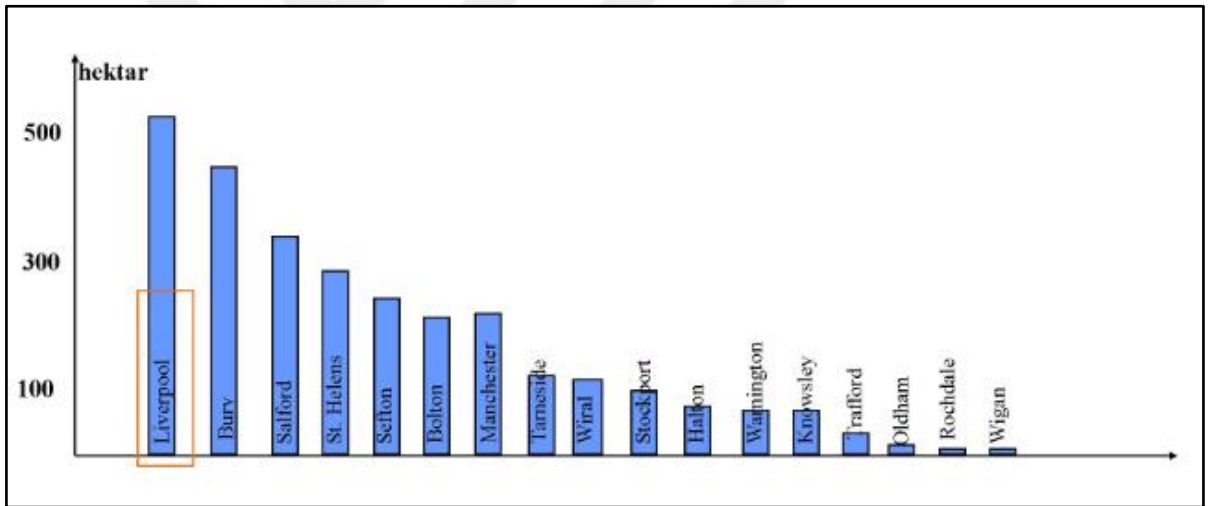
Şekil 3. 25 Barselona- Avrupa Kentleri arasınra turizm sektöründeki büyüme oranları 1997-2004 [120]

Barselona, Olimpiyat oyunları ile olumlu bir gelişme göstererek “kentsel dönüşüm modeli” olarak sık sık örnek verilen bir kenttir. Fakat olimpiyatların, Barselona’nın dönüşümünün sağlanmasında tek katalizör olmadığını hatırlamak gerekir [65] [98]. Kentlerin özgün yapısı ve çok katmanlı özellikleri doğrultusunda bu süreç karmaşıklaşmaktadır.

3.3.3 Avrupa Kültür Başkenti- 2008 Liverpool AKB

Mevcut Durum:

Önceki dönemlerde sanayi faaliyetleri açısından başat role sahip olan Liverpool, diğer dünya kentlerine benzer şekilde desantralizasyon süreçlerine bağlı olarak sanayi faaliyetlerinin azalması ve kent içerisinde atıl kalan alanlara sahne olmuştur [114]. Desantralizasyon süreçlerine bağlı olarak köhneme süreçleri, kıyı bölgelerinde eskime yoğunlaşmıştır. Petrol krizi ve sonrasındaki dönem de göz önünde bulundurulduğunda liman faaliyetlerinin azalması, nüfus kaybı, işsizlik oranlarının artması, sosyal ayrışma gibi sorunlar da beraberinde gelmiştir. Meegan'a göre (2006), 2001 yılı verilerine göre Liverpool işsizlik açısından %6'nın üzerinde bir oranla, İngiltere'de işsizliğin en yüksek olduğu kent olarak belirtilmiştir [114] Liman ve denizcilik faaliyetlerindeki azalmaya bağlı olarak, Liverpool İngiliz kentleri arasında en fazla terk edilmiş alana sahip kent olarak nitelendirilmiştir.

Şekil 3. 26 Kent içinde atıl durumdaki alanlar ve büyüklükleri, İngiltere, 2001 [114]

Etkinlik Hazırlık Dönemi:

Kentsel dönüşüm sürecinde kamu-özel ortaklığını temel kriter belirleyen Liverpool First, bu dönemdeki gelişme hedefini; “2010 yılına kadar kapsamlı bir Avrupa Rönesans kenti yaratılması, 2006 yılına kadar kentin bir iş merkezi olarak geliştirilmesi” olarak belirtmiştir. 2008 yılı AKB öncesi ve sonrasında da farklı temalar ile kültürel değerlerin vurgulanmasına önem verilmiştir. İnanç (2004), Deniz (2005), Liverpool Sahnede (2006), Liverpool’un 800. Yıl dönümü (2007), AKB (2008), Çevre (2009), Yenilik (2010) temalarıyla düzenlenen etkinliklerde her yıl kentin farklı bir değeri vurgulanmıştır.

Etkinlik Doğrultusunda Kentsel Gelişme:

Kent merkezi, liman bölgeleri, ticaret merkezinde kapsamlı gelişim ve kentsel dönüşüm projeleri öngörülmüştür. Kentin kamusal alanları, açık ve yeşil alanlarında iyileştirmeler yapılarak, Müze ve kongre merkezleri gibi sosyo-kültürel tesisler de geliştirilmiştir. Önceki örneklerden farklı olarak AKB doğrultusunda gelişen Liverpool'da kentin değişimi silüeti de oldukça değiştirmiştir.

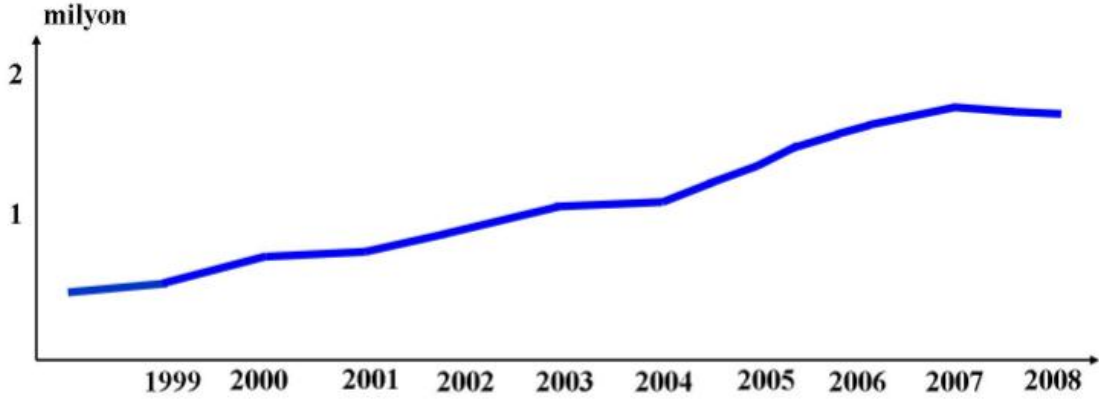
Şekil 3. 27 Liverpool Avrupa Kültür Başkenti etkinlik alanları

Çizelge 3. 10 Liverpool Avrupa Kültür Başkenti etkinlik alanları ve özellikleri [114]

<p>1. Ticaret Bölgeleri</p>	<p>Önceki durum: Ticaret alanı</p> <p>Gelişme sonrası durum: Kentte çekim bölgesi oluşturularak, ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi öngörülmüş, yüksek katlı ofis binaları, çok yoğun ofis kuleleri inşa edilmiştir. 101 OldHall Caddesi, 20 Chapel Caddesi gibi bölgeler özel kentsel tasarım ve mimari projeler doğrultusunda geliştirilmiştir.</p>
<p>2. Liverpool One- Alışveriş Aksı</p>	<p>Önceki durum: Ticaret alanı ve alışveriş merkezi</p> <p>Gelişme sonrası durum: 6 mahalleden oluşan bir alandan oluşmaktadır, bölgenin kıyı şeridi ile ilişkisi güçlendirilerek yeni kamusal açık alanlar sağlanmıştır. Liverpool-One projesi ise bu bölgede bulunan, Avrupa'nın en büyük alışveriş eksenli dönüşüm projesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok alt merkez de buraya taşınarak kentin önemli alışveriş merkezi olarak geliştirilmiştir.</p>
<p>3. Kings Liman Bölgesi</p>	<p>Önceki durum: Liman ve yakın çevresindeki gecekondu alanları</p> <p>Gelişme sonrası durum: Bölgede gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projeleriyle, turistler için önemli bir çekim noktası haline gelmiştir. Aynı zamanda 2008 AKB etkinlikleri burada gerçekleştirilmiştir. Bu bölgedeki diğer sosyo-kültürel tesislere örnek olarak, CruiseLiner Terminali, Leeds-Liverpool Kanalı, Liverpool Müzesi örnek olarak verilebilir.</p>
<p>4. Ropewalks</p>	<p>Önceki durum: Depolama alanları, işçi konut alanları</p> <p>Gelişme sonrası durum: Bölgenin özgün sokak dokusunun korunmasına özen gösterilmiştir. Medya, yayıncılık, tasarım sektörlerine ait ofis ve atölyelerin bu bölgede yer seçtiği görülmektedir.</p>
<p>5. Balık Üçgeni</p>	<p>Önceki durum: Liman bölgesi, antrepolar, küçük ölçekli iş yerleri</p> <p>Gelişme sonrası durum: Otel, iş merkezi, konut alanı</p>
<p>6. Lime Street Geçidi</p>	<p>Önceki durum: Dünya mirası listesindeki İstasyon Binası, St. Georges Hall, Walker Sanat Galerisi, Liverpool Müzesi</p> <p>Gelişme sonrası durum: Bölge dünya mirası listesine aday gösterilmiştir. Yeni kamusal açık alanlar oluşturulmuştur.</p>
<p>7. Bilgi bölgesi</p>	<p>Gelişme sonrası durum: Bilim parkı, üniversite alanı. Kamusal alanlar geliştirilmiştir.</p>
<p>8. LittleWoods Binası</p>	<p>Önceki durum: Önemli simgesel kimlik değeri</p> <p>Gelişme sonrası durum: Korunarak canlandırılması sağlanmıştır. Otel, meydan ve konut alanları geliştirilmiştir.</p>

Etkinlik Doğrultusunda Kent İmajı:

Uluslararası yolcu hareketleri incelendiğinde etkinliğin gerçekleşmesi öncesinde yapılan hazırlıklar bakımından 2004 yılından itibaren önemli bir artış olduğu görülmektedir. 2002-2008 yılları arasında ise Liverpool'u ziyaret eden turist sayısında da artış olduğu görülmektedir.

Şekil 3. 28 Liverpool- Havalanı uluslararası yolcu hareketi 1999-2008 [121]

3.3.4 Spor Organizasyonları- Çeşitli Dünya Örnekleri

Diğer etkinliklerden farklı olarak spor organizasyonları ve olimpiyat oyunlarının farklı kentler üzerinden incelenmesinin, kentsel gelişim üzerindeki etkilerinin anlaşılması açısından önemli olduğu düşünülmüştür. Bunun temel sebebi, direkt olarak kültürel değerler ile ilgili olmaması ve ağırlıklı olarak bütçenin büyük bir kısmının spor tesislerine yönlendirilmesi açısından olumsuz etkilerine ait örneklerin daha fazla olmasıdır. Olimpiyatların kentler üzerindeki etkileri incelendiğinde uzmanlık ve iletişim kapasitesinin gösterilmesi ve geliştirilmesi açısından bir fırsat olduğu söylenebilir. Etkinlik süresince kullanılacak tesislerin bölgesel ve ulusal değerlerin ötesinde kentin özelliklerini vurgulamadaki ortak yaklaşımı, ölçeklerin önceki dönemlere göre oldukça büyük olmasıdır. Turizm sektörü açısından da olimpiyat oyunları, uzun vadede turizm ve yatak alanlarına olan talepleri artırma etkisine sahip olup, ekonomik ve sosyo-kültürel fayda üretilmesi potansiyeline sahiptir. Ancak uzun vadede bu olasılıklar ve etkiler belirsizleşmeye ve sürdürülebilir olmama riskini taşımaktadır. Aynı zamanda bu gibi dolaylı ve uzun vadeli faydaların öngörülmesi ve ölçülmesi zordur. Olimpiyat Oyunları'nın ekonomik etkisine dair incelenen birçok akademik çalışmanın, etkilerin hiçbir şekilde olumlu olmadığını ve ekonomik yaklaşımların olumlu yönlerinin ise geçici olduğunu vurguladığı görülmüştür [97]. Olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapan

kentlerin ziyaretçi sayıları üzerindeki etkisi incelendiğinde, etkinliğin düzenlendiği dönemde kısa vadeli bir artış olduğu görülürken, sonrasında etkisinin olmadığı söylenebilir. Richards ve Wilson (2004), 1996 Atlanta Oyunları'nın örnek olarak vererek; turizm işletmelerinin olimpiyat oyunlarının gerçekleştirileceği tesislere 150 mil uzaklığa kadar bile olsa etkinlik süresince satışlarında azalma olduğu belirtilmiştir [94]. Bu noktada ise olimpiyatların yalnızca etkinlik süresince ziyaretçi sayılarında artışında etkisi olduğunu destekler niteliktedir.

Farklı bir sonuç olarak, ev sahibi olan kent ve toplumsal yapı açısından, yeniden yapılanma süreçlerinin bölge sakinleri yerine, daha varlıklı seçkinlerin karşılayabileceği maliyette üretilmesi, bölgedeki soylulaştırma ve süzülme süreçlerini tetiklediği belirtilmelidir. Sosyo-kültürel yapıdaki değişimin de bilinçli olarak yönlendirilmesi bu açıdan mevcut yapının bozulması açısından önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Olimpiyatların kent merkezinde teşvik ettiği yenilenme sürecinin bu açıdan bölgeye yeni gelen tüketiciler, orta ve üst gelir grupları tarafından gerçekleştirilen soylulaştırma süreçleriyle yönlendirildiği söylenebilir [91] [92]. Ancak kent merkezindeki konut alanları açısından tam tersi bir durumların görüldüğü sürece ait örnekler de mevcuttur [92]. Örneğin Barselona'da Olimpiyat Köyü ve geliştirilen sosyal konutlar, apartman ve daire satışlarının artmasına bağlı olarak önemini yitirmiştir. Seul ve Barselona'da ev fiyatlarında ve kiralardaki hızlı artışlar görülürken, Atlanta ve Sidney'de değişikliklerin minimum seviyede olduğu görülmüştür [91] [94].

Planlama süreci, gazeteciler, medya, sponsorlar, turizm yatırımcıları gibi aktörlere yönelik bir pazarlama stratejisi yoluyla etkinlikten elde edilen turizm gelirlerini artırmaya yönelik yaklaşımları da içermektedir [99]. Olimpiyatlara ev sahipliği yapan kentlerde görülen bir diğer ortak sonuç ise, kentlerin dünya medyasına hitap ederek tüm dünyanın dikkatinin çekilmesinde etkili olmasıdır.

Etkinlik alanları hızlı ve verimli bir taşıma ağı ile bağlanırsa, etkisinin üst düzeye taşındığı söylenebilir. Bu yaklaşım, yatırım, yenileme ve geliştirme stratejilerinin belirli bir bölgeye yığılmasının yerine dengeli olarak dağılması, aynı zamanda etkinlik süresince katılımcı sporcular, seyirciler ve kent sakinleri için ulaşım sorunlarını azaltarak önemli bir altyapı gelişimi sağlayabilir. Kamu yatırımları yanında özel sektör yatırımlarının da olduğu etkinlikler diğerlerine göre daha dikkat çekici olabilmektedir.

- 1984 yılında Los Angeles Oyunları ile üretilen finansal karlar,

- 1992 yılında Barselona’da kentsel dönüşüm süreçlerinin vurgulanmasındaki rolü,
- Torino’da gerçekleştirilen Kış Olimpiyatları, diğerlerine oranla daha geniş bir bölge ile ilişkinin güçlendirilmesi ve büyük bir sanayi kentinin dönüştürülmesi bu açıdan örnek olarak verilebilir [94].
- 1994 yılında gerçekleştirilen Lillehammer Kış Olimpiyatları, sürdürülebilir kalkınma ilkelerini olimpiyatta kullanılacak tesislerin altyapısında kullanılması açısından ilk örnektir [91]. Bu yaklaşım sonrasında Uluslararası Olimpiyat Komisyonu (IOC) şartlar arasında ‘çevre taahhüdü’nü eklediği görülmektedir.
- Lillehammer’deki gelişmeler doğrultusunda 2000 Sidney Yaz Oyunları’nda sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında ana tema olarak karşımıza çıkmaktadır. 1994 yılında gerçekleşen Lillehammer Kış Olimpiyatları, tesislerin inşası için gerçekleştirilen yatırımlar, borçlanma ve geri dönüş açısından olumsuz bir örnek olarak verilebilir [65] [97].
- 2012 Londra Olimpiyatları’nın organizatörleri katılımcıların tesislere toplu taşıma araçları ile geldiği ilk olimpiyat olarak karşımıza çıkmaktadır [91].
- Seul Olimpiyatları’nda 47.000’den fazla uluslararası ziyaretçinin kente geldiği fakat etkinlikten sonraki yıllarda hızla azaldığı bu duruma örnek olarak gösterilebilir [114].
- Barselona ve Sidney’de kentsel dönüşüm modelleri büyük ulaşım ve yenileme projelerini desteklemek amacıyla olimpiyatlar, hükümet ve özek sektör yatırımlarının birlikte geliştirdiği bir ekonomik kaynak kullanmıştır [94] [99].
- Harvey’e (1989) göre, kentler anıtsal ve dünya standartlarında birçok değer ile doludur, olimpiyat süreçlerinin yanlış yönlendirilmesine bağlı olarak ölçek dışı ve yerelin özelliklerinden kopuk geliştirilen yaklaşımlar sürdürülebilirliği sağlanamayan miras değerlerine sebep olmaktadır. Bu açıdan, aktörlerin uzun vadeli değerlere odaklanması sağlanmalı, kişisel imzaların ve kent imgesini pahalı küresel imajlar doğrultusunda gelişmesi kontrol altında sağlanmalıdır [6].
- 2016 Rio de Janeiro Olimpiyatları’nın da yarattığı ekonomik zorluklar, kısa bir süre önce Brezilya’da çeşitli siyasi krizlere neden olmuştur.
- 2008 Pekin Olimpiyat Oyunları için yapılan tesislerin oyunlar sonrasında kaderine terk edilmesi, aynı şekilde örnek olarak belirtilebilir.

- Madrid'in 2020 Olimpiyatları için aday olması, bu kentte çeşitli tepkilere neden olmuştur.
- COHRE (Center of Housing Rights and Evictions- Konut Hakları ve Tahliyeler Merkezi) Raporu ile 1998'den 2008'e Olimpiyat Oyunlarına ev sahipliği yapan kentleri inceleyen COHRE, 4 milyondan fazla bölge sakininin zorla yerinden edildiğini raporlanmıştır [122].
- BM-Konut Hakkı Raportörü Raquel Rolnik'in 2009'da BM-İnsan Hakları Komitesine sunduğu Mega-Etkinlikler Raporu ise zorla tahliye sayılarındaki artışın yanısıra, mega-etkinliklerin neden oldukları kira artışlarını ve ayrıca sosyal konut politikaları üzerindeki olumsuz etkilerini istatistiklerle belgelemiştir [123]:
- 1976 Montreal Olimpiyat Oyunlarının borçlarının geri ödemesi 30 yılda ancak tamamlanmış.
- 1988 yılında Seul'de gerçekleşen Olimpiyat Oyunları: Daire fiyatları, 1988'in ilk 8 ayında % 20,4 artarken, arazi fiyatlarında % 27 artış meydana gelerek, 1978' den bu yana en yüksek rakama ulaşmış ve 720 bin kişi zorla tahliye edilmiş.
- 1996 yılında Atlanta'da gerçekleşen Olimpiyat Oyunları: 1991 senesinde aylık kira artışı sadece %0.4 olan Atlanta'da, 1996'da Olimpiyat Oyunları öncesinde bu rakamın %7.9'a çıkmasıyla, alt gelir gruplarından 15.000 kişi kenti terk etmek zorunda kalmış yaklaşık 2000 sosyal konut ünitesi yıktırılmış.
- 2000 yılında Sydney'de gerçekleşen Olimpiyat Oyunları: Olimpiyat Oyunları dönemini içeren 5 yılda ülke genelindeki artış %39 iken konut fiyatları %50 artmış,
- 2004 Atina Olimpiyatlarının hesaplanan maliyeti 1,6 milyar dolarken, gerçekte 16 milyar dolara, 10 katına çıkmış.
- 2008 Pekin: Çin Hükümeti, Olimpiyat bahanesiyle Pekin'in yerleşik mahallelerini ve tarihi Dazhulan bölgesini yıkarak buraları alışveriş merkezleri, lüks rezidanslar ve spor tesisleri ile donatmış. 1 milyon 250 bin kişinin zorla tahliyesine sebep olmuş.
- 2010 Vancouver Kış Olimpiyatları'nda orijinal bütçe 660 milyon dolarken, Oyunların maliyeti 5 milyar dolar olmuş.

- 2012 Yaz Oyunlarının ev sahibi Londra’da, Olimpiyat Köyü civarındaki alt gelir grubu mahalleleri ile sosyal konut alanlarından nüfuslar tahliye edilmiş. Olimpiyat köyü civarlarındaki bölgelerde gayrimenkul fiyatlarındaki artış %1.4’den, kentin ev sahipliğinin ilanıya, %4.6’ya çıkmış. Aynı dönemde, kentin diğer bölgelerinde artış sadece % 0.2 olarak açıklanmış.
- 2012 Londra: 2005 yılında oyunlara ev sahipliğini kazandığında mali portre 2,37 milyar dolar olarak hesaplanmışken, bütçe gerçekte 4 katına 9 milyar dolara çıkmış.
- İstanbul 2020’nin önerdiği 19,7 milyar dolarlık yatırım miktarı Tokyo’nun 4, Madrid’in 10 katı olarak açıklanmış.

Olimpiyatlara ev sahipliği yapan kentlerde görülen olumlu gelişmeler olarak; yeni tesisler, toplu taşıma aksları, kentsel dönüşüm projeleri, teknik altyapı geliştirmeleri gibi belirgin fiziksel gelişmeler örnek verilebilir. Ancak yeni bir küresel imaj değeri, yeni uzmanlık alanları gibi daha az belirgin etkileri de ön plana çıkarılmalıdır.

3.4 Bölüm Sonucu

Bir kentin, mega-organizasyonlara ev sahipliği yapmak istemesi genellikle küresel düzlemde tanınırlığı artırmak veya küresel ekonomiden kazanılan payı artırmak amaçlı olduğu söylenebilir. Gerçekleştirilen incelemeler ve dünya örnekleri doğrultusunda, mega-organizasyonların maddi yatırım olarak görülmesinin temel sebebinin; kısa dönemde turizm getirisinin; uzun dönemde ise kent imajının artacağı beklentisi olduğunu belirtmektedir.

Literatürde “festivalleşme” olarak açıklanan tanım; mega-organizasyonlara ev sahipliği yapan kentlerde veya bölgelerde, mekânın ve kültürel değerlerin başka bir grup için vitrine konmasıdır. Mega-organizasyonlara ev sahipliği yapan kentlerde tetiklenen olumlu ve olumsuz sonuçlar birarada bulunmakta olup kentten kente farklılık göstermektedir. Bu doğrultuda bölüm kapsamında incelenen mega-organizasyonlar tanımları, tarihsel süreçte gelişimi ve dünya örnekleri doğrultusunda çizelge x’te belirtilen GZFT analizi oluşturulmuştur. Değerlendirme kapsamında mega-organizasyonların, kentlerin çok katmanlı yapısı ile çift yönlü ilişkisi doğrultusunda farklı sonuçları beraberinde getirebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Genel yargılar yerine ortak özelliklerinden söz edilebilir.

Alan araştırmasının temel değerlendirme kriterleri ve araştırma soruları da bu bölümde yer alan dünya örnekleri doğrultusunda belirlenmiştir. Temel inceleme konuları ve alt başlıkların çalışma kapsamında değerlendirilen dünya örnekleri doğrultusunda belirlenmesinin, karşılaştırılabilir veriler toplanması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Çizelge 3. 11 Alan araştırması değerlendirme kriterleri

Küresel Düzlemde İstanbul'un Konumu Nedir?	<ul style="list-style-type: none"> Küresel kent hiyerarşileri ve indekslerinin incelenerek İstanbul'un yerinin belirlenmesi Üst ölçekli planlarda belirtilen vizyon-misyon ve amaçların belirlenmesinde 'küresel kent', 'turizm odaklı gelişim' ve 'mega-etkinlikler'e bakış
İstanbul'a İlişkin Temel Göstergeler Nelerdir?	<ul style="list-style-type: none"> Konum ve Çevresel İlişkiler Demografik Yapı Ekonomik Yapı-İşgücü ve İstihdam Yapısı
Tarihsel Süreç İçerisinde Gelişim Dinamikleri Nasıldır?	<ul style="list-style-type: none"> Tarihsel Süreç İçerisinde İstanbul'un Kentsel Gelişim Sürecinin İncelenmesi Kentsel Gelişimde Etkili Olan Ögelerin Değerlendirilmesi
İstanbul'un Sosyo-Kültürel Yapısı ve Özellikleri	<ul style="list-style-type: none"> Kültürel ve Tarihi Değerler Kültür Mekânları ve Gösterim Merkezleri Koruma Alanları
İstanbul'un Kültür Ekonomisi ve Altyapısı	<ul style="list-style-type: none"> Kültür Altyapısının Diğer Metropollerle Karşılaştırılması Yaratıcı Sektörlerin Yoğunlaşması
İstanbul'da Kentsel Pazarlama ve Markalaşma Süreçleri Nasıl Gelişmiştir?	<ul style="list-style-type: none"> İstanbul'da Gerçekleşen Uluslararası Organizasyonlar Etkinlik Mekânları ve Konumları Ziyaretçiler ve Ortalama Kalış Süreleri Kültür Üçgeni ve Rolü Kültür Turizmine Potansiyel Oluşturan Özgün Değerler
Gerçekleştirilen Kültürel Etkinlikler Gelişimi Nasıl Etkilemiştir?	<ul style="list-style-type: none"> Kentsel Gelişim Yönleri Kentsel Dönüşüm Alanları Nüfus Hareketleri Yatırımlar Mega-Projeler ile İlişkinin Değerlendirilmesi

Çizelge 3. 12 Mega-organizasyon örnekleri değerlendirme- GZFT analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> • Etkinlik sonrasında kentin ev sahipliği yapacağı potansiyel etkinlikler için; spor, konferans, sergi alanı gibi tesisler için yeni gelişmeler açısından teşvik edicidir. • Havaalanları, karayolu bağlantıları, demiryolu ağları, barınma imkanları, turistik alanlar gibi gelişmeler açısından teşvik edicidir. • Gelişme alanları ve yatırımlar, atıl durumda olan sanayi alanlarına yönlendirilerek, bu bölgelerin canlandırılması sağlanabilir. • Ev sahibi kentlerin, küresel düzlemde dikkat çekmesi açısından yeni bir küresel imge ve kimlik değeri yaratılması önemlidir. • Medya yayını, iletişim araçları ile kentteki gelişmelerden dünyanın farklı bölgelerinin haberdar olması sağlanabilir. • Hizmet sektörü ve turizm açısından yeni yatırımların teşvik edilmesinde önemlidir. • Etkinliğe başvuru süreci ve gerçekleşeceği sürece kadar hızlı bir gelişim sürecini getirmektedir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Etkinliğin gerçekleşmesinden önce güçlü bir bütçenin ayrılması gerekmektedir. • Artan yerel vergiler gibi kamu harcamalarının özel birikimi yönlendirici etkileri söz konusudur. • Güçlü bir fayda-maliyet analizi ve SWOT analizi sağlamanın zorluğu, değerlendirmelerde yalnızca olumlu yönlerin göz önünde bulundurulmaktadır. • Ekonomik etkilerin etkinlik sonrasında sürdürülebilirliğinin sağlanamaması. • Kentin ev sahipliği yaptığı etkinliklere bağlı olarak diğer yatırım türlerinin ertelenmesi fırsat maliyetleri açısından risk oluşturmaktadır. • Ev sahibi kentlerin etkinlik süresince turistlere yönelik olarak geliştirilmesine bağlı olarak sosyo-kültürel yapı ve kent sakinleri açısından ayırışma etkisi yaratabilir.
Potansiyeller	Riskler
<ul style="list-style-type: none"> • Ev sahipliği yapılan veya yapılacak olan etkinliklerin aşamalarını uzun vadeli gelişim stratejilerine dâhil ederek, kalkınma sürecinin bir parçası olarak geliştirilmesi sağlanabilir. • Kentin özgün değerlerinin de sürece dâhil edilmesiyle birlikte, sürekliliğin sağlanması ve özgün marka değerinin sağlanması açısından önemlidir. • Kentin özgün konumu ve öngörülen gelişim senaryosu doğrultusunda tesislerin konumu ve altyapı geliştirmeleri açısından yönlendirici olabilir. • Kamu-özel yatırımları açısından ortaklığın sağlanarak gelişimin desteklenmesi sağlanabilir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Daha önce ev sahipliği yapmış olan kentteki olumlu sonuçları doğrultusunda her kentte başarılı stratejilerin transfer edilebileceğinin sanılması yanıltıcı olabilir. • Prestij projelerinin, ekonomik olarak büyük bütçe ve ölçekte üretilen tesisler ve projelerin sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. • Etkinlik sonucunda kentsel gelişme açısından beklentileri artırmak yerine, olumlu ve olumsuz yanları ortaya konulmalıdır. • Etkinliğin gerçekleşmesinde ve planlanmasında farklı süreçlerin sorumluluklarının farklı kurumlara dağıtılması sağlanabilir. • Kent merkezindeki gelişim ve kentsel dönüşüm süreçleri, soylulaştırma süreçlerini tetikleyebilir.

İSTANBUL'UN KÜRESEL DÜZLEM İÇERİSİNDEKİ KONUMU

Küreselleşme olgusunun, zaman ve mekân üzerinden kentsel gelişimi kontrol etme ve yönlendirmede önemli bir rolü olduğu söylenebilir. İletişim ve ulaşım teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler, zaman faktörü üzerinde etkili olurken; kentlerde tetiklediği yeniden yapılanma süreçleri doğrultusunda da mekân üzerindeki etkisi hissedilmektedir. Dünya üzerinde sınırlardan bağımsız bir şekilde, kentler arasında karşılıklı olarak artan ilişkilerin, bölgeler arasında görünmez ağlar yarattığı veya var olan ağları güçlendirdiği belirtilmelidir. Bu ağlar üzerinde çekim noktası olarak öne çıkan kentler ise 'küresel kentler' olarak karşımıza çıkmaktadır (bkz. Bölüm 2.1). Küresel kentler, bu açıdan nüfus yoğunluğuna ek olarak, dünya üzerindeki diğer kentler ile ilişkileri bakımından da öne çıkmaktadır. Bu kentlerin, küresel ekonomiden aldıkları payı artırmak açısından aralarındaki rekabet ortamının yoğunlaşması söz konusudur. Küresel kentlerin, rekabet ortamı içerisinde küresel ekonomik akışlar bakımından ilişkilerin yoğunlaştığı odak noktaları olduğu söylenebilir.

Literatür incelemesinde ağırlıklı olarak, ekonomik aktivitelerin yönlendirildiği ve kontrol edildiği merkezlerin küresel kent olgusu kapsamında değerlendirildiği; özellikle uluslararası şirketlerin yoğunlaştığı kentlerin ekonomik özellikleri ile öne çıktığı görülmüştür. Fakat bu değerlendirme anlayışı yerini zamanla küresel kent sınıflandırmasında yeni değerlendirme kriterleri ve göstergelerinin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Küreselleşme olgusunun çok katmanlı yapısı ve içerikleri açısından küresel kent hiyerarşilerinin oluşturulmasında başvurulan kriterler de araştırmacı ve araştırma grubuna göre farklılık göstermektedir. Küresel kent hiyerarşileri ve endeksleri incelendiğinde, belirli ve statik bir sıralama olmadığı, kentler arasındaki ilişkiler, ekonomik ve sosyo-kültürel akışlar bakımından süreç içerisinde değişiklik gösterdiği belirtilmelidir.

Çalışmanın bu bölümünde, literatürde öne çıkan küresel kent hiyerarşileri ve endeksleri dikkate alınarak, İstanbul'un bu sıralamalardaki yeri değerlendirilmiştir. Alan çalışmasında gerçekleştirilecek olan değerlendirmelere yol göstermesi açısından, üst ölçekte İstanbul'un küresel düzlemdeki konumu ve öne çıkan özelliklerinin incelenmesi önemlidir.

Araştırma kapsamında İstanbul'un küresel düzlem içerisindeki yeri, ikitemel başlık doğrultusunda incelenmiştir. Bu başlıklar;

- Küresel kent sınıflandırmalarında ve endekslerinde İstanbul'un yerinin değerlendirilmesi,
- Küresel kentler arasında bir uygulama aracı olarak yoğunlaşan mega-etkinlikler ve ev sahibi kentler arasında İstanbul'un yerinin değerlendirilmesi olarak tanımlanmıştır.

4.1 Küresel Kent Hiyerarşilerinde İstanbul'un Yeri

Kentlerdeki yeniden yapılanma süreçlerinin küreselleşme olgusu doğrultusunda takip edilmesi açısından öncelikle küresel düzlemde öne çıkan kentlerin incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu bölümde, küresel kent sınıflandırmaları incelenmiş olup, İstanbul'un küresel düzlemdeki yeri değerlendirilmektedir. Bölüm kapsamında, literatürde yer alan farklı küresel kent endekslerine yer verilmiştir. Küreselleşme hiyerarşilerinin, farklı değerlendirme kriterlerinin olması dolayısıyla İstanbul'un farklı özelliklerinin ve çok yönlü kimliğinin vurgulanması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında İstanbul'un küresel düzlemdeki yerinin tespit edilmesi açısından, literatürdeki küresel kent sınıflandırmalarının ve kriterlerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bölüm kapsamında, içerisinde İstanbul'un da yer aldığı beş hiyerarşiye yer verilmiş olup, değerlendirme kriterleri, yöntemleri ve küresel kent sıralamaları incelenmiştir:

- Küreselleşme ve Küresel Şehir Araştırmaları Ağı (GAWC): Alfa, Beta, Gama Küresel Şehir Sınıflandırması
- Mori Memorial Vakfı Kentsel Stratejiler Enstitüsü: Küresel Şehir Güç Endeksi

- A.T. Kearney Danışmanlık Şirketi-Küresel İşler Üzerine Şikago Konseyi: Küresel Şehir Endeksi
- Economist Intelligence Unit (EIU) ve Citi Grup bünyesindeki CitiPrivate Bank (The Economist Dergisi): Küresel Şehir Rekabet İndeksi
- Knight Frank, CitiPrivate Bank: Küresel Şehir Araştırması (Küresel Zenginlik Raporu)

Yukarıda belirtilmiş olan beş endeks, küresel kent literatüründe öne çıkan sınıflandırmalar olup içerisinde İstanbul'a da yer verilmesi açısından önemlidir. Alan araştırmasına da bu doğrultuda yön vermektedir.

Dünya kentleri ile ilgili literatür incelendiğinde, küresel kent değerlendirmesinin gerçekleştirildiği ilk çalışmaların yoğun bir şekilde çok uluslu şirketlerin üzerinde durduğu, fakat sonraki araştırmalarda ekonomik faaliyetlerin dağılımının ve dünya üzerindeki işbölümünde kentlere tanımlanan rollerin önem kazandığı görülmektedir.

Peter Hall'ın (1966) gerçekleştirdiği araştırma, dünya kenti araştırmalarının ilki olarak kabul edilmektedir. "The World Cities" isimli kitapta yer verilen araştırmada Londra, Paris, Ranstad, Ren-Ruhr, Moskova ve New York kentleri incelenmiştir [124]. Hall'ın araştırmasının en önemli kriteri nüfus yoğunluğudur. Nüfus yoğunluğunun bu değerlendirme için tek başına yeterli olmaması bakımından eleştirilmiş olup ek kriterler belirlendiği görülmektedir. Uluslararası hizmetler ve etki alanları, uluslararası kurum ve kuruluşların varlığı, lüks tüketim ürünlerinin bulunması, bankacılık, sigortacılık gibi hizmet sektörlerinin yoğunlaşması, uluslararası şirketlerin merkez ofislerinin bu kentlerde yer alması gibi ek kriterler belirlenmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Hall'ın tanımlamış olduğu dünya kenti değerlendirmesinde tüketim kültürünün önemli bir payı olduğu söylenebilir. Bu yaklaşım ise küreselleşme süreçlerinin, tüketim kültüründe dönüşümleri tetikleme ve tüketim anlayışlarının aynılaştığı bir süreci beraberinde getirdiği yaklaşımını destekler niteliktedir. Büyük ölçekli alışveriş merkezlerinin farklı kentlerde aynı şekilde ve süreçte ortaya çıkması bu konuya örnek olarak verilebilir.

Hall'ın değerlendirmesi, dünya kentlerinin büyük ölçekli sosyo-kültürel organizasyonlara ev sahipliği yapmasını vurgulamaktadır. Bu açıdan, Hall'ın yaklaşımı çalışma kapsamında ilgili literatürde başvurulabilecek ilk kaynak olarak görülmektedir

[58] [125]. Kentlerde yer alan fonksiyonların listelendiği Çizelge 4.1’de, tüm dünyaya hizmet verecek sağlık, eğitim, teknoloji ve bilim merkezleri ile kültürel ve sanatsal aktivitelerin de bu kentlerde yoğunlaştığı belirtilmelidir. Çalışma kapsamında ise Çizelge 4.1’de belirtilen fonksiyonlardan “büyük ölçekli organizasyonlara ev sahipliği” doğrultusunda incelemeler gerçekleştirilmiştir.

Çizelge 4. 1 Küresel kentlerde bulunan donatı alanları, kentsel fonksiyonlar

Çeşitlenen Finansal Faaliyetler	<ul style="list-style-type: none"> • Bankacılık • Sigortacılık • İnşaat ve gayrimenkul sektörleri • Yaratıcı Sektörler ve Profesyonel Mesleklerin Yoğunlaşması
Uluslararası Şirketlerin Yönetim Merkezleri	<ul style="list-style-type: none"> • Çok uluslu şirketler
Yüksek Teknolojili Araçlar Kullanan Eğitim ve Sağlık Faaliyetleri	<ul style="list-style-type: none"> • Eğitim ve sağlık alanlarında küresel hizmetlerin verilmesi
Taşımacılık ve Ulaşım Fonksiyonu	<p>Tüm dünyaya hizmet eden</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aktif havaalanları • Liman bölgeleri • Demiryolları
Yoğunlaşan Bilgi Aktarımı	<ul style="list-style-type: none"> • Profesyonel mesleklerin yoğunlaşması • Basın-yayın, film ve sinema sektörü
Siyasi Fonksiyonun Yeniden Yapılanması	<ul style="list-style-type: none"> • Dünya geneline yayılan ekonomik ve siyasi ilişkilerin yoğunlaşması
Kültür Fonksiyonunun Yoğunlaşması	<ul style="list-style-type: none"> • Yoğunlaşan ve tüm dünyaya hitap eden kültürel faaliyetler • Sosyo-kültürel etkinlikler ve büyüyen ölçekleri, hitap edilen nüfusun tüm dünya olarak genişlemesi • Yoğun göç hareketleri ile kente gelen nüfusun ihtiyaçlarına yönelik rekreasyon alanları ve kültürel tesislerin yer alması
Büyük Ölçekli Yatırımlara Ayrılan Payın Artması	<ul style="list-style-type: none"> • Mega-Organizasyonların sayısı ve ölçeğinin kent içerisinde artması • Mega-Projelerin sayısı ve ölçeğinin kent içerisinde artması
Büyük Ölçekli ve Uluslararası Organizasyonlara Ev Sahipliği	<ul style="list-style-type: none"> • Olimpiyatlar, dünya fuarları, konserler, expolar ve sergiler, kongrelere ev sahipliği yapılması

Dünya kenti sınıflandırmaları incelendiğinde, 1972 yılında Hymer tarafından gerçekleştirilen çalışmanın önemli bir rolü olduğu görülmektedir. Hymer, uluslararası şirketlerin kontrol merkezlerinin, medya ve yönetim merkezlerinin bulunduğu bölgelere yakın olması gerektiğini savunmaktadır [125]. Bu yaklaşımla, sermaye piyasalarına, medya ve yönetim merkezleri ile yakın ilişkiler kurulduğunda daha hızlı yol alınacağı kabul edilmektedir.

1981 yılında Cohen tarafından gerçekleştirilen araştırmada, tüm dünyaya hizmet eden 198 büyük şirketin bulunduğu kentler hiyerarşik olarak sıralanmıştır [38]. Friedmann ise, “Dünya Şehir Hipotezi” (The World City Hypothesis) çalışmasında, önceki bölümlerde belirtilen 7 kriter doğrultusunda Çizelge 2.3’te belirtilen 30 dünya kentini seçerek incelemesini gerçekleştirmiştir [9] [125]. Ekonomik faaliyetlerin kontrol edildiği merkezler olarak karşımıza çıkan bu kentleri “birincil dünya kentleri” geri kalanlar ise “ikincil dünya kentleri” olarak gruplamaktadır. Friedmann, araştırmasında tüm kriterleri aynı anda değerlendirmenin mümkün olmadığını belirtmekle birlikte bir kenti “dünya kenti” olarak nitelendirmek için aynı anda birden fazla özelliği ve fonksiyonu birarada barındırması gerektiğini vurgulamaktadır. Uluslararası şirketlerin merkez ofislerine ev sahibi olma ve hizmet sektöründeki büyümeler gibi kriterlerin değerlendirilmesinde bazı belirsizliklerin bulunduğu söylenir. Belirtilen yaklaşımı özetlemek gerekirse Dünya Kentleri hiyerarşisi Çizelge 4.2’de belirtildiği gibidir.

Çizelge 4. 2 Friedmann birincil ve ikincil dünya kenti değerlendirmesi [124] [125]

Merkez Ülkeler		Yarı Çevresel Ülkeler	
Birincil Dünya Kentleri	İkincil Dünya Kentleri	Birincil Dünya Kentleri	İkincil Dünya Kentleri
Londra	Brüksel	Sao Paulo	Johannesburg
Paris	Milan	Singapur	Buenos Aires
Rotterdam	Viyana		Rio De Janerio
Frankfurt	Madrid		Caracas
Zürih	Toronto		Mexico City
New York	Miami		Hong Kong
Şikago	Houston		Taipei
Los Angeles	San Fransisco		Manila
Tokyo	Sidney		Bangkok
			Seul

Sassen'in (1991) gerçekleştirdiği çalışmada ise, New York, Londra ve Tokyo diğer çalışmalara paralel şekilde öncül üç kent olarak belirtilmektedir [37] [38]. Sassen'in "From World Cities to Gateway Cities" adlı makalesinde küresel kimlik değeri olan kentlerden yola çıkarak, geniş bir kent ağı oluşturmaya çalıştığı görülmektedir. Yer verilen diğer çalışmalardan farklı olarak, Sassen'in çalışmasında 'kimlik değeri'nin vurgulanması önemlidir.

Manuel Castells'in "Ağ Toplumu" (Network City) araştırması ise literatürdeki bir diğer önemli kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır [59]. Bu çalışmanın özgün olduğu nokta ise, belirli kentler üzerine odaklanmak yerine, iletişim-ulaşım teknolojilerindeki gelişme ve ekonomik faaliyetler çerçevesinde gelişen ilişki ağlarının vurgulanmasıdır.

Howard Reef'in çalışması ise, özellikle bankacılık, ekonomi, sosyo-kültürel değerler ve coğrafya gibi konularda toplam kırk altı alt başlık ve değerlendirme kriteri doğrultusunda küresel kent hiyerarşisi oluşturulmuştur [125]. Bu hiyerarşi incelendiğinde de diğerlerine benzer şekilde Londra, New York, Tokyo ve Amsterdam'ın öne çıktığı görülmektedir [124].

4.1.1 GAWC Alfa, Beta ve Gama Küresel Şehir Hiyerarşisi

Loughborough Üniversitesi'nin Coğrafya bölümü ve Peter Taylor öncülüğünde 1998 yılında 'Alfa, Beta, Gama kentleri'nin belirlenmesi ve dünya kentlerinin hiyerarşik olarak incelenmesi üzerine bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu çalışma, küresel kent sınıflandırmaları bakımından literatürde önemli bir yere sahip olup küresel kentler açısından en çok referans verilen inceleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmada yer alan küresel kentler arasındaki sınıflandırmalar, kentler ve bölgeler arasındaki ilişkilere odaklanmıştır.

Takip eden bölümlerde yer verilmiş olan diğer hiyerarşik çalışmaların aksine kentlerin fiziksel özelliklerinin karşılaştırılmasına daha yoğun yer verilmesi sebebiyle eleştirilmektedir. Fakat araştırma sonucunda üretilen "Küreselleşme ve Küresel Şehirleri Araştırma Ağı" sonraki çalışmalar için önemli bir altlık niteliği taşımaktadır. Sonraki araştırmalar, GAWC'nin kullanmış olduğu yöntemi geliştirerek ilerlemişlerdir.

Araştırma 1998 yılında geliştirilmiş olup, kentler arasındaki sıralamanın belirlenmesi açısından ağırlıklı olarak ekonomik kriterlere yer verilmiştir. Bankacılık, muhasebecilik, reklamcılık ve hukuk alanında olmak üzere 4 temel sektör belirlenmiştir. Bu sektörlerde

gerçekleşen küresel faaliyetler ve yer alan 195 şirket tespit edilerek, bu şirketlerin merkezleri ve şubeleri ele alınarak 122 kente ulaşılmıştır. Merkez ofis ve şubeler belirlendikten sonra ise sıralama yapılırken kentlere 0-5 arasında puan verilmiştir. Her şirket için, şirket ofisinin aktivitesinin hiç olmadığı, ofisin bulunmadığı kentlere 0, merkez ofisin bulunduğu kentlere ise 5 puan verilmiştir [126]. Sonucunda ise uluslararası şirketlerin faaliyeti bulunan kentler birincil merkez, major merkez ve minör merkez olarak üç gruba ayrılmıştır.

Kavramsal çerçevenin tanımlandığı bölümde, Sassen'in yapmış olduğu küresel kent tanımı kapsamında, günümüz kentlerini, küresel ekonomiden kazandıkları payı artırmayı hedefledikleri belirtilmiştir [124] [126]. Sassen bu kentleri, dünya ekonomisinin yeniden yapılanmasında etkili kentler olarak tanımlayıp “endüstri ötesi üretim siteleri” olarak adlandırmaktadır [37] [38]. Sassen'in küresel kent yaklaşımı ve GAWC değerlendirme kriterleri birlikte incelendiğinde ise; küresel kentlerin ekonomideki konumu, uluslararası şirketlerin varlığı ve faaliyetleri üzerinden değerlendirmiş olmasının ortak yaklaşım olduğu görülmektedir.

Tüm sektörlerin verilerine erişimin mümkün olmadığını belirten Loughborough Üniversitesi araştırmacıları, kentler arasında fark oluşturacağına inandığı dört temel sektör doğrultusunda değerlendirmelerini gerçekleştirmiştir [126].

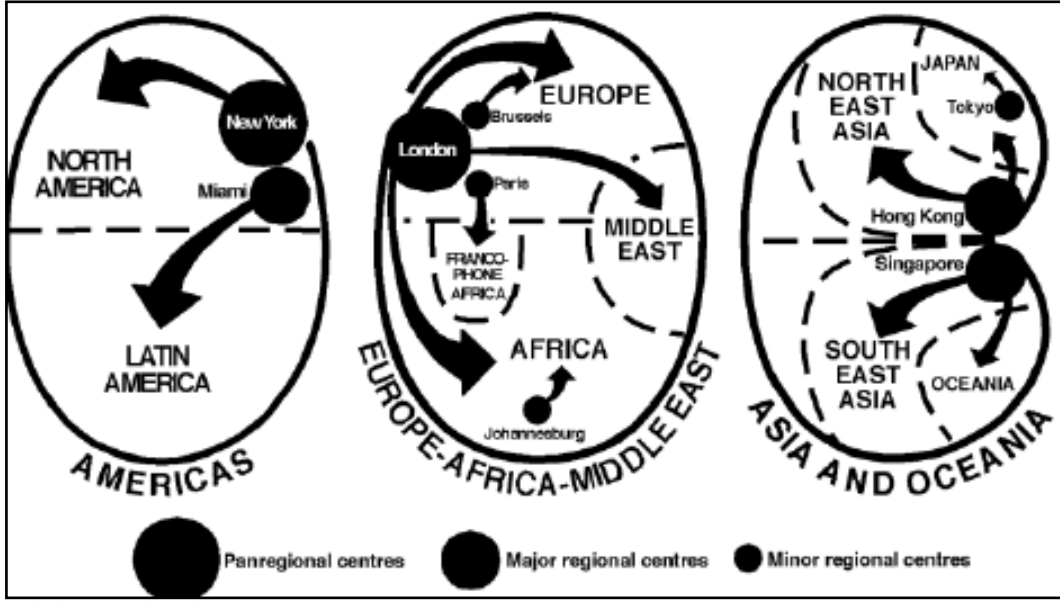
Şekil 4. 1 GAWC Alfa, Beta, Gama küresel şehir hiyerarşisi değerlendirme kriterleri

Bir kentte hizmetlerden biri en üst seviyede ise bu kent puanlamada “3” olarak ‘birincil merkez’, orta düzeyde ise “2” puan olarak ‘major merkez olarak nitelendirilmiştir. Bu puanlamaya göre 122 kentten 55’i 10-12 puan aralığında olup en yüksek puan alan 10 alfa kenti bulunmaktadır. Alfa kentlerinin altındaki 7-9 puan alan 10 kent “beta dünya kentleri” olarak isimlendirilirken 4-6 puan alan 35 kent ise “gama kentleri” olarak belirlenmiştir. (Çizelge 4.3)

Çizelge 4. 3 GAWC Alfa, Beta, Gama küresel kentler sıralaması [126]

<p>ALFA DÜNYA KENTLERİ</p> <p>12 puan: Londra, Paris, New York, Tokyo</p> <p>10 puan: Şikago, Frankfurt, Hong Kong, Los Angeles, Milan, Singapur</p>
<p>BETA DÜNYA KENTLERİ</p> <p>9 puan: San Fransisco, Sydney, Toronto, Zürih</p> <p>8 puan: Brüksel, Madrid, Mexico City, Sao Paulo</p>
<p>GAMA DÜNYA KENTLERİ</p> <p>6 puan: Amsterdam, Boston, Caracas, Dallas, Dusseldorf, Cenevre, Houston, Jakarta, Johannesburg, Melbourne, Osaka, Prag, Santiago, Taipei, Washington</p> <p>5 puan: Bangkok, Pekin, Montreal, Roma, Stockholm, Varşova</p> <p>4 puan: Atlanta, Barselona, Berlin, Buenos Aires, Budapeşte, Kopenhag, Hamburg, İstanbul, Kuala Lumpur, Manila, Miami, Minneapolis, Münih, Şangay</p>

Beaverstock ve arkadaşlarının kaynağı doğrultusunda oluşturulan yukarıdaki tabloda, (Çizelge 4.3) 1998 yılında yapılan değerlendirmeler sonucunda en yüksek puan alan kentler listelenmiştir. Bir kentte hizmetlerden biri en üst seviyede ise bu kent puanlamada “3 puan” olarak ‘birincil merkez’, orta düzeyde ise “2 puan” puan olarak ‘major merkez olarak nitelendirilmiştir. Bu puanlamaya göre 122 kentten 55’i 10-12 puan aralığında olup en yüksek puan alan 10 alfa kenti bulunmaktadır. Alfa kentlerinin altındaki 7-9 puan alan 10 kent “beta dünya kentleri” olarak isimlendirilirken 4-6 puan alan 35 kent ise “gama kentleri” olarak belirlenmiştir.

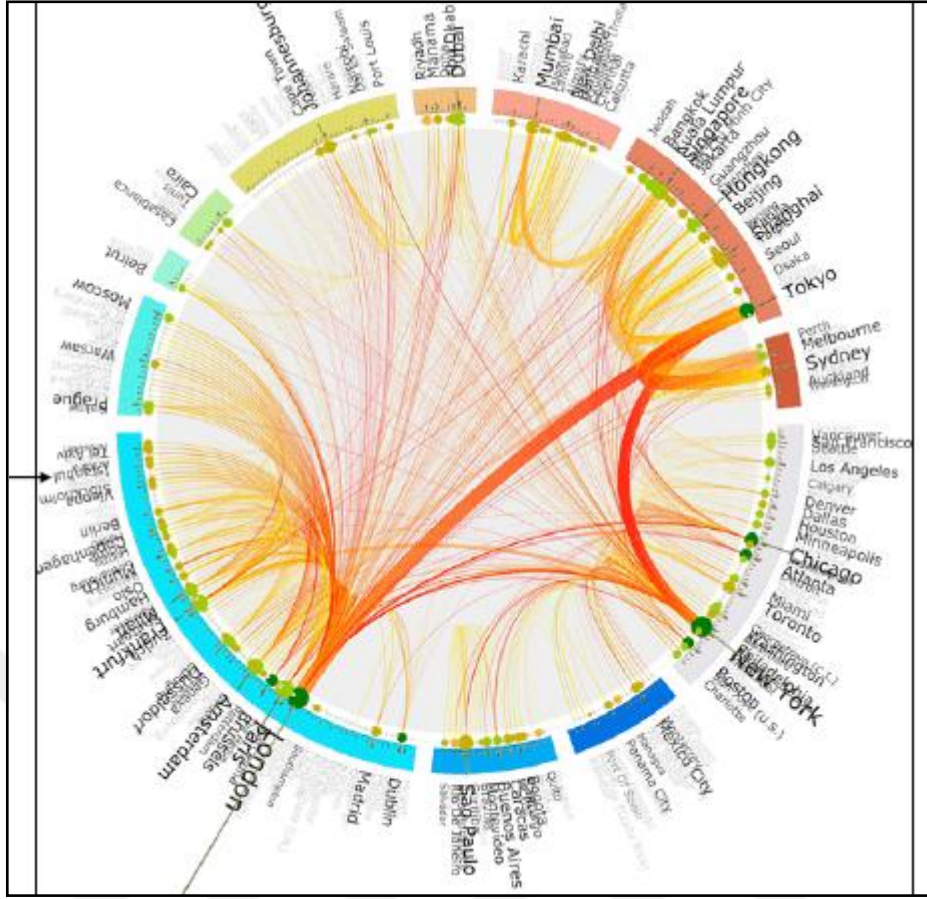

Şekil 4. 2 GAWC küresel şehir bölgeleri [127]

Çizelge 4.3'te belirtildiği üzere, en üst seviyede bulunan alfa kentleri konumsal olarak gruplandırıldığında; Amerika, Avrupa-Afrika-Ortadoğu ve Asya olarak üç temel GAWC bölgesinden bahsedilebilir (Şekil 3.3). Tüm dünyaya farklı hizmet sektörlerinin sunulduğu New York, Londra, Tokyo ve Paris birincil merkezler olarak karşımıza çıkmakta olup, hangi bölgelerine ağırlıklı olarak hizmet verdiği şemalaştırılmıştır. (Şekil 3.3). Belirtildiği üzere alfa, beta, gama kentleri olarak gruplandırılmasına rağmen, her seviyeden kent ve üst gruplar ile aralarında ekonomik aktiviteler bakımından ilişki söz konusudur (Şekil 3.4).

GAWC'nin oluşturduğu küresel kent hiyerarşisinde İstanbul'un konumu incelendiğinde ise; 54 alfa-beta-gama sıralamasına giren şehir arasında 48. Gama şehri olarak karşımıza çıkmaktadır [124].

2010 yılında çalışma yinelenmiş olup, alfa, beta, gama kentleri de kendi içerisinde +, 0, - olmak üzere gruplara ayrıldığı görülmektedir. alfa++, alfa+, alfa, alfa-, beta+, beta, beta-, gama+, gama, gama- kentlerine yer verilmiştir. 1998 yılıyla birlikte değerlendirildiğinde Londra, New York kentlerinin yine önemli merkezler olarak başat kentler olduğu dikkat çekicidir. 2010 yılında gerçekleştirilen bu çalışmada İstanbul'un 47 alfa kenti arasında, "alfa-" grubunda yer almaktadır [124].

Şekil 4. 3 Hizmet sektörlerinin GAWC küresel kentler arasındaki ofis ağları ilişkileri [125]

Hannemann (2013) tarafından gerçekleştirilen araştırma ise Şekil 4.3'te belirtilmiştir. GAWC 2010 yılında elde edilen veriler doğrultusunda gerçekleştirilen çalışmada, dünya geneline hizmet veren firmaların ofislerinin bulunduğu kentler ve faaliyetler açısından yoğun ilişki içerisinde olduğu kentler belirtilmiştir. 1998, 2010 ve 2013 yıllarında gerçekleştirilen çalışmalar ile birlikte düşünüldüğünde Londra, New York ve Tokyo arasındaki ilişkinin öne çıktığını vurgular niteliktedir.

Bu çalışmada dört kriter bulunmakta olup; İstanbul bankacılık, reklamcılık ve hukuk alanında aktif olarak yer alırken, muhasebecilikte yer almadığı dikkat çekmektedir. Reklamcılık alanında majör merkez, bankacılıkta minör merkez, hukuk alanında minör merkez olarak karşımıza çıkmaktadır [125]. Sonraki dönemlerde gerçekleştirilen çalışmalarda ise 2000 yılında Beta+ seviyesine yükseldiği görülmekte iken, 2004 yılında Beta seviyesine gerilemiştir. 2008 yılında ilk defa Alfa- seviyesine yükselmişse de 2010 yılında bu seviyeyi korumuştur.

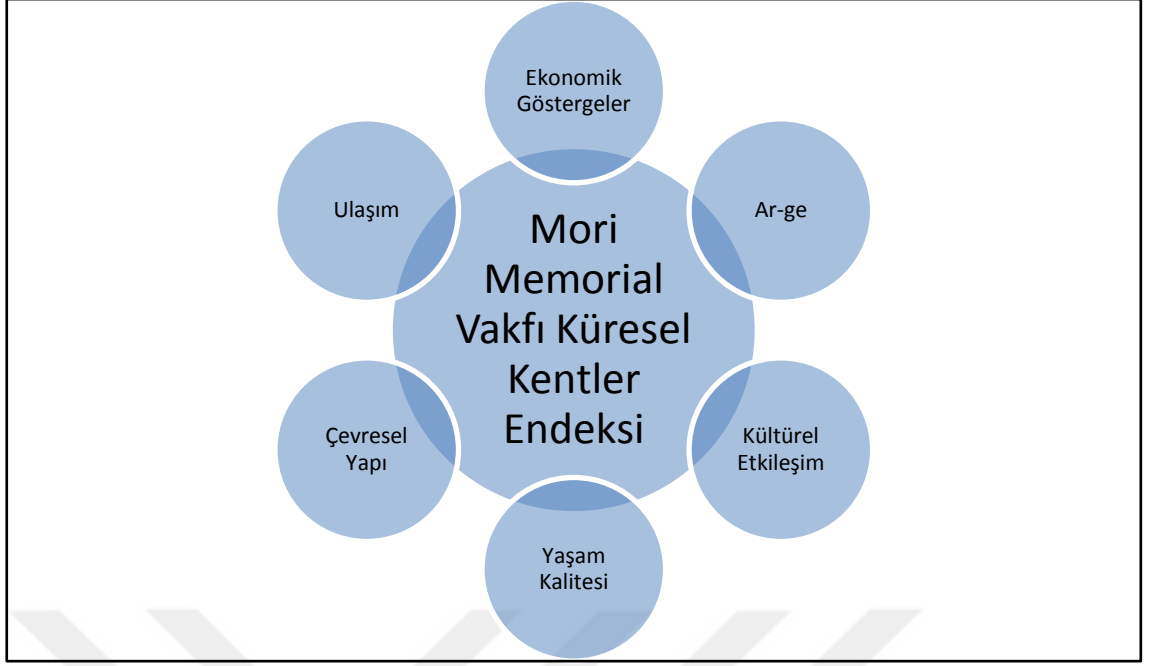
Bu sınıflandırmada küresel şehir olarak nitelendirilmeyen fakat bu kategorilere girme doğrultusunda “yüksek yeterli” ve “yeterli” olarak adlandırılan kentler bulunmaktadır. 2010 yılındaki son sınıflandırmada Ankara “yüksek yeterli” şehirler kategorisine yükselmiştir [125]. Bu durum ise listeye Türkiye’den ikinci bir kentin katılması bakımından önemli bir gelişmedir.

4.1.2 Mori Memorial Vakfı Küresel Kentler Endeksi

1981 yılında Tokyo’da kurulan Mori Memorial Vakfı bünyesinde çalışmalarını yürüten ‘Kentsel Araştırmalar Enstitüsü’; Peter Hall, Saskia Sassen ve Richard Bender’in de bulunduğu bir akademik kadrodan oluşmaktadır. Araştırma grubunda yer alan araştırmacıların, literatüre kazandırmış oldukları çalışmalar da göz önünde bulundurulduğunda önemli bir araştırma grubu olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırmanın temel amacı, kentlerin küresel konumlarını ve küresel güç endekslerini tespit etmek olarak açıklanabilir. Güç endeksi olarak tanımlanan yapı ise, küresel ekonomiyi yönlendirebilme gücü olarak açıklanabilir. GAWC’nin tanımladığı yapıdan farklı olarak bu değerlendirmede, uluslararası şirketlerin konumları ve faaliyetlerine ek olarak, kentlerin bireyler için çekici olması da kriterler arasına dâhil edilmiştir. Bu doğrultuda 40 kent için, 6 temel kriter ve 70 gösterge incelenmiştir [128].

Araştırmaların ilki 2008 yılında yayımlanmış olup, 2008-2012 arasında raporlar yayımlanmıştır. 2013 yılında da rapor yeniden oluşturulmuş olmasına rağmen yayımlanan son raporun 2012 olması sebebiyle, tez kapsamında 2012 endeksi baz alınmıştır.

Şekil 4. 4 Mori Memorial Vakfı küresel şehir hiyerarşisi değerlendirme kriterleri

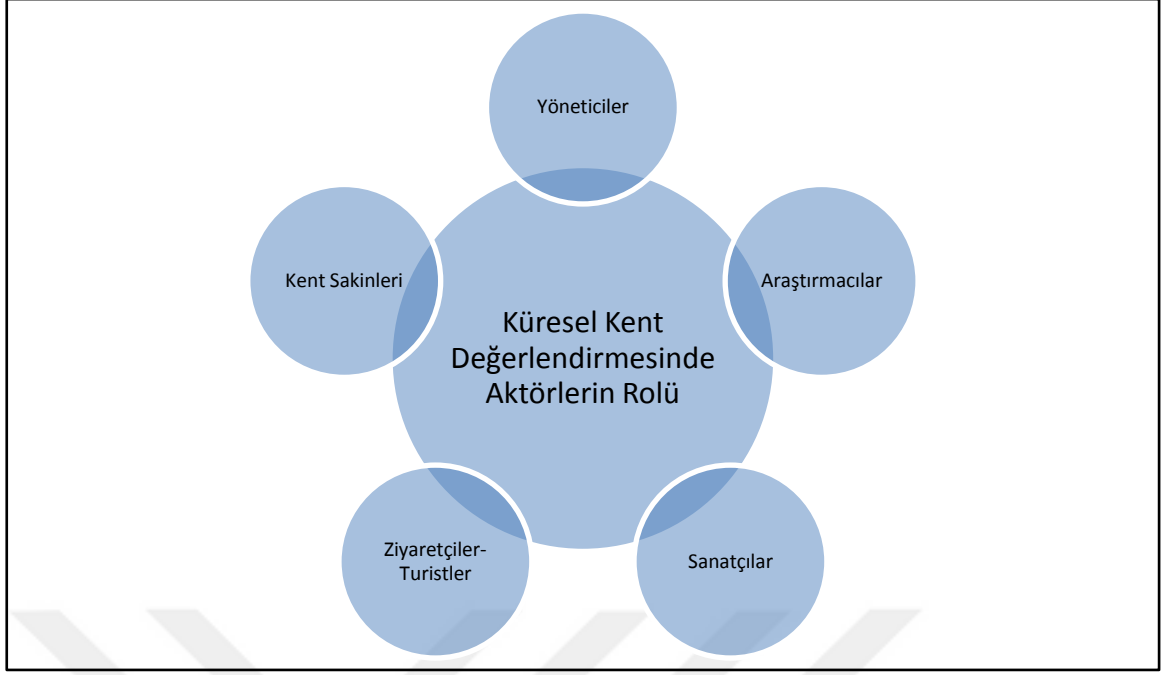
Şekil 4. 5 Mori Memorial Vakfı küresel kent konumları ve dağılımları [127]

Çizelge 4. 4 Mori Memorial Vakfı küresel kent sıralaması [129]

Avrupa	Madrid, Barselona, Londra, Paris, Brüksel, Amsterdam, Cenevre, Frankfurt, Berlin, Zürih, Milan, Kopenhag, Viyana, Stockholm, İstanbul , Moskova
Afrika	Kahire
Asya	Mumbai, Bangkok, Kuala Lumpur, Singapur, Hong Kong, Pekin, Şangay, Taipei, Seul, Fukuoka, Osaka, Tokyo
Avustralya	Sidney
Kuzey Amerika	Vancouver, San Fransisco, Los Angeles, Şikago, Toronto, Washington, New York, Boston
Latin Amerika	Mexico City, Sao Paulo

Diğer küresel kent endekslerinde başvurulan değerlendirme kriterleri arasında, ekonomik faaliyetler ve ilişki ağlarına ek olarak bu araştırmada, fonksiyon temelli araştırmanın yanı sıra üç farklı değerlendirme ve sıralama çalışması gerçekleştirilmiştir.

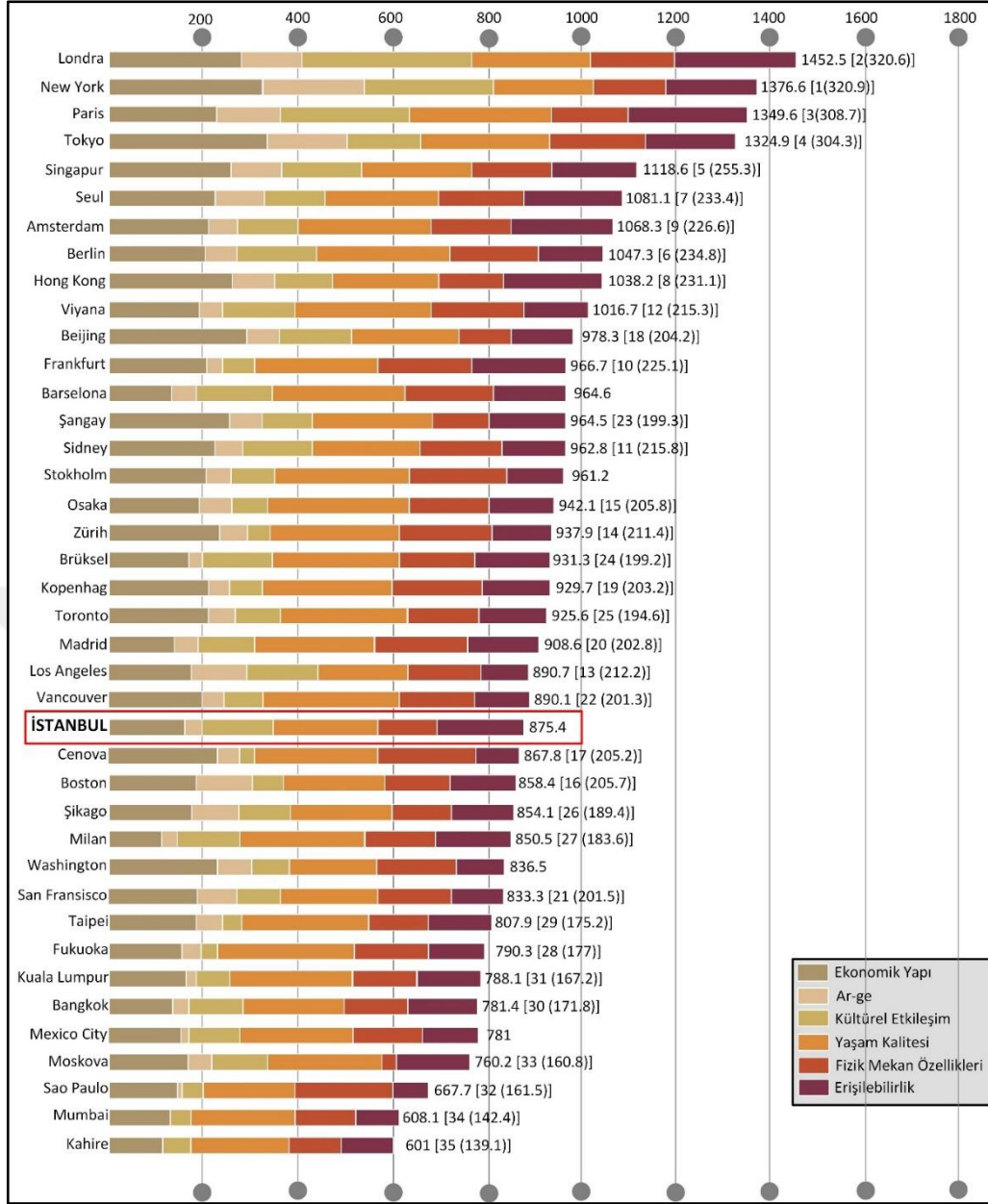
Yukarıda belirtilen değerlendirme kriterleri yanında Mori Memorial Vakfı'nın diğer çalışmalardan farklı olarak insan faktörü ve kentsel imge olgusunu da değerlendirmeye dâhil ettiği görülmektedir. Bu durum ise kent içerisindeki ilişkilerin yoğunluğunda aktörlerin rolü olarak tanımlanmaktadır. İncelenen nüfus ve demografik yapı özellikleri ise; 5 grupta incelenmektedir.

Şekil 4. 6 Mori Memorial Vakfı küresel kent değerlendirmesi-kent aktörleri kriteri [125]

Bu gruplar; yöneticiler, araştırmacılar, sanatçılar, ziyaretçi ve kent sakinleri olarak belirlenmiştir. Bu grupların ortak özelliklerine bakıldığında, profesyonel hizmet sektörlerinde bulunan bireylerin yanı sıra, ziyaret amaçlı olarak kente gelenlerin de dâhil edildiği görülmektedir. Belirlenen ‘şehir aktörleri’ ve tercihleri tespit edilerek, bu doğrultuda fonksiyon odaklı bir sıralama gerçekleştirilmiştir.

Özellikle tez çalışmasının odak noktasını oluşturan uluslararası sosyo-kültürel organizasyonlar incelendiğinde diğer küresel kent endeksleri yanında bu araştırmanın kriterleri arasında olimpiyatlara aday olan veya ev sahipliği yapmış olan kentlerin de değerlendirilmiş olması önemlidir. Bu araştırma kapsamında olimpiyatlara aday olan kentlere yönelik özel bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu kentler için ‘Genişletilmiş Küresel Şehir Endeksi’ veya ‘Küresel Etkinliklerin Rolü’ çalışması yapılmıştır [124] [125]. Olimpiyat oyunlarının o dönem en son düzenlendiği kent olan Londra ve 2020 adayları İstanbul, Tokyo ve Madrid incelenmiştir. Mega-organizasyonlar ve buna ilişkin göstergeler üzerinden değerlendirmeler bulunmaktadır [129]. 2012 yılında yayınlanan rapor incelendiğinde genel sıralama şekildeki gibidir (Şekil 3.8).

Şekil 4. 7 Mori Memorial Vakfı 2012 Küresel Şehir Güç Endeksi [125] [129]

Tabloda görüldüğü üzere GAWC küresel kentler endeksinde de ön planda olan Londra sadece kültürel etkileşim konusunda üst sıralarda yer almaktadır. Diğer alanlarda düşük olmasına rağmen yine de toplam puanın yüksek olduğu görülmektedir. Tokyo ise ekonomi açısından 1. sırada iken çevresel değerler sıralamasında 6. Sıradadır. Tüm kentler kendi içerisinde farklı sektörler ve değerlendirme kriterlerine göre farklı sıralamalara sahip olmasına rağmen, Tokyo hem ekonomi hem de çevre konusunda üst sıralarda yer alan tek kenttir. 2012 yılında sıralamaya yeni eklenen kentler arasında bulunan Stockholm, çevresel değerler sıralamasında 2.sırada yer alırken, Barselona kültürel etkileşimde 6.sıradadır.

2020 yılı Olimpiyat Oyunlarına aday kentlerin karşılaştırılması çalışması için zorunlu olarak İstanbul'un da bu çalışmaya alınması gerekliliğinden dolayı genel anlamda İstanbul'un bu son çalışmada ilk defa yer aldığı düşünülmektedir. Önceki bölümlerde bu çalışmanın kentlerde yer alan fonksiyonlar ve aktör bazlı değerlendirme kriterleri olduğu belirtilmişti.

-Fonksiyon bazlı değerlendirmede İstanbul'un konumu

Fonksiyon bazlı bu değerlendirmede, 40 şehrin bulunduğu genel sıralamada İstanbul 25. Sırada yer almaktadır. Ekonomik faaliyetlerde 30., ar-ge'de 31., kültürel etkileşimde 11., yaşanabilirlikte 29. ve ulaşımında 10. Sırada bulunmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde İstanbul için tutarlı bir ekonomik faaliyetler yapısının olmadığı belirtilebilir [129].

-Aktör bazlı değerlendirmede İstanbul'un konumu

İstanbul'un araştırma tarafından tanımlanan 5 temel aktör kapsamında; yönetici sıralamasında 21., araştırmacılarda 35., sanatçılarda 23., ziyaretçi ve turistlerde 4., kent sakinlerinde ise 35. sırada yer aldığı görülmektedir [125] [129]. İstanbul bu değerlendirmede ziyaretçi-turist kriterleri bakımından değerlendirildiğinde üst sıralarda yer almakta olup bu durum kent içerisinde turistler için çekim merkezi oluşturacak alanların çokluğu ile ilişkilendirilebilir. Fakat araştırmacı ve kent sakinleri bakımından olumsuz bir durum söz konusudur [129].

Kültürel etkileşim doğrultusunda yapılan değerlendirmeyle ilgili olarak, İstanbul'un 2008 yılında kültürel etkileşim bakımından 43. sıradan 2010 yılında 31. sıraya yükseldiği görülmektedir. Özgün tarihi kimliği ile ön plana çıkan İstanbul, artan turizm geliri, turist sayısı ve sosyo-kültürel aktiviteleri ile ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda İstanbul'un AB tarafından 2010 Avrupa Kültür Başkenti seçilmesinin İstanbul'daki kültürel aktivitelere ve sosyal etkinliklere ayrılan payın artması hem de küresel düzlemde ön plana çıkması açısından önemli bir etkisinin olduğu belirtilmiştir.

2010 yılına ait raporda Saskia Sassen'e ait "Küresel Şehirler Ağı" adlı makalede de İstanbul'a yer verildiği görülmüştür. Sassen'e göre, küresel kentler ağı, sosyo-kültürel ilişkiler açısından kesişim noktalarının olduğu kentlerin de bulunması ve öne çıkması açısından önemlidir [37] [38]. Sassen'in çalışmasında İstanbul bu açıdan, Doğu ve Batı ülkeleri arasında stratejik bir kesişim noktası olma özelliğine sahiptir. Siyasi açıdan

değerlendirilen endekste önemli bir yere sahip olmasıyla birlikte değerlendirildiğinde Sassen, İstanbul'un "geleceğin küresel şehri" olarak tanımlamıştır. Sassen'e göre İstanbul, bu açıdan ne tamamen batılı bir kent ne de tamamen doğulu bir kent olup ikisi arasındaki köprü ilişkisini kurmaktadır. Aynı zamanda gelişim süreci de devam etmekte olup "ne tamamen gelişmiş ne de gelişmemiştir" olarak tanımlanmıştır [125].

4.1.3 A.T. Kearney Küresel Kent Endeksi

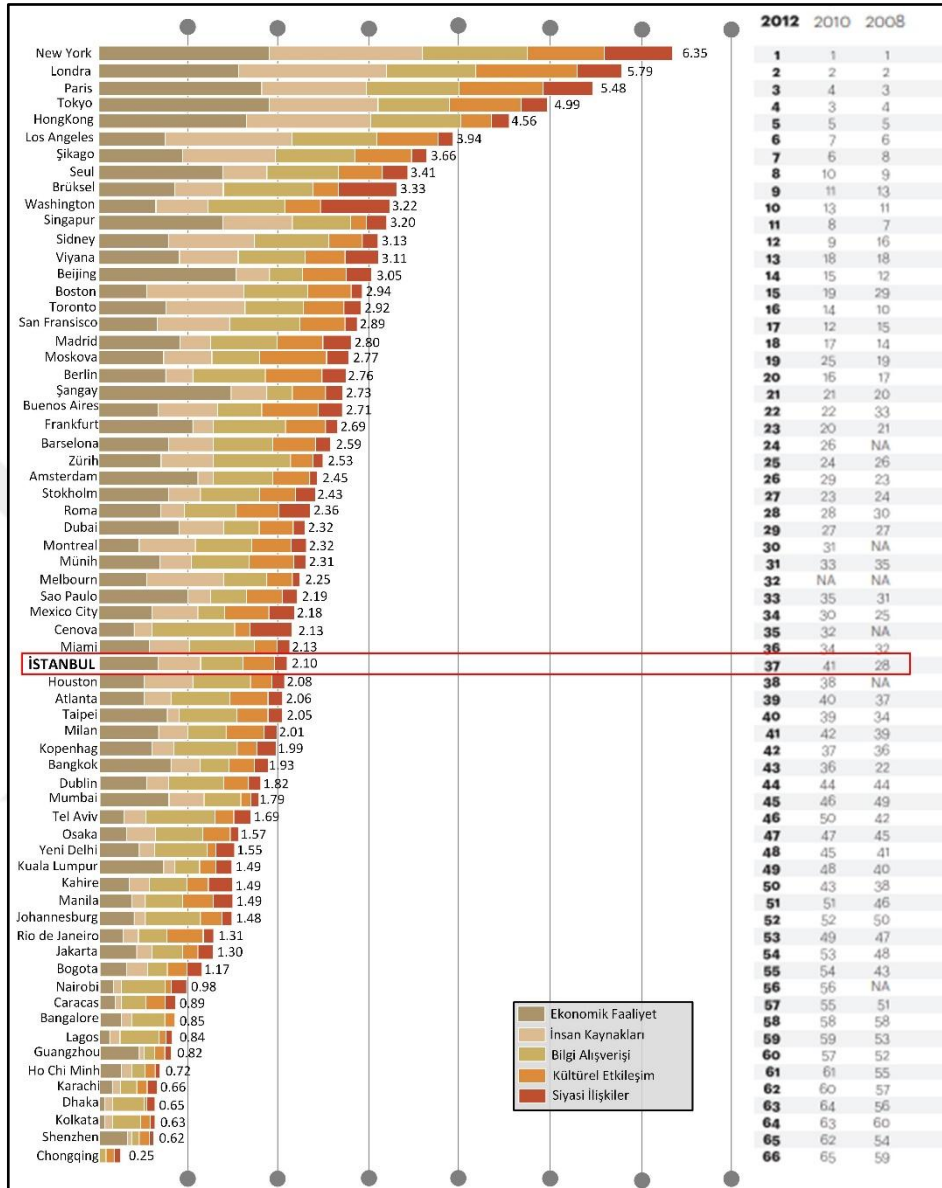
Şikago Konseyi, küresel ilişkilerin tanımlanması alanında dünya çapında önemli araştırmalar yapan 90 yıllık bir kuruluş olarak karşımıza çıkmaktadır [124]. Kentlerin altyapıları, sosyo-kültürel özellikleri gibi sermayeyi çekici özellikleri bulunan ve küresel ilişkileri bakımından değerlendirilmesi konusunda çalışmalar gerçekleştirmektedir. Dünya genelinde danışmanlık şirketleri bulunan A.T. Kearney ile birlikte 'Küresel Şehirler Endeksi' çalışmalarını birlikte yürütmüşlerdir. 2008-2018 olmak üzere iki yılda bir düzenli olarak raporlama gerçekleştirilmektedir.

Kentler arasındaki sıralama ve ilişkiler ağı beş temel kriter ve 25 göstere üzerinden değerlendirilmektedir. Bu kriterler ekonomik faaliyetler, insan kaynakları (entelektüel yapı), bilgi alışverişi, kültürel etkileşim ve siyasi özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 4. 8 A.T. Kearney küresel kent hiyerarşisi değerlendirme kriterleri

Araştırma grubunun yayınlamış olduğu son raporda, diğer küresel kent hiyerarşilerine benzer şekilde New York, Londra yine zirvededir. Paris ve Tokyo önceki yıllara oranla sıra değiştirmesine rağmen önde gelen dört kent arasında yer aldığı görülmektedir.

Şekil 4.9 A.T. Kearney küresel şehir endeksi 2012 [130]

Almanya'nın diğer hiyerarşi gruplarına göre farklı olarak bir gelişme gösterdiği dikkat çekicidir (Şekil 3.10). Almanya, listede Avrupa'dan 3 şehir bulduran tek ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna rağmen herhangi bir Alman kenti listenin ilk 10'u arasında bulunmamaktadır. Bu durum önceki bölümlerde de vurgulanan küreselleşme süreçleriyle birlikte ülkelerden ziyade kentlere ve bölgelere doğru yükselen bir önem kazandığını vurgular niteliktedir. New York, Brüksel, Washington gibi kentlerin

uluslararası diplomatik temsilciliklerine, düşünce kuruluşlarına, konferanslara ev sahipliği yapmış olmaları sebebiyle ön sıralarda olduğu belirtilebilir [124].

A.T. Kearney araştırması 2008 yılından başlayarak her iki yılda bir gerçekleştirilmektedir. Şekil 3.10'da belirtildiği üzere 2012 yılında belirtilen raporda İstanbul; 66 kentin arasında 37., 2010 yılında 65 kent arasında 41., 2008 yılında ise 59 kent arasında 28. kent olarak karşımıza çıkmaktadır. 2008 yılında kentler arasındaki karşılaştırma belirli kriterler doğrultusunda gerçekleştirilmiş olup bu kriterler belirtilmiştir. Fakat 2012 yılına kadar oluşturulan diğer raporlarda ise kriterler bazında bir endekse yer verilmemiştir. 2008 yılında gerçekleştirilen çalışmada İstanbul, ekonomik faaliyetler bakımından 32., insan kaynakları ve entelektüel sermaye bakımından 13., bilgi alışverişinde 34., kültürel etkileşimde 43., siyasi ilişkiler açısından ise 8. Sırada yer alarak ilk 10'da bulunmaktadır [125] [130]. Bu özellikler doğrultusunda İstanbul siyasi ilişkiler açısından oluşturulan endekste önemli bir yere sahip olduğu belirtilmelidir.

4.1.4 Economist IntelligenceUnit Küresel Kent Rekabet Endeksi

İlk olarak 2012 yılında yayımlanan Economist Intelligence raporunda İstanbul'un konumu incelendiğinde, İstanbul'un 74. sırada yer aldığı görülmüştür [127]. Raporun oluşturulmasında yer alan 8 kategorideki 60 kritere göre ise İstanbul sadece ekonomik güç, finansal kapasite, küresel çekim, sosyo-kültürel özellikler sıralamalarında yer almaktadır. Bu kriterler ise ayrı ayrı değerlendirildiğinde İstanbul; ekonomik aktiviteler bakımından 41. Sırada, finansal kapasitede 28 kentin aynı puanı alması dolayısıyla 33. Sırada yer almaktadır. Bununla birlikte sosyo-kültürel özellikler bakımından 55., küresel odak bakımından ise 22. Sırada yer almaktadır [131].

Bu raporda diğer değerlendirmelerden farklı olarak sıralamada 120 şehir arasında 95. sırada yer alan Ankara dikkat çekmektedir. Türkiye'den İstanbul dışında ikinci bir kentin yer aldığı ilk endeks olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci bir önemli nokta ise çevre ve doğal risk değerlendirmesinde İstanbul ilk 60'ta bulunmazken, Ankara'nın 16 farklı kent ile birlikte 43. sırada yer almasıdır.

Yakın çevre ile birlikte değerlendirilerek oluşturulan bölgesel değerlendirme sonuçlarında ise, 120 kent arasında 32 kentin bulunduğu Avrupa Bölgesi'nde Londra,

Paris ve Zürich ilk üç sırada yer alırken, İstanbul'un 28., Ankara'nın ise 30. Sırada yer aldığı görülmektedir [125].

4.1.5 Knight Frank Küresel Kent Araştırması

2012'de yayımlanan raporda yakın gelecekte ekonomik faaliyetlerin gelişmiş ekonomilerden gelişmekte olan ekonomilere doğru yöneleceği vurgulanmaktadır. Raporda bulunan kentler incelendiğinde ise bu durumun beklenenin aksine Batıdan Doğuya doğru tek yönlü değil, farklı kentler arasında ve çift yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu kentlere ise raporda da belirtildiği üzere Sao Paulo, Mexico City ve İstanbul örnek verilebilir. Bombay, Yeni Delhi, Rio de Janeiro ve İstanbul, küresel düzlemde önemi giderek artan kentler arasında belirtilmiştir [132].

Çizelge 4.5'te belirtildiği üzere İstanbul, 2011'de genel değerlendirmede 27. sıradadır. Değerlendirme kriterleri arasında ayrı olarak takip edildiğinde ise ekonomik faaliyetler açısından 28. sırada, siyasi güçte 9. sırada, bilgi ve etkileşimde 27. sırada yer alırken, bunun aksine yaşam kalitesinde 36. Sırada karşımıza çıkmaktadır [125]. 2013'teki küresel kent araştırmasında İstanbul'un bulunmadığı görülmektedir.

Çizelge 4. 5 Knight Frank küresel şehir araştırması 2011 sınıflandırması [132]

2011 Sıralama	Kent	Ekonomik Faaliyet	Siyasi Güç	Yaşam Kalitesi	Bilgi Birikimi ve Etkileşim	2010-2011 Sıralamadaki Değişim
1	New York	1	2	9	1	0
2	Londra	2	5	5	2	0
3	Paris	4	6	1	4	0
4	Tokyo	3	7	7	3	0
5	Brüksel	15	3	11	12	+1
6	Los Angeles	10	16	10	7	-1
7	Singapur	6	13	18	8	0
8	Beijing	9	4	22	16	+1
9	Toronto	17	20	3	11	+1
10	Berlin	23	12	2	15	-2
11	Şikago	12	19	15	6	0
12	Washington	31	1	12	10	0
13	Seul	8	18	16	14	0
14	Frankfurt	11	25	4	20	+1
15	Sidney	14	33	13	9	+1
16	San Fransisco	20	23	14	13	+1
17	Hong Kong	7	32	27	5	-3
18	Şangay	5	17	29	22	+1
19	Mexico City	29	10	23	25	+2
20	Bangkok	18	14	30	24	-2
21	Moskova	16	31	19	21	+1
22	Zürih	26	39	6	17	-2
23	Münih	25	27	8	30	+3
24	Taipei	13	15	33	31	-1
25	Sao Paulo	19	21	24	29	-1
26	Buenos Aires	34	11	26	23	+1
27	İSTANBUL	28	9	36	27	-2
28	Milano	24	29	20	32	+2
29	Boston	22	38	21	19	+3
30	Miami	30	22	28	26	-1

2011 yılında yayımlanan araştırma raporunda ise, üst gelir grubu ile gerçekleştirilen çalışmada girişimci, hazzı ve romantik bazda kendilerinin tercih ettiği ilk üç şehri sıralamaları istenmiştir. Çıkan sonuçlar aşağıdaki tabloda belirtilmiş olup; İstanbul için önemli ipuçları içermektedir. Her değerlendirmede ilk sırada yer alan kente üç puan, ikinci tercih edilen kente iki puan ve üçüncü tercihe ise bir puan verilmiştir. Bu değerlendirme sonuçları doğrultusunda ise Çizelge 4.6 oluşturulmuştur. İstanbul'un girişimci ve romantik bazdaki sıralaması 16 olarak karşımıza çıkmaktadır [132].

Çizelge 4. 6 Knight Frank küresel kent sıralaması-zenginler için girişimci ve romantik ilk 20 kent değerlendirmesi [132]

SIRALAMA	GİRİŞİMCİ	ROMANTİK
1	Şangay	Paris
2	Hong Kong	New York
3	Beijing	Londra
4	New York	Roma
5	Mumbai	Tokyo
6	Singapur	Sidney
7	Londra	Şangay
8	Sao Paulo	Hong Kong
9	San Fransisco	San Fransisco
10	Palo Alto	Vancouver
11	Dubai	Rio
12	Rio	Venedik
13	Moskova	Las Vegas
14	Sidney	Buenos Aires
15	Delhi	Barselona
16	İSTANBUL	İSTANBUL
17	Jakarta	Beijing
18	Lagos	Dubai
19	Dallas	Milano
20	Bangladeş	Miami

Bu değerlendirme, küresel zenginlerin bir tercihine bağlı olup, ayrıca Mori Memorial Vakfı'nın yapmış olduğu Küresel Şehir G Endeksi'ndeki aktör bazlı sıralamayla bireyi-aktörü-kişiyi baz almasından ötürü paralellik göstermektedir. Yani küresel Şehir sınıflandırmalarında bu tarz tercihlerin ve sınıflandırmaların öneminin giderek artacağı düşünülmektedir [125]. Çizelge 4.7'de tez araştırması kapsamında yer verilen küresel kent endekslerinin karşılıklı olarak incelenebileceği bir zet tablo oluşturulmuştur. Araştırma ile ilgili detay bilgiler, değerlendirme kriterleri, araştırmacılar, İstanbul'un konumu, endeksin özgünlük değeri gibi kriterler belirlenmiştir.

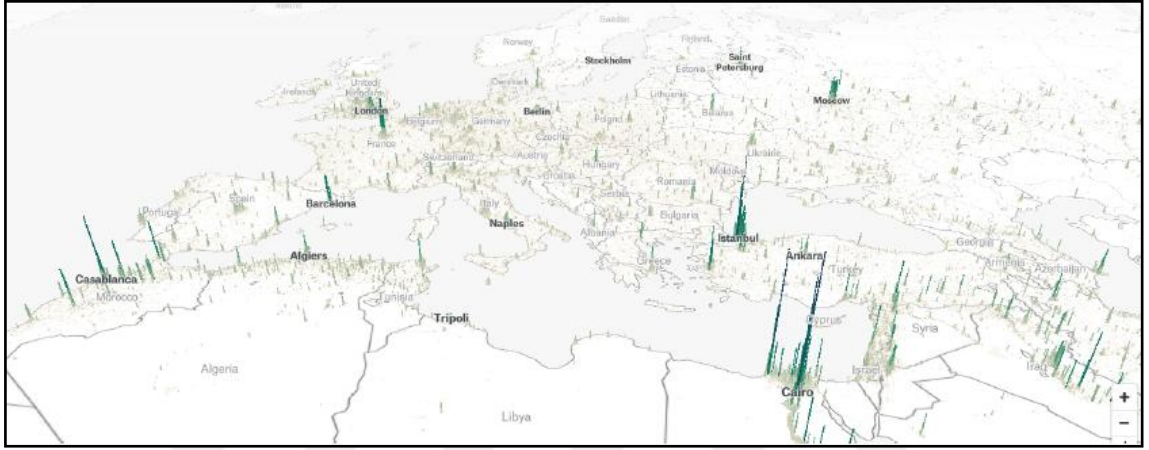
Küresel Kent Araştırması	GAWC Alfa, Beta, Gama Küresel Şehir Hiyerarşisi	Mori Memorial Vakfı Küresel Kentler Endeksi	A.T.Kearney Küresel Kent Endeksi	Economist IntelligenceUnit Küresel Kent Rekabet Endeksi	Knight Frank Küresel Kent Araştırması
Araştırmanın Gerçekleştirildiği Yıl	1998	1981	2008	2012	2008
Araştırmacılar	Loughborough Üniversitesi araştırmacıları	Peter Hall, SaskiaSassen, Richard Bender’in de bulunduğu Kentsel Araştırmalar Enstitüsü	Şikago Konseyi	Economist Intelligence	Knight Frank
Hâkim Küreselleşme Teması	Ekonomik Küreselleşme	Ekonomik Küreselleşme + Kentsel Çekim Noktası	Ekonomik Küreselleşme +Kültürel Etkileşim + Beşeri Yapı	Ekonomik Küreselleşme +Kültürel Küreselleşme	Ekonomik Küreselleşme +Kültürel Küreselleşme
Değerlendirme Kriterleri	Muhasebecilik Sektörü, Reklamcılık Sektörü, Bankacılık Sektörü, Hukuk Hizmetleri	Ekonomik Göstergeler, Ar-ge, Kültürel Etkileşim, Yaşam Kalitesi, Çevresel Yapı, Ulaşım’a ek olarak aktörler ve tercihleri de dâhil edilmiştir.	Ekonomik Faaliyetler, İnsan Kaynakları, Bilgi Alışverişi ve Kültürel Etkileşim, Siyasi Yapı	Ekonomik Güç, Finansal Kapasite, Küresel Çekim, Sosyo-Kültürel Özellikler	Ekonomik Faaliyetler, Siyasi Güç, Bilgi Ve Etkileşim, Yaşam Kalitesi
Yöntem	Uluslararası şirketlerin bulunduğu kentler, şirket sayılarına göre 0-5 arasında puanlanarak gruplandırılmıştır. 10 ve daha üstü puan alan kentler Alfa Dünya Kenti, 6 ve daha üstü puan alan kentler Beta Dünya Kenti, 4-6 arası puan alan kentler Gama Dünya Kenti daha az puan alan kentler ise “dünya kenti olma yolunda olduğu düşünülen kentler olarak gruplandırılmıştır. 3 puan: Güçlü Kanıt Taşıyan Kentler 2 puan: Kısmi Kanıt Taşıyan Kentler 1 puan: Az Kanıt Taşıyan Kentler	Ekonomik faaliyetler ve ilişki ağlarına ek olarak bu araştırmada, fonksiyon temelli araştırmanın yanı sıra belli bir amaca yönelik üç farklı değerlendirme ve sıralama çalışması gerçekleştirilmiştir. Öncelikle ‘şehir aktörleri’ olarak beş grup belirlenmiş olup, bu grupların tercihleri tespit edilerek bu tercihler doğrultusunda fonksiyon odaklı bir sıralama gerçekleştirilmiştir. Bu gruplar; yöneticiler, araştırmacılar, sanatçılar, ziyaretçi ve kent sakinleri olarak belirlenmiştir.	Kentlerin altyapıları, sosyo-kültürel özellikleri gibi sermayeyi çekici özellikleri bulunan ve küresel ilişkileri bakımından değerlendirilmesi. Çokkültürlülük düzeyi, farklı kültürler için kentin çekiciliğini değerlendirmektedir. Göstergeler, kentin evsahipliği yaptığı önemli spor organizasyonlarının sayısı, müzelerin, sanat performansları için ayrılan alanların ve farklı kültürlerin mutfaklarını sunan kuruluşların sayısı, turist sayısı ve kardeş şehir sayısı olarak belirlenmiş olup; kentlerin aldığı toplam puana % 15 oranında katılmaktadır.		2011 yılında yayımlanan araştırma raporunda ise, üst gelir grubu ile gerçekleştirilen çalışmada girişimci, huzur ve romantik bazda kendilerinin tercih ettiği ilk üç şehri sıralamaları istenmiştir. Küresel zenginlerin tercihlerine göre değerlendirme gerçekleştirilmiştir.
Kent Sınıflandırması	Major Merkez-Minor Merkez, Global Hizmet Merkezleri Alfa-Beta-Gama Dünya Kenti	Küresel Kentler Sıralaması	Küresel Kentler Sıralaması	Küresel Kentler Sıralaması	Küresel Kentler Sıralaması
Öne Çıkan Kentler	Londra, Paris, New York, Tokyo	Londra, New York, Paris, Tokyo	Londra, New York, Paris, Tokyo	Londra, Paris, Zürih	New York, Londra, Paris, Tokyo

Literatürdeki Önemi	Sonraki dönemlerde gerçekleştirilerek çalışmaların altlığı olarak kullanılmıştır.	Tez çalışmasının kapsamını da oluşturan mega-organizasyonlar ile ilgili, ev sahipliği yapılan organizasyonların da sürece dâhil edildiği ilk değerlendirmedir.	Ev sahipliği yapılan organizasyonlar ile kültürel etkileşim seviyelerinin de sürece dâhil edildiği görülmektedir.	Diğer değerlendirmelerden farklı olarak sıralamada 120 şehir arasında 95. Sırada yer alan Ankara dikkat çekmektedir. Türkiye’den İstanbul dışında ikinci bir kentin yer aldığı ilk endeks olarak karşımıza çıkmaktadır.	
İstanbul’un Konumu	4 puan alarak Gama Dünya Kentleri arasında bulunmaktadır.	2012 yılında yayımlanan raporda değerlendirmeye giren 40 kent arasında 25. sırada yer almaktadır.	2012 yılında belirtilen raporda İstanbul; 66 kentin arasında 37.,2010 yılında 65 kent arasında 41., 2008 yılında ise 59 kent arasında 28. Kent olarak karşımıza çıkmaktadır.	ekonomik aktiviteler bakımından 41. Sırada, finansal kapasitede 33. Sırada, sosyo-kültürel özellikler bakımından 55., küresel odak bakımından ise 22. Sırada yer almaktadır.	İstanbul, küresel düzlemde önemi giderek artan kentler arasında belirtilmiştir.
Neden Özgün?	Uluslararası şirketlerin faaliyetlerini konu edinmesi ve puanlama sistemi. İstanbul ilk defa uluslararası bir değerlendirmede yer alması açısından önemlidir.	Küresel kent sıralaması oluşturulurken kültürel etkileşim ve aktörler de sürece dâhil edilmiştir.	Kentin beyin göçü alabilmesi ve bireylerin için çekim noktası oluşturması açısından kültürel etkileşim ve siyasi yapının dâhil edildiği ilk değerlendirmedir.		Yaşam kalitesi ve bilgi alışverişinin dâhil edildiği ilk küresel kent değerlendirmesidir.
Neden Eleştirilmektedir?	Yalnızca ekonomik kriterlerin değerlendirilmesi açısından yetersiz kaldığı düşünülmektedir.	Sosyo-kültürel etkileşimin tespit edilmesi açısından yalnızca profesyonel meslekler ve aktörler yerine turistler ve kent sakinlerinin de dâhil edilebileceği düşünülmektedir.			Yalnızca küresel zenginlerin değil aynı zamanda turistlerin ve yaratıcı sektörler ile profesyonel mesleklerde çalışan bireylerin de tercihlerinin değerlendirme açısından önemli olabileceği düşünülmektedir.

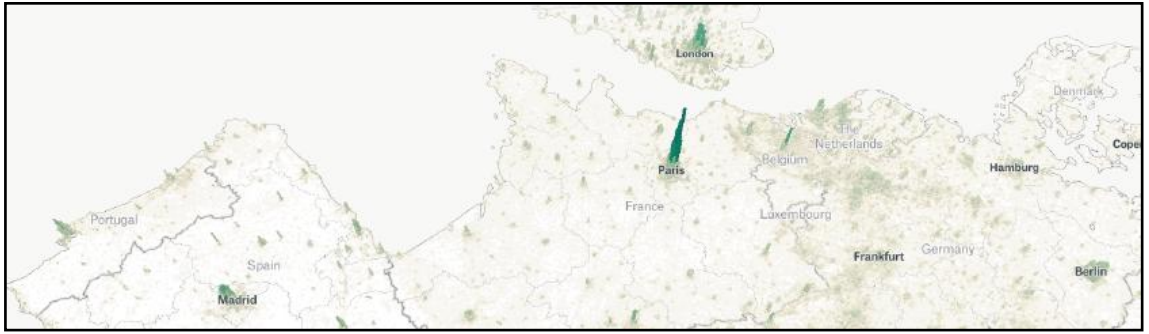
Çizelge 4. 7 Küresel kent hiyerarşileri özet değerlendirme tablosu

4.2 Nüfus Yoğunluğu ve Turizm Açısından İstanbul'un Yeri

Dünya kentlerinin birbiriyle karşılaştırılması açısından nüfus yoğunlukları ve yığılmaların takibinin önemli olduğu düşünülmektedir. Dünya yüzeyinin 1 km²'lik gridlere ayrıldığı varsayılarak, gridler içerisindeki nüfusa göre görselleştirildiği Şekil 3.11 ve 3.12'de, nüfusun dünya üzerindeki dağılımı hakkında önemli ipuçları barındırmaktadır. Özellikle Avrupa kentlerinde önemli yığılmaların olduğu görülmektedir.

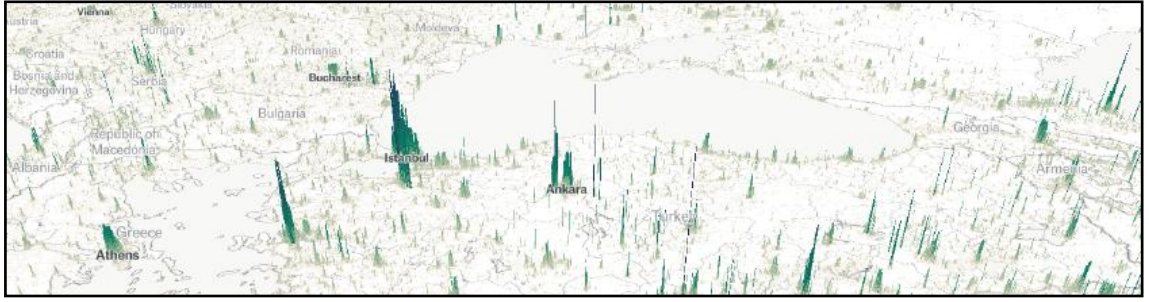

Şekil 4. 10 Dünya kentleri nüfus yoğunlukları karşılaştırması [133]

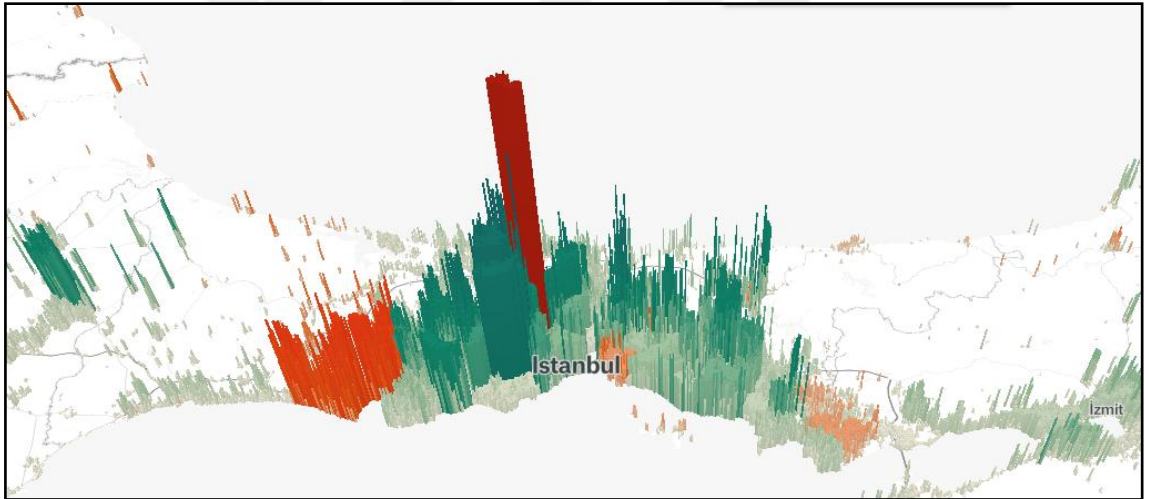
Şekil 4. 11 Dünya kentleri nüfus yoğunlukları karşılaştırması-2 [133]

Türkiye ve yakın çevresi ile birlikte incelendiğinde ise, Türkiye'deki nüfusun belirli kentlerde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. NUTS2 sınıflandırması doğrultusunda da öne çıkan bölgeleri destekler nitelikte olup; kıyı kesimleri ile birlikte özellikle İzmir, Bursa, Ankara ve İstanbul'da nüfus yoğunlukları dikkat çekmektedir.

Şekil 4.12 Türkiye kentleri nüfus yoğunlukları dağılımı [133]

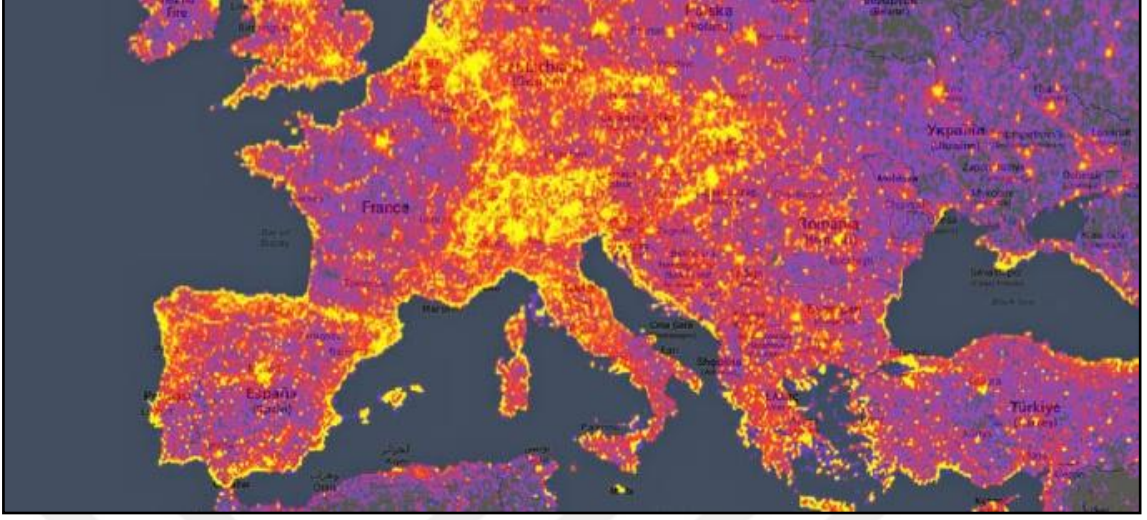
İstanbul'un 1990-2015 yılları arasındaki nüfus değişimi Şekil 3.14'te belirtilmiştir. Nüfus yoğunluklarında düşüş olan bölgeler kırmızı ile, artan nüfus yoğunlukları ise yeşil ile belirtilmiştir. Kent çeperindeki nüfus yoğunluklarının azalırken, kent merkezindeki yoğunluğun arttığı görülmektedir. Tüm bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda, İstanbul'un Türkiye açısından önemli bir çekim noktası olduğu; kent kendi sınırları içerisinde değerlendirildiğinde ise kentsel gelişim sürecinde nüfus yoğunluğunun ve hareketlerinin önemli bir dinamik olduğu söylenebilir.

Şekil 4.13 İstanbul nüfus yoğunluğu değişimi [133]

Araştırma kapsamında, dünya kentlerinin karşılaştırılması açısından bir diğer önemli değerlendirmenin ise turizm hareketleri ve yoğunlukları olduğu düşünülmektedir. Bu değerlendirmenin yapılmasında Google Sightsmap haritalarından yararlanılmıştır. Şekil 3.15'te dünya üzerinde fotoğraf çekilen ve sosyal medyada paylaşılan içerikler konumlarına göre yığılmaları göstermektedir. Yığılmaların olduğu bölgeler sarı ile belirtilmiş olup, bölüm kapsamında değerlendirilen küresel kent hiyerarşilerinde öne çıkan kentler ve nüfus yoğunluklarının fazla olduğu bölgeleri destekler niteliktedir. Bu kentler turizm açısından önemli çekim noktalarını vurgulamakta olup Türkiye'de kıyı

bölgelerinin turizm aktiviteleri açısından yoğun olduğu ve İstanbul'un bu kapsamda önemli bir düğüm noktası olduğu dikkat çekmektedir.

Şekil 4. 14 Dünya üzerinde fotoğraf çekilen ve paylaşılan noktaların dağılımı [134]

4.3 Mega-Organizasyon Ev Sahipliği Yapan Kentler Karşılaştırması

Çalışma kapsamında yer verilen olimpiyat oyunları, Avrupa Kültür Başkentleri ve Expo etkinliklerine ev sahipliği yapmış olan kentlere ait bir liste oluşturularak tarihsel perspektif doğrultusunda sıralanmıştır (EK-C). Ortak kriterler doğrultusunda mega-organizasyon türleri ve kentler arasında ilişki kurularak bir diyagram oluşturulmuştur.

Bazı kentlerin birden fazla organizasyona ev sahipliği yaptığı ve bir organizasyon türünün birçok kentte düzenlendiği düşünülürse oldukça girift bir ilişki diyagramı söz konusudur (EK-C). Mega-organizasyonlara ev sahipliği yapan bir kentin etkinlik doğrultusunda geliştirilen teknik altyapısının ev sahipliği yapılacak bir sonraki etkinlik için önemli bir potansiyele sahip olduğu belirtilmişti (Bölüm 3.1). Bu açıdan diyagramın kesişim noktalarında bulunan kentler, küresel düzlemde öne çıkan kentleri destekler niteliktedir.

İstanbul, örnek olarak yer verilen organizasyonlardan olimpiyat adaylık süreci ve AKB ev sahipliği yapmış olup Türkiye'nin mega-organizasyon açısından en önemli kenti olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'den İstanbul dışında diyagramda yer alan tek kent Antalya olup, önemli bir potansiyeli işaret etmektedir.

4.4 Bölüm Sonucu

Küreselleşme süreci yapısı ve ilgili olduğu araştırma alanları gereği çok katmanlı bir yapıya sahip olup kentleri de farklı düzeylerde ve şekillerde etkilemektedir. Küresel kent yapısı da bu doğrultuda yalnızca ekonomik faaliyetler doğrultusunda değil, sosyo-kültürel, iletişim ve siyasi yapı bakımından da küresel düzlemde farklı kararların alınması ve gelişim politikalarının uygulanmasını gerektirmektedir. Bu açıdan kentler arasında bir rekabetten söz etmek mümkündür. Bu rekabet ortamı her düzeyden kent arasında söz konusu iken, en hızlı ve çok katmanlı rekabet ortamının ise küresel kentler arasında olduğu belirtilmelidir. Bu durum bu kentlere yönelen gayrimenkul yatırımlarını da ciddi bir biçimde desteklemektedir; dolayısıyla kentlerin çekiciliğinin özellikle turizm ve kültür eksenli sektörlerine yapılan yatırımlarla çok yönlü olarak artırılması kent ekonomisinin özellikle inşaat ve gayrimenkule dayalı sektörlerine önemli bir ivme kazandırmaktadır. Sonuç olarak kentlerdeki yeniden yapılanma ve gelişme ivmesinin bu sektörlerin birbirini destekleyen niteliğinden kaynaklandığı rahatlıkla ifade edilebilir.

Araştırma çalışması kapsamında değerlendirilen küresel kent endeksleri içerik itibariyle İstanbul'un özgün yapısına hitap eden kriterler olmamasına rağmen, önemli ipuçları barındırmaktadır. Beş farklı ve küresel kent literatüründe önemli katkısı olduğu görülen küresel kent endeksleri değerlendirilmiş olup, İstanbul'un ve Türkiye'nin küresel düzlem içerisindeki yerinin tespiti açısından değerlendirilmiştir.

İstanbul'un ilk defa uluslararası bir sınıflandırmada yer alması sebebiyle GAWC'nin Alfa, Beta, Gama Küresel Kent Sınırlandırması önemlidir. İstanbul 2010 yılındaki değerlendirme doğrultusunda "Alfa-" grubunda yer almaktadır. 2010 yılındaki bu değerlendirmede Türkiye'den İstanbul dışında ikinci bir kentin yer almış olması da önemlidir. Ankara, GAWC değerlendirmesi doğrultusunda "yüksek yeterli şehir" grubunda yer almaktadır. Sassen, İstanbul-Ankara arasındaki ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi ilişkiler bağlamında İstanbul-Ankara kentsel vektörü bağlamında her iki kentin birlikte gelişmesi açısından önemli bir küresel ilişki hattını vurgulamaktadır [37] [38].

Economist Intelligence Unit'in Küresel Kent Rekabet Endeksi'nde de Ankara'nın varlığı dikkat çekicidir. Genel değerlendirmede İstanbul 74. Sırada yer alırken, Ankara 95. Sıradadır. Fakat İstanbul'un ilk 50'de bulunmadığı "Çevre ve Doğal Risk" kriteri doğrultusunda yapılan değerlendirmede Ankara 43. sırada yer almaktadır. Bölgesel

olarak yapılan puan değerlendirmesinde ise 32 şehrin bulunduğu Avrupa bölgesinde İstanbul 28. Ankara ise 30. sıradadır.

Çalışma kapsamında değinilen bir diğer küresel kent endeksi ise Mori Memorial Vakfı'na ait olan 'Küresel Şehir Güç Endeksleri'dir. İstanbul, bu değerlendirmede ilk defa 2012 yılında yer almıştır. Değerlendirme kapsamında fonksiyon bazlı sıralama ve aktör bazlı sıralama olarak iki farklı değerlendirme kriteri karşımıza çıkmaktadır. Aktör bazlı sıralamada ise ziyaretçide 4. Olmasına rağmen kent sakinleri ve araştırmacılar bakımından 35. Sırada yer almaktadır.

A.T. Kearney'nin Küresel Kent Endeksi'nde İstanbul'un 2012 yılında 66 kent arasında 37., 2010 yılında 65 şehir arasında 41. ve 2008'de ise 59 kent arasından 28. olduğunu göz önünde bulundurulmalıdır. Siyasi güç açısından 8. sırada yer alırken kültürel etkileşimde 43. sırada olması şaşırtıcıdır. Rycbczynski (2010), 2008 yılında kültürel etkileşim bakımından 43. Sıradan 31. Sıraya yükseldiği görülmektedir [125]. Rycbczynski, bu durumu 2004'te İstanbul Modern'in açılması ve 2010 yılında İstanbul'un Avrupa Kültür Başkenti olarak seçilmesine bağlı olarak değerlendirmiştir.

İstanbul'un, Mori Memorial Vakfı aktör bazlı değerlendirmede ziyaretçi açısından 4. olması ile A.T. Kearney'nin Küresel Kent Endeksi'nde 2008-2010 arasında kültürel etkileşim bakımından öne çıkması birlikte değerlendirildiğinde İstanbul'un turizm ve kültürel değerleri açısından önemini vurgulamaktadır.

2010 yılındaki raporda Sassen, "Küresel Şehir Ağları" kapsamında değerlendirdiği İstanbul'u doğu ve batı arasındaki kültürel etkinlikler ve kültürel akış açısından önemli bir kesişim noktası olarak tanımlamaktadır [37] [38].

İlk kez 2012 yılında yayımlanan, EIU'nın Küresel Şehir Rekabet Endeksi'nde İstanbul, 120 şehir arasında 74. Olarak karşımıza çıkmaktadır. 8 kriter grubu bulunan bu endekste her bir sıralamanın yalnızca ilk 60 şehrine yer verilmiş olup, İstanbul'un bu değerlendirmedeki en iyi yeri 'küresel çekim' alanında 22. sırada olmasıdır. Sosyal ve kültürel karakter kıstasında 55. sırada bulunan İstanbul, ekonomik güçte 41., finansal kapasitede 28 şehir ile eşit puanlar alarak 33. sıraya yerleşmiştir. Bu açıdan Mori Memorial Vakfı aktör bazlı değerlendirmesine benzer şekilde 'küresel çekim' alanında önemli bir konuma sahip olduğu belirtilmelidir.

Knight Frank'ın Küresel Şehir Araştırması'nda 2012'deki araştırmada şehirlere dair bazı tespitler yapılmış, geleceğin şehirlerinin gelişmiş ekonomilere kaydığı, bunların içerisinde Sao Paulo, Mexico City, İstanbul'un da bulunduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda 2012'deki araştırmada yükselen şehirler arasında gösterilmiştir.

2011 yılındaki araştırmada küresel zenginlere girişimci, hacıcı ve romantik bazda ilk 3 şehirlerini söylemeleri istenmiş ve burada İstanbul'un girişimci ve romantik bazda 16. sırada yer alması da İstanbul ile ilgili kent imgesi hakkında ipuçları vermektedir.

İncelenen indekslerde ve araştırmalarda, küresel bir kentin uluslararası etkinlikler, organizasyonlar, kongrelere ev sahipliği yapması gerekliliği de yer almaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde İstanbul, 2011 yılında Uluslararası Kongre ve Konvensiyonlar Derneği (ICCA) istatistiklerine göre dünya 1.si olarak karşımıza çıkmaktadır [125]

İstanbul'un küresel şehir olma açısından sınıflandırmalar bağlamında değerlendirildiğinde geçmiş sınıflandırmalara nazaran daha iyi bir konumda olduğu, yükselen bir şehir, özellikle Ortadoğu, Avrupa ve Afrika bölgesinde önemi giderek daha fazla artan bir şehir olduğu söylenebilir.

Küresel kent indeksleri incelendiğinde, İstanbul'un ekonomik kriterler doğrultusunda değerlendirmelerde genel olarak ortalama bir puan ve sıralamaya sahip olduğu görülmektedir. Küresel düzlemde orta sıralarda yer alması yanında Türkiye ve kentleri düşünüldüğünde ekonomik faaliyetler açısından İstanbul, bir odak noktası olduğu söylenebilir.

Tarihsel süreç içerisinde İstanbul'un turist sayısındaki artış uluslararası bağlantılarının gelişimini vurgulamak açısından önemlidir. 2010 yılında İstanbul'un Avrupa Kültür Başkenti seçilmesine bağlı olarak sürecin öncesi ve sonrasında yaşanan gelişmeler ve altyapı yatırımları ile açıklanabilir. Özgün tarihi değerleri ve sosyo-kültürel ve toplumsal yapısı ile birlikte düşünüldüğünde çekim merkezi olma özelliği paraleldir.

Tüm küresel kent indeksleri ve değerlendirme kriterleri doğrultusunda incelendiğinde, küreselleşme süreçlerine bağlı yeniden yapılanma etkilerinin İstanbul'da henüz tamamlanmadığı, devam eden bir süreç olduğu görülmektedir.

İSTANBUL'DA MEGA-ORGANİZASYONLARIN YENİDEN YAPILANMA SÜREÇLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Kentlerin özgün, dinamik ve çok katmanlı yapısı sebebiyle küreselleşme olgusunun ortaya çıkardığı yeniden yapılanma süreçlerinden farklı düzeylerde etkilendiği görülmektedir. Fizik mekândaki değişimler incelendiğinde, küreselleşmenin en önemli etkisinin kültürel değerlere bağlı olarak gelişen kent imajı ve kent kimliği üzerinde olduğu söylenebilir.

Araştırma alanının İstanbul olarak belirlenmesinin sebebi; kentin sahip olduğu tarihi ve özgün doku yanında uluslararası organizasyonlara ev sahipliği yapması sebebiyle küresel bir kimliğe de sahip olmasıdır. Birbirinden çok farklı bu iki kimliği birarada barındırması sebebiyle önemli bir inceleme alanı olduğu düşünülmektedir. Gerçekleştirilen literatür araştırmasında İstanbul'un, küresel düzlemdeki rekabet ortamında Türkiye'nin dünyaya açılan kapısı olarak nitelendirildiği ve gelişme politikalarının da bu doğrultuda kentte yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Ülkenin sosyo-ekonomik gelişimi ve yeniden yapılanma süreci değerlendirildiğinde bu süreçte üretilen üst ölçekli plan stratejilerinde, kentin önemli bir odak noktası olarak vurgulanması bu konuyu destekler niteliktedir.

Yeniden yapılanmanın nedenlerini tanımlamak ve kentteki dönüşümü izlemek açısından tarihsel bir perspektif ile değerlendirilmesi temel yaklaşım olarak kabul edilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde İstanbul'un kentsel gelişme politikaları incelendiğinde, 1980 yılları ile birlikte hız kazanan küreselleşme süreci, önemli bir kırılma noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte kentsel gelişim politikalarının içeriği ve ölçeklerinin tüm dünyaya hitap edecek şekilde geliştiği dikkat çekmektedir. Keyder'in (1992) belirttiği şekilde; demografik ve sosyo-kültürel yapısı bakımından İstanbul'un küresel

ekonomiye eklemleendiği 19.yy, kentin ‘dünya kenti’ özellikleri taşıdığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır [135] [136]. Bu bölümde, küreselleşme sürecinin İstanbul’da yaşanan yeniden yapılanma süreçlerini nasıl etkilediği, süreç içerisinde ortaya çıkan gelişmelerin ve fizik mekânda görülen değişimlerin, kent kimliğine etkilerinin tespiti ve değerlendirilmesi temel araştırma konusunu oluşturmaktadır.

Bölüm kapsamında değerlendirilen üst ölçekli planlarda belirlenmiş olan kentsel gelişme politikalarının, ağırlıklı olarak turizm ve kültür odaklı gelişmelere yöneldiği görülmektedir. Yer verilen gelişim hedefleri ve stratejileri doğrultusunda, kentin özgün kimlik değerinin önemli bir ‘kalkınma aracı’ olarak görüldüğü dikkat çekmektedir. Bu açıdan, kentsel gelişme politikalarının da bu dönemle birlikte değişmeye başladığı görülmektedir. Kentin küresel düzlemde öne çıkma çabası, ev sahipliği yapılan uluslararası organizasyonların sayıca artmasıyla desteklenmiştir. Kentsel gelişme politikaları incelendiğinde, bu dönemde ağırlıklı olarak yeniden yapılanmanın, ‘kentsel dönüşüm’ ve ‘mega-projeler’ doğrultusunda sağlandığı dikkat çekmektedir. Yeniden yapılanma ve kentsel dönüşüm süreçlerinin ise ‘kültür eksenli’ gelişmeye odaklandığı belirtilmelidir. Bu tür bir gelişme stratejisi ise kentte yapılan gayrimenkul yatırımlarını ve inşaat sektörünü ciddi bir biçimde güçlendirmektedir; diğer bir deyişle aralarında karşılıklı bir etkileşim bulunmaktadır.

Bu açıdan İstanbul, ulusal ve küresel düzlemde önemli bir odak noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Özgün tarihi ve kültürel değerleri yanında, yoğun göç hareketleri ve küresel kent yaklaşımlarına bağlı olarak farklı süreçlerin bir arada gözlenebildiği bir bölgedir. Alan araştırması kapsamında yer verilen temel inceleme soruları ise;

- Tarihsel süreç içerisinde İstanbul’un kentsel gelişiminde etkili olan dinamikler nelerdir?
- İstanbul’a kimlik değerini katan, sahip olduğu özgün değerler nelerdir?
- Küreselleşme süreçleri ile birlikte kentin gelişiminde etkili olan üst ölçekli planlarda yer alan gelişim stratejileri ve yaklaşımlar nasıl değişmiştir?
- Turizm ve kültür odaklı gelişme ile öne çıkmayı hedefleyen kentin, sosyo-kültürel birikimi ve potansiyeli nasıldır?
- Tarihsel süreç içerisinde kentin ev sahipliği yaptığı mega-etkinlikler nelerdir?

- Gerçekleştirilen mega-etkinliklerin kentsel gelişime ve kent makroformuna etkisi nasıldır?

şeklinde belirlenmiş olup bu bölümdeki değerlendirmelerin kapsamını belirlemektedir.

5.1 Kente İlişkin Temel Göstergeler

Kentin özelliklerinin anlaşılması, fiziksel ve toplumsal yapısının tanımlanması açısından öncelikle kente ilişkin temel göstergelerin tanımlanması önemlidir. İstanbul'a ilişkin temel göstergeler; konum ve çevresel ilişkiler, demografik yapı ve ekonomik yapı olmak üzere üç temel grupta incelenmiştir.

5.1.1 Konum ve Çevresel İlişkiler

Coğrafi özellikler, kent makroformunun gelişiminde temel belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgeye kimlik değerini tanımlayan en önemli özelliklerden biri jeopolitik konumu olup; kentin gelişim süreci ve tarihi zenginliği açısından da önemli bir yönlendiricidir. İstanbul, Avrupa ve Asya kıtaları arasındaki jeopolitik konumu, Balkanlar-Orta Doğu arasındaki hinterlandı ile önemli ticaret aksları üzerinde konumlanmıştır.

İstanbul, 28° 01' ve 29° 55' doğu boylamları ile 41° 33' ve 40° 28' kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. İstanbul Boğazı, Karadeniz ve Marmara Denizi'nin birleştiği bir noktada konumlanmış olup; Asya ve Avrupa kıtası arasında bir köprü özelliği göstermektedir. İstanbul, Avrupa ve Asya kıtalarının birbirine en kısa kara ve deniz yolları ile bağlandığı, Karadeniz ülkeleri ve Akdeniz ülkelerini boğaz yolu ile birbirine bağlayan deniz yolları ile önemli bir transfer ve düğüm noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda Boğaziçi aksı kentin en önemli değerlerinden biri olup, kenti iki bölgeye ayırmaktadır. Kuzeyde Karadeniz, doğuda Kocaeli, güneyde Marmara Denizi ve batıda Ergene Havzası ile çevrelendiği bölgede yer almaktadır.

Kentin kuzeyindeki orman alanları, su havzaları ve ekolojik öneme sahip bölgeler ise diğer fiziksel ve doğal eşikleri tanımlamakta olup; kentsel gelişim yönlerini tanımlamaktadır. Kentsel gelişimin Boğaz kıyısında, kuzey-güney yönünde ve Marmara kıyısı boyunca lineer bir gelişme gösterdiği görülmektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi verilerine göre İstanbul göller dâhil olmak üzere 5464 km²'lik yüzölçümü ile toplam 785.347 km² olan Türkiye yüzölçümünün %0.7'sini

oluşturmaktadır. TÜİK verilerine göre 2012 yılı itibariyle Türkiye’deki toplam belediye sayısı 2931 olup, İstanbul sınırları içerisinde büyükşehir belediyesi de dâhil olmak üzere 40 belediye bulunmaktadır. Çizelge 5.1 belirtildiği üzere; ülke genelindeki 957 ilçenin 39’u, 39.434 adet köyün 151’i İstanbul’da bulunmaktadır [137].

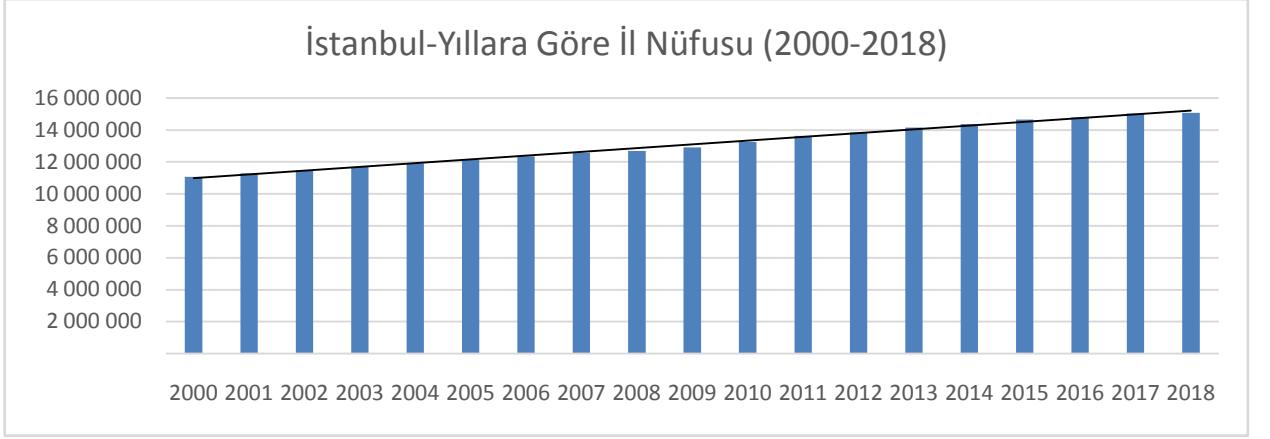
Çizelge 5. 1 İdari yapı karşılaştırması- Türkiye-İstanbul karşılaştırması [137] [138]

DEĞİŞKEN	İSTANBUL	TÜRKİYE	YIL	BİRİM	KAYNAK
GENEL GÖSTERGELER					
Yüzölçümü (Göller Dâhil)	5461	785347	2012	km2	İBB
Belediye Sayısı	40	2931	2012	adet	TÜİK BG 2012
İlçe Sayısı	39	957	2012	adet	TÜİK BG 2012
Köy Sayısı	151	34434	2012	adet	TÜİK BG 2012

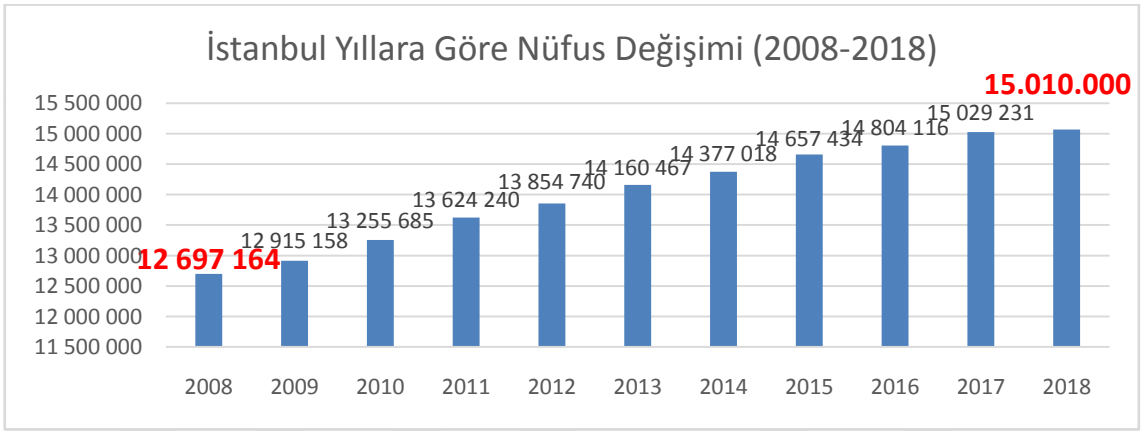
5.1.2 Demografik Yapı

Demografik özellikler, kentlerin gelişiminde; ekonomik aktivitelerin, sosyo-kültürel faaliyetlerin ve kentsel gelişimin temelini oluşturan temel unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

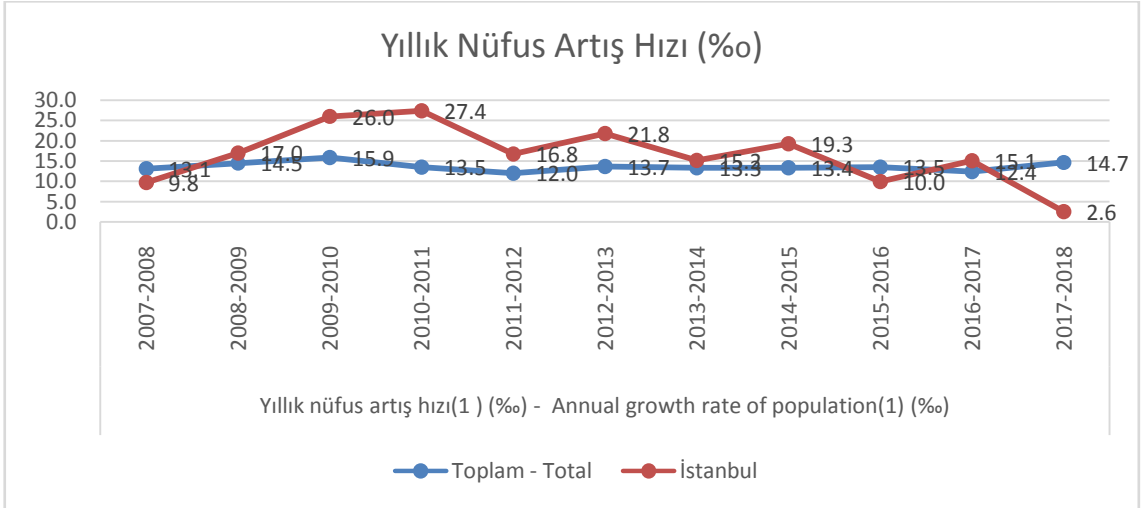
TÜİK verilerine göre 2012 yılında 75.627.384 olan Türkiye nüfusunun, 13.854.740’ı İstanbul’da yaşamakta olup, ülke nüfusunun %18.3’ünü oluşturmaktadır. 2000 ve 2018 yılları arasında il nüfusu değişimleri incelendiğinde, artışın sürekliliği dikkat çekmekte olup; 2000-2008 yılları arasındaki dönemde ise yaklaşık 3.000.000’luk bir artış dikkat çekmektedir (Şekil 5.1). 2000 yılında 12.697.164 olan nüfusun, 2018 yılında 15.010.000’a yükseldiği görülmektedir (Şekil 5.2)

Şekil 5. 1 İstanbul- Yıllara göre nüfus değişimi (2000-2018) [139]

Şekil 5. 2 İstanbul- Yıllara göre nüfus değişimi (2000-2018) [139]

Şekil 5. 37 İstanbul- Yıllık nüfus artış hızı (%o) [139]

Nüfus artış hızı ve nüfus değişimleri incelendiğinde ise Türkiye’de yıllık %0.2 iken İstanbul’da %0.7 olduğu görülmektedir (Şekil 5.3). Doğurganlık hızı ve kaba doğum oranları düşük olmasına rağmen; İstanbul’un nüfus yoğunluğunun fazla olması, 1950’lerden itibaren Türkiye genelinde yaşanan hızlı kentleşme süreci ve iç göç ile açıklanabilir. Bu açıdan, demografik yapının kentsel gelişimde önemli bir yönlendirici rolü olduğu belirtilmelidir. Türkiye nüfusunun yaklaşık beşte biri İstanbul’da yaşamakta olup, böylelikle İstanbul sosyo-ekonomik gelişmenin merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kentsel nüfus oranı, 2014-2023 bölge planında; Türkiye genelinde %77.3 olan şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı İstanbul’da %99 olduğu belirtilmiştir [140]. Yüzölçümü ve nüfus bir arada değerlendirildiğinde; İstanbul, Türkiye yüzölçümünün küçük bir bölümünü oluştururken, ülke nüfusunun önemli bir bölümünü barındırmaktadır. İstanbul’un nüfus yoğunluğu 2.666 kişi/km^2 , Türkiye ortalamasının (98 kişi/m^2) yaklaşık 27 katını oluşturmaktadır.

Aldığı göç oranı ile Türkiye nüfusunun önemli bir bölümünü barındıran bölge, sunulan istihdam olanakları açısından önemli fırsatlar içermektedir. Hizmet sektörleri ve küreselleşme süreciyle birlikte yaratıcı sektörlerdeki istihdamın artmasına ek olarak sanayi sektörünün sunduğu istihdam olanakları da ekonomide önemli bir yere sahiptir.

5.1.3 Ekonomik Yapı

İstanbul, Türkiye’nin en hızlı gelişen illeri arasında olan Kocaeli ve Tekirdağ olmak üzere Balıkesir, Bursa, Bilecik, Çanakkale, Kırklareli, Sakarya ve Yalova ile konumsal ve ekonomik faaliyet bakımından güçlü ilişkiler içerisindedir ve bölgenin sosyo-ekonomik gelişiminin temel belirleyicisi konumundadır. Türkiye’nin sanayi ve hizmet faaliyetlerinin önemli bir çoğunluğu bu bölgede yoğunlaşmış olup küreselleşme süreçleri doğrultusunda da kültür ekonomisine bağlı hareketlerin de odak noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. İstanbul’daki nüfus yoğunluğu da göz önüne alındığında etkisinin zamanla tüm bölgeye yayıldığı ve hinterlandının genişlediği söylenebilir. Bu açıdan İstanbul ve Marmara bölgesi Türkiye’nin sosyo-ekonomik açıdan en dinamik gelişme bölgesi olduğu söylenebilir.

Hizmet sektörüne ait ipuçları barındıran veriler incelendiğinde; BDDK verilerine göre, 2013 yılı sonu itibariyle, Türkiye'deki toplam 11.138 banka şubesinin 3.311'i İstanbul'da bulunduğu görülmektedir [139].

Hizmetler sektörü ve küreselleşme süreçlerinin yoğunlaşan etkisi göz önünde bulundurulduğunda, önemli bir önizleme oluşturacak bir diğer veri ise şirket sayıları olduğu düşünülmektedir. TÜİK verilerine göre 2009 yılında Türkiye genelinde 44.472 şirket ve kooperatif kurulmuştur ve bunların 15.839'u İstanbul'da faaliyet göstermektedir. Aynı zamanda Türkiye genelinde kapanan 10.395 şirket ve kooperatifin 5.274'ü İstanbul'da bulunmaktadır [138].

Çizelge 5. 2 Ekonomik mevcut durum- Türkiye-İstanbul karşılaştırması [138] [140]

DEĞİŞKEN	İSTANBUL	TÜRKİYE	YIL	BİRİM	KAYNAK
EKONOMİK GÖSTERGELER					
Kişi Başına Gayri Safi Katma Değer	14.591	9.384	2008	\$	TÜİK Bİ
Kişi Başına İthalat	9096	3223	2011	\$	TÜİK Bİ
Kişi Başına İhracat	4509	1805	2011	\$	TÜİK Bİ
TÜFE (Aralık 2012/Aralık 2011)	6.78	6.16	2012	%	BDDK
Toplam Banka Şubesi Sayısı	3311	11138	2013	adet	BDDK
Toplam Banka Mevduatı	349.109.845	789.447.816	2013	bin TL	BDDK
Toplam (Nakdi) Kredi Miktarı	330.821.228	859.111.665	2013	bin TL	BDDK
Kurulan Şirket ve Kooperatiflerin Toplam Sayısı	15839	44472	2009	adet	TÜİK Bİ
Kapanan Şirket ve Kooperatiflerin Toplam Sayısı	5274	10395	2009	adet	TÜİK Bİ
İş Kayıtlarına Göre Toplam Girişim Sayıları	829.119	3.474.992	2012	adet	TÜİK Bİ
Cari Fiyatlarla Hizmetler Sektörü Gayri Safi Katma Değer Oranı	73.1	64.3	2008	%	TÜİK Bİ
Cari Fiyatlarla Sanayi Sektörü Gayri Safi Katma Değer Oranı	26.7	27.2	2008	%	TÜİK Bİ
Cari Fiyatlarla Tarım Sektörü Gayri Safi Katma Değer Oranı	0.2	8.5	2008	%	TÜİK Bİ

TÜİK verilerine göre 2012 yılından itibaren, Türkiye'de toplam 3.474.992 olan girişimin 829.119'u İstanbul'da yer almaktadır.

İşgücüne katılma oranı Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında, İstanbul'un işgücüne katılım oranı %51.2 iken Türkiye genelinde %50 olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, İstanbul'daki istihdam oranı %45.3 olup Türkiye ortalamasına (%45.4) yakındır.

İstihdam edilen nüfusun sektörlere göre dağılımı, kentsel ekonominin genel özelliklerin ve kentsel gelişme eğilimlerin öngörülebilmesi açısından önemlidir. İstihdam edilen nüfusun sektörlere göre dağılımına bakıldığında Türkiye'de hizmetler sektörü %49.4, sanayi sektörü %26, tarım sektörü ise %24.6 olarak karşımıza çıkmaktadır [138]. İstanbul'daki sektörel dağılım incelendiğinde ise hizmetler sektörü %62.7, sanayi sektörü %36.7 ve tarım sektörü %0.3 olduğu görülmektedir. Sektörlerin gayri safi katma değer oranları incelendiğinde ise, hizmetler sektörünün %73.1 ile İstanbul'da en yoğun faaliyet gösteren sektör olduğu ve Türkiye ortalamasının (%64.3) oldukça üzerinde olduğu görülmüştür [138] [139]. Benzer şekilde sanayi sektörünün İstanbul'daki payı %26.7 iken Türkiye ortalaması olan %27.3'nin altında olduğu, Türkiye genelinde %8.5 olan tarım sektörü ortalamasının ise İstanbul'daki payı yalnızca %0.2 olarak belirtilmiştir [139].

Çizelge 5. 3 Sektörel dağılım değerlendirme- Türkiye- İstanbul karşılaştırması [138] [139]

DEĞİŞKEN	İSTANBUL	TÜRKİYE	YIL	BİRİM	KAYNAK
İŞGÜCÜ ve İSTİHDAM					
İşgücüne Katılma Oranı	51.1	50	2012	%	TÜİK
Toplam İşgücü	5063	27339	2012	.000	TÜİK
İstihdam Oranı	45.3	45.4	2012	%	TÜİK
Hizmetler Sektörünün Toplam İstihdamdaki Oranı	62.7	49.4	2009	%	TÜİK
Sanayi Sektörünün Toplam İstihdamdaki Oranı	36.7	26	2009	%	TÜİK
Tarım Sektörünün Toplam İstihdamdaki Oranı	0.6	24.6	2009	%	TÜİK

Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında İstanbul'da hizmetler sektörü ile birlikte sanayi sektörünün de önemli bir payı olduğu görülmektedir. Her ne kadar 1980 sonrasında desantralizasyon süreçleri ile birlikte kent içerisinde üretim basamakları azalmış olsa da, sanayi faaliyetleri kentin önemli ekonomik faaliyetleri arasında yer almaktadır. Kentsel gelişme üzerindeki etkisi düşünüldüğünde sanayi birimlerinin kent içerisinde nasıl konumlandığı ve yoğunluğu önem kazanmaktadır. İlerleyen bölümlerde konumsal

değerlendirmelere bu açıdan yer verilmiş olup, İstanbul'daki kentsel gelişme süreçleri üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir.

İstanbul, sahip olduğu özgün konumu, sürekli artan nüfusu ve hızlı kentleşme süreçleri ile diğer birçok alanda olduğu gibi endüstriyel ve ticari aktivite açısından da bir çekim merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan, 2014-2023 İstanbul Bölge Planı raporunda, “kültür ve turizm, lojistik, finans ve finans sektörünü kapsayan üst düzey hizmetler sektörleri gelişme potansiyeli taşıyan ve rekabet düzeyi yüksek öncelikli sektörler olarak, İstanbul'un orta vadede gelişimini etkileyecek ve küresel kentler arasında yer almasına katkı sağlayacak hizmet sektörleri olarak öne çıktığı” belirtilmiştir [140]. Bu doğrultuda İstanbul'un gelişmiş ülkelerle rekabet ederek küresel ekonomiden aldığı payın artırılması amacıyla, İstanbul'un hizmet ekonomisi yolunda ilerlemesi hedeflendiği söylenebilir. Hizmet sektörlerinin gelişmesi açısından gerekli koşulların sağlanması ve sanayi sektöründen hizmet sektörüne dönüşümün hızlandığı görülmektedir.

Kültür ekonomisi açısından incelendiğinde; İstanbul'un, Türkiye'nin iş merkezi olduğu söylenebilir. 2004-2008 yılları arasında kültür ekonomisinin Türkiye'deki gelişim göstergeleri incelendiğinde; (Çizelge 5.4) hizmet sektörlerine ait tüm sektörlerin istihdam sayılarında önemli bir artış olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle yaratıcı sektörler ve sosyo-kültürel sektörlerde sektörlerin toplam istihdamının ülke içindeki paylarının 2003 yılından günümüze neredeyse üç katına çıktığı söylenebilir.

Çizelge 5. 4 Kültür ekonomisi sektörlerinin yıllara göre Türkiye toplam girişim ve istihdam değişimleri 2004-2008 [141]

	Girişim Oranı (%)					İstihdam Payı (%)				
	2004	2005	2006	2007	2008	2004	2005	2006	2007	2008
Basım-yayın-medya	67.84	69.59	70.21	73.69	73.71	143.01	221.78	200.09	199	168.91
Müzik	0.02	0.02	0.17	0.07	0.05	0	0.07	0.21	0.11	0.09
Film	3.94	3.99	5.48	5.95	5.99	5.95	5.83	8.08	8.11	6.82
Kültür endüstri eri toplam	71.81	73.59	75.86	79.71	79.75	148.96	227.69	208.38	207.22	175.81
Yaratıcı Hizmet	162.22	152.14	180.33	191.79	207.44	167.10	195.84	202.01	215	249.97
Sanatlar	16.66	16.61	19.73	21.42	23.16	9.29	9.11	8.72	13.93	15.77
Kültürel Miras	0.02	0.07	0.08	0.09	0.09	-	0.07	0.11	0.30	0.19
Toplam	250.71	242.42	275.99	293.02	310.44	325.35	432.71	419.22	436.46	441.74

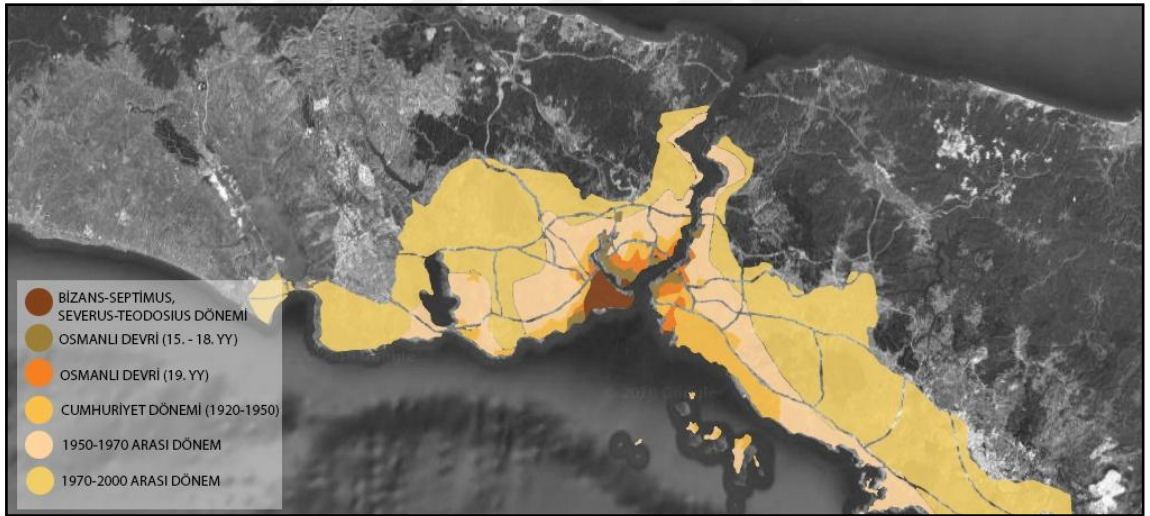
5.2 Kentsel Gelişimde Yaşanan Değişimlerin Dönemin Hâkim Dinamikleri Doğrultusunda İncelenmesi

Bulunduğu konum, özgün tarihi ve kültürel değerleri ile İstanbul, tarihsel süreç içerisinde farklı yeniden yapılanma süreçlerine sahne olmuştur. Geçirdiği yeniden yapılanma süreçleri ve kentsel gelişim politikaları ile bugünkü “mega-şehir” ve “dünya-kenti” kimliği ile karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde İstanbul’un gelişim süreci kent makroformu özelinde incelenmiş, değişen dinamiklerin kentsel gelişim üzerindeki yönlendirici etkisi değerlendirilmiştir. Gelişim süreçleri 1980’li yıllarda küreselleşme süreciyle birlikte yaşanan kırılmayı baz alarak; 1980 sonrası dönemde hâkim dinamiklere yer verilmiştir. Yöntem açısından, makroform değişimi konumsal olarak incelenmiş ve elde edilen sayısal ve sözel verilerin görselleştirilmesinde GIS teknolojilerinden faydalanılmıştır.

1980 sonrası dönemde küresel kentler arasındaki rekabete İstanbul'un da dâhil olmasıyla birlikte kentsel gelişim, stratejik gelişim politikaları ile yönlendirildiği söylenebilir. Kentin kültürel değerlerinin ve özgün yapısının önemli bir gelişim stratejisi olarak şekillendirildiği bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Bu gelişmelere bağlı olarak kent içerisinde gerçekleşen yatırımların da arttığı bu dönemde; gelişme stratejilerinin tüm dünyaya hitap edecek mega-organizasyonlar etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Mega-organizasyonlara bağlı olarak mega-projelerin artması (köprü, havaalanı, toplu konut projeleri vb.) kent makroformundaki temel gelişim politikası olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.2.1 1980 Öncesi Kentsel Gelişim Süreci

1980'li yıllar kentin gelişme süreci açısından bir kırılma noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. 1980 öncesi süreç ise sonraki dönem için temel altlığı oluşturması açısından önemlidir.

Şekil 5. 4 İstanbul makroformunun tarihi gelişim süreci [142]

Cumhuriyet'in ilanından sonraki döneme işaret eden bu dönem, kent mekânının geliştirilmesinde 'modern kent' yaklaşımının benimsendiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır [143]. 1980 öncesi dönem ekonomik kalkınmanın sanayi üretimi ve faaliyetlerinin yoğunlaştırılarak sağlanmaya çalışıldığı dikkat çekmektedir.

Alınan ekonomik kararların ülkenin her bölgesinde eşit sağlanamamasına bağlı olarak İstanbul, nüfus hareketleri açısından önemli bir çekim noktası haline gelmiştir. İstanbul Ansiklopedisi'nde yer verildiği üzere; 1960'lı yıllar ithal ikameci sanayileşme sürecinin

giderek geliştiği ve sanayi üretimine bağlı büyük ölçekli üretim alanlarının, aynı zamanda büyük ölçekli bu üretime destek olan, süreç içerisinde rol alan orta ve küçük ölçekli işletmelerin yoğunlaştığı bir kent olduğu vurgulanmıştır [143].

İstanbul sanayi üretimi ve ekonomik faaliyetler açısından önemli bir düğüm noktası haline gelmiştir. Aynı zamanda ulaşım ve teknik altyapı gibi yatırımlar, kredi ve teşvikler ile kamu kaynaklarından yararlanması açısından da farklı bir öneme sahiptir. Sanayi üretimi ve sermaye akışı açısından kilit bir role sahip olan İstanbul en fazla göç alan kent olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoğun göç baskısı, kent içerisinde konut ihtiyacını artırırken, sınırlı olan kamu kaynaklarının sanayiye yönlendirilmesine bağlı olarak kentin en önemli sorunu olarak büyümeye başlamıştır [141] [143].

1945-1950 döneminde Türkiye'nin yıllık nüfus artış hızı %21.7 iken bu oran İstanbul için %54.8; 1965-1970 yılları arasında Türkiye'nin yıllık nüfus artış hızı %25.2 iken İstanbul'un %54.9; 1985-1990 yılları arasında ise %44.82'ye yükseldiği ve 2000'li yıllarda Türkiye'nin nüfus artış hızının iki katı olduğu görülmektedir [143]. (Çizelge 5.5)

Çizelge 5. 5 1980 öncesi dönemde Türkiye ve İstanbul'da toplam nüfus ve yıllık nüfus artış hızları (1927-1975) [139] [143]

Yıllar	Türkiye Nüfus	Türkiye (%)	İstanbul Nüfus	İstanbul (%)
1927	13.648.270	-	806.863	-
1935	16.158.018	21.1	883.599	11.4
1940	17.820.950	19.6	991.237	23.0
1945	18.790.174	10.6	1.078.399	16.9
1950	20.947.188	21.7	1.166.477	15.7
1955	24.064.763	27.8	1.533.822	54.8
1960	27.754.820	28.5	1.882.092	40.9
1965	31.391.421	24.6	2.293.823	39.6
1970	35.605.176	25.2	3.019.032	54.9
1975	40.347.719	25.0	3.904.588	51.4

Nüfusun hızlı ve yoğun hareketine bağlı olarak, nicelik ve nitelik açısından yeterli konut alanlarının üretilmesinde ciddi sorunların yaşandığı bir dönem olduğu söylenebilir. Barınma ihtiyacının karşılanamadığı aşamada ise, göç ile kente gelen nüfus kendi konut ihtiyacını giderme açısından ağırlıklı olarak kamuya ait alanlar üzerinde konutlarını üretmeye başlamıştır. 1950'li yıllar İstanbul'da sanayi alanlarına yakın bölgelerde gecekonduların yer seçmeye başladığı ve yoğunlaştığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gecekondu alanlarının mekânsal dağılımı incelendiğinde; ilk örneklerinin 1946 yılında dericilik ve dokuma sanayiye yakın bölgeler olan Kazlıçeşme ve Zeytinburnu'nda başladığı görülmektedir. Bu gelişim ise sanayi üretimi ve konut alanı ilişkisini kurmak açısından önemli bir ipucu olduğu düşünülmektedir. 1954 yılında Haliç etrafında sanayi üretimine kısıtlamaların getirilmesiyle birlikte, üretim sur dışına taşınmış olup, bu bölgede Alibeyköy, Topçular, Topkapı, Kazlıçeşme, Zeytinburnu bölgelerinde gecekondu alanlarının genişlediği ve yoğunlaştığını söylemek mümkündür [143].

1950'li yıllarda yoğunlaşan gecekondu alanlarına bir çözüm getirilememekle birlikte, af yasalarının çıkarılması ve gecekondulara tapu belgesi verilmesi ise bu dönemde

gerçekleştirilmiş olan uygulamalardan en önemlisi olduğu düşünülmektedir. Gerçekleştirilen bu uygulama ile, gecekondular alanlarındaki gelişmenin hızlanmasına bağlı olarak aynı zamanda bölgenin teknik veya sosyal altyapı kaynakları açısından sorunları yoğunlaşarak devam etmektedir.

Süreç içerisinde incelendiğinde ise, sanayi alanlarının büyük alan ihtiyacına bağlı olarak Gebze yönünde çepere doğru gelişme göstermesine bağlı olarak Maltepe ve Kartal bölgelerinde de gecekondular alanları karşımıza çıkmaktadır. Kentsel gelişme açısından en önemli uygulamaların başında Boğaziçi köprüsünün inşası ve köprüye bağlanan çevre yollarının yapılması olarak belirtilebilir. Ulaşım akslarının iki yaka arasında da gelişmesi ve karayolu ağlarının güçlenmesine bağlı olarak, özel araç sahipliğinin de arttığı bu dönemde, kentsel makroformun da ulaşım ağları boyunca gelişme gösterdiği görülmektedir. Ulaşım akslarının gelişimine bağlı olarak önceki dönemde ağırlıklı olarak Zeytinburnu, Kağıthane ve sur dışında gelişen sanayi alanlarının ulaşım ağları boyunca, geliştiği ve kent merkezinden çepere doğru gelişme eğilimi içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu süreç ise sonraki dönemin de temel gelişme sürecini tetikleyen desantralizasyon süreçlerini beraberinde getirmiştir. Kent çeperine doğru yönelen üretim alanları, küçük sanayi siteleri, konut alanları ve gecekondular alanları da bu bölgelere yakın yerlerde gelişme göstermektedir. Böylelikle sanayi alanları kentin iki yakasında da gelişme göstermiştir. Gecekondular alanlarının yoğunlaştığı bölgeler incelendiğinde ise sanayi alanları yakınında ve önemli ulaşım aksları etrafında geliştiği söylenebilir.

1980 öncesi dönemde yoğunlaşan konut talebinin karşılanmasında bir diğer çözüm arayışı ise yapsatçı sistem olarak tanımlanabilir. Özellikle 1954 yılında kat mülkiyetine imkan tanıyan yasal düzenlemeler ile, 1965'te çıkarılan Kat Mülkiyeti yasası ise yapsatçılık yeni bir uygulama biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşım ile tek parselde birkaç malik bir araya gelerek ev sahibi olabilmektedir. Bu durum ise orta sınıflar için önemli bir kaynak olarak görülmektedir. Mevcut durumda yapılaşmış alanlarda kat artışlarını, yapılaşmamış alanlarda ise yüksek katlı yapıların inşa edilmesine bağlı olarak kent içerisindeki yoğunluğun arttığı bir dönemi işaret etmektedir. Bu süreçte kent merkezinde ağırlıklı olarak orta ve üst sınırların yerleştiği konut alanları üretilmiştir. Kat mülkiyeti bu dönemde orta ve üst gelir gruplarının yerleşim alanları olarak karşımıza çıkmakta olup kent içerisinde özellikle merkezde ve yakın çevresinde yoğunlaşan apartmanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

1980 öncesi dönemde ekonomik gelişmeler başlığı altında değinilmesi gereken bir diğer önemli konu ise 1973'ten sonra etkisini göstermeye başlayan Dünya krizi olarak karşımıza çıkmaktadır [143]. Ekonomik krize bağlı olarak, kentsel ve ekonomik gelişme yaklaşımları yön değiştirerek, yeni politikaların aranmaya başladığı bir süreçtir. Aynı zamanda 1980 sonrası süreçte küreselleşme olgusunun da dâhil olmasıyla birlikte ekonomik gelişim politikalarının yeniden yapılandığı, odaklandığı tema, içerik, gelişim mekânizması ve ölçekleri açısından da farklılıklar görülmektedir.

5.2.2 1980 Sonrası Kentsel Gelişim Süreci

Ekonomik krize bağlı olarak, 1980 ile başlayan dönem yeni ekonomik gelişme modellerinin arandığı ve kabul edildiği bir kırılma süreci olarak belirtilebilir. 1980 yılı öncesinde ithal ikameci ve içe dönük ekonomi modelinden uzaklaşarak ihracatın desteklendiği bir ekonomi yaklaşımı söz konusudur [17] [141] [143]. 1980 sonrası dönemde Türkiye'nin sermaye birikiminin önceki dönemlerden farklı olarak arsa spekülasyonuna yöneldiği görülmektedir. Önceki dönemde görülen 'modern kent' anlayışı yerini süreç içerisinde 'neoliberal politikalar'a bırakmıştır. Bu açıdan 1980 öncesi dönem, sonraki dönemde görülen gelişmelerin temel altlığını oluşturmaktadır. 1980 öncesi dönemde hem ülke hem bölge ölçeğindeki dinamikler hâkim iken 1980 sonrasında ise bu denkleme küresel dinamiklerin de eklenildiği belirtilmelidir. (Bkz. Bölüm 2)

Küreselleşme süreciyle birlikte kentler arası etkileşimin arttığı bu dönemde, küresel düzlemde kentler arasında ilişki ağlarının yoğunlaşması söz konusudur. Bu dönemde kentler, küresel rekabet merkezleri olarak tanımlanabilir. Buldukları bölge içerisinde de odak noktaları olarak öne çıkmaktadır. Bu bölüm kapsamında; Türkiye'nin "küresel kent" olarak nitelendirilebilecek tek kenti olan İstanbul'un, küreselleşme karşısındaki gelişimine yer verilmiştir.

1980'ler İstanbul'un, kentsel dönüşüm dinamikleri bağlamında, "bir dünya kenti vizyonu"yla yönlendirilmeye başladığı ilk adımları içerdiği söylenebilir. Sosyo-kültürel etkinlikler doğrultusunda değerlendirildiğinde 1973'te festivaller, 1987'de bienallerin gerçekleştirildiği, kent içerisindeki müzelerin yoğunluğunun arttığı görülmektedir. 2010 yılında ise İstanbul'un "Avrupa Kültür Başkenti" seçilmesiyle birlikte sosyo-kültürel

gelişmelere bağlı yeniden yapılanma süreçlerinin ve kent mekânlarının bu doğrultuda düzenlenmeye başladığı bir kırılma noktası olarak karşımıza çıkmaktadır [143] [144].

Uluslararası düzlemde hâkim olan politik ve ekonomik anlayışa paralel biçimde İstanbul, neoliberal yaklaşımlar doğrultusunda şekillenen gelişim politikalarına sahne olmaktadır. İstanbul'da yaşanan bu dönüşümler, kenti küresel düzlemde ön plana çıkararak küresel ekonomiden alacağı payın artırılması, artan gelirin tüm sınıflara yayılacağı kabulüyle gerçekleştirildiği söylenebilir.

Süreç içerisinde farklı hükümetler de olsa, küresel kent yaklaşımı konusunda kentin tarihi değeri, özgün konumu ve sosyo-kültürel değerlerine yönelik yaklaşımlarının ortak olduğu söylenebilir. İstanbul'un uluslararası sermaye akışına dâhil olması gerektiği vurgulanmaktadır. Kent içerisinde büyük kentsel projeler uygulanması ve büyük ölçekli organizasyonlara ev sahipliği yapması gerektiği yönetimlerce benimsenmiştir [145].

İstanbul ise Türkiye'de izlenen neoliberal yaklaşımların vitrini olma rolü kapsamında geliştiğini söylemek mümkündür. 1990'lı yıllarda ise İstanbul'da özellikle kültürel değerlerin vurgulandığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle Tarih Vakfı, WALD gibi platformlarda akademisyenlerce "dünya kenti" olgusunun vurgulandığı görülmektedir [145]. Dünya kenti kavramı, hem ülkeye hem de kente faydalı olacağı vurgulanan bu dönemde izlenen politikaların biçimlenmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. O dönemdeki demeçler incelendiğinde Türkiye'nin geleceğinin İstanbul'un dünya kenti olarak anılmasına bağlı olduğu, jeopolitik konumu ve sosyo-kültürel değerlerinin öne çıkarılması gerektiğine dair ifadeler olduğu görülmüştür [143].

Neoliberal politikaların 1980 sonrası dönemde etkisini yoğunlaştırması, uluslararası kent ve dünya kenti yaklaşımları Dalan hükümeti tarafından benimsenmiş, dönem boyunca da izlenen planlama politikaları ve uygulamalarını meşrulaştıran bir işlev görmektedir [145]. Bu yaklaşım doğrultusunda gerçekleştirilen uygulamalara, sanayinin desantralizasyonu, sanayiden geriye kalan alanlarda çok katlı iş merkezleri, oteller, lüks konut alanları ve alışveriş merkezleri, tarihi çekirdeğin turizm alanı olarak değerlendirilmesi, gecekondu alanlarının ıslah imar planları ile çok katlı yerleşim alanlarına dönüşmesi örnek olarak gösterilebilir.

Planlama basamaklarında yerel yönetimlere plan yapma, onama, uygulama ve değiştirme yetkileri etkisinin arttığı görülmektedir. Bu durum kentin parçacıl uygulamalar doğrultusunda gelişmesine işaret etmektedir.

Önceki dönemde tanınan ayrıcalıklı imar hakları, büyük ölçekli alışveriş merkezleri, lüks konut alanları ve iş merkezleri inşaatları durdurularak; kentin tarihi, kültürel kimliği, doğal değerlerinin önemi vurgulanmaya başlamıştır. Fakat aynı dönemde Turizm Teşvik Yasası'nın kullanılması, önceki dönemde de tanınan özel yapılaşma haklarını garanti altına alıp yeni uygulamalara zemin oluşturmuştur. Bir nevi koruma alanları ve yerel değerleri, plan kararlarını by-pass ederek parçacıl uygulamalara yenileri eklenmiştir.

Kentlerden dışarı yönelen sanayiye ek tesis kurulmayarak, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki yatırımların artması bir yandan da toplu konut yatırımlarına ayrılan payın arttığı; özel sektörün ise turizm ve finansa yöneldiği görülmektedir [143] [145].

Sanayinin desantralizasyonu ve 'küresel kent' kavramı birleştiği 1980'li yıllarda Haliç ve Tarihi Yarımada'daki sanayi ve basın endüstrisi İkitelli'ye, Zeytinburnu Kazlıçeşme'deki deri sanayi Kurtköy'e taşınmıştır. Sanayinin desantralizasyonu plan kararları doğrultusunda veya büyük alana ihtiyacı olan sanayinin kent çeperine yönelmesi şeklinde iki türlü gerçekleşmektedir. Küçük sanayi, tekstil, konfeksiyon, depolama gibi faaliyetlerin ve düşük gelir grubunun eski kent merkezinde kalması, zamanla bu bölgede fiziksel eskime de yaşanması çöküntü alanlarının oluşmasında etkili olmuştur.

Kentin merkezi iş alanı ulaşım aksları boyunca gelişmeye devam etmiş, 1980 Nazım Planı'nın kentin kuzeye gelişmesinin sakıncalarına dayanarak gelişmesini öngörmediği Büyükdere Maslak aksının Zincirlikuyu Maslak arası, sermaye ve yerel yönetimlerce desteklenen gökdelen formunda ofis, rezidans ve alışveriş komplekslerden oluşan bir yapılaşmayla gelişmiştir [145]. Boğaz köprülerinin ve aralarındaki bağlantı yollarının gelişmesi ile bu aks kentin uluslararası iş merkezi olarak tanımlanmıştır. Uluslararası iş merkezi olmasında ise, uluslararası şirketlerin ağırlıklı olarak bu bölgede yer seçmesi ile ilişkilidir.

Kent merkezinde tarihi ve doğal kimliği bakımından değerli bölgelerde lüks otellerin yükselmesi, kentin her noktasında alışveriş merkezlerinin açılması kentteki önemli kentsel dinamikler arasında değerlendirilebilir.

Orta ve alt gelir grubunun konut ihtiyacını karşılama amacıyla Toplu Konut İdaresi kurulmuştur ve 1984 tarihli 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu ve yeni kredi olanaklarıyla kent çeperinde birbirine benzer apartmanların oluşturduğu bir gelişme modeli

hâkimolmuştur. Bahsedilen toplu konut projeleri ağırlıklı olarak sanayi ve hizmet sektöründe çalışan bireyler tarafından tercih edildiği görülmektedir [145]. Bu dönemin konut alanlarının kentin çeperine doğru yöneldiği, kırsal alanlardaki kentleşme baskısının arttığı, gecekonduların dönüşmeye başladığı bir süreç olduğu söylenebilir. Kent merkezinde olmaları veya önemli ulaşım akslarına yakınlıkları dolayısıyla gecekonduların mahallelerinin bazılarının üst gelir grubuna hitap eden konut alanlarına dönüştüğü, geri kalanlarının ise apartmanlaştığı görülmektedir.

İkinci boğaz köprüsünün inşası ve diğer ulaşım akslarıyla bağlantıları, merkezi iş alanının ulaşım akslarına bağlı olarak kuzeye doğru yönelmesi, orman ve su havzalarında gelişim baskısının artması kentin makroformunun boğaz aksı boyunca kuzeye doğru yönelmesini beraberinde getirmiştir.

Temel eğilimin ana ulaşım aksları etrafında merkez dışına doğru yayılmasına bağlı olarak kent makroformunda önceki dönemde saçaklanarak gelişme yerini yağ lekeli şekilde büyümeye bıraktığı görülmektedir. Aynı zamanda, 1980 öncesi dönemde konut alanlarının yayılması hâkim iken, 1980 sonrasında, turizm, sanayi ve ticaret sektöründeki gelişmelerden etkilenerek biçimlenmiştir [145].

2000'li yıllar ile birlikte ise kooperatif yaklaşımından uzaklaşıldığı görülmektedir. 1980 sonrasında konut alanlarının daha çok orta ve üst gelir grubunun karşılayabileceği nitelikte olması alt gelir grubunun tamamına hitap eden çözümlerden uzak kalmaktadır. Bu durum ilerleyen dönemlerde de yoğunlaşarak alt gelir grubunun bulunduğu bölgelerin üst gelir grubuna hitap edecek şekilde düzenlenmesi, bu durumu karşılayamayan bölge sakinlerinin ise yerinden edilme ve soylulaşma süreçlerini tetiklediği söylenebilir.

1990'lı yıllar sonrasında ise kamunun sanayi ve hizmetlerdeki yatırımlarının azaltılması politikası hâkimdir. 1990'lı yıllar bu açıdan özelleştirme politikalarının ağırlıklı olarak uygulandığı bir dönem olarak karşımıza çıkmıştır. Kamu kaynakları ise ağırlıklı olarak ulaşım, enerji, iletişim gibi teknik altyapı yatırımlarında ve toplu konut yatırımlarına yönelmiş olup; özel sektörün yatırım yaptığı alanlar incelendiğinde ise; sanayiye ek olarak turizm, finans ve inşaat sektörlerine yatırımın arttığı görülmektedir. Turizm yatırımlarının ortaya çıkması ve kaynaklar üzerinde yönlendirici olması açısından 1980'li yılların önemli bir başlangıç dönemi olduğu belirtilmelidir.

1980'ler sonrasında kent, "uluslararası bir finans, hizmet ve turizm merkezi" olarak öne çıkarılması vizyon edinilmiştir [143]. Kentin Türkiye içerisindeki konumuna ek olarak uluslararası düzlemde öne çıkması öngörülmüş olup, hizmet ve turizm merkezi olma özelliği vurgulanmıştır.

Kentin sahip olduğu özgün kültür ve turizm kimliğinin pekiştirilmesi, ekonomik açıdan ise ulusal ve küresel sermayede yönetim ve denetimin gerçekleştirildiği, uzmanlaşmış üretici hizmetlerin sağlanabildiği bir "dünya kenti" olarak gelişmesi hedeflenmektedir. [143]. Hedefler arasında 'dünya kenti', 'küresel sermaye', 'yönetim ve denetim', 'uzmanlaşmış' gibi kavramların bulunması ise küreselleşme süreçlerinin etkisini ifade ettiği söylenebilir. Bu yaklaşım ise bu dönem içerisinde gerçekleştirilen planlar, yasal ve yönetsel politikalar, kentsel uygulamalara yansımış olup, 1985'li yıllar sonrasında yönetime gelen yönetimlerce benimsendiği ve ortak hedef olduğu söylenebilir [145].

Sanayiden geriye kalan alanlarda, eski liman bölgelerinin, kent merkezinin ve gecekondu alanlarının farklı kentsel dönüşüm yaklaşımlarıyla yeniden düzenlendiği bir süreci tetiklemiştir. Önceki döneme ait kentsel dönüşüm yaklaşımlarından farkı ise "turizm" ve "küreselleşme" süreçleri doğrultusunda gerçekleştirilmesi olduğu söylenebilir. Kentsel dönüşüm uygulamaları, Türkiye'deki kentsel gelişim modelleri arasında 1999 Marmara Depremi sonrasında yer almaya başlamış olup, risk altındaki yapılara yönelik bir çözüm olarak ortaya çıkması ve tanıtılmasına rağmen zamanla dönemin hâkim dinamiği olan küreselleşme süreci ile uygulama aracı olarak karşımıza çıktığı söylenebilir [143]. Yalnızca risk altındaki yapılara yönelik olmayıp, ulusal ve küresel sermayeden alınan payın artırılmasında inşaat ve turizm sektörünün araç olarak kullanılması bu duruma örnek olarak verilebilir.

1990'lı yıllarda yoğunlaşan bu gelişme modeli, yalnızca fizik mekânı değil aynı zamanda sosyo-kültürel çevrenin de biçimlendirilmesinde önemli bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. 2006 yılında onaylanan İstanbul Çevre Düzeni Planı da vizyon kapsamında "kentsel dönüşüm"ü vurgulamıştır [142]. Plan raporunda kent içerisinde kalan büyük ölçekli sanayi alanlarının desantralize edilerek, kentin turizm, kültür, finans gibi uzmanlaşmış hizmet sektörleri ve faaliyetleri doğrultusunda gelişme göstermesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu açıdan kentsel dönüşüm projeleri ulaşım olanakları açısından önemli bölgelerde veya kent merkezlerinde bulunan gecekondu alanlarının yıkılarak yeniden yapılması süreçlerini beraberinde getirmiştir.

2000'li yıllar ise, yabancı yatırımların artmasına yönelik teşviklerin arttığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkenin batı ve güney kıyılarında bulunan kentlerde gelişim politikalarının turizm sektörü doğrultusunda gerçekleştirildiği görülmektedir. Artan teşviklere bağlı olarak bu bölgelerdeki kentlerde inşaat sektörü faaliyetlerinin arttığı ve otel sayılarında da artış görülmektedir [138] [139].

1980 sonrası kentsel gelişimde etkili olan, kentin turizm sektörü ve küresel dinamikler doğrultusunda yeniden düzenlenerek küresel düzlemde ön plana çıkmasının sağlanması amacıyla yasal ve yönetsel düzenlemelerle de süreç desteklenmiştir. Yasal yönetsel sistem incelendiğinde; [143]

- Büyükşehir yönetiminin getirilerek plan yapma, onama, uygulama yetkilerinin belediyelere devredilmesi,
- 3030 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun çıkarılmasıyla, Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu'nun kapatılması, (1984)
- 3194 sayılı İmar Kanunu ile plan yapma, onama ve uygulama yetkilerinin Büyükşehir'e verilmesi, (1985)
- Mücavir alanlarda ise plan yapma, onama ve uygulama yetkilerinin İstanbul Valiliği ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na verilmesi,
- 1/25.000 Çevre Düzeni Planı ve 1/5.000 Nazım İmar Planı çalışmaları yapılmış fakat kentin farklı bölgelerine ait alt ölçekli planların yerli ve yabancı firmalara ihale edilmeye başlanması, (öktem, 2005)
- 2634 sayılı Turizm Teşvik Yasası (1982) ile, İstanbul'da ve kıyı bölgelerinde mekânsal gelişmelerde yönlendirici etkisinin olması,
- Turizm Teşvik Yasası kapsamında kent içerisinde bölgelerin parçacıl olarak turizm alanı, turizm merkezi ve turizm bölgesi olarak ilan edilmesi, yatırımlar için teşviklerin artırılması,
- Turizm Teşvik Yasası ile ilan edilen turizm bölgelerinde plan yapılması, onanması ve uygulamasının Turizm Bakanlığı'na verilmesi
- Toplu Konut İdaresi'nin kurulmuş olması örnek olarak verilebilir.

Bu dönemde gerçekleştirilen yasal yönetsel değişikliklere bağlı olarak kentte meydana gelen değişimler incelendiğinde 1982-1989 yılları arasında Türkiye'de 142, İstanbul'da

37 turizm alanı ilan edilmesi kentin gelişmesinde turizm sektörünün önemini vurgulamaktadır. Bu dönemde turizm alanı ilan edilen bölgeler, kentin tarihi ve doğal güzellikleriyle öne çıkan ve kentsel rantın yüksek olduğu alanlar ile paralellik göstermesi dikkat çekicidir.

1980 Nazım İmar Planı ile kentin kuzeye doğru gelişim baskısının kontrol altına alınması gerektiği vurgulanmıştır. Büyükdere-Maslak aksı üzerinde Zincirlikuyu-Maslak arasındaki bölgenin gelişimi vurgulanmıştır [144]. Böylelikle bu bölgede, gökdelenler şeklinde çok katlı ve yoğunluklu ofis, rezidans ve alışveriş merkezleri şeklinde bir yapılaşma modeli gelişmiştir. Boğaz köprüleriyle birlikte önemli ulaşım akslarının da kesiştiği bölgede bulunması bu bölgenin ulusal ve uluslararası sermaye açısından önemini vurgulayarak uluslararası iş merkezi kimliği tanımlanarak gelişme göstermiştir. Turizm Teşvik Kanunu ile kent merkezinin tarihi ve doğal açıdan önemli noktalarında dokuya uygun olmayan lüks otellerin geliştiği görülmektedir. Kentsel gelişimde önemli bir dinamik olarak merkezi iş alanı ve önemli ulaşım aksları üzerinde alışveriş merkezlerinin gelişmiş olması dönemin ayırt edici özelliklerindedir [145].

1580 sayılı Belediye Kanunu çerçevesinde belde belediyelerinin kurulmasıyla, İmar Kanunu kapsamında plan onama yetkisi de belde belediyelerine verilmiş olup, lüks konut alanları, özel üniversiteler, F1 Formula pisti gibi fonksiyonlar kent içerisinde yer bulmaya başlamıştır [143]. Bu gelişim ise kentin küreselleşme dinamiklerinden etkilenmesi, kent içerisinde yeni fonksiyonların yer almaya başlaması ve parçacıl uygulamaların gerçekleşmesinde etkili olmuştur.

Yeni aktörlerin sürece dâhil olmasına bağlı olarak gecekondular alanları dönemin ekonomik potansiyeli çerçevesinde rant potansiyeli açısından değerlendirilmekte, çok katlı apartmanların geliştiği bir süreci beraberinde getirdiği söylenebilir. Bu durum ise, konut alanları arasında bir ayrışma sürecini tetiklemektedir. Gelir düzeyi, eğitim düzeyi, tüketim alışkanlıkları ve yaşam tarzları açısından farklı sosyal grupların kentin farklı bölgelerinde yaşama eğilimleri olduğunu vurgulayan çalışmalar bulunmaktadır. Bu durum ise kent içerisinde tabakalaşmayı tetiklemektedir.

Küreselleşme süreçlerine bağlı olarak kentin turizm odaklı dönüşüm projeleriyle yenilenmesi anlayışı doğrultusunda, son dönemde Avrupa Kültür Başkenti gibi kültürel projelerin de hedeflendiği görülmektedir [145]. Aynı zamanda kentsel dönüşüm projelerinde görev alan inşaat şirketlerinin 2000'ler sonrasında uluslararası yatırımlar

sayesinde küresel düzeyde konut inşasında önemli aktörler olarak karşımıza çıktığını söylemek mümkündür. Bu dönemde kentsel dönüşümde etkili olan bir diğer önemli aktör ise Gayrimenkul Yatırım Ortakları (GYO)'dır. GYO'lar çok sayıda konut alanının ve toplu konut alanlarının kooperatiflere göre çok daha hızlı sürelerde inşasının gerçekleşmesini sağlamıştır. Fakat hitap ettiği sosyal kesim ise üst gelir gruplarına lüks konut alanlarının üretilmesi olarak tanımlanabilir, bu süreç ise kentin fizik mekânına kapalı siteler (gated communities) olarak yansımakta, toplumsal yapı içerisinde ise tabakalaşma ve ayrışma süreçlerini beraberinde getirmektedir.

2000'li yıllarla birlikte gerçekleşen bir diğer önemli gelişme ise literatür araştırmasında karşımıza çıkan “soylulaşma” süreçleri olarak tanımlanabilir. Fizik mekândaki değişimlerin bölge sakinleri tarafından karşılanamadığı durumda, sosyal yapının da değiştiği, kent içerisindeki bölgelerin böylelikle alt gelir grubundan üst gelir grubuna doğru el değiştirdiği bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreç, İstanbul'daki önemli gelişmelerden biri olarak kentsel dönüşüm süreçlerinin de önemli bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Cihangir, Galata ve Kuzguncuk gibi bölgelerde piyasa dinamikleri ile yönlendirilen, daha uzun süreçlerde bölgenin sosyal yapısının değiştiği bir süreç görülürken; 5366 sayılı yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte Sulukule, Süleymaniye, Tarlabası, Fener-Balat-Ayvansaray gibi bölgeler “yenileme alanı” olarak belirlenerek kentsel projeler doğrultusunda müdahale edilerek, devlet eliyle soylulaşma süreçlerine örnek olarak verilebilir [143].

Sonuç itibarıyla, 1990'lı yıllar ile birlikte, kent mekânı sermaye üretim ve yatırımı açısından önemli bir araç olarak görülmeye başlandığı söylenebilir. Türkiye'de ise özellikle İstanbul, küresel dinamiklerin ve aktörlerin de sürece dâhil edildiği, yatırımcıların çekilmek istendiği tek örnek olarak önem arz etmektedir. Önceki bölümlerde üst ölçekli plan vizyonları ve hedefleri incelendiğinde ise bu sürecin planlar ile desteklendiğini söylemek mümkündür.

Türkiye genelinde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projeleri ve dağılımı incelendiğinde ise birçok kaynakta İstanbul'un mekânsal olarak sahip olduğu anlamın farklı olduğu vurgulanmaktadır [143]. İBB tarafından açıklanan vizyon ve hedefler dikkate alındığında, “Yeni İstanbul” vizyonu doğrultusunda kentin sahip olduğu özgün tarihi değerlerin korunarak canlandırılması hedeflenmektedir. Planlı ve çekici kentsel alanlar yaratılarak yabancı yatırımın da kent içine çekilmesi hedeflenerek, turizm sektörünün

canlandırılması üst ölçekli plan hedefleri arasında yer almaktadır. Topbaş, İstanbul'un gelecekteki imgesini sanayi kenti olarak değil, 'turizm kenti' olarak çizilmesi gerektiğini vurgulamaktadır [143] [145].

5.3 Küreselleşme Süreci ile Birlikte İstanbul'da Kentsel Pazarlama ve Markalaşma Adımları

1980 sonrası süreçte İstanbul'un yalnızca yakın çevresi veya Türkiye'ye değil tüm dünyaya hitap edecek şekilde turizm ve kültür odaklı gelişmesi öngörülmüştür. Bu süreç ise kentin gelişim süreci açısından belirli hedefleri gerektirmekte olup üst ölçekli planlar doğrultusunda stratejiler geliştirilmiştir. Bölüm kapsamında öncelikle geçerli olan bölge planı ve çevre düzeni planı doğrultusunda İstanbul'a tanımlanan rol değerlendirilecektir. Turizm ve kültür değerleri ile öne çıkması hedeflenen kentin kültür envanteri değerlendirilerek süreç içerisinde gerçekleştirilen düzenli kültürel etkinliklere yer verilmiştir. Çalışmanın asıl konusunu oluşturan, kentin ev sahipliği yaptığı mega-organizasyonlar incelenerek kentsel gelişim üzerindeki yönlendirici etkisi takip edilmiştir. Kent imgesinin bilinçli bir şekilde, tüm dünyaya hizmet edecek şekilde olumlu yönlerinin vurgulanarak büyük ölçekli projeler ile desteklenme süreci değerlendirilmiştir. Mega-organizasyonlar doğrultusunda kentte başlatılan mega-projelere yer verilmiştir.

5.3.1 Üst Ölçekli Planlar ile İstanbul'a Tanımlanan Rolün Değişimi

Küreselleşme süreciyle birlikte İstanbul'da görülen kentsel markalaşma süreçlerinin takip edilmesi açısından üst ölçekli plan kararlarının ve yaklaşımlarının önemli bir yol gösterici olduğu düşünülmektedir. Gelişme stratejilerinin belirlenmesi ve üst ölçekli vizyonlar doğrultusunda kente tanımlanan kimlik değerinin tanımlanması açısından üst ölçekli planlar temel altlığı oluşturmaktadır.

Çalışma kapsamında; 2006 Onay Tarihli İstanbul Çevre Düzeni Planı ve 2014-2023 İstanbul Bölge Planı incelenmiş, küreselleşme süreçlerinin planlarda alınan kararlar ve İstanbul'un kimlik değeri üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Plan raporları incelendiğinde, her iki plana ait vizyon ve gelişim stratejilerinin İstanbul'un "küresel bir kent" değeri olarak tanımlandığı, turizm ve kültür potansiyelinin değerlendirilerek temel ekonomik girdiyi oluşturmasının hedeflendiği görülmüştür. Çalışma kapsamında

değerlendirilen plan raporlarında; turizm, sosyo-kültürel gelişim politikalarına yer verilmiş olup küreselleşme süreci doğrultusunda kentte meydana gelen değişimlerin incelenmesi hedeflenmiştir. Bu açıdan üst ölçekli planlar kapsamında belirlenen hedef ve stratejiler bu süzgeçten geçirilerek yalnızca bu çalışmanın da anahtar kelimelerini oluşturan “Küresel Kent, Kentsel Markalaşma-Pazarlama, Kentsel Yeniden Yapılanma, Mega-Organizasyon, Kültür Endüstrisi” olguları ile ilgili olan hedef ve stratejilere yer verilmiştir.

5.3.1.1 2006 Onay Tarihli İstanbul Çevre Düzeni Planı ile Tanımlanan İstanbul

22.08.2006 onay tarihli ve 28.08.2006-28.09.2006 askı tarihli İstanbul Çevre Düzeni Planı analiz süreci ve plan raporu değerlendirilmiştir. Planın hazırlanma ve onay süreci incelendiğinde; Büyükşehir Belediye Meclisi’nin 13.04.2007 tarih ve 1015 sayılı kararı ile itirazlar doğrultusunda düzenlemelerin yapılması ve komşu illerin çevre düzeni planları ile uyumlaştırması amacıyla revizyonların gerçekleştirilmesi için İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı Şehir ve Planlama Müdürlüğü’ne iade edildiği görülmektedir. Sonraki süreçte ise plan, İstanbul 2.İdare Mahkemesi’nin 21.03.2008 tarih ve 2008/516 sayılı kararı ile iptal edilmesine rağmen, danıştayda karara itiraz edilmiş ve; Danıştay 6. İdaresi’nin 24.11.2008 tarih ve 2008/8176 Sayılı Kararı ile kararın bozulması kararı verilmiştir.

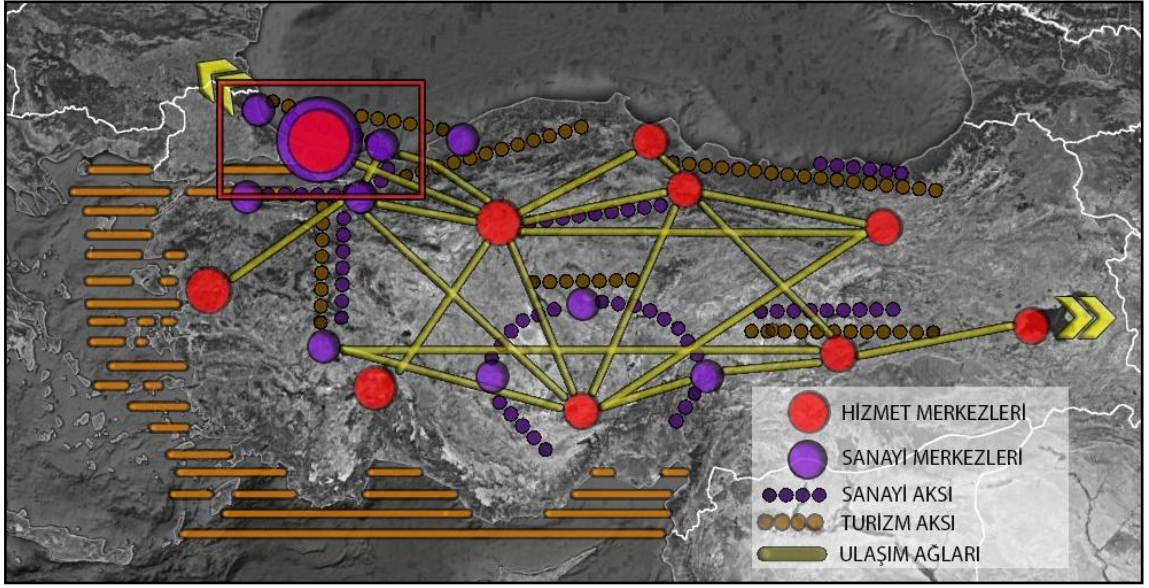
Analiz raporları ve plan raporu incelendiğinde, İstanbul’un sorunlarına yönelik yaklaşımın, kent ölçeğinden ziyade bölge ölçeğinde değerlendirildiği dikkat çekmektedir. Bu durum ise önceki bölümlerde vurgulanan; İstanbul’un yakın çevresinde bulunan bölgeye veya tüm ülkeye hizmet edecek bir ‘merkez olma’ özelliğini destekler niteliktedir. Plan çalışmasında, kent için bölgesel gelişim şemaları oluşturularak, sorunları ve potansiyellerine göre farklılaştırılmış yaklaşımları içeren “çok merkezli ve dengeli bölgesel gelişme yaklaşımı” ile Trakya ve Kocaeli Çevre Düzeni Planları ile uyumlu ve bütüncül şekilde gelişimi öngörülmüştür [140].

Bölgesel yaklaşımlar kent içerisinde yeni çekim odakları ve alt merkezler üretmekte olup, çalışma kapsamında kültürel odaklar ve alt merkezler değerlendirilecektir. Bu açıdan kentsel yeniden yapılanma süreci “sosyo-kültürel stratejiler” kapsamında sınırlandırılmıştır. Çevre Düzeni Planı ile temelde kabul edilen yaklaşım;

- Kentin batısında; koruma alanları, tarım alanları ve tarıma dayalı sanayilerden oluşan yeşil aksın korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanması,
- Kentin doğusunda; bölgenin kuzey ve güneyindeki sanayi ve ticaret akslarının Bilecik-Adapazarı arasında dikey bir aks oluşturularak sürekliliğinin sağlanması olarak tanımlanmıştır.

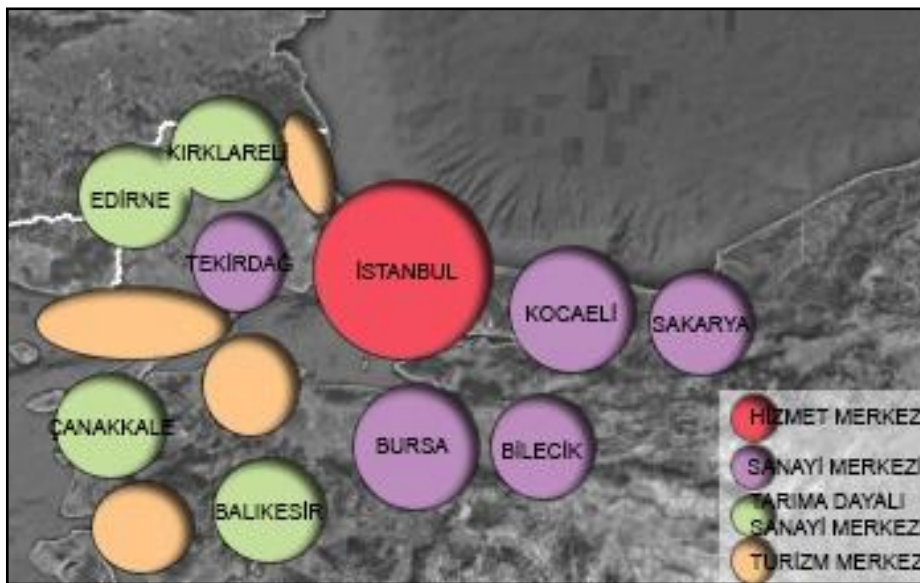
Bu yaklaşımlar ile hedeflenen; profesyonel hizmetler bakımından kentin yoğunlaşmış merkezi fonksiyon kimliği üstlenmesi; mevcut sanayi alanlarının yapısal dönüşüm geçirerek, öngörülen vizyonla uyumsuzluk gösteren sektörlerin ise bölge veya ülke içerisindeki diğer konumlara yönlendirilerek küreselleşen dünya ile entegrasyonun sağlanması hedeflenmektedir [140].

Çevre düzeni planının öngördüğü sektörel dağılım şeması incelendiğinde İstanbul'un bulunduğu bölge ve Türkiye içerisinde öne çıkan önemli bir kent olduğu vurgulanmaktadır (Şekil 5.6). Kentin, sanayi ve hizmetler sektörü bakımından öne çıkması hedeflenmektedir. Küreselleşme süreciyle birlikte kent içerisindeki sanayi alanlarının desantralizasyonuna bağlı olarak yerini hizmet sektörlerine bırakmasına rağmen, sanayi faaliyetleri tamamen bitmediği olup, kentin önemli ekonomik faaliyetleri arasında yer almaya devam ettiği söylenebilir. Akdeniz ve Ege kıyılarına yakınlığı ile de öne çıkan kent, konumsal olarak stratejik bir noktada olup, turizm potansiyeline sahiptir (Şekil 5.5).

Şekil 5. 5 Türkiye sektörel yığılma ve öne çıkan merkezler

İstanbul ve yakın bölgesi açısından “ihtisaslaşmış kentler yaklaşımı” incelendiğinde ise, hizmet, sanayi, tarıma dayalı sanayi, turizm gelişme odağı bakımından Marmara bölgesi’ndeki sürekliliğin sağlanması açısından İstanbul, ara kademe çekim noktası olarak tanımlanmıştır [142] [143]. Çevre Düzeni Planı kapsamında öngörülen ihtisaslaşmış kentler yaklaşımında, Marmara Bölgesi içerisinde İstanbul’un öne çıkan tek “hizmet merkezi” olarak vurgulanması dikkat çekicidir. Kocaeli-Sakarya’ya yakınlığı ise; sanayi alanlarının yoğunlaştığı bölgelerin kent içerisinden uzaklaşarak Gebze gibi kent çeperinde büyük bölgelerde üretime devam etmesi, sanayinin desantralizasyonu ve gelişme yönleri açısından potansiyel niteliğindedir (Şekil 5.6).

Şekil 5. 6 İstanbul ve yakın çevresi sektörel yoğunlaşma- alt merkez değerlendirilmesi

Bu yaklaşımlar doğrultusunda AB Uyum Süreci, Dünya Kent Vizyonları, Türkiye ve İstanbul 2023 Konseptleri doğrultusunda İstanbul'a tanımlanmış olan vizyon: “Çevresel, toplumsal ve ekonomik sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda, özgün kültürel ve doğal kimliğini koruyarak gelişen, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, yaşam kalitesi yüksek bir İstanbul” olarak tanımlanmıştır [140]. 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı yaklaşımı kapsamında ise vizyon bileşenler: doğa ve kültür, turizm, finans, teknoloji (bilim ve eğitim), kongre ve fuar, uluslararası ilişkiler, ulaşım ve lojistik, spor, sağlık, moda tasarımı ve yaşam kalitesi olmak üzere on temel grupta incelenmektedir. (EK-D)

Belirlenen vizyon kapsamında tanımlanan amaç ise “Küresel ölçekte güçlenmiş bir kent statüsü kazandırmak” şeklinde karşımıza çıkmaktadır [142]. Bu amaç kapsamında ise, belirlenen hedefler birlikte değerlendirildiğinde dönemin hâkim dinamiği olan küreselleşme süreci ve küresel düzlemde ön plana çıkma rekabetinin etkisi olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında, değerlendirilen Çevre Düzeni Planı raporu ve Bölge Planı raporlarında yer verilen hedef ve stratejiler “küresel kent”, “kültürel ve turizm odaklı gelişim” süzgecinden geçirilerek, konuyla ilgili olan hedef ve stratejilere yer verilmiştir.

Planın temel ve öncelikli amacı, İstanbul'da öngörülen yeniden gelişim süreci sonrasında, “sahip olunan tarihi, kültürel ve doğal kimlik değerleri ile öne çıkan, kentin öncelikle kültür ve turizm alanlarındaki üstünlüklerini ön plana çıkararak, çevresel, ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirlik ilkelerini mekâna işleyerek, yaşam kalitesinin yükseltilmesi, ekonomik yapının bilim ve teknolojiye beslendiği, ticaret ve hizmet ağırlıklı bir ekonomi yapısının hâkim olduğu, küresel ölçekte güçlenmiş bir kent statüsü kazandırmak” şeklinde belirlenmiştir. Plan hedefleri kapsamında, üst ölçekli planlar ve mekânsal yansımaları bakımından kültür-turizm odağı olarak vurgulanan, küresel ölçekte güçlenmiş ve öneminin arttığı bir İstanbul tanımlanmaktadır. Vizyon ve yaklaşım doğrultusunda belirlenen sosyo-kültürel kimlik ve kentsel gelişme odaklı temel hedef ve stratejiler ise:

HEDEF.
İSTANBUL'UN
KÜRESEL
DÜZEYDE
GÜÇLENMESİNİ
SAĞLAMAK

Strateji: İstanbul'a Sahip Olduğu Kimliği ile Özdeşleşen Dünya Ölçeğinde Kültür Odaklı Turizm Kenti Statüsü Kazandırmak

Strateji: Bilgi ve Teknolojiye Dayalı, Yüksek Ekonomik Rekabet Gücüne Sahip Sürdürülebilir Ekonomik Gelişimi Sağlamak

*Kente bilgi ve iletişim teknolojileri ile bölgesel ekonomiyi yönlendiren yönetim ve karar mekânizmalarının bütünleştiği üst düzey hizmet/finans ve yönetim merkezi kimliğinin kazandırılması

*MİA üzerindeki baskıyı azaltacak, profesyonelleşen ve üst düzey hizmet-ticaret birimlerinin yer alabileceği birinci derece merkezler ile hinterlandındaki yerleşmelerin ticaret-hizmet ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ikinci ve üçüncü değere alt merkezlerin oluşturulması

*Üretici birimler ile işlevsel bağlantıları olan uzmanlaşmış iş ve hizmet alanlarının geliştirilmesi

*Merkezde sanayi alanlarının desantralize edilmesiyle ortaya çıkacak bölgelerin bilgi ekonomisi, kültür endüstrisi ve hizmetler sektörüne yönelik kullanılması

Şekil 5. 7 2006 onay tarihli İstanbul Çevre Düzeni Planı- hedef ve stratejiler

Öneri makroform şeması incelendiğinde, öncelikle analiz sürecinde de ön plana çıkarılmış olan doğal ve fiziki yapının tanımladığı eşiklerin vurgulandığı görülmektedir (Şekil 5.8). Boğaziçi aksı ve kuzey ormanları bu doğal eşikleri tanımlayarak gelişimi yönlendirmektedir. Doğal eşikler, kentin gelişim yönlerini tanımlamakta olup, MİA'dan gelişme yönleri doğrultusunda farklı alt merkezlerin oluşarak, iş alanı ve kent merkezindeki yoğunluk ve yığılmanın kontrol altına alınması hedeflenmektedir.

Şekil 5.8'de belirtildiği üzere, İstanbul kendi içerisinde farklı alt kademe merkezlerden oluşmaktadır. Tarihi Yarımada, Beyoğlu aksı ise tarihi ve kültürel değerleri yanında tüm kente hitap eden fonksiyonları barındırması açısından birinci derece merkez olarak vurgulanmıştır. Bu bölge barındırdığı farklı fonksiyonlar, çok katmanlı yapı ve önemli kimlik değerleri ile kültürel gelişmeleri barındırması açısından önemli bir inceleme alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda araştırmanın temelini oluşturan sosyo-kültürel gelişmeler doğrultusunda gelişimin yaşandığı temel çekirdek olduğu belirtilebilir.

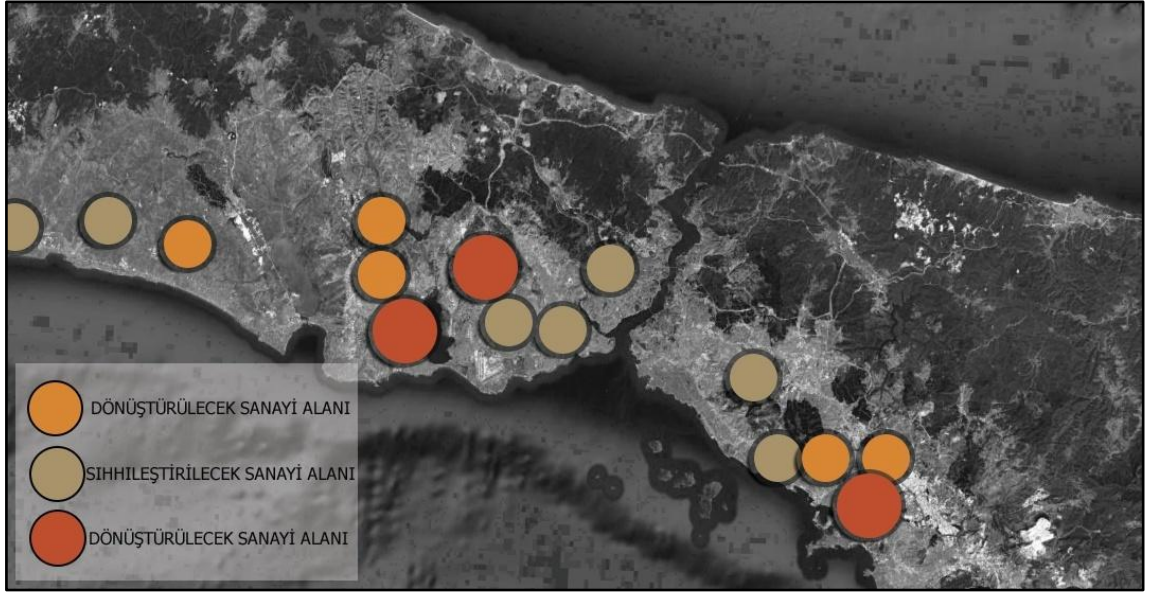

Şekil 5. 8 2006 onay tarihli İstanbul Çevre Düzeni Planı- Öngörülen merkez kademelenmesi

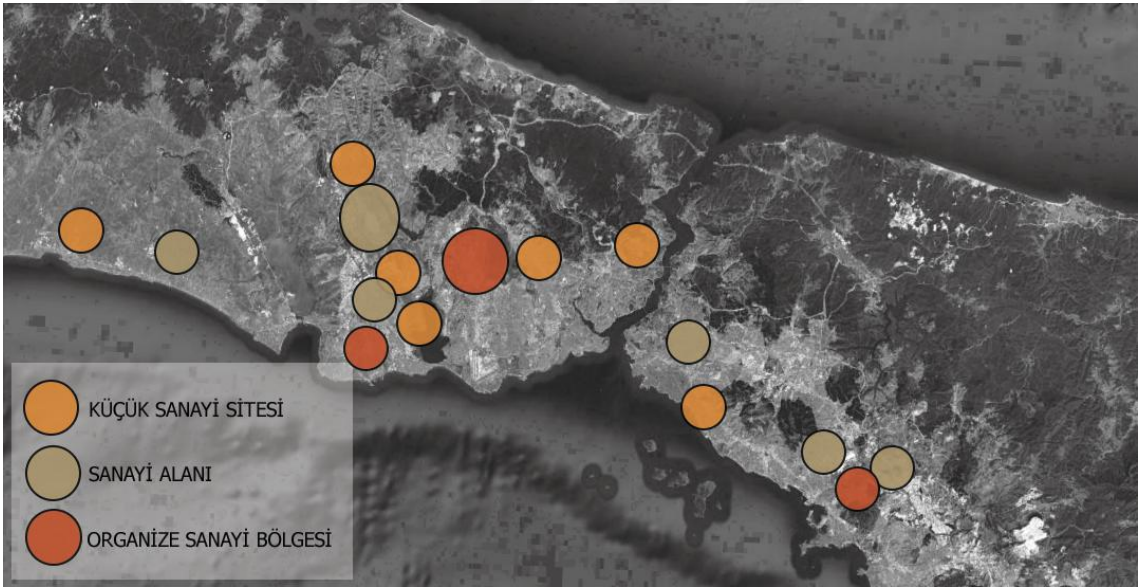
İstihdam yapısının üretici hizmetler kapsamında geliştirilmesinin öngörüldüğü dikkat çekmektedir. Küresel düzlemde, rekabet açısından; mevcut sektörel yapının bilgi ve teknolojiye dayalı üst hizmet birimleri, finans sektörleri ve bilişim sektörlerine dönüşmesi öngörülmektedir. Bu açıdan, 2000 yılı itibariyle %32 sanayi, %60 hizmet, %8 tarım olan istihdam yapısının; 2023'e kadar %70 hizmet, %25 sanayi, %5 tarım olması öngörülmektedir [142].

İstanbul'da yaklaşık %8 olan mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı iş hizmetleri" sektörünün payının dünyanın gelişmiş kentlerinde olduğu gibi %20 seviyelerine çıkarılması hedeflenmektedir. Dünyanın gelişmiş kentlerine benzer şekilde gerçekleştirilen bu öngörü, küreselleşme süreci kapsamında kentler arasındaki rekabeti vurgulaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Plan kapsamında sanayi alanlarının gelişimi ve dönüşümü ile öngörülen yapı ise, kent merkezinde bulunan özellikle Beyoğlu ve Tarihi Yarımada'da yer alan sanayi alanlarının dönüştürülmesi, kent çevresindeki sanayi alanlarının ise yoğunlaştırılması ve sağlıklılaştırılması öngörülmektedir. Bu yaklaşım ile kent merkezinde ve tarihi çekirdekte bulunan sanayi alanlarının kültürel odaklı dönüşümü ve desantralizasyon sonrasında kalan rezerv alanlarının kentin ihtiyacı olan merkezi fonksiyonlar ile geliştirilmesinin öngörüldüğü söylenebilir (Şekil 5.10).

Şekil 5. 9 2006 onay tarihli İstanbul Çevre Düzeni Planı- Sanayi desantralizasyonu ve müdahale yöntemleri

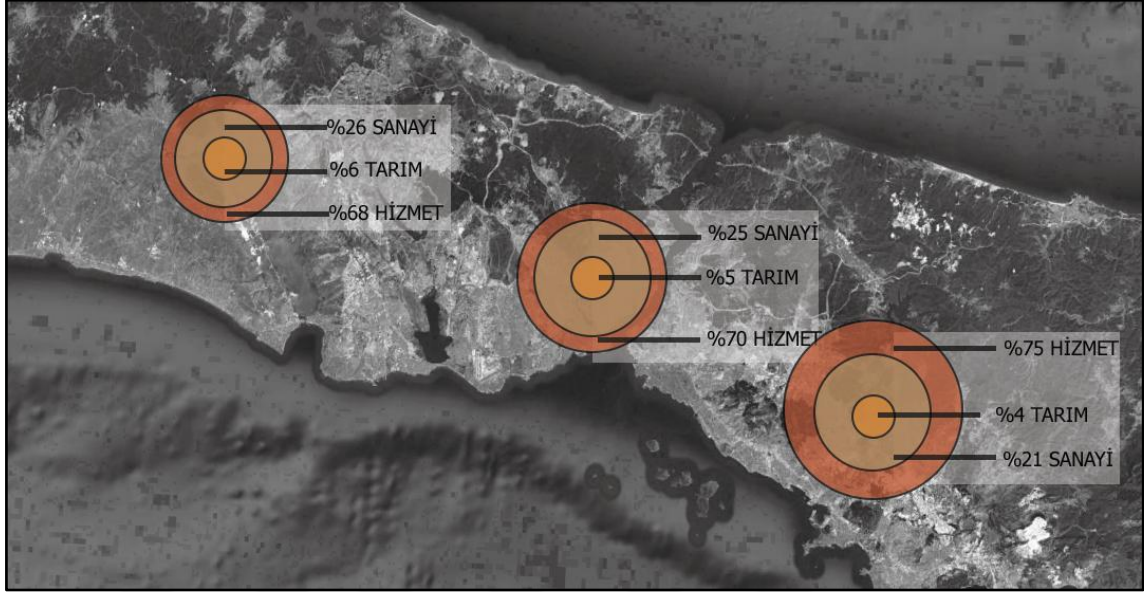

Şekil 5. 10 2006 onay tarihli İstanbul Çevre Düzeni Planı- Üretim alanları ve türleri

1980 öncesinde sanayi üretimine bağlı olarak gelişme gösteren İstanbul'un 1980 sonrasında gelişme vizyonu; kentin önemli bir finans, kültür ve turizm merkezine dönüşmesidir [138] [139].

Hizmet sektörünün sektörel dağılımdaki payının Anadolu Yakası'nda %68'den %75'e, Avrupa Yakası'nda ise %54'ten %58'e yükselmesi öngörülmektedir [142]. Bu yaklaşım ile Anadolu yakası'nda çeperele doğru yoğunlaşan sanayi faaliyetlerinin etkisi, Avrupa Yakası'nda ise Levent-Maslak aksında bulunan ofis binaları, plazalar, hizmet sektörleri

ve perakende sektörü faaliyetlerinin yoğunlaşmış olmasına bağlı olduğu söylenebilir (Şekil 5.11).

Şekil 5. 11 2006 onay tarihli İstanbul Çevre Düzeni Planı- Öngörülen sektörel dağılım Planının, turizm alanları için öngördüğü vizyon ise, “İstanbul’a sahip olduğu kimliği ile özdeşleşen dünya ölçeğinde kültür odaklı turizm kenti statüsü kazandırmak” olarak tanımlanmıştır. Belirtilen vizyonun “kimlik”, “dünya ölçeği”, “kültür odaklı turizm”, “statü” konularına vurgu yapması küreselleşme sürecinin yoğunlaştığı dönemi vurgular niteliktedir.

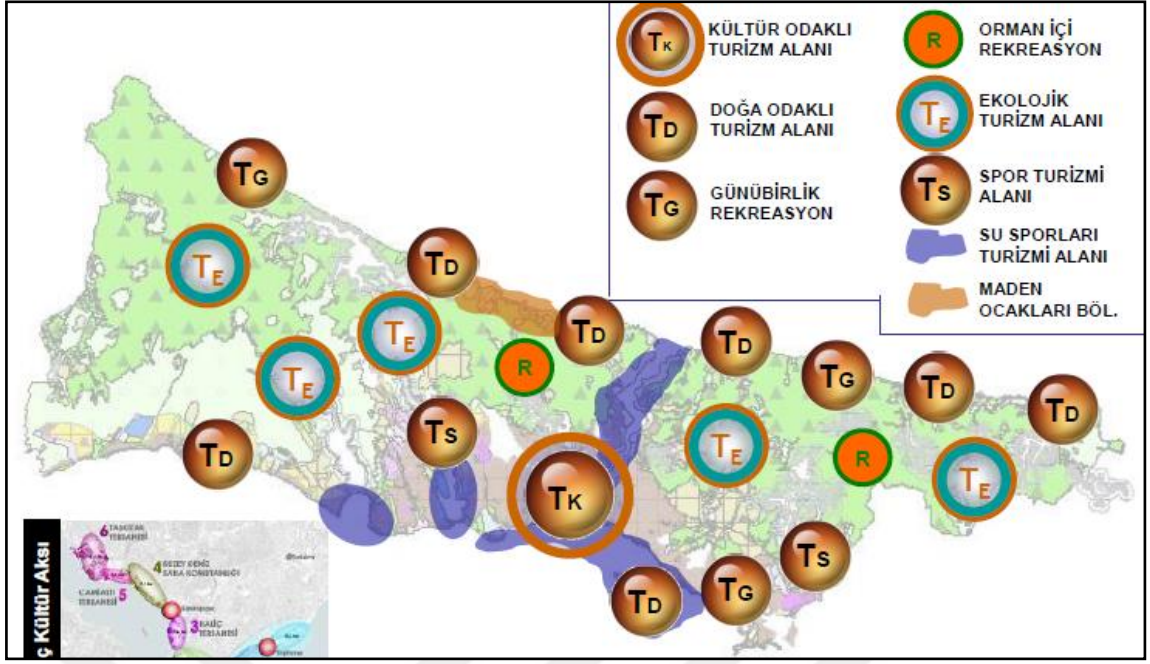
İstanbul için belirlenen turizm yaklaşımı; kentin köklü tarihi varlığının vurgulanarak, dünya pazarıyla rekabet halinde bir turizm merkezi olarak açıklanmaktadır. Kimlik değeri; tarihi, doğal ve kültürel miras, turizm çeşitliliği ve potansiyeli, bölgesel entegrasyon olanakları, çeşitli uluslararası etkinlikler, 2010 Avrupa Kültür Başkenti olarak gruplandırılmıştır. Turizm çeşitliliği potansiyeli ise; kültür turizmi, kruvaziyer turizmi, inanç turizmi, alışveriş turizmi, yat turizmi, spor turizmi, fuar turizmi ve kongre turizmi olarak yer almaktadır [142]. Çevre düzeni planı bu açıdan kentin kültürel organizasyonlar ile markalaşması ve ön plana çıkması konusunu destekler niteliktedir.

Şekil 5. 12 İstanbul'un kimlik değeri bileşenleri

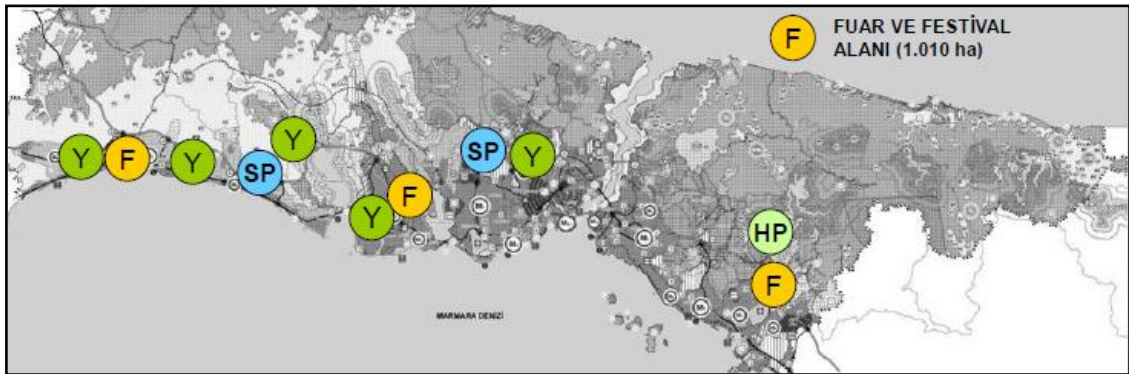
Kentin tarihi, doğal, kültürel miras değerleri ve kültürel etkinlikler kapsamında öne çıkması açısından kent içerisinde bu fonksiyonların yer almaya başladığı görülmektedir. Plan kapsamında kent içerisinde yer verilecek turizm türleri ve kent içerisinde öngörülen dağılımı ise Şekil 5.13'te belirtildiği gibidir.

Çalışmanın temelini oluşturan "kültür odaklı turizm alanı" ise Haliç bölgesi, kıyıları, Tarihi Yarımada, Beyoğlu bölgesine işaret etmektedir. Bu bölge kentin tarihi dokusu ile birlikte değerlendirildiğinde temel kimlik değerini tanımlamakta olup kültür eksenli yeniden yapılanma süreçlerinin görüldüğü çekirdeğidir. Küreselleşme süreçlerinin kültür kapsamında görüldüğü ve etkisinin en çok hissedildiği merkez olarak nitelendirilebilir.

Şekil 5. 13 2006 onay tarihli İstanbul Çevre Düzeni Planı- Öngörülen turizm türleri [142]

Kent içerisinde önerilen büyük ölçekli donatı alanları ise sağlık parkı (1.025 ha), habitat parkı (980 ha), kentsel ve bölgesel yeşil alan (18.610 ha), fuar ve festival alanı (1.010 ha) olarak öngörülmüş olup kent içerisindeki dağılımı Şekil 5.15'te belirtilmiştir. Araştırma kapsamında önem taşıyan büyük ölçekli donatı alanlarından “fuar ve festival alanları” olarak tanımlandığı ve konumsal olarak incelendiğinde, Avrupa yakasında 2, Anadolu yakasında ise 1 adet öngörülmektedir. Fuar ve Festival alanları bölge kent içerisinde gerçekleştirilecek uluslararası organizasyonlar açısından potansiyel niteliği taşıması açısından önemlidir. Aynı zamanda yalnızca İstanbul değil, komşu iller ve yakın çevresi yanında tüm ülke veya uluslararası bölgeye hitap etmesi açısından da oldukça değerli olduğu belirtilmelidir.

Şekil 5. 14 2006 onay tarihli İstanbul Çevre Düzeni Planı- Öngörülen fuar alanları [142]

5.3.1.2 2014-2023 İstanbul Bölge Planı ile Tanımlanan İstanbul

İstanbul'un sosyo-ekonomik gelişme eğilimleri, öncelikli müdahale alanları ve sektörel hedeflerinin sınırlarının tanımlandığı ve içeriklerinin oluşturulduğu bölge planı değerlendirme notlarına yer verilmiştir. Bölge planı vizyonunda ve belirtilen hedefler incelendiğinde küreselleşme olgusunun etkilerini görmek mümkündür. İstanbul açısından bölgesel kalkınmanın sürdürülebilirliği, sahip olunan potansiyellerin etkin kullanımına bağlı olarak gelişmektedir.

Bölge planı kapsamında belirlenen vizyon, vizyona uygun geliştirilen hedef ve stratejiler dönemin hâkim planlama yaklaşımları hakkında bilgi edinmek açısından önemli olduğu düşünülmektedir. 2014-2023 İstanbul Bölge Planı incelendiğinde, bölge planı raporunun geneline hâkim olan yaklaşımın uluslararası hedeflerin gerçekleştirilmesi, küresel dinamiklere uyumun hızlı bir şekilde sağlanması şeklinde olduğu dikkat çekicidir. Giriş bölümünde İstanbul Kalkınma Ajansı "Küresel kent İstanbul için çalışan" bir kurum olarak açıklanmaktadır ve vizyonun İstanbul'u bir marka kent olarak geliştirmek ve dönüştürmek olduğu belirtilmektedir [140]. Bu yaklaşım günümüzün hâkim gelişme dinamiği olan "küreselleşme kavramı" ve kentsel yeniden yapılanma süreçleri üzerindeki yönlendirici rolünü destekler niteliktedir. Kentin kimlik değerinin de vurgulanarak en güçlü yanlarından biri olan sosyo-kültürel çeşitlilik ve kozmopolit yapısının korunmasına önemle yer verildiği görülmüştür.

Gelişme eksenleri ve öncelik alanlarının küreselleşme süreci doğrultusunda geliştirildiğini görmek mümkündür. 2023 İstanbul Vizyonu "Yaratıcı ve Özgür İnsanlarıyla, Yenilik ve Kültür Kenti; Özgün İstanbul" olarak tanımlanmıştır [140].

Bölge planı gelişme eksenleri araştırmanın kapsamı doğrultusunda küresel kent, sosyo-kültürel gelişme ve turizm doğrultusunda süzülerek değerlendirildiğinde aşağıda belirtildiği üzere üç temel grupta incelenmektedir.

- Küresel ekonomide söz sahibi, yüksek katma değer üreten, yenilikçi ve yaratıcı ekonomi
- Adil paylaşan, kapsayıcı ve öğrenen toplum
- Keyifle yaşanan, özgün kentsel mekânlar ve sürdürülebilir çevre

Gelişme eksenleri ve öncelik alanları çalışma kapsamında "kültür" olgusu etrafında değerlendirildiğinde aşağıdaki öncelik alanlarının öne çıktığı görülmüştür. Gelişme

eksenleri kapsamında belirlenen stratejiler ve hedefler çalışma kapsamı doğrultusunda değerlendirilerek EK-5'te belirtilmiştir. Çalışma kapsamında değerlendirilmesi sebebiyle hedef ve stratejiler kapsamında süzülerek, tüm öncelik alanları ve hedeflere yer verilmemiştir. Literatür araştırması kapsamında yer verilen kavramlar, küreselleşme süreçleri ile ilişkili olan stratejiler, ekonomik, sosyo-kültürel, mekânsal dönüşümler ile marka kent ve kent kimliği kavramlarını öncelik alanı olarak belirlendiği stratejiler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Gerçekleştirilen inceleme sonucunda, bölge planında belirlenen stratejilerin ağırlıklı olarak dönemin hâkim dinamiği olan 'küreselleşme' sürecinden etkilenmiş olduğu İstanbul'un özgün değeri olan kent kimliği ve kültürel değerleri ile ekonomik yeniden yapılanmalar doğrultusunda küresel düzlemde öne çıkması hedeflenmektedir.

5.3.2 İstanbul'un Kültür Envanteri ve Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi

Tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde tiyatro, sinema, müzik gibi kültür altyapısının önemli bir bölümünün Pera'da yoğunlaştığı görülmektedir. 1950'li yılların ortalarına kadar Pera önemli bir kültür merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonraki dönemlerde ise yoğun ve hızlı göç hareketlerine bağlı olarak Pera bölgesinin bu kimliğini yitirmeye başladığı görülmektedir. 1950 yılında 1.17 milyon olan nüfus 1970 yılında 3.02 milyona ulaşmıştır [140]. Yeni gelen nüfusun tüketim alışkanlıkları ve sosyo-kültürel yapısı ise yeni oluşmaya başlayan merkezlerde yeni sosyo-kültürel alt merkezleri beraberinde getirmiştir. Çalışmanın bu bölümünde İstanbul'un kültür altyapısı TÜİK istatistiki verileri ve mekânsal analizler bakımından değerlendirilerek, kentin turizm ve sosyo-kültürel potansiyeli değerlendirilmektedir [138] [139]. Bu değerlendirme ise 'kültürel etkinlik mekânları' ve 'koruma alanları' olmak üzere iki temel grupta incelenmiştir. Enlil ve Aksoy tarafından hazırlanmış olan; İstanbul Kültür Mirası ve Kültür Ekonomisi Envanteri (2011) ise bu bölümün oluşturulmasında temel yönlendirici kaynak olarak değerlendirilmiştir.

5.3.2.1 Sosyo-Kültürel Altyapının Değerlendirmesi

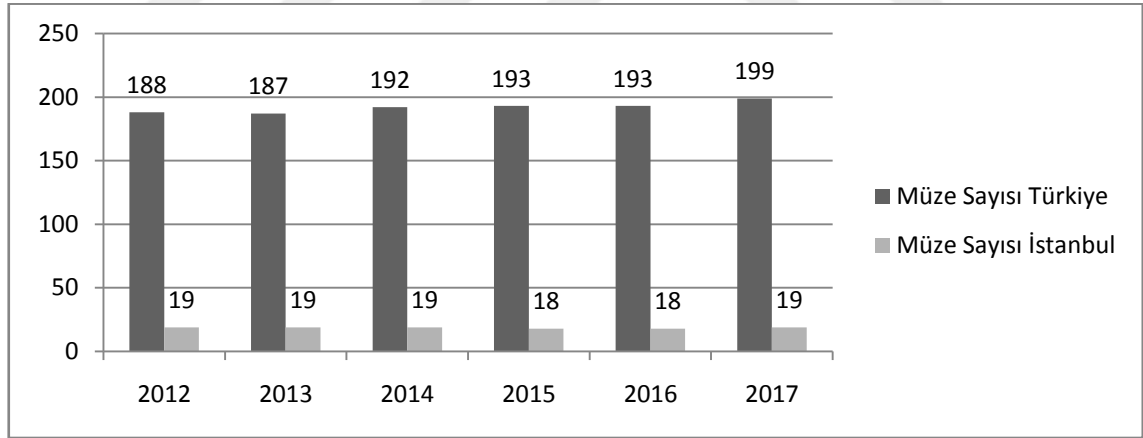
- **Müzeler:**

Müzeler, sosyo-kültürel kimliğin oluşturulması ve geliştirilmesini sağlayan ve yansıtan kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İstanbul'da bulunan müzeler ait olduğu kurum ve kuruluşlar bakımından değerlendirildiğinde ise; Kültür ve Turizm Bakanlığı,

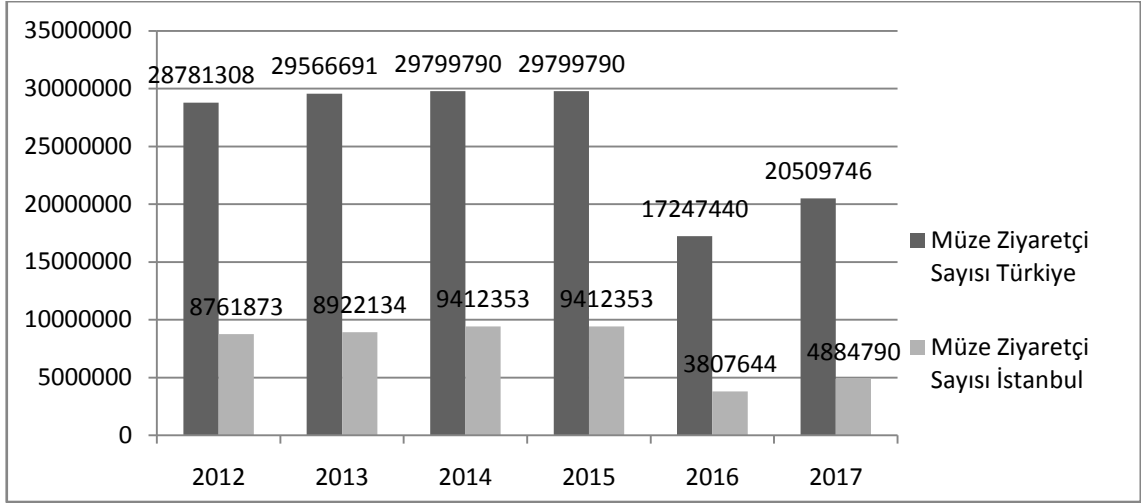
Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Genelkurmay Başkanlığı, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın öne çıktığı görülmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait müzeler dışındaki tüm müzeler ise özel müze kapsamında değerlendirilmektedir [141].

2017 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye'deki 199 müzenin 19'u İstanbul'da bulunmaktadır [138]. Bu sayı ise yalnızca Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait müzelerin sayısını belirtmektedir. Özel müzeler de dâhil edildiğinde ise 2010 yılı itibariyle 78 müze yer aldığı belirtilmelidir. İstanbul'da bulunan müzeler Türkiye envanterinin %20'sini oluşturmaktadır. Kent içerisinde bulunan müzelerin %50'si 2000-2010 yılları arasında ağırlıklı olarak vakıflar ve özel şirketlere ait müzeler şeklinde karşımıza çıkmaktadır [139] [141].

İstanbul'da bulunan kamu kurumlarına ait müze sayısı değişimi Şekil 5.15'te belirtilmiştir. Kamu kurumlarına ait müze sayısı stabil olup, özellikle 2000'li yıllar sonrasında toplam müze sayısındaki değişimde bu açıdan özel kurum ve kuruluşların artan rolü belirtilmelidir. Müze ziyaretçi sayıları incelendiğinde ise Türkiye ziyaretçi hareketlerinin ortalama %30'unun İstanbul'da görüldüğü belirtilmelidir.

Şekil 5. 15 İstanbul müze sayısı [138]

Şekil 5. 16 İstanbul müze ziyaretçi sayısı [138]

2000’li yıllar ile birlikte özel sektörün müzeciliğe artan ilgisine rağmen; Londra, Paris, New York gibi öne çıkan küresel kentler ile karşılaştırıldığında bu rakamın oldukça düşük olduğu söylenebilir [141]. Londra ve Paris’te İstanbul’un yaklaşık 2 katı kadar müze olduğu söylenebilir [138].

Tablo’da belirtilen en fazla ziyaret edilen 5 müze İstanbul için Topkapı Sarayı, Ayasofya, Kariye Müzesi, Arkeoloji Müzesi, Türk İslam Eserleri Müzesi olarak karşımıza çıkmaktadır [141].

Ziyaretçi sayıları incelendiğinde ise en çok ziyaret edilen 5 müzenin ziyaretçi sayılarının toplamı, Londra ve Paris müzelerinin yaklaşık %35’i olarak diğer kentlerin çok gerisinde kalmaktadır.

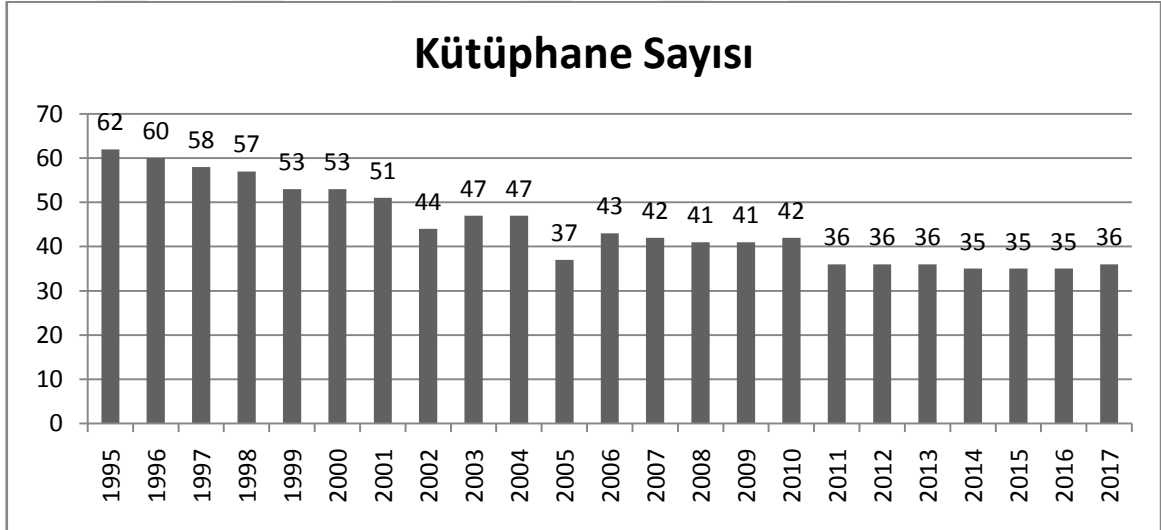
Çizelge 5. 6 Müze sayıları açısından İstanbul ve öne çıkan 5 küresel kentin karşılaştırılması [141]

	Londra	New York	Paris	Şangay	Tokyo	İstanbul
Müze Sayısı	184	101	157	106	79	78
En fazla ziyaret edilen 5 müzenin ziyaretçi sayısı	20.400.000	8.300.000	20.200.000	-	6.714.077	4.329.743

- **Kütüphaneler:**

İstanbul'da bulunan kütüphaneler ait oldukları kurum ve kuruluşlar doğrultusunda incelendiğinde; Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, ilçe belediyeleri, üniversite kütüphaneleri, yabancı kültür kurumlarına ait kütüphaneler, vakıf-dernek kütüphaneleri, meslek odalarına ait kütüphaneler ve özel kütüphaneler olarak karşımıza çıkmaktadır.

TÜİK verileri doğrultusunda İstanbul'da bulunan kütüphane sayılarının değişimi Şekil 5.17'de belirtilmiş olup 2017 itibariyle kentteki kütüphane sayısı 36'dır. İstanbul sahip olduğu kütüphane sayısı bakımından Türkiye'deki kütüphanelerin ortalama %5'ine sahiptir. Eğitim kurumu ve üniversite kütüphaneleri toplam kütüphane sayısının %80'ini oluşturmaktadır [138]. Tabloda verilen kütüphane sayısı eğitim ve kamu kurumlarına ait olup toplam kütüphane sayısı ise 2010 itibariyle 59'dur [141].

Şekil 5. 17 İstanbul kütüphane sayısı [138]

İstanbul'da bulunan kütüphane varlığının diğer küresel kentler ile karşılaştırılması açısından 100.000 kişi başına düşen kütüphane sayısı bakımından değerlendirilmiş olup kütüphane sayısı bakımından İstanbul'un Londra, New York, Paris, Şangay ve Tokyo'nun oldukça gerisinde kaldığı görülmektedir.

Çizelge 5. 7 Kütüphane sayıları açısından İstanbul ve öne çıkan 5 küresel kentin karşılaştırılması [138] [141]

	Londra	New York	Paris	Şangay	Tokyo	İstanbul
Kamu kurumlarına ait kütüphane sayısı	395	255	303	245	369	59
100.000 kişiye düşen kamu kütüphane sayısı	5	3	3	1	3	0.46
Yıl içinde ödünç alınan kitap sayısı	38.000.000	15.000.000	-	11.000.000	84.000.000	185.692

• **Sanat Galerileri:**

Sanat ürünlerinin sergilendiği, özellikle 2010 sonrası süreçte çağdaş sanat eserlerinin tanıtım ve dağıtım noktaları olarak tanımlanabilir. 2010 yılı itibariyle İstanbul'da toplam 172 sanat galerisi olduğu görülmektedir [138]. Bu sanat galerilerinin %84'ü özel şirketlere ait olup özel kuruluşların sanat galerine verdikleri önemin süreç içerisinde arttığı belirtilebilir. %7'si kamu kurumlarına ait olan sanat galerilerinin %78'i ise ilçe belediyelerine aittir [141]. İstanbul'da gerçekleştirilen sergiler açısından değerlendirildiğinde, 2005 yılında 23 sergi düzenlenirken 2008 yılında bu sayının 86'ya çıkarak 3 yılda yaklaşık olarak 3.5 katına çıkması dikkat çekmektedir [142].

Kamu kurumlarına ait sanat galerileri bakımından küresel kent hiyerarşilerinde öne çıkan kentler ile karşılaştırıldığında İstanbul'un oldukça geride olduğu görülmektedir (Çizelge 5.8). Fakat gerçekleştirilen sergi sayısı ve galeri sayıları incelendiğinde özel kurum ve kuruluşların artan ilgisine bağlı olarak önemli bir potansiyele sahip olduğu düşünülmektedir.

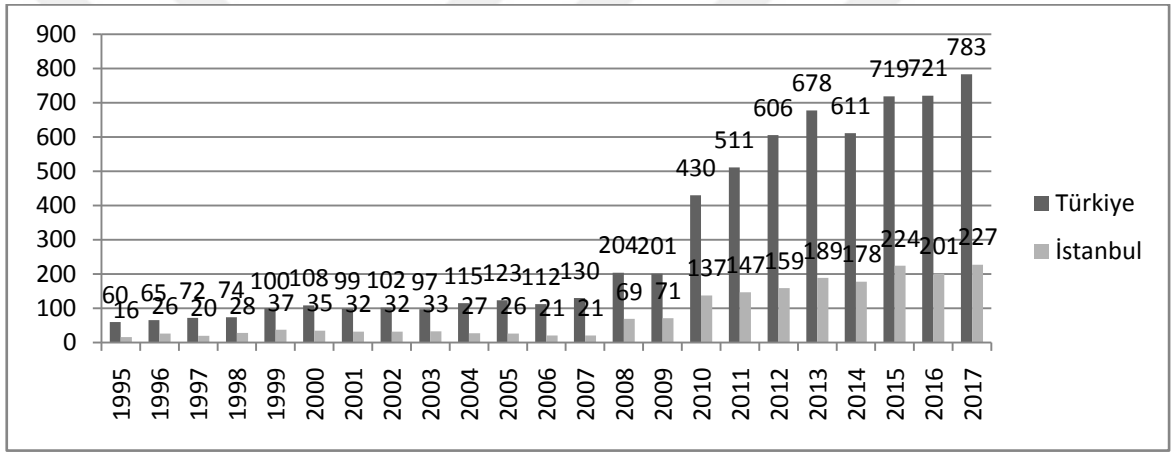
Çizelge 5. 8 Kamusal sanat galerileri sayısı açısından İstanbul ve Öne Çıkan 5 Küresel Kentin Karşılaştırılması

	Londra	Paris	Şangay	Tokyo	İstanbul
Sanat Galerileri	92	59	6	40	14

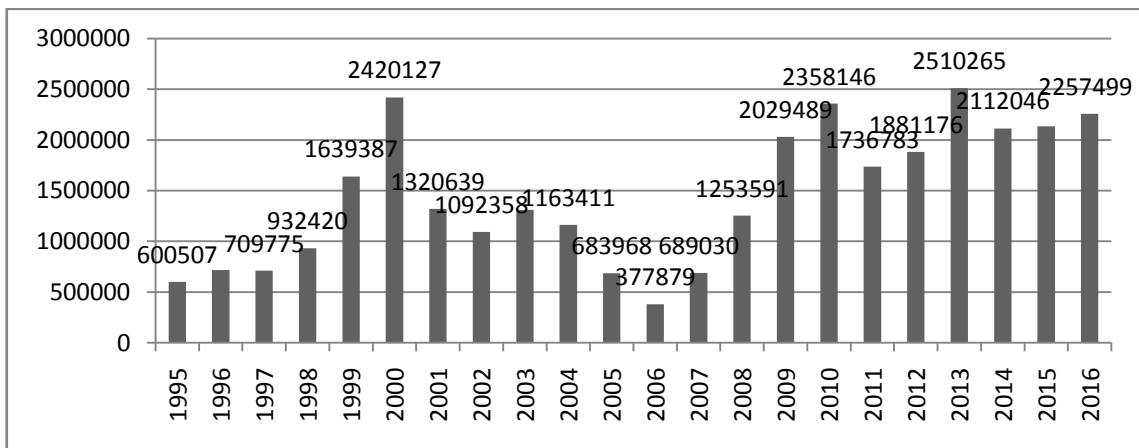
• **Tiyatro Salonları:**

İstanbul'da 2010 yılı itibariyle 150'den fazla kamu, resmi ve özel kurumlara ait sahne ve görsel sanat merkezi bulunmaktadır. İstanbul Devlet Tiyatroları ve İBB Şehir Tiyatroları'nın görsel sanatlar açısından önemli bir rolü olduğu; kente yayılmış sahne sayısı bakımından yönlendirici olduğu belirtilmelidir.

Türkiye nüfusunun %18'inin yaşadığı İstanbul'da, sahne sayısı ve seyirci kapasitesi gibi göstergeler doğrultusunda Türkiye'nin %25-%35'ini oluşturduğu görülmektedir [141]. Sanat galerilerine benzer şekilde görsel sanatlar açısından da önemli bir potansiyele ve gelişme eğilimine sahip olduğunu söylemek mümkündür. İstanbul'da tiyatro salonu sayısı bakımından incelendiğinde özellikle 2000'li yıllar ile birlikte yaklaşık %50 oranında arttığı görülmektedir.

Şekil 5. 18 İstanbul ve Türkiye tiyatro sahnesi sayılarındaki değişim [138]

Şekil 5. 19 İstanbul tiyatro seyirci sayısı değişimi [138]

Küresel kent hiyerarşilerinde öne çıkan beş kent ile tiyatro ve sahne sanatları açısından karşılaştırıldığında; İstanbul'daki tiyatro salonu sayısının dünya örneklerinin yalnızca yarısı kadar olduğu görülmektedir. Seyirci sayıları açısından değerlendirildiğinde ise; Londra ve New York'taki seyirci sayısının yaklaşık %10'u kadar olduğu dikkat çekmektedir. Fakat İstanbul'da bulunan tiyatro sayılarının özellikle 2000'li yıllar sonrasında %50 oranında artması önemli bir potansiyel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çizelge 5. 9 Tiyatro faaliyeti ile ilişkili göstergeler açısından İstanbul ile beş küresel kentin karşılaştırılması [138]

	Londra	New York	Paris	Şangay	Tokyo	İstanbul
Tiyatro salon Sayısı	137	215	111	158	137	69
Tiyatro Seyirci Sayısı	4.400.000	12.400.000	12.300.000	3.400.000	7.200.000	1.253.591

- **Kültür Merkezleri:**

Kültür merkezleri ev sahipliği yaptığı etkinlik temaları bakımından geniş bir yelpazeye sahip olması açısından hitap ettiği kesimin daha geniş olduğu belirtilebilir. Aynı zamanda farklı mekânsal özellikler ve bütçeler ile yönetilen; kültür, sanat, eğitim ve spor etkinliklerinin gerçekleştirildiği çok amaçlı kentsel mekân ve alanları tanımlamaktadır. Kültür merkezleri aynı zamanda önemli birer öğrenim, sosyal etkileşim ve etkinlik mekânı olarak karşımıza çıkmaktadır.

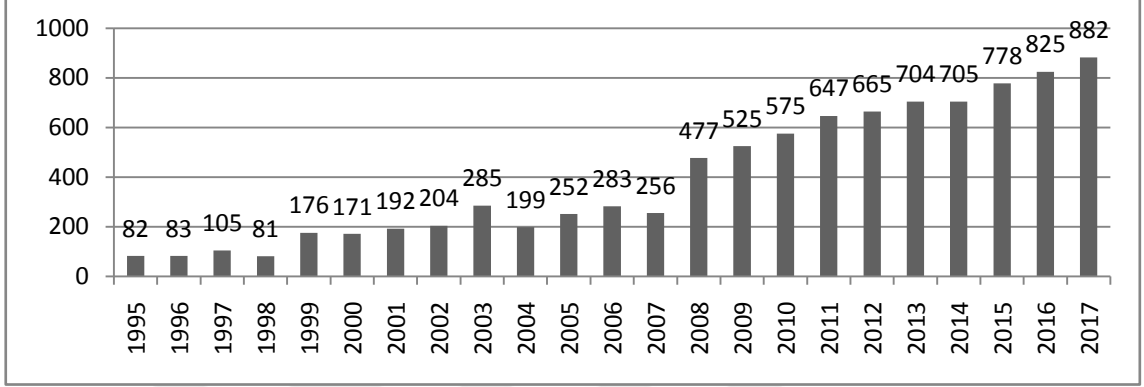
İstanbul'da yer alan kültür merkezleri incelendiğinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi, ilçe belediyelerine ait olan kültür merkezlerinin yerel yönetimlerin sosyo-kültürel hizmetlerinin önemli bir göstergesi olduğu ve kültür merkezlerine ayrılan payın önem kazandığını söylemek mümkündür. Kültür merkezleri, atı oldukları kurum ve kuruluşlar bakımından değerlendirildiğinde; 1'i Kültür ve Turizm Bakanlığı'na, 15'i İBB'ye, 51'i ilçe belediyelerine ve üniversitelere ait olmak üzere toplam 67 kültür merkezi bulunmaktadır [141].

- **Sinema Salonları:**

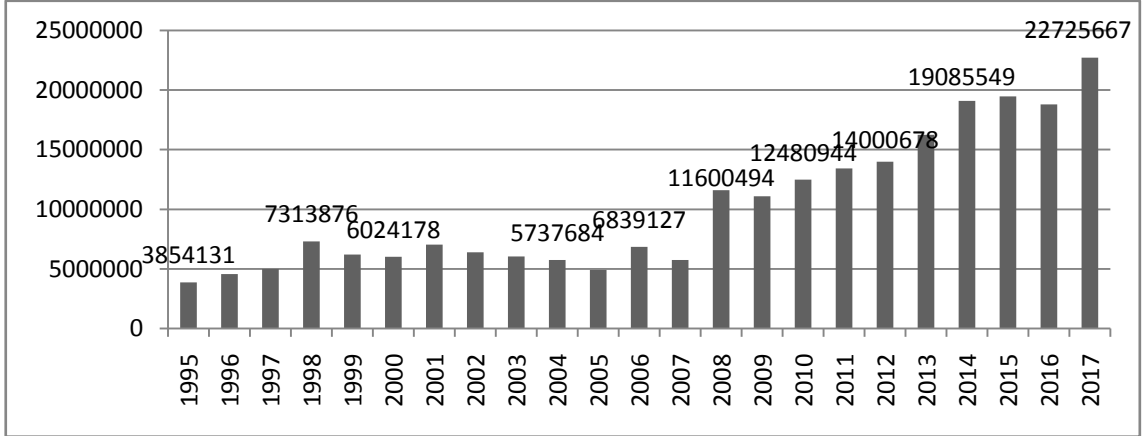
İstanbul'da bulunan sinemalar incelendiğinde zincir sinemalar ve bağımsız sinemalar olmak üzere temelde iki gruptan oluştuğu görülmektedir. AFM ve MARS gibi yabancı ortakları da olan sinemalar da yerli yatırımcılar kadar önemli bir role sahiptir.

İstanbul'daki sinema salonu sayısı 2010 yılında 501 iken 2017 yılında ise 882'ye ulaşmıştır. 2017 yılında Türkiye'deki sinema sayısı ise 2692 olup; yaklaşık %32'si İstanbul'da yer almaktadır [138].

Sinema seyirci sayısı değişimi incelendiğinde ise özellikle 2007 yılı sonrasında önemli bir artış olduğu görülmektedir (Şekil 5.20). 2007 yılında 5.758.346 olarak karşımıza çıkan sinema seyircisi sayısı 2017 yılında 22.725.667'ye ulaşmıştır.

Şekil 5. 20 İstanbul sinema salonu sayısı değişimi [138]

Şekil 5. 21 İstanbul sinema seyirci sayısı değişimi [138]

İstanbul'un sahip olduğu sinema ve salon sayısı diğer küresel kentler ile karşılaştırıldığında nüfusa oranla yeterli olarak yorumlanabilir. Ancak gösterime giren yıllık film sayısı ve gişe gelirleri bakımından diğer kentlerin gerisinde olduğu görülmektedir (Çizelge 5.10). Tabloda belirtilen temel göstergeler doğrultusunda sinema sektörünün İstanbul'un gelişmesi beklenen önemli bir potansiyeli olduğu söylenebilir.

Düzenlenen yıllık film festivali sayısı bakımından değerlendirildiğinde ise Londra ve Paris'in yaklaşık olarak yarısı iken New York'ta düzenlenen film festivallerinin ise %20'si olarak oldukça geridedir.

Çizelge 5. 10 Sinema faaliyeti ile ilişkili göstergeler açısından İstanbul ile beş küresel kentin karşılaştırılması

	Londra	New York	Paris	Şangay	Tokyo	İstanbul
Sinema Sayısı	105	264	88	49	105	118 (2010)
Salon Sayısı	516	-	376	-	211	201 (2010)
Yıllık Gösterime Giren Film Sayısı	505	607	-	169	821	254
Yıllık Film Festivali Sayısı	62	128	43	1	27	27
Yıllık Toplam Gişe Geliri	190.473.687 \$	260.052.030 \$	201.111.111\$	27.326.728 \$	273.833.962 \$	75.685.429 \$ (2009)

5.3.2.2 Koruma Alanları ve Tarihi Değerleri

İstanbul küresel kimliği yanında, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olup birçok dönemin izini taşıyan tarihi bir kent olarak karşımıza çıkmaktadır. Başkentlik yaptığı medeniyetler ise; 330-395 yılları arasında Roma İmparatorluğu, 395-1204 ve 1261-1453 yılları arasında Bizans İmparatorluğu, 1453-1922 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'dur. Tarihi zenginliğini destekler nitelikte günümüze en yakın örnekler ise; Marmaray kazı çalışmalarında Yenikapı'da bulunan değerlerin M.Ö. 7000 yıla ait neolitik bir yerleşim ile metro kazı çalışması sırasında Beşiktaş'ta neolitik bir yerleşime ait buluntular olarak belirtilebilir. 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte ise İstanbul başkent kimliğini Ankara'ya devretmiştir.

Tarihi değerleri yanında İstanbul'un eşsiz coğrafi konumu da önemli bir kimlik değeri katmaktadır. Önemli ticaret yollarının kesiştiği bir düğüm noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Ticari faaliyetler bakımından verimli bir bölgede bulunmasına ek olarak

özellikle 19. yy'da gerçekleştirilen ticaret anlaşmaları ve teşviklerle birlikte yabancı yatırımcılar için önemli bir odak noktası haline geldiği söylenebilir. Günümüzde ise küresel dinamikler doğrultusunda Türkiye açısından düşünüldüğünde ülkenin vitrini konumunda gelişme gösteren İstanbul, yerli ve yabancı yatırım açısından önemli bir odak olma özelliğini korumaktadır.

İstanbul'da, Boğaziçi tarihi ve doğal sit alanı 1974 yılında ilan edilen ilk sit alanı olarak karşımıza çıkmakta olup kentin en önemli kimlik değerlerinden biridir. Günümüze kadar yaklaşık 45 yıllık süre içerisinde ise toplam 93 karar doğrultusunda 226 parçadan oluşan sit alanı bulunmaktadır. Alan büyüklüğü bakımından incelendiğinde ise 56.995 hektar alan olup İstanbul yüzölçümünün yaklaşık %10'luk kısmını oluşturmaktadır.

Doğal ve tarihi sit alanları ve koruma alanları kente özgün kimlik değerini katan en önemli özellikleridir. Kent içerisinde doğal sit alanları (%64) tarihi sit alanlarına göre daha geniş bir alan kapsamaktadır.

Sit alanlarının kent içerisindeki dağılımı ise bu bölgelerde hassas yaklaşımları ve koruma politikalarını gerektirmekte olup önem taşımaktadır. İstanbul'da sit alanlarının dağılımı incelendiğinde; [141]

Çizelge 5. 11 İstanbul koruma alanları ve özellikleri [141]

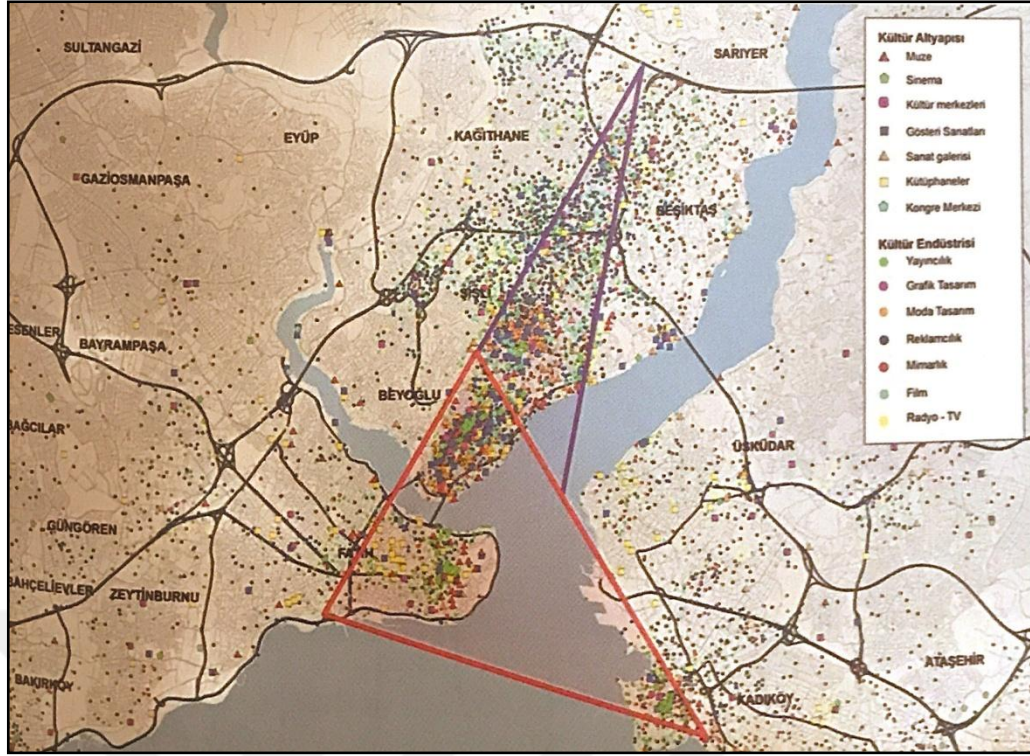
Doğal sit alanları:	En önemlisi İstanbul Kuzey Kesimi Karadeniz Kuşağı Doğal Sit alanı olarak karşımıza çıkmakta ve doğal sit alanlarının %95'ini oluşturmaktadır.
Arkeolojik sit alanları:	İstanbul'daki toplam sit alanlarının %10.2'sini oluşturmaktadır. Roma ve Osmanlı İmparatorluklarına başkentlik yapan kentte 23 adet arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir. Avrupa Yakasında: Silivri, Çatalca, Küçükçekmece Anadolu Yakasında: Pendik, Kartal, Maltepe ilçelerinde yer almaktadır. İlan edilen en büyük arkeolojik sit alanı ise Avcılar ilçesindeki Küçükçekmece Gölü ve Çevresi olup toplamda 1500 hektarlık alanda bulunmaktadır.
Kentsel Sit alanları:	Toplamda 22 adet kentsel sit alanı bulunmakta olup alansal büyüklüğü tüm sit alanlarının yaklaşık %2'sidir. En önemli kentsel sit alanları; Eyüp, Beyoğlu, Çatalca Kaleiçi, Kadıköy Rasimpaşa, Geleneksel Çarşı ve Beşiktaş Köyiçi olarak karşımıza çıkmaktadır. En büyük kentsel sit alanları ise 360 hektarlık alanı ile Eyüp ve 314 hektarlık alanı ile Beyoğlu olarak karşımız çıkmaktadır.
Tarihi sit alanları:	Kent içerisinde 2 adet tarihi sit alanı bulunmakta olup; 1976 yılında ilan edilen Okmeydanı Tarihi Sit Alanı ve 1995 yılında ilan edilen Tersaneler Bölgesi Tarihi Sit Alanı'dır. Tarihi sit alanları buna ek olarak farklı karakterde sit alanları ile birlikte bulunup karma sit alanı olarak kabul edilmektedir. Örn: Boğaziçi Tarihi ve Doğal Sit Alanı, Yıldız Sarayı ve Parkı Tarihi ve Doğal Sit Alanı, Şişli Kongre Vadisi Tarihi ve Kentsel Sit Alanı, Haydarpaşa Garı ve Çevresi Kentsel ve Tarihi Sit Alanı, Kağıthane-Sadabad Tarihi Ve Kentsel Sit Alanı en önemli örneklerdendir.

5.3.2.3 İstanbul Kültür Üçgeni

İstanbul'da kültür altyapısının coğrafi dağılımı ve kültür ekonomisinde faaliyette bulunan şirketlerin yer seçimleri incelendiğinde kentsel makroform içerisinde önemli bir yığılmayı vurgulamaktadır. Kültür altyapısı ve sosyo-kültürel mekânların yığıldığı bölge, "Kültür Üçgeni" olarak isimlendirilmektedir. Bu tanım ilk kez İBB Nazım İmar Planı Analitik Etütler İşi ve 1/100.000 ölçekli İstanbul ÇDP çalışmaları kapsamında Kültür Endüstrileri, Kültür ve Turizm Grubu tarafından kullanılmıştır [140]. Aynı zamanda müze, sinema, tiyatro, konser salonu, sanat galerileri gibi İstanbul'un kültür altyapısını oluşturan mekânları ile kentin gelişiminde stratejik bir öneme sahiptir. İstanbul kültür ekonomisinde aktif olan şirketlerin yığıldığı bölge ise MİA'yı oluşturan Büyükdere Caddesi, Beyoğlu-Levent, Maslak aksı olarak karşımıza çıkmaktadır (Çizelge 5.12).

Çizelge 5. 12 İstanbul kültür altyapısı ve mekânsal dağılımı-Kültür Üçgeni değerlendirmesi [141] [142]

	Beyoğlu	Beşiktaş	Şişli	Toplam	%	Tarihi Yarımada	Kadıköy	Üçgen İçi	%	Üçgen Dışı	%	Toplam
Kültür Mirası Mekânları	42	36	29	107	25.7	68	22	197	47.2	220	52.8	417
Müze	14	12	4	30	38.5	29	3	62	79.5	16	20.5	78
Kütüphane	28	24	25	77	22.7	39	19	135	39.8	204	60.2	339
Sanat Mekânları	113	40	89	242	61.1	13	50	305	77.0	91	23	396
Görsel Sanat	80	28	70	178	70.4	6	39	223	88.1	30	11.9	253
Sanat Galerileri	46	23	51	120	69.8	3	27	150	87.2	22	12.8	172
Gösteri Merkezi	33	12	19	64	44.8	7	11	82	57.3	61	42.7	143
Kültür Merkezi	15	7	4	26	28.3	4	7	37	40.2	55	59.8	92
Sinema	20	6	9	35	29.7	2	18	55	46.6	63	53.4	118
Sahne-Etkinlik Mekânı	83	31	28	142	55.9	21	22	185	72.8	69	27.2	254
Eğitim Tesisi	13	9	12	34	39.5	10	16	60	69.8	26	30.2	86
TOPLAM	286	129	171	586	43	118	135	839	61.6	524	38.4	1363

Şekil 5. 22 İstanbul kültür altyapısı konumsal değerlendirme-Kültür Üçgeni [141]

Kültür Üçgeni; Fatih, Beyoğlu ilçelerinin tamamı ve Beşiktaş, Şişli, Üsküdar ve Kadıköy ilçelerinin E-5 güneyinde kalan kısımlarını kapsayan sembolik bir bölgeyi tariflemekte olup kentin kültür altyapısını oluşturmaktadır. Kentin kültürel ve sosyal değerlerinin bulunduğu, sosyo-kültürel mekânların yer aldığı, tarihi ve kültürel mirasın yoğunlaştığı kente özgün kimlik değerini veren merkez olarak tanımlanabilir. Kültür üçgeni özellikleri ve konumu açısından incelendiğinde Beyoğlu-Şişli-Beşiktaş, Tarihi Yarımada, Kadıköy olmak üzere üç temel alt bölgede açıklanabilir.

Çizelge 5.12’de belirtildiği üzere, Kültür Üçgeni’ni oluşturan ilçelerde bulunan müze, kültür merkezi, tiyatro, sanat galerisi vb. sosyo-kültürel mekânlar incelendiğinde yaklaşık %80’inin bu bölgede toplandığı görülmektedir.

Kültür üçgenini oluşturan bu bölge, kültür envanteri açısından zenginliği yanında yeme-içme, konaklama açısından da önemli bir potansiyele sahip olması açısından yabancı ve yerli turistler için önemli bir odak noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültür sanat mekânları Beyoğlu, Beşiktaş ve Şişli’de yoğunlaşırken, Tarihi Yarımada ise kültür turizmi açısından bölge içerisinde öne çıkmaktadır.

Kültür ekonomisinde aktif faaliyet gösteren firmaların yerleşimleri değerlendirildiğinde, kültür üçgenini destekler şekilde bir yığılma olduğu

görülmektedir. MİA'nın yapısına bağlı olarak, özellikle 1990 sonrası dönemde iş merkezinin kuzeyine doğru bir gelişme söz konusudur. Beyoğlu-Levent-Maslak hattı, Cihangir, Beşiktaş, Ortaköy aksı üzerinde kültür ekonomisinin yoğunlaştığı söylenebilir.

5.3.3 Gerçekleştirilen Sosyo-Kültürel Organizasyonlar

Özellikle 2000'li yıllardan itibaren aktif bir "kültür kenti"ne dönüşen İstanbul'da sosyo-kültürel etkinliklerin sayısında da önemli artış olduğu dikkat çekmektedir. Bu bölümde belirli süreler ile aynı kentte düzenlenmesi açısından mega-organizasyonlardan farklılaşmakta olup İstanbul'a ait olan etkinliklere yer verilmiştir. Özel ve kamu kuruluşlarına ait olan sosyo-kültürel ve sanat kurumlarının düzenli etkinlikleri olarak karşımıza çıkan bu faaliyetler moda etkinlikleri, sokak etkinlikleri, şenlikler incelenmiştir.

- **Festivaller-Konserler:**

Kentin düzenli olarak ev sahipliği yaptığı tema açısından müzik, tiyatro, kültür-sanat gibi oldukça geniş bir yelpazeye sahip olan etkinliklerin sayısının arttığı dikkat çekmektedir. Uluslararası etkinliklere de yer verilmesine rağmen ağırlıklı olarak tüm kentlilere hitap etmeyi amaçlayan kültür-sanat festivalleri ve sosyo-kültürel etkinlikler olduğu belirtilmelidir. 2010 yılına ait raporlarda, İstanbul'da 136 kültür-sanat festivalinin gerçekleştiği dikkat çekmektedir (Çizelge 5.13) [141].

Çizelge 5.13'te belirtilen temalara göre incelendiğinde kültür-sanat festivallerinin sayısının en yüksek olduğu görülmektedir, kültür-sanat festivallerini film festivalleri takip etmektedir. Tarihsel süreç içerisinde toplam festival sayısı bakımından incelendiğinde ise özellikle 2000 yılının önemli bir kırılma noktasını ifade ettiği görülmektedir. Önceki dönemde 27 festival düzenlenirken 2000-2004 arası dönemde 53 festival düzenlendiği görülmektedir.

Çizelge 5. 13 İstanbul'da gerçekleştirilen sosyo-kültürel etkinliklerin temalarına göre dağılımı [138]

	Festival Sayısı	1999 öncesi dönem	2000-2004 arası dönem	2004 sonrası dönem
Görsel sanatlar ve fotoğrafçılık	10	5	1	4
Sahne Sanatları	23	6	7	10
Müzik	27	7	10	10
Film festivalleri	35	4	15	16
Kültür-sanat	41	5	20	16
Toplam	136	27	53	56

Müzik etkinlikleri ve konserler açısından incelendiğinde ise son yıllarda özellikle İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı (İKSV)'nin 1970'li yıllardan itibaren düzenlediği etkinliklerin önemli bir başlangıç olduğu belirtilmelidir. İlk müzik festivali 1994 yılında düzenlenen Efes Pilsen Blues Festivali olup; 2010 yılından itibaren 27 müzik festivalinin olduğu görülmektedir. Müzik etkinlikleri açısından İKSV'nin rol aldığı ve Uluslararası İstanbul Caz Festivali ve Uluslararası İstanbul Müzik festivali olmak üzere iki temel etkinlik türünü oluşturmaktadır. Takip eden dönemde ise 2000'li yıllar sonrasında müzik festivalleri sayısında da önemli bir artış görülmekte olup; haftalık, aylık olarak daha sık düzenlenmeye başladığı görülmektedir.

Müzik festivallerini düzenleyen ve süreçte görev alan kurum ve kuruluşlar bakımından değerlendirildiğinde ise; ağırlıklı olarak özel şirket ve şahıslara ait olduğu görülmektedir. Aynı zamanda tiyatro, gösteri ve diğer sanat alanlarının da etkinlik sürecine dâhil olduğu genellikle İstanbul ilçe belediyeleri tarafından düzenlenen etkinlikler ve festivaller de düşünüldüğünde festivallerin İstanbul'un sosyo-kültürel yapısı ve dinamizmi açısından önemli bir etken olduğu söylenebilir.

- **Moda Etkinlikleri:**

Moda etkinliklerinin ilk örneği 2009 yılında düzenlenen İstanbul Fashion Days olarak karşımıza çıkmaktadır. İTÜ Taşkışla kampüsünde gerçekleşen İstanbul Fashion Week'in resmi moda haftası ilan edilmesiyle birlikte moda alanında gerçekleşen en

önemli etkinlik halini aldığı belirtilmelidir [141]. Uluslararası yatırımcıların ve basının etkinliğe ilgisi doğrultusunda henüz dünya örneklerinde olduğu gibi uluslararası ticari ilişkilerin kurulması açısından yetersiz olduğu belirtilmelidir. Benzer şekilde Galata Moda Günleri de ağırlıklı olarak yerel üretici ve tüketicilerin bulunduğu bir etkinlik olarak karşımıza çıkmaktadır.

- **Fuarlar-Bienaller:**

Bienaller ve fuarlar sektördeki aktörlerin bulunduğu ve sosyo-kültürel alışverişte bulunduğu önemli bir etkinlik türüdür. Türkiye’de düzenlenen 7 sanat fuarının 5’i İstanbul’da gerçekleşmekte olup İstanbul sanat fuarları açısından önemli bir düğüm noktası olarak karşımıza çıkmaktadır [141]. İlk sanat fuarı 1991’de düzenlenmiş olup; 2000’li yıllarda sanat fuarlarının sayılarının artışına ek olarak yabancı katılımcı sayısı da artmıştır. Böylelikle kent içerisinde düzenlenen etkinlikler uluslararası düzleme açılmaya başladığı söylenebilir.

- **Uluslararası İstanbul Bienali:**

İstanbul’da uluslararası nitelikte düzenlenen etkinlikler konusunda ilk örnek 1968 yılına aittir [146]. İKSV tarafından 1987 yılından itibaren her iki yılda bir düzenlenmeye başlayan İstanbul Bienali tüm dünyanın dikkatini çekmeye başlamıştır. Bu açıdan İstanbul Bienali uluslararası düzlemde en çok tanınan etkinliktir [141]. Dördüncü bienalden itibaren yabancı küratörler tarafından düzenlenmiş olması ise bu durumu destekler niteliktedir. Bienalin ilk gerçekleştirildiği yıllarda yabancı ve yerli katılımcı sayısı birbirine yakın iken takip eden dönemde özellikle 1997 sonrasında yabancı katılımcı sayısının yerli katılımcı sayısının yaklaşık dört katı olduğu söylenebilir. Önemli bir dünya örneği olarak Venedik Bienaliyle karşılaştırıldığında, 2009 yılındaki yerli katılımcı sayısının 77, ziyaretçi sayısının ise 375. 702 olduğu belirtilmelidir [146]. 2009 yılında İstanbul Bienali’ne ise 11 yerli katılımcı katılırken, ziyaretçi sayısının 101.000 olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, İstanbul Bienali’nin uluslararası düzlemde dikkat çekmesi ve yabancı küratörler tarafından düzenlenmesi açısından önemli bir potansiyele sahipken; katılımcı ve ziyaretçi sayıları bakımından önemli dünya örneklerinden geride olduğu dikkat çekmektedir (Çizelge 5.14).

Çizelge 5. 14 Tarihsel süreç içerisinde bienale katılan sanatçı sayısı [138] [147]

Bienal Yılı	Yerli Katılımcı	Yabancı Katılımcı	Toplam Katılımcı	Küratör
1987	21	46	67	Beral Madra
1989	14	98	112	Beral Madra
1992	5	61	66	Vasıf Kortun
1995	16	103	119	Rene Block
1997	8	78	86	Rosa Martinez
1999	10	48	58	Paolo Colombo
2001	8	55	63	Yuko Hasegawa
2005	8	45	53	Charles Esche
2007	15	81	96	Hou Hanru
2009	11	59	70	Ivet Curlin, Ana Devic, Natasa Ilic, Sabina Sabolovic

5.3.4 Ev Sahipliği Yapılan Mega-Etkinlikler ve İstanbul

Alan çalışması kapsamında İstanbul'da kentsel gelişim ve yeniden yapılanma süreçleri incelenmiş olup; yeniden yapılanmada etkili olan dinamikler değerlendirilmiştir.

Küreselleşme süreciyle birlikte, kentler arasındaki rekabet ortamının güçlenmesine bağlı olarak; İstanbul'da da kent imajının bilinçli bir şekilde yeniden yapıldığı ve küresel düzlemde ön plana çıkmak amacıyla kente marka değer yaratacak stratejilerin geliştirilmesi dikkat çekicidir. Üst ölçekli planlar kapsamında geliştirilen vizyon, hedef ve stratejiler bunu destekler niteliktedir (Bkz. Bölüm 5.3.2). Özel sektörün artan yatırımları ağırlıklı olarak kültür alanında gerçekleştirilmektedir. İKSV, Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul Modern, Pera Müzesi, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü bu süreçte ön plana çıkan en önemli aktörler olarak örnek verilebilir.

Türkiye'de şu ana kadar gerçekleştirilen mega etkinlikler incelendiğinde Formula 1 Grand Prix, Avrupa Kültür Başkentliği, Mersin 17. Akdeniz Oyunları, İzmir 23. Dünya Üniversite Yaz Oyunları, Erzurum Kış Oyunları, Uluslararası Film Festivali, Altın Portakal Film Festivali vb. etkinlikler karşımıza çıkmaktadır.

İstanbul, Türkiye'nin büyük etkinlikler açısından tek merkezi ve küresel kentler hiyerarşileri incelendiğinde öne çıkan en önemli kent olduğu söylenebilir.

1980'ler ve sonrasındaki gelişim politikalarında Türkiye'nin geleceği, İstanbul'un küresel düzlemdeki konumuna göre belirleneceği vurgulanmaktadır. Sanayinin desantralizasyonu, Tarihi Yarımada'nın açık hava müzesi ve fuar alanı olarak yeniden düzenlenmesi, Büyükdere-Maslak aksının uluslararası bir finans faaliyetleri ile öne çıkması, lüks oteller ve büyük ölçekli alışveriş merkezlerinin sayılarının arttığı görülmüştür. Küresel düzlemde ön plana çıkması istenen İstanbul için planlama yaklaşımları gruplandırıldığında;

- Sanayinin desantralizasyonu
- Ulaşım ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesi
- Tarihi kent dokusunun korunması
- Uluslararası sosyo-kültürel organizasyonların düzenlenmesi
- Ticaret ve servis hizmetlerine yönelik alanların düzenlenmesi
- Merkezi iş alanlarının geliştirilmesi
- Uluslararası konferans, kongre, sanat merkezlerinin oluşturulması, organizasyonların gerçekleştirilmesi
- Turizm potansiyelinin değerlendirilmesi
- Profesyonel mesleklerin desteklenmesi, uzmanlaşmanın teşvik edilmesi olarak gruplanabilir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1998 yılında Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik sürecinde İstanbul'un öncü bir role sahip olduğu ve 'Avrupa Gelecek Konsepti' ile bütünleşmesi gerektiğini vurgulamıştır [139]. 2010 yılı itibariyle nazım plan hedeflerini açıklanmış olup; İstanbul'u yeniden bir 'Dünya Kenti' yapabilmek için yeni düzenlemeler yapıldığını bildirmiştir [146]. İstanbul'un o dönemki tüm açıklamalarda Türkiye'nin vitrini olarak vurgulandığı görülmektedir. Kent imgesinin güçlendirilmesi amacıyla, kentsel dönüşüm tanımının kapsamı değişerek, sadece öncü projeler değil (flagship) büyük gecekondular ve ıslah imar planları ile dönüşen alanlar da bu kapsam dâhilinde değerlendirildiği görülmektedir. Bu açıdan, küreselleşme süreçlerinin İstanbul'da tetiklediği gelişmeler, kentsel dönüşüm uygulamaları, mega-projeler ve mega-organizasyonlar şeklinde gruplandırılarak çalışma kapsamında bu başlıklar doğrultusunda kentteki izlerine yer verilmiştir.

Bir önceki dönemde gündeme gelen büyük vizyon projeleri (Haydarpaşa Limanı, Galataport, Haliç Kültür Vadisi, Sirkeci Garı, Çamlıca Kulesi, Sütluçe Kongre Merkezi, İstanbul Mall, Dubai Kuleleri, vs) ön plana çıkmıştır [145].

“Diğer taraftan Eurovizyon, Nato Zirvesi, Dünya Mimarlar Kongresi,vs. ile hızla bir kongre kenti olduğu iddia edilmektedir. Bütün bu projeleri gerçekleştirmek için yerel yönetimlerin yetkileri ve gelirlerini artırmaya yönelik yasal düzenlemelere gidildi. İstanbul için bir planlama ofisi (İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi) kuruldu. OECD, DPT ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstanbul’un yarışılabilirlik kapasitesini artırmak için önerilerin geliştirileceği bir plan hazırlamak üzere anlaşmaya vardı. Belediye, Avrupa Birliği İlişkileri Merkezi ve İstanbul Turizmini Geliştirme Platformunu kurdu.” [141]

Kent içerisinde yer alan kentsel dönüşüm projelerinin uluslararası düzlemdeki etkisi, yabancı sermayenin de ilgisini çekmesiyle ilişkilidir. Bu olguyla birlikte, kentsel dönüşüm projelerinin ölçeği, kapsamı ve uygulandığı bölgeler de farklılık göstermeye başlamıştır. Bu projeler kentin doğal, tarihi ve kültürel değerlerini emlak, turizm ve kültürel açıdan şekillendirmeye başladığı söylenebilir.

1980’lerle birlikte uygulanan neoliberal politikalar, düzenlemeler, turizm teşvik kanunları merkezi yönetimin yatırımları ve tanımlanan büyük turizm projeleri ise İstanbul’un turizm sektöründeki şekillenmesinde etkili olmuştur.

Özellikle Turizm Teşvik Yasası ile birlikte, tanımlanan turizm bölgesi yada merkezlerinde yatırım yapmak isteyen turizm girişimcilerine önemli teşvikler verilerek ve alan tahsisi sağlanarak turizmin canlandırılması hedeflenmiştir [140] [141] [143].

İstanbul’un küresel sermaye akışında önemli bir kesişim noktasında olması, kentteki faaliyetlere ve ekonomik politikalara bağlı olarak şekillenmektedir. Kent içerisinde büyük ölçekli kentsel projeler ve büyük organizasyonların yer alması gerektiği süreç içerisinde farklı hükümetlerce vurgulanmaktadır. Kentin özgün tarihi dokusu, doğal ve sosyo-kültürel değerleri, üst ölçekli plan kararlarından bağımsız ve parçacıl şekilde değerlendirilmesi söz konusudur. Küreselleşme süreci içerisinde planlama kararlarının esnediği, yoğun olarak emlak ve turizm eksenli projelerin öne çıktığı bir süreci beraberinde getirmiştir.

İstanbul'un ev sahipliği yaptığı sosyo-kültürel organizasyonlar incelendiğinde önceki bölümlerde çeşitleri tanımlanan mega-organizasyonlar arasından kültür, spor, siyaset kategorilerinde organizasyonlara ev sahipliği yaptığı görülmüştür. (bkz. Bölüm 2.1).

Çizelge 5.15 incelendiğinde aynı dönem içerisinde birden fazla mega-organizasyona ev sahipliği yapıldığı ve süreç içerisinde farklı temalarda mega-organizasyonlar düzenlendiğini söylemek mümkündür. Gerçekleştirilen literatür araştırması kapsamında gerçekleştirilen organizasyonların kentin altyapısının gelişimindeki etkisi açısından sonraki dönemlerde mega-organizasyonlara ev sahipliği yapılması açısından önemli bir potansiyel yarattığı belirtilmelidir.

Çizelge 5. 15 İstanbul'un ev sahipliği yaptığı mega-organizasyonlar [140] [144] [148]

Kültürel Organizasyon	Kategori	Gerçekleşme Yılı
Habitat II Konferansı	Kültür	1996
Avrupa Basketbol Şampiyonası	Spor	2001
Eurovision Şarkı Yarışması	Eğlence/Kültür	2004
NATO Zirvesi	Siyaset	2004
UEFA Şampiyonlar Ligi Finali	Spor	2005
RedBull Yarışları Dünya Serisi	Spor	2006
Avrupa Stratejik Forumu	Kültür/Siyaset	2007
Formula 1	Spor	2007
UEFA Kupası Finali	Spor	2009
Dünya Basketbol Şampiyonası	Spor	2010
Avrupa Kültür Başkenti	Kültür	2010
FİLA Dünya Güreş Şampiyonası	Spor	2011
Avrupa Basketbol Ligi Dörtlü Final (Final Four)	Spor	2012
WTA Tur Şampiyonası (Tenis)	Spor	2011-2013
Dünya Salon Atletizm Şampiyonası	Spor	2012

Yukarıda belirtilen organizasyonlar 1949-2012 yılları arasında gerçekleşen etkinlikleri belirtmektedir. Fakat önemli olan bir diğer konu ise, 2000-2020 yılları arasında Olimpiyat Oyunları adaylık sürecidir. Olimpiyat oyunlarına bu dönemde ev sahipliği yapılamamasına rağmen, altyapı hizmetlerinin bu kapsamda geliştirilmesi, planlama yaklaşımlarının bu doğrultuda değerlendirilmesi açısından kentin yeniden yapılanmasında etkili olduğunu söylemek mümkündür.

1996 yılından günümüze kadar olan süreçte kentin ev sahipliği yaptığı organizasyonlar, farklı tema, farklı başvuru ve takip süreci, farklı sonuçları bakımından üç temel örnekle değerlendirilmiştir. Bu organizasyonlar: Formula 1 Grand Prix, Olimpiyat Oyunları ve Avrupa Kültür Başkenti olarak belirlenmiş olup, takip eden bölümde farklı organizasyonların kentsel gelişimi etkileyen dinamiklerinin tespit edilmesi açısından yönlendirici olması önemlidir.

5.3.4.1 Formula 1 Grand Prix

Formula 1 yarışları, Uluslararası Otomobil Federasyonu'nun (FIA) 2005 yılından itibaren düzenlemeye başladığı otomobil yarışlarının en önemlisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

2007 yılında İstanbul'un ev sahipliği yaptığı etkinliğin gerçekleştirildiği tesis, konumu açısından değerlendirildiğinde T.C. Başbakanlık Genel Müdürlüğü'ne ait olan 2.215.000 m²'lik bir alanda yer aldığı görülmektedir. Tesisin kurulduğu alandaki ulaşımın sağlanması amacıyla ulaşım altyapısı güçlendirilmiş olup, 2 çevre yolu ile iç yollarını tribün alanlarına bağlayan 7 adet geçit bulunmaktadır [149]. Geçici tribünler, doğal tribünler ve VIP locaları dâhil olmak üzere yaklaşık 130.000 kişilik bir tesisten oluşmaktadır. F1 Grand Prix'in kente yoğun şekilde turist çekeceği öngörülmüştür. Hitap ettiği kitle bakımından değerlendirildiğinde ise genelde üst gelir grubunun katılım gösterdiği bir etkinlik olması sebebiyle ekonomiye katkısının da önemli olacağı öngörülmüş olup 50.000 tursitin gelmesinin beklendiği açıklanmıştır.

Konum olarak incelendiğinde, projenin yeri, İstanbul'un içme suyunun %40'ını oluşturan ve 18.08.1994 tarihinde Bayındırlık Bakanlığı tarafından onaylanan Özel İçme Suyu Havzası Koruma Planı'nda yer alan bir bölgede olması sebebiyle eleştirilmektedir.

Şekil 5.23 Formula 1 Grand Prix tesisi konumu [149]

Etkinlik, kentin uluslararası düzlemde dikkat çekmesi ve yabancı turistlerin yarışları seyretmek amacıyla gelmesi açısından önemlidir. Bu açıdan kentin tanıtımında önemli bir yere sahip olan yarışlar, üst ölçekli planlar ile uyumsuzluğu eleştirilen proje, kentin pazarlanmasında başvurulan parçacıl uygulamalara örnek olarak verilebilir. Formula 1 uygulama ve yer seçimi açısından değerlendirildiğinde, küreselleşme ve koruma dinamikleri arasındaki dengenin sağlanamadığı belirtilebilir.

5.3.4.2 Olimpiyat Oyunları

Olimpiyat oyunları, 15 gün süre içerisinde gerçekleştirilen yaklaşık 25 spor dalında aktif dünya şampiyonlarının misafir edildiği bir etkinlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Olimpiyat Komitesi (IOC) tarafından, hangi kentin etkinliğe ev sahipliği yapacağı belirlenmekte olup; başvuran kentlerin dosyalarında spor faaliyetlerinin düzenleneceği tesislere ait plan, proje ve stratejik kararların yer alması beklenmektedir. IOC, başvuru yapan kentlerin dosyalarında konaklama, etkinliklerin gerçekleştirileceği tesisler, ulaşım, güvenlik ve medya olmak üzere 23 ayrı başlıkta yeterli olmalarını beklemektedir (Çizelge 5.16).

Çizelge 5. 16 Olimpiyat oyunları hazırlık ve adaylık süreci [149]

Konaklama	<ul style="list-style-type: none"> • En az 15.000 sporcu ve direktörlerinin konaklayabileceği “olimpiyat köyü” • Sporcular dışında görevli ekibin konaklayacağı tesislerin varlığı • IOC ve misafirlerinin konaklayabileceği minimum 4 yıldızlı otellerin varlığı • Medya mensuplarının konaklayabileceği “medya köyü” ve otellerde minimum 7500 oda • Sponsor, VIP vb. misafirlerin konaklayabileceği 5000 oda kapasiteli minimum 5 yıldızlı otellerin varlığı • Ortalama 15.000 gönüllünün konaklayabileceği tesislerin varlığı • Seyircilerin konaklayabileceği otel ve pansiyonların varlığı
Etkinliklerin Gerçekleştirileceği Tesisler	<ul style="list-style-type: none"> • Atletizm, basketbol, badminton, boks, kürek çekme-kano, futbol, jimnastik, judo, atıcılık, yüzme, tenis, masa tenisi, halter, güreç vb. farklı spor faaliyetlerinin gerçekleştirileceği tesislerin ve sahaların varlığı • Antrenmanlarda kullanılacak tesislerin varlığı
Ulaşım	<ul style="list-style-type: none"> • Kente ulaşım, kent içi ulaşım ve olimpik tesisler arası ulaşımın rahatça sağlanması açısından altyapının güçlendirilmesi • Kente gelecek misafir sayısına bağlı olarak yerleştirme ve ulaştırma planlarının gerçekleştirilmesi
Sağlık	<ul style="list-style-type: none"> • Sporcuların sağlık ihtiyaçlarının karşılanacağı, tam teşekküllü hastane ve olimpiyat köyü içerisinde dispanser bulunması

Farklı spor faaliyetlerini barındırması, farklı tesisler ve altyapı gerektirmeleri sebebiyle kentin mekânsal gelişiminde direkt olarak etkili olan bir mega-organizasyon türü olduğu söylenebilir. İstanbul’un olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapma şansı ise, 1990’lı yılların sonlarına doğru yakalanmış olmasına rağmen başvuru sürecinde kalmış olup etkinlik gerçekleştirilememiştir. İstanbul 2000 olarak adlandırılan olimpiyat adaylık sürecine hazırlanılmaya, başvuru koşulunu sağlamaya yönelik olarak minimum 15.000 sporcunun ve görevlinin konaklayabileceği yaklaşık 1890 hektarlık alanda “Olimpiyat Köyü Projesi” ile başlanmıştır [149].

Konum olarak değerlendirildiğinde olimpik par, Küçükçekmece sınırları içerisinde Mahmutbey TEM kavşağının kuzeyinde, İkitelli toplu konut alanı ve Altınşehir konut alanı ile çevrili alanda yaklaşık 585 ha.lık alanda gerçekleştirilmesinin hedeflendiği görülmektedir. Bölge içerisinde 13 spor tesisi ve 80.000 kişi kapasiteli “Atatürk Olimpiyat Stadyumu” yer almaktadır.

Şekil 5. 24 Olimpiyat stadyumu ve olimpiyat köyü konumu [149]

Olimpiyat güney kompleksi Ataköy spor kompleksi, Yeşilyurt spor salonu, Abdi İpekçi Spor salonu ve Kazlıçeşme spor salonundan oluşmaktadır. Küçükçekmece gölüne yakınlığı ile ise kürek ve kano merkezi olarak planlanmaktadır.

“1994 yılı Aralık ayında İstanbul Belediyesinden “Olimpik Park” yapmak için 584 hektar arazi alınmıştır. Dokuz ana spor dalı için 33 spor tesisinin planlan projeleri hazırlanmıştır. İkitellide Toplu Konut Alanı ile Altın şehir yerleşim bölgesiyle çevrili 5 milyon 849 bin 414 metrekarelik “Olimpik Park” arazisinde yükselecek tesisler, 85.000 kişilik Olimpik Stadyum, 5.000 kişilik Bedmington Salonu, 10.000 kişilik Boks Salonu, 15000 kişilik Hentbol ve Taekwon Do Salonu, 15.000 kişilik Güreş ve Judo Salonu, 5.000 kişilik Halter Salonu bu komplekslerdir. Bunların dışında 15.000 kişilik Beyzbol Sahası, 3.000 kişilik KanoSlalom sahası, 5.000 kişilik Çim Hokeyi Salonu ve tesislerin idari ve güvenlik binaları bu alanın içinde belirlenmiştir. Olimpiyat evinin yanındaki 25.000 seyirci kapasiteli olimpik yüzme havuzu ve yanındaki 20.000 seyirci kapasiteli salon bitmiş durumdadır” [149].

Yeni inşa edilen spor komplekslerine ek olarak, mevcutların kapasitelerinin artırılması ve güçlendirilmesi, tüm spor kompleksleri arasındaki ulaşım ilişkilerinin güçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Çalışma kapsamında belirtilen dünya örneklerinden yola çıkarak, örn. Barcelona olimpiyat oyunlarında belirlenen stratejiler göz önünde bulundurulduğunda gerçekleştirilen projelerin kentin gelişimini olduğu kadar sürdürülebilir kalkınmayı sağlayacak şekilde geliştirilmesinin önemli olduğu

belirtilmelidir. Sürdürülebilir gelişme mega-organizasyonlar açısından sağlanabildiği ölçüde sonraki dönemlerde ev sahipliği yapılacak etkinlikler açısından önemli bir potansiyel olarak karşımıza çıkmaktadır.

İstanbul 2000 olimpiyatları adaylık sürecinde, IOC'un karşısına belirtilen olimpiyat planları ile çıkmış olup yetersiz bulunmuştur. 2004 yılında yeniden aday olunmuş ve başvuru döneminden 1 yıl sonra tamamlanacak olan spor tesisleri ile IOC'un değerlendirmesinde, Atina'nın olimpiyatlara ev sahipliği yapmasına karar verilmiştir. 2008 yılında gerçekleştirilen üçüncü başvuruda ise, olimpiyat oyunlarına Pekin'in ev sahipliği yapmasına karar verilmiştir.

Olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapılmamasına rağmen üç kez gerçekleştirilen başvuru ve adaylık sürecinde spor tesisleri, kompleksler, konaklama tesisleri ve olimpik köyün inşa edilmesi kentin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Bölgedeki yatırımların bu yönde gelişmesine ve yakın çevresindeki kentsel yapılanmada önemli bir yönlendirici role sahip olduğu söylenebilir. Aynı zamanda bu süreç ile, kent ilk defa, daha büyük bir hedef kitleye hitap etmeyi amaçladığı belirtilebilir.

5.3.4.3 Avrupa Kültür Başkenti

Avrupa Kültür Başkenti organizasyonu, 1980'li yıllar ile birlikte ortaya çıkan, kentlerin kültürel yapıları ve birikimlerinin vurgulandığı, kentsel gelişme açısından kültürün önemli bir yönlendirici olarak kullanımını hedefleyen projelerin tamamını içermektedir.

AB Parlamentosu'nun 1999 yılında AB üyesi olmayan kentlerin de kültür başkenti olabileceklerini bildirmesinin ardından, İstanbul'un bu ünvanı alması amacıyla 2000 yılından itibaren çalışmalara başlanmıştır. İstanbul, Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi tarafından Macaristan-Peç, Almanya-Essen kentleriyle birlikte 2010 yılında Avrupa Kültür Başkenti ünvanını almıştır.

02.11.2007 tarihinde "İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Yasası" meclis'te kabul edilmiş olup; 2010 yılında Avrupa Kültür Başkenti (AKB) kabul edilen "İstanbul'u, organizasyona için hazırlama, 2010 yılında yapılacak etkinlikleri planlamak ve yönetmek, kamu kurum ve kuruluşlarının bu amaçla yapacakları çalışmalarda koordinasyonu sağlamak üzere İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı'nın kurulması ile görev ve yeteneklerini düzenlemek" amaçlarını içermektedir.

İstanbul 2010 AKB projesi, mega-organizasyonlar açısından kentin son yıllarda ev sahipliği yaptığı en özellikli projeler arasında yer almaktadır. Kentin ve kültürel değerlerinin küresel düzlemde vurgulanabileceği, katılımcılar ve ziyaretçiler arasında kültürel alışverişin sağlanabileceği bu dönemde gerçekleştirilmesi hedeflenen projelerin önemli bir kısmı Girişim Grubu tarafından takip edilmiştir. AKB İstanbul 2010 projesi “İstanbul: 4 Elementin Kenti” ismiyle hazırlanmış olup, AKB dönemi 4 temel döneme ayrılmıştır.

Projenin hedefleri, Proje Girişim Grubu tarafından belirlenmiş olup, İstanbul’un AKB etkinliği kapsamında kazanacağı değerleri tanımlaması sebebiyle önemlidir;

- 2006 yılı itibariyle İstanbul’un dünya kültür sanat gündeminde anılır hale gelmesi,
- İstanbul’un, bir dünya kenti olarak küresel düzlemde ön plana çıkması,
- Farklı kültürlerin katmanlar halinde tarihsel süreç içerisinde birarada bulunduğu İstanbul’un sahip olduğu kültürel mirası Avrupa’yla paylaşması,
- İstanbul’un yeni sosyal ve kültürel mekânlara kavuşturulması, kültür altyapısının vurgulanarak güçlendirilmesi,
- İletişim, organizasyonu eğitim, tasarım gibi pek çok yeni iş sahasının yaratılması,
- Avrupa kentleri ile kültürel ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi,
- Kültür varlıklarının korunması ve çağdaş müzecilik yaklaşımıyla sergileneceği yeni müzelerin kazandırılması,
- Kentsel dönüşüm projelerinin ‘katılımcı’ bir yaklaşımla oluşturulması ile kentin görüntüsünün iyileştirilmesi ve kent sakinlerinin yaşam kalitesinin yükseltilmesi,
- Türk kültürünün dünya ülkelerine tanıtılması,
- Sanatçıların, tasarımcıların yanı sıra uluslararası medyanın da kente çekiminin sağlanması, iletişim faaliyetlerinin artırılması,

5.3.5 Kent İmgesinin Mega-Projeler ile Yeniden Yapılanması

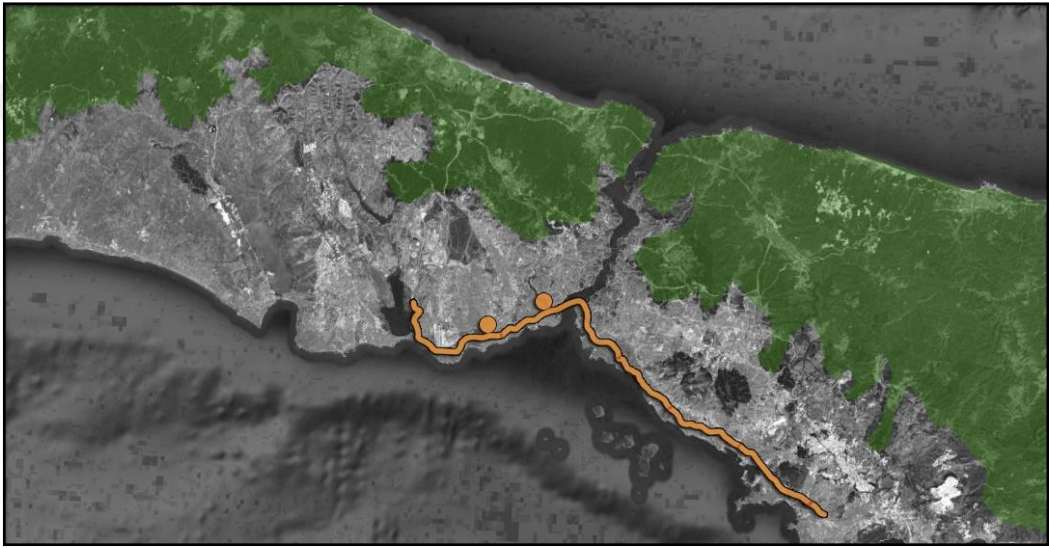
Küreselleşme süreciyle birlikte kentlerin büyüyen ekonomik gücü ve değişen toplumsal sınıfların ihtiyaçları, fizik mekândaki değişimin de sebeplerini tanımlamaktadır [141]. Hizmet sektörleri ve yaratıcı sektörlerin yükselişine bağlı olarak, gayrimenkule bağlı sektörler de ön plana çıktığı belirtilmelidir. Küresel ekonominin etkilerini bu alanda da görmek mümkün olup; özellikle 1995 sonrası dönemde yabancı sermayenin de önemli bir aktör olarak karşımıza çıkması bu konuyu destekler niteliktedir. Mega-organizasyonlar ile küresel düzlemde öne çıkan ve kültürün kentsel gelişme açısından bir araç olarak kullanılması özellikle 1995 sonrası dönemde İstanbul'da görülen kentsel uygulamaların da ölçek ve içeriklerinin farklılaşması dikkat çekicidir. Kentin parçacıl uygulamalar ile ağırlıklı olarak kentsel dönüşüm projelerine bağlı olarak yeniden üretildiği bir sürecin hâkim olduğu söylenebilir. Mega-organizasyonların gerçekleştirileceği tesisler yakın çevresi için önemli bir yönlendirici ve gelişim aracı olup, mega-projeler aracılığıyla kent imgesinin yeniden yapılanmasını beraberinde getirmiştir. Kente gelen ziyaretçiler, yatırımcıların dikkatini çekecek şekilde kentin yeniden tasarlanması ve üretilmesi sürecini getirirken alt ölçekte kent sakinleri ve kent kimliği üzerinde de önemli etkileri söz konusudur.

Mega-organizasyonlara ev sahipliği yapılması açısından kent imgesinin küresel düzlemde tüm bireylere hitap edecek şekilde olması ve altyapının etkinliklerin gerçekleştirilmesine uygun olması ev sahipliği yapılacak kentlerin seçilmesinde önemlidir. Aynı zamanda bu imgenin yaratılması açısından mega-organizasyonlar ve mega-projeler önemli birer araç olup bu açıdan aralarında çift yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir. İstanbul için de benzer bir süreç söz konusu olup, 'küresel kent' olarak ön plana çıkmak açısından öncelikle mega-organizasyonlar ile başlayan süreç; kent imgesinin yaratılmasında kültür odaklı projeler, kentsel dönüşüm projeleri ağırlıklı biçimde mega-projeler ile desteklenmiştir.

İstanbul'un sahne olduğu mega-projeler kamuoyuna açıklanma tarihi bakımından incelendiğinde 1998 yılının bir başlangıç olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Marmaray ve Haliç Metro Geçiş Köprüsü bu açıdan ilk iki örnek olarak karşımıza çıkmakta olup, mega-projelerin öncelikle ulaşım altyapısına odaklandığı belirtilebilir. 1998-2019 yılına kadar olan yaklaşık 20 yıllık süreç içerisinde ise eğitim, yenileme, kentsel dönüşüm, dini tesis, kültür, kentsel tasarım, rekreasyon, rezidans, sağlık, spor,

ticaret, turizm ve ulaşım alanlarında olmak üzere yaklaşık 130 mega-proje aracılığı ile kentsel mekân şekillendirilmektedir.

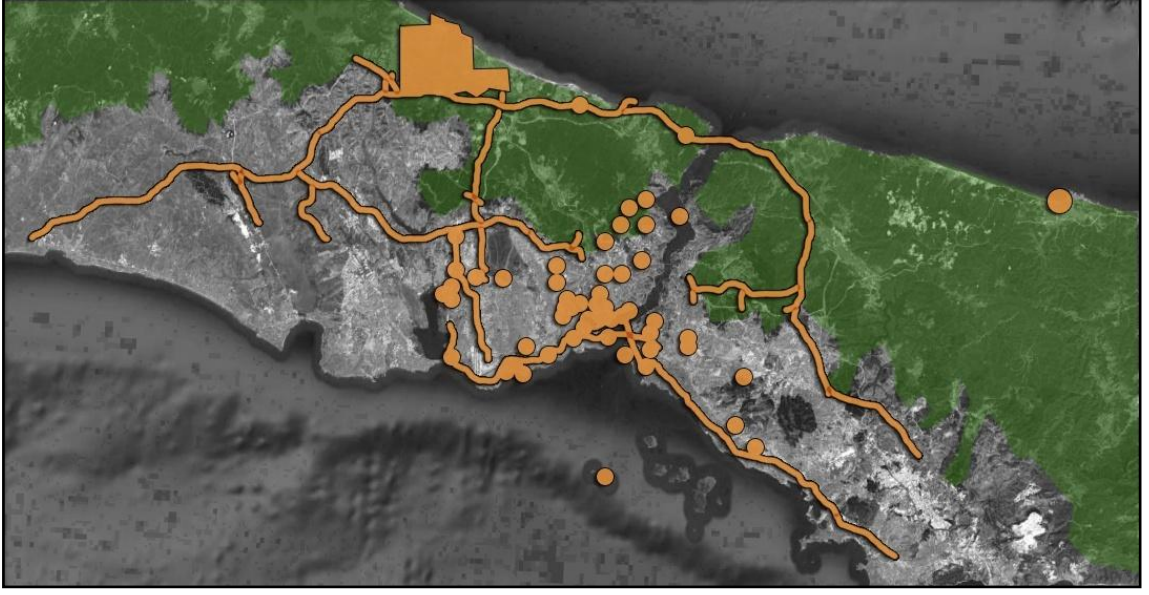
Tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde ilk olarak 1990'lı yıllarda kamuoyu ile paylaşılan ölçek ve bütçe açısından tüm dünyanın ilgisini çekmeye yönelik geliştirilen projelerin ağırlıklı olarak kuzey-güney yönünde gelişen ulaşım projeleri olduğu söylenebilir (Şekil 5.25). Kentsel gelişim sürecinin takibi açısından, beşer yıllık periyotlar halinde mega-projeler konumsal olarak incelendiğinde, kuzey yönünde saçaklanarak ilerlediği görülmektedir. Bu durum ise, kentin gelişme yönlerini destekler niteliktedir (Şekil 5.26).

Şekil 5. 25 1998-2000 yılları arasında gerçekleştirilen projeler [150]

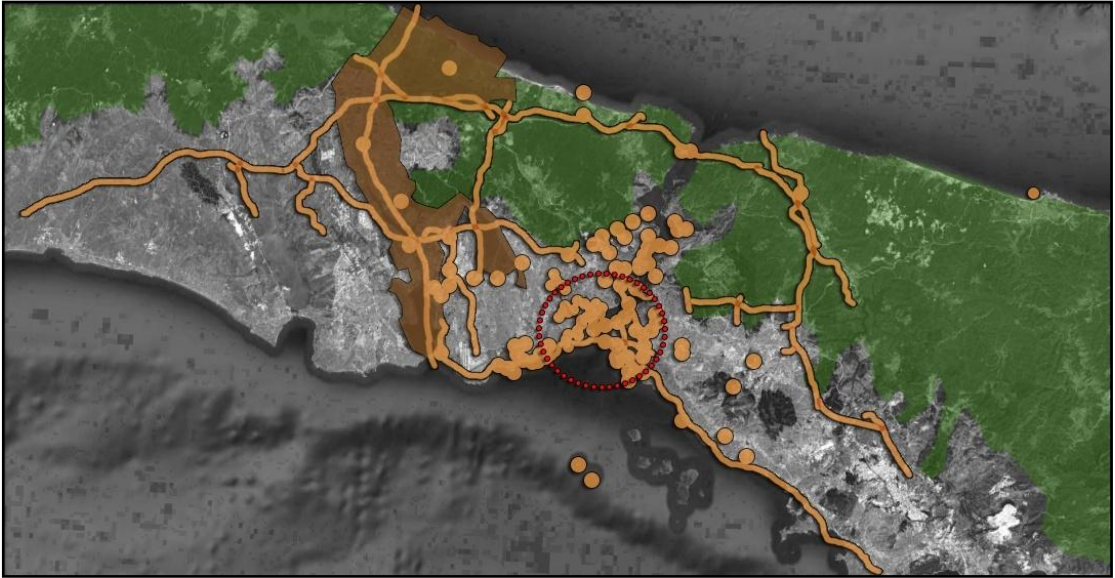

Şekil 5. 26 1998-2005 yılları arasında gerçekleştirilen projeler [150]

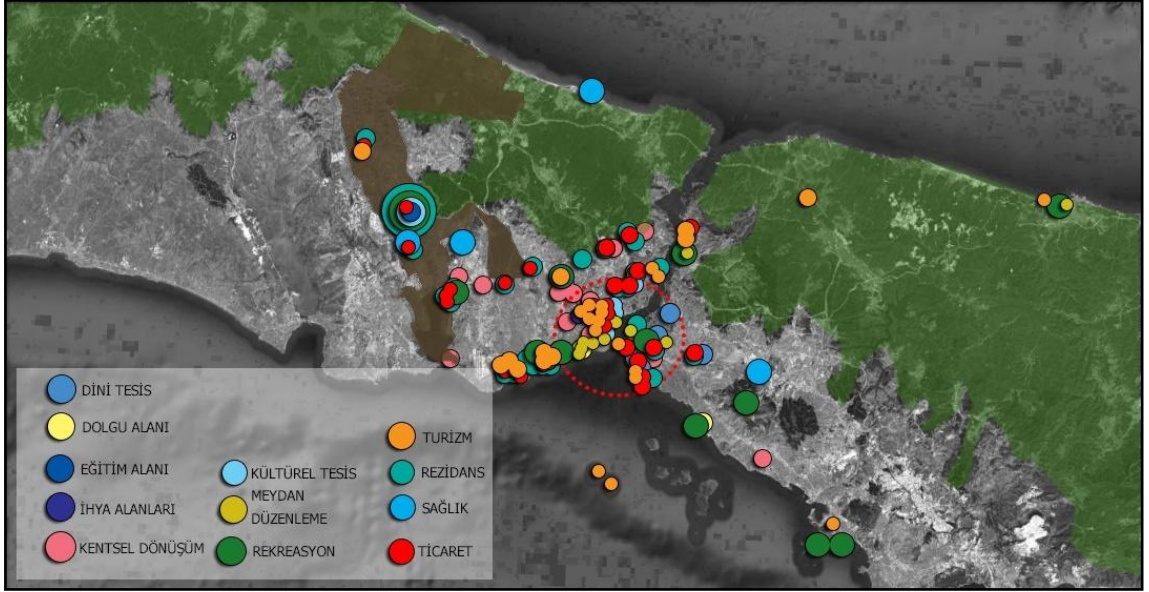
Şekil 5. 27 1998-2010 yılları arasında gerçekleştirilen projeler [150]

1998-2018 arası 30 yıllık dönem içerisinde kent içerisinde yer alan mega-projelerin sayısı 2'den 130'a ulaşmıştır. Gerçekleştirilen uygulamalar, buldukları bölge ve yakın çevresinde de kentleşme sürecini hızlandırdığı belirtilebilir. Konumsal olarak değerlendirildiğinde, süreç içerisinde gerçekleştirilen uygulamaların özellikle kente özgün değerini katan Tarihi Yarımada, Boğaziçi aksı bölgesinde yoğunlaşmış olduğu görülmektedir. Kentin en önemli doğal eşiklerini ve doğal yapısını tanımlayan kuzey ormanlarına doğru gelişme gösteren projeler sebebiyle ise kentin kuzey bölgesindeki kentleşme baskısının arttığı belirtilmelidir (Şekil 5.28).

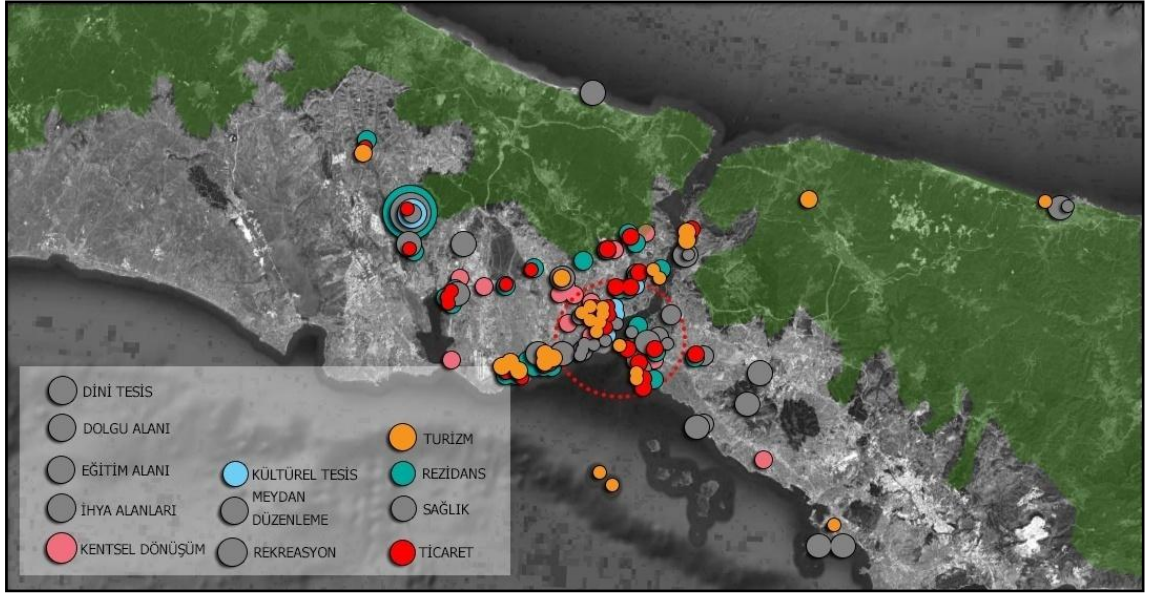

Şekil 5. 28 Mega-organizasyonlar ve doğal eşikler ile ilişkisi

Gerçekleştirilen parçacıl uygulamaların ve projelerin temaları değerlendirildiğinde ise kent içerisindeki dağılımı Şekil 5.29’da belirtilmiştir. Eğitim alanı, dini tesis, dolgu alanları, kentsel dönüşüm, kültürel tesis, kentsel tasarım, turizm, rezidans, sağlık, ticaret olmak üzere gruplandırılan 128 uygulamanın %30’u kültür-turizm-rezidans fonksiyonlarını içermesi açısından dikkat çekicidir. Kentin yaratılmaya çalışılan yeni imgesinin kültür-turizm odaklı dönüşüm projeleriyle gerçekleştirilmeye çalışıldığı dikkat çekmektedir (Şekil 5.30).

Şekil 5. 29 Mega-projelerin türleri bakımından değerlendirilmesi [150]

Şekil 5. 30 Kültür ve turizm odaklı mega-organizasyonların konumsal kümelenmesi [150]

Kent içerisinde yer alan parçacıl uygulamalar ise yakın çevresinin gelişiminde önemli bir role sahiptir. Kent içerisinde fonksiyonların yer seçimi, yoğunluğu gelişme yönleri açısından önemli ipuçları barındırmaktadır. Kent içerisinde hizmetler sektörünün mekânsal dağılımı, konut alanları yer seçim eğilimi küreselleşme süreciyle birlikte farklılık göstermiş olup; farklılaşan tüketim anlayışı doğrultusunda alışveriş merkezleri ve plazalar da yoğun olarak yer almaya başlamıştır.

İstanbul kent makroformu 25 hektarlık gridler halinde incelendiğinde, 1990 sonrası süreçte kamuoyuna açıklanan projelerin bulunduğu konumlara göre yığılma analizi gerçekleştirilmiştir. Gridler içerisinde bulunan proje sayıları ve alan büyüklükleri doğrultusunda renklendirilerek, en yoğun bölgenin Tarihi Yarımada, Beyoğlu, Kadıköy'den oluşan Kültür üçgeninde, Maslak-Levent aksında olduğu görülmüştür. (EK-E) Kent içerisinde yer alan ve tüm dünyanın dikkatini çekecek ölçekte gerçekleştirilen projelerin dağılımı incelendiğinde, Boğaziçi aksı, Tarihi kent merkezi ve kültür üçgeninde yoğunlaşmış olup, kuzey gelişme eğiliminde olduğu belirtilebilir.

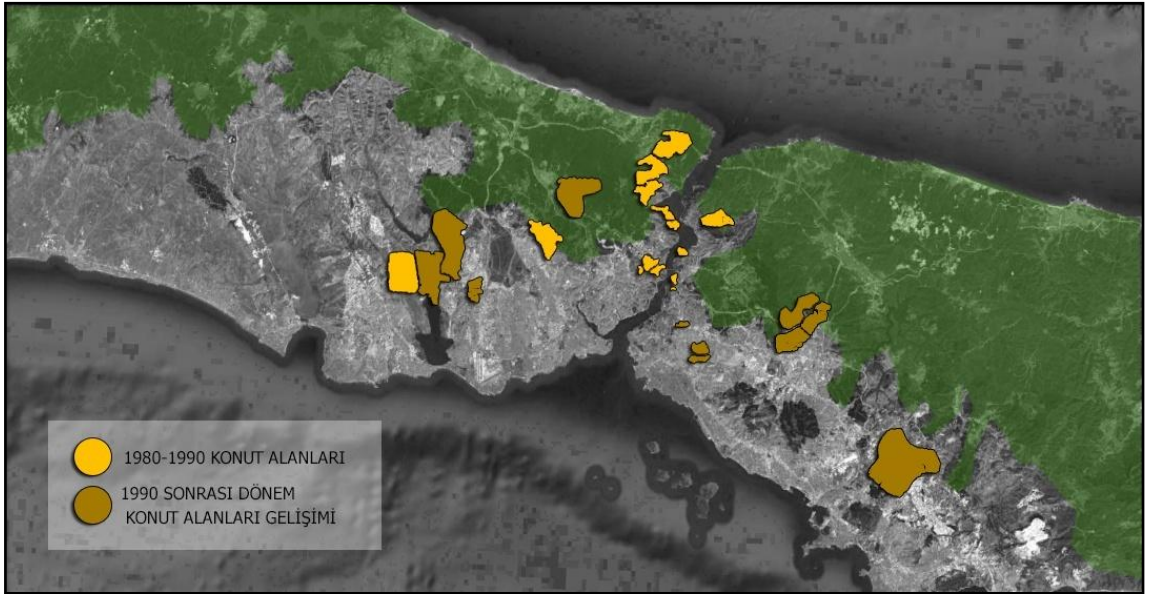
- **Fonksiyon Alanlarının Kent İçerisinde Yer Seçimi Eğilimleri**

Kentte hizmetler sektörünün yoğunlaşmasına bağlı olarak, profesyonel sektörlerle bağlı alt sektörlerin de gelişmesiyle gelir düzeylerinin de farklılaştığı görülmektedir. Gelir düzeylerine bağlı olarak toplumsal yapıda da orta-üst ve alt gelir grupları arasındaki farkları da keskinleştirmiştir [149]. Önceki dönemlere göre yaşam tarzı ve tüketim anlayışlarının da değişmesi kent mekânına yeni fonksiyonlar kazandırmış ve fonksiyon alanlarının yer seçiminde önemli hale gelmiştir.

- **Konut Alanları Yerleşim Eğilimi**

Konut alanları eğilimleri incelendiğinde, konut tipolojilerinin değişmesi dikkat çekerken; konut alanlarına yakın bölgelerde eğlence mekânları, rekreasyon alanları, alışveriş merkezlerinin kent içerisinde yer seçmeye başlamaktadır. Ulaşım projelerinin geliştirilmesi üst gelir grubunun kent çevresindeki bölgelere yerleşmeye başlamasında etkili olmuştur.

1990'lı yıllarla birlikte konut alanlarının, kuzey yönünde Kilyos, Zekeriyaköy, Sarıyer, Tarabya, Ulus, Beykoz, Kanlıca, Kandilli ve Çamlıca sırtlarına ek olarak; Kemerburgaz, Bahçeşehir, Kartal, Tuzla ise saçaklanmalar şeklinde göstermeye başlamıştır [149]. 2000'li yıllarda ise mega-projeler arasında yer alan ulaşım projelerine bağlı olarak (örn. 3. Köprü) kentin kuzey bölgelerinde erişimi artırmış, kentin doğal alanları su havzaları ve orman alanları üzerindeki baskıyı artırmıştır (Şekil 5.31).

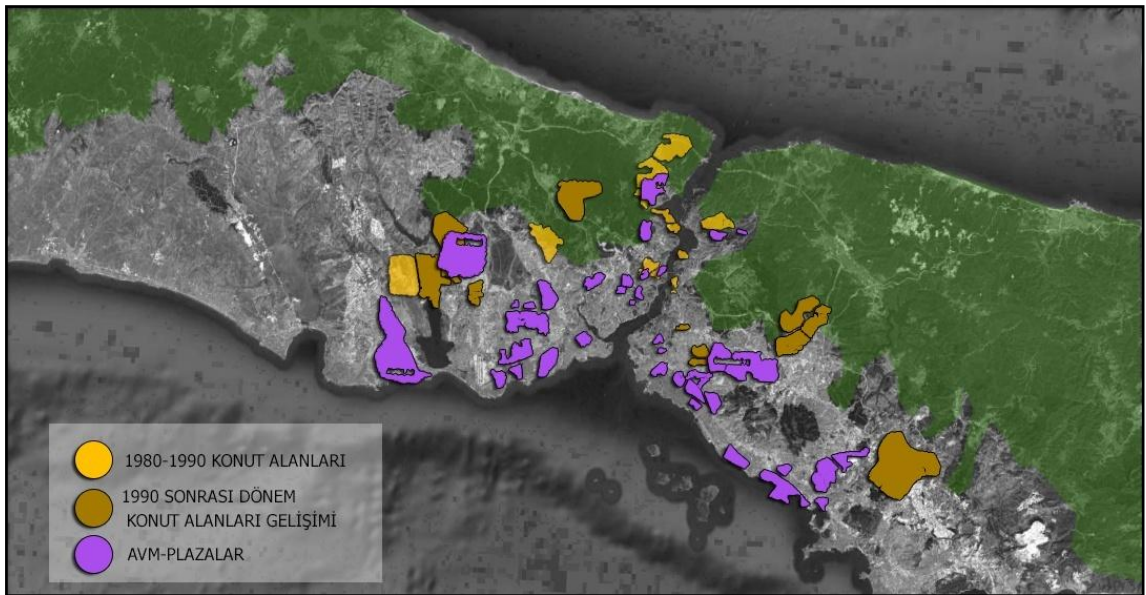

Şekil 5. 31 Küreselleşme süreci ve konut alanları yerleşim eğilimleri [149]

○ **Ticaret Alanları Yerleşim Eğilimi**

Yaşam tarzı ve tüketim alışkanlıklarındaki değişimlere bağlı olarak geleneksel merkez, geleneksel ticaret anlayışları yerini çok katlı plazalar ve kapalı alışveriş merkezlerine bırakmaya başlamıştır. Alışveriş merkezleri, gerçekleştirilen literatür araştırması doğrultusunda, küreselleşme sürecine bağlı olarak tüketim anlayışının tektipleşmesi ve farklı kentlerde benzer uygulamaların görülmesini destekler niteliktedir.

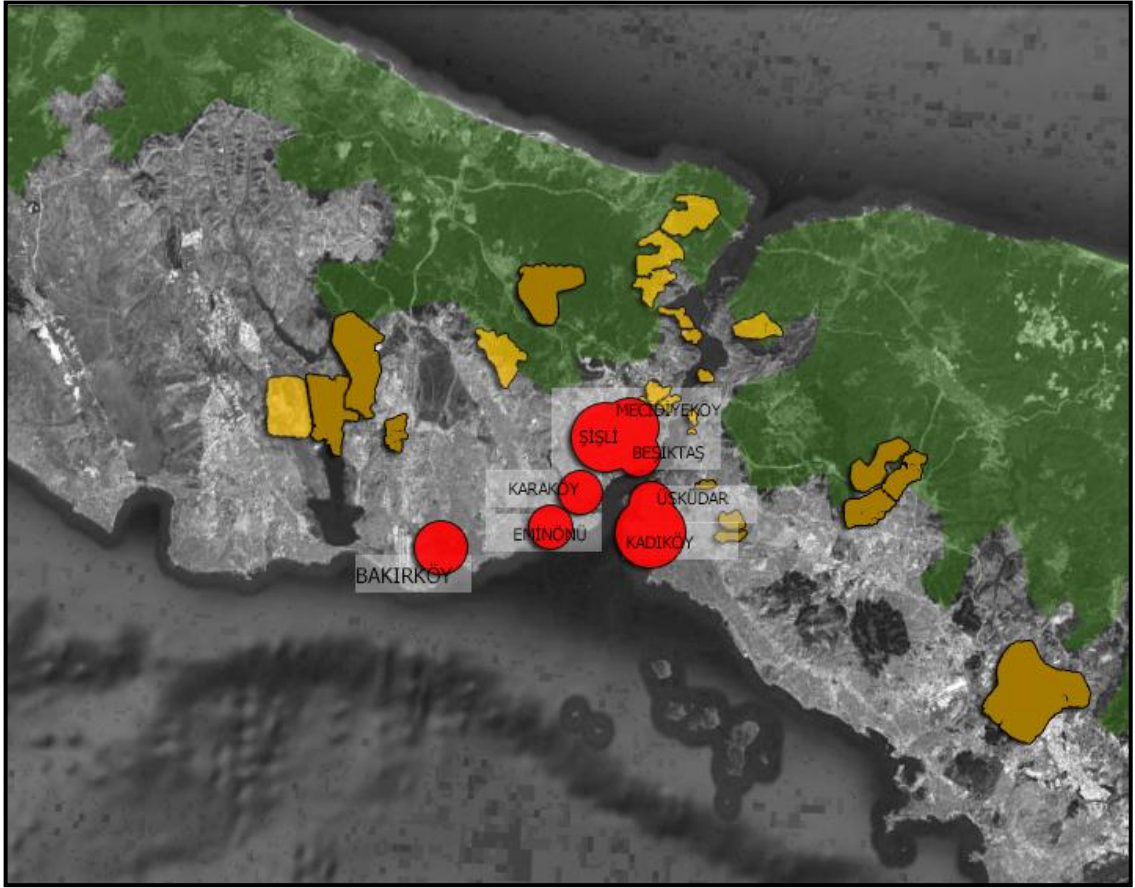
Kent içerisinde alışveriş merkezi sayısının artmasına bağlı olarak geleneksel merkez önemini yitirmekte olup, yerini çok katlı ofis binaları, plazalar, AVM'ler gibi birden fazla fonksiyonu birarada bulunduran mekânlara bırakmıştır. AVM'lerin konumları incelendiğinde ise, konut alanları eğilimine benzer şekilde önemli ulaşım aksları ve konut alanlarına yakın bölgelerde yer seçtikleri söylenebilir. Özellikle E-5 aksı boyunca yoğunlaşan alışveriş merkezleri Avrupa yakası'nda Zeytinburnu-Bakırköy, Etiler-Maslak, Anadolu Yakası'nda ise Kozyatağı-Kartal arasında yoğunlaşmaktadır. Aynı zamanda E-5 ve TEM arasındaki kavşak bölgelerinde de yoğunlaşarak kuzeye doğru parçacıl biçimde yayılma göstermektedir. Konut alanları ve mega-projeler ile birlikte değerlendirildiğinde gelişme makroformun gelişme yönünü işaret ettiği söylenebilir (Şekil 5.32).

Şekil 5. 32 Avm-plaza yerleşim eğilimleri-konut alanı ilişkisi [149] [150]

Alışveriş merkezlerine ek olarak, 1980’li yıllar sonrasında yoğun olarak karşılaşılan bir diğer prototip ise ‘plazalar’ olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk örneklerinden olan ‘Yapı Kredi Plaza’ sonrasında birçok yeni plaza kent içerisinde yer seçmeye başlamıştır. Özellikle, Maslak-Zincirlikuyu aksı plazaların yoğunlaştığı merkezi iş alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yüksek yoğunluklu plazalar ve çok katlı ofislerin kentsel gelişime bir diğer etkisi ise özgün İstanbul silüeti olarak görülmektedir. Günümüzde İstanbul silüetine yansıyan plazalar kent imgesinin yeniden yaratılması sürecinde de önemli bir etkiye sahiptir. Avrupa Yakasında bulunan plazalarda yaklaşık 560 uluslararası şirketin yer aldığı belirtilmelidir, bu açıdan plazalar uluslararası şirketler ve yatırımcıların çekilmesi açısından önemli bir potansiyele sahiptir [149].

Şekil 5. 33 Hizmet sektörleri yerleşim eğilimleri [149] [150]

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde her dönemin, öne çıkan dinamikleri olduğu ve kentsel gelişimin bu dinamikler doğrultusunda yönlendirildiği görülmektedir. 1980 sonrası dönemde iletişim ve ulaşım teknolojilerinde meydana gelen gelişmelere bağlı olarak ekonomik aktiviteler ve üretim-tüketim basamaklarının dünyanın farklı bölgelerine yayılması mümkün hale gelmiştir. Küreselleşme sürecinin ortaya çıkmasıyla birlikte fiziksel sınırlar önemini yitirmekte, kentler içerisinde buldukları bölge ve ülkeden bağımsız biçimde gelişme göstermektedir. Böylelikle ülkelerden ziyade kentler arasındaki ilişkiler önem kazanmaktadır.

Sınırlardan bağımsız bir şekilde, kentler arasında karşılıklı olarak artan sosyo-kültürel ve ekonomik ilişkilerin, bölgeler arasında görünmez ağlar yarattığı veya var olan ağları güçlendirdiği belirtilmelidir. Kentler arasındaki ilişkiler ağı güçlendikçe bazı kentler önemli ekonomik faaliyetlerin kesişim noktasında olup önemli düğüm noktalarını tanımlamakta ve 'küresel kent' olarak adlandırılmaktadır. Küresel düzlemde ön plana çıkmayı hedefleyen kentlerin, küresel ekonomiden aldıkları payı artırmak amacıyla yabancı ziyaretçi ve yabancı yatırımcıları çekmeye çalıştıkları görülmektedir.

Rekabet ortamının yoğunlaşması farklı gelişim stratejilerinin üretilmesini gerektirmiştir. Önceki dönemin gecekondulaşma ve ekonomik kriz gibi sorunlarına çözüm olarak kentlerin; neoliberal politikalar doğrultusunda gelişmeye yöneldiği dikkat çekmektedir. Kentlerin ön plana çıkması amacıyla farklı bir marka imajı yaratması gerekliliği doğmuş olup dikkat çekici uygulamalar ile özgün ve olumlu kent imgelerinin vurgulanarak tüm dünyaya hitap edecek şekilde geliştirilmesi önemli bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte ise kentlerin sahip olduğu özgün kimlik değerleri ve sosyo-

kültürel değerlerinin önemli bir gelişim aracı olarak görüldüğü belirtilmelidir. Kentsel gelişme kültür ve turizm odaklı gelişime odaklanmış olup tüm dünyaya hitap edecek ölçüğe ulaşmıştır. Bu süreç ise turizm odaklı kentsel gelişmeyi beraberinde getirerek süreli sosyo-kültürel etkinliklerin ölçeklerinin dikkat çekici şekilde büyüdüğü ve mega-organizasyonlara ev sahipliği yapan kentlerin sayısının arttığı bir döneme işaret etmektedir. Mega-organizasyonlar dönemsel olarak düzenlenmekle birlikte etkinlik süresi, başvuru süreci ve etkinlik sonrasında kentin teknik altyapısının gelişmesi ve turizm doğrultusunda ekonomik faaliyetlerinin canlanması açısından önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Mega-organizasyonlara ev sahipliği yapılması aracılığıyla küreselleşme sürecinin zaman ve mekân üzerinden kentsel gelişimi yönlendirmede önemli bir rolü olduğu belirtilmelidir.

Küresel kentler hiyerarşisi incelendiğinde; kesin ve değişmez bir sıralama olmadığı, dönem içerisinde değişen ve gelişen sosyo-ekonomik ilişkiler doğrultusunda değiştiği belirtilmelidir. Çalışma kapsamında ilgili literatürde öne çıkan beş hiyerarşi değerlendirilmiş olup; Türkiye’den yalnızca İstanbul’un listede yer alması açısından dikkat çekicidir. Takip eden bölümlerde yer verilen, üst ölçekli planlar ile tarif edilen hedef ve stratejilerin geliştirilmesinde ‘küresel kent’ ve ‘küresel ekonomide önemli bir role sahip olma’ temalarının önem kazanmasında bu açıdan etkili olduğu söylenebilir. İstanbul, küresel kent indeksleri içerisindeki konumu açısından değerlendirildiğinde önceki araştırmalara bakılarak daha iyi bir konumda olduğu, ‘yükselen bir şehir’ niteliği barındırdığı özellikle Ortadoğu, Avrupa ve Afrika bölgelerinde önemini giderek artırdığı görülmektedir. Bu açıdan küreselleşme indeksleri göz önüne alındığında, küreselleşme sürecine bağlı yeniden yapılanma etkilerinin İstanbul’da henüz tamamlanmayıp, devam eden bir süreci ifade ettiği belirtilmelidir.

Alan çalışmasının gerçekleştirildiği İstanbul; küresel kimliği ve tarihi değerleri ile iki farklı kimlik değerinin birarada bulunduğu, küresel düzlemde Türkiye’nin vitrini olarak nitelendirilen önemli bir inceleme alanıdır. Sahip olduğu özgün kimlik değeri, sosyo-kültürel altyapısı bakımından Türkiye’nin en gelişmiş kenti olması; mega-organizasyonlara ev sahipliği yapılmasında önemli bir potansiyel değer olarak görülmektedir. Bu açıdan 1990’lı yıllardan itibaren kentin ev sahipliği yaptığı mega-organizasyon sayılarının arttığı görülmektedir. Türkiye’de gerçekleştirilen mega-organizasyonların %95’inin bu açıdan İstanbul’da yoğunlaştığı görülmekte olup; üst

ölçekli planlarda kabul edilen hedef ve stratejilerin ağırlıklı olarak 'küresel kent' teması doğrultusunda yönlendirildiği görülmüştür.

Tarihsel süreç içerisinde kentsel gelişme politikaları değerlendirildiğinde, 1980 yılında hız kazanan küreselleşme süreci, önemli bir kırılma noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı yönetimler tarafından da olsa, sürecin ortak noktası kentsel gelişim politikalarının içeriği ve ölçeğinin yalnızca ülke değil tüm dünyaya hitap edecek şekilde gelişmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. 2006 onay tarihli İstanbul Çevre Düzeni Planı ve 2014-2023 İstanbul Bölge Planı hedef ve stratejileri 'küresel kent' ve küreselleşme süreci doğrultusunda değerlendirildiğinde kentin özgün kimlik değeri ve kültürel yapısının önemli bir 'kalkınma aracı' olarak görüldüğü dikkat çekmektedir. Bu açıdan kentsel gelişim politikaların da ağırlıklı olarak turizm ve kültür odaklı gelişmelere yöneldiği görülmektedir. Küresel düzlemde ön plana çıkılma çabası, ev sahipliği yapılan etkinlikler ve mega-organizasyonların sayıca artmasıyla desteklenmiştir.

Araştırma kapsamında diğer önemli küresel kentler ve ev sahipliği yapılan organizasyonlar doğrultusunda değerlendirme kriterleri belirlenmiş olup İstanbul'da Avrupa Kültür Başkentliği, Formula-1, Olimpiyatlar kapsamında incelenmiştir. Örnek olarak seçilen organizasyonlar her ne kadar farklı temalara sahip olsa da ortak noktanın yabancı ziyaretçi ve yatırımcının kente çekilerek ekonomiye girdi sağlanması, kentsel gelişim açısından önemli bir yönlendirici olduğu söylenebilir. Aynı zamanda sosyo-kültürel değerleri bir gelişim aracı olarak görüldüğü dikkat çekicidir. İstanbul sosyo-kültürel yapısı ve özgün tarihi değerleri ile önemli bir kültür envanterine sahip olup, küresel kent hiyerarşilerinde öne çıkan New York, Paris, Tokyo gibi kentlerle karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde Türkiye'yi temsil edecek önemli bir düğüm noktası olduğu görülmektedir. Sosyo-kültürel altyapı ve ziyaretçi sayıları bakımından önemli bir yoğunluğa sahiptir.

Mega-organizasyonların gerçekleştirildiği dönem kadar, başvuru sürecinin de teknik ve sosyal altyapının güçlendirilmesi açısından önemli bir yönlendirici olduğu görülmektedir. Buna örnek olarak Olimpiyat Oyunları gösterilebilir. İstanbul beş defa gerçekleştirilen başvuru sürecinde, başvuru koşullarının sağlanması açısından olimpiyat stadı, olimpiyat köyünün inşası ve yakın bölgedeki ulaşım altyapısının güçlendirilmesi gibi çalışmaları beraberinde getirmiştir. Benzer şekilde Formula-1 etkinliğinde de hitap edilen kitle açısından bölgedeki konaklama alanlarının geliştirilmesi, ulaşım altyapısının

güçlendirilmesi örnek olarak gösterilebilir. Avrupa Kültür Başkentliği ise sosyal altyapının güçlendirilmesi ve sürdürülebilirliğin sağlanması açısından önemli bir örnek olarak kabul edilmiştir.

Mega-organizasyonlar yanında kent imgesinin olumlu bir şekilde yeniden üretilmesi, dikkat çekici ölçekte projelerin uygulanması açısından 1990-2018 arası dönemde 130 mega-proje sahne olduğu görülmektedir. Bu açıdan kentsel gelişmenin tamamıyla küresel dinamiklere bırakıldığı söylenebilir. Kent içerisinde yer alan mega-projeler temaları açısından incelendiğinde ağırlıklı olarak sosyal-kültürel, turizm, kentsel dönüşüm fonksiyonlarının yoğunlaştığı, özellikle kentin sosyo-kültürel dinamikleri açısından önemli bir çekirdeği ve yoğunlaşmayı ifade eden 'Kültür Üçgeni' yakın çevresinde yoğunlaştığı görülmektedir. 1990'dan günümüze kadar geçen sürede ise nicelik ve gelişme yönleri açısından değerlendirildiğinde; kentin kimlik değerini oluşturan ve temel yönlendirici olan doğal eşikleri gelişme baskısı altında bırakmakta olup ağırlıklı olarak mega-organizasyonların gerçekleştirildiği 2000-2010 yılları arasında yoğunlaştığı söylenebilir.

Küreselleşme süreci ve kentsel gelişmenin; fiziksel, kültürel eşikler ile koruma alanları arasındaki dengenin kurulamaması durumunda ise potansiyeller yanında önemli riskleri de barındırdığı söylenebilir. Kentlerin sahip oldukları özgün değerler göz ardı edildiğinde farklı kentlerde benzer uygulamalar ile kentlerin birbirine benzeme ve aynılaşma riskini barındırması açısından riskleri de içermektedir. Kentin farklı bir kullanıcı kitlesine hitaben gelişimine odaklanıldığında ise yerel ile bağların kopması ve soylulaşma süreçleriyle birlikte kentin toplumsal değerinin de yitirilmesine sebep olması açısından önemlidir. Bu durumda kentsel gelişme ve ekonomik canlılığın sürdürülebilirliği hedeflenmeli ve gelişim sürecinde kentin özgün değerlerini destekleyecek, ön plana çıkaracak uygulamalar hedeflenmelidir.

KAYNAKLAR

- [1] Hall, T., (2006). Urban Geography, Third Edition, Routledge Taylor & Francis Group, Park Square, Milton Park, Abingdon, England
- [2] Bozkurt, V., (2000). Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar, Alfa Yayınları, Bursa
- [3] Türkün, A., (2004). “Kentsel Turizm: Yeni Bir Kentsel Önceliğe Doğru...”, Almanak 2003, Dünya ve Türkiye Yıllığı, Sosyal Araştırmalar Vakfı, 427-438.
- [4] Demirel, D. (2006). “Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği”, Sayıştay Dergisi, (60): 105-128.
- [5] Acar, E., (2017). “Neoliberalizm ve Sosyal Refah Devleti Ekseninde Üçüncü Yol Yaklaşımı”, Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18 (1): 248-263.
- [6] Harvey, D., Çev: Savran, S. (2014). Postmodernliğin Durumu, Yedinci Baskı, Metis Yayınları, İstanbul
- [7] Akın, B., (2005). Yeni Ekonomi, Çizgi Kitapevi Yayınları, Konya.
- [8] Steger, M. B., (2003). Globalization: A Very Short Introduction, 3. Baskı, Oxford University Press, Oxford UK.
- [9] Friedmann, J., Wolff, G. (1982). The World Formation: An Agenda for Research and Action, International Journal of Urban and Regional Research, (3):309-344.
- [10] Giddens, A. (2000). Beyond Left and Right, Second Edition, Stanford University Press, Stanford
- [11] Giddens, A., (1990). “The Consequence of Modernity”, S.U.P, Londra, 64.
- [12] Waters, M., (1995). Globalization, 3. Baskı, Routledge.
- [13] Monge, P.; Çev. Pekman, C. (2001). “Küreselleşme Sürecinde İletişim”, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (11): 53.
- [14] Coşkun, R. (2002). Küreselleşme: Türkiye Eksenli Analizler, Beta Yayınları, İstanbul
- [15] Robertson, R., Çev. Yolsal, Ü. H. (2004), Küreselleşme: Toplum Kuramı ve Küresel Kültür, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara
- [16] Lefebvre, H. (1976). Survival of capitalism. Londra: Macmillan.

- [17] Tekeli, İ., (2001). “Her Geçen Gün Geleceği Yeniden Yaratıyor ve Yeniden Kavırıyoruz.”, Geleceği Planlamak, Yeni Planlama Yönetimi Dili Yasal Düzenlemeler-Dünya Şehircilik Günü 24. Kolokyumu, Kasım, Ankara.
- [18] McLuhan, M. ve Powers, B. R., Çev: Düzgören, B. Ö. (2015). Global Köy, Scala Yayıncılık, İstanbul
- [19] Bauman, Z.; Çev. Öktem, Ü. (1999). Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar, Sarmal Yayınevi, İstanbul
- [20] Tomlison, J. (1997). Cultural Globalization and Cultural Imperialism, Sage Press, California
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9780470670590.wbeog129>, 03 Kasım 2018.
- [21] Friedmann, J., (1986). The World City Hypothesis, Development and Change, (17): 69-83.
- [22] Yeates, N., (2001). Globalisation and Social Policy,
<https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-social-policy/article/nicola-yeates-2001-globalisation-and-social-policy-london-sage-195-pp>, 27 Ekim 2018
- [23] Bülbül, K. (2009). Küreselleşmeler Arasında Türkiye, Küre Yayınları, İstanbul
- [24] Fainstein, S.S., (1983). Restructuring The City: The Political Economy of Urban Redevelopment, Longman, Londra-New York.
- [25] Tokol, A. (2001). “Çok Uluslu Şirketler ve Endüstri İşletmelerine Etkileri”, İş-Güç Dergisi, (3):2.
- [26] Kutal, G., Büyüksulu A. R. (2001). “Çok Uluslu Şirketler ve Endüstri İşletmelerine Etkileri”, İş-Güç Dergisi, (3):2.
- [27] Gerşil, G. (2004). “Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmelerin Çalışma İlişkilerine Etkileri”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (6):151.
- [28] Şimşek, B. “İşgücü Piyasalarının Küreselleşmesi ve Küresel İşgücü Piyasalarında Ulusal İşgücü Piyasalarının Yeri”
<http://www.sbe.deu.edu.tr/dergi/cilt6.say%C4%B11/6.1%20gersil.pdf>, 27 Ekim 2018
- [29] Wallerstein, I., Çev: Abadoğlu, E. (2004). Dünya Sistemleri Analizi, Aram Yayınları, İstanbul
- [30] Torres, R. (2001). “ILO Reports An Analysis of the Social Pillars of Globalization”, ILO Publication, 7-9.
- [31] Seyrek, İ. (2002). “Küreselleşme Sürecinde İktisat Politikaları ve Yakınsama Tezi”, Gazi Üniversitesi, İ.İ.B.F Dergisi, (4): 2.
- [32] Aslanoğlu, R. (1998). Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Asa Kitabevi, Bursa
- [33] Mittelman, J. H. (1997). “Rethinking Innovation in International Studies: Global Transformation at the Turn Of The Millenium”, Innovation and Transformation in International Studies”, Cambridge, 46.

- [34] Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., Perraton, J., Çev. Aktar, İ. (2006). Küresel Dönüşümler, Siyaset, Ekonomi ve Kültür, Küreselleşme Okumaları, Ankara
- [35] Aydemir, C., Kaya, M. (2007). “Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, (20):268.
www.e-sosder.com
- [36] Cohen, R. B., Der. Dear, M., Scott, A. (1981). The new International Division of Labor, Multinational Corporations and Urban Hierarchy, Urbanization and Urban Planning in Capitalist Society, London: Methuen
- [37] Sassen, S. (1991). The Global City: New York, London, Tokyo, Princeton University Press, New Jersey
- [38] Sassen, S. (2006). Cities In A World Economy, Third Edition, Thousand Oaks: Pine Forge Press, New Jersey
- [39] Zukin, S. (1995). The Culture of Cities, Blackwell Press, Cambridge
- [40] Zukin, S. (1998), “Urban Lifestyles: Diversity and Standardisation in Spaces of Consumption”, Urban Studies, (35):285-291.
- [41] Özyurt, C. (2005), Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılık, Açılım Kitap, İstanbul
- [42] Civelek, E. (2009), İnternet Çağı Dinamikleri, Beta Yayıncılık, İstanbul
- [43] Albeni, M., Eroğlu, Ö. (2002). Küreselleşme, Ekonomik Krizler ve Türkiye, Bilim Kitabevi, Isparta
- [44] Kellner, D. (2000). “Globalisation and Postmodern Turn”,
www.gseis.ucla.edu/courses/ed253a/dk/GLOBPM.html, 10 Aralık 2018
- [45] Geniş, Ş., (2011). “Küreselleşme, Kent ve Kültür”, İdeal Kent Dergisi, 1 (3): 48-61.
- [46] Tomlison, J., Çev. Eker. A. (2004), Küreselleşme ve Kültür, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- [47] Kongar, E. (1997). “Küreselleşme ve Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Ulusal Kültür”.
www.kongar.org /makaleler/
- [48] Koray, M. (1997). “Küreselleşme İlerlerken Gerileyenler: Ekonomi Karşısında Sosyal, Sermaye Karşısında Emek, Piyasa Karşısında Siyaset”, İktisat Dergisi, (369): 17.
- [49] Berger, P. L. (2003), Küreselleşmenin Kültürel Dinamikleri, Kitap Yayınevi, İstanbul
- [50] Smith, N. (2002), New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy, Yeniden Yayıncılık, Malden
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1467-8330.00249>, 27 Ekim 2018

- [51] Yetim, N. (2004). “Küresel Üretim Yapılanmasına Kültürel Yanıtlar: Ulusal-Yerel?”, *Doğu-Batı Dergisi*, (2): 18.
- [52] Engez, A., (2007). *Küreselleşme Sürecinde Kentlerin İmaj ve Kimlikleri: Karşılaştırmalı İstanbul Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri ABD Halkla İlişkileri Bilim Dalı, İstanbul.
- [53] Pustu, Y. (2006). “Küreselleşme Sürecinde Kent”, *Sayıştay Dergisi*, (60):129-151.
- [54] Erol, K. (2008). “Metropolitan Kent Yönetimi”, *Yerel Siyaset Dergisi*, (30):11.
<http://www.yerelsiyaset.com/pdf/haziran2008/3.pdf>, 09 Kasım 2018
- [55] Öktem, B. (2008). *Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekânı Dönüştürmedeki Rolü, Büyükdere-Maslak Aksı, İstanbul’da Kentsel Ayrışma/Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, Birinci Baskı, Bağlam Yayınları, İstanbul
- [56] King, A. D. (2015). *Global Cities*, Routledge Library Editions: Economic Geography, Routledge
- [57] Çadırcı, H., (2006). *Küresel Kentler ve İstanbul’un Küreselleşmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [58] Hall, P. (1997). “Megacities, World Cities and Global Cities”
http://megacities.nl/?page_id=284, 13 Ekim 2018
- [59] Castells, M. (1994). *European Cities, The Informational Society and The Global Economy*, *New Left Review*, (204): 18-32.
- [60] Keleş, R. (1998). *Kent Bilimleri Sözlüğü*, İmge Yayınları, İstanbul
- [61] A.T. Kearney, *Global Cities Index 2008*, Chicago
<http://www.atkearney.com/documents/10192/6d7465d2-4444-43d8-9f63-852e251eb2c7>, 11 Ekim 2018
- [62] Douglass, M. (1999) *Mega-Urban Regions and World City Formation: Globalisation, The Economic Crisis and Urban Policy Issues in Pacific Asia*, *Urban Studies*, (12):31-33
- [63] Özdemir, D. (2003). *Yeniden Canlandırma Projelerinde Kültür, Turizm ve Emlak Piyasaları Üzerine Kurulu Stratejilerin Başarı(sızlık) Koşullarının İncelenmesi*, *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu içinde*, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul.
- [64] Crane, D., Kawasaki, K., Kawashima, N. (2006). *Global Culture*, First Edition, Routledge, New York
<https://www.taylorfrancis.com/books/e/9781134955107>, 10 Eylül 2018
- [65] Richards, G. (2015). “Creative Tourism: New Opportunities for Destinations Worldwide?” Presentation at the World Travel Market Conference on ‘Creative Tourism: All That You Need To Know About This Growing Sector’
https://www.academia.edu/17835707/Creative_Tourism_New_Opportunities_for_Destinations_Worldwide, 10 Eylül 2018

- [66] Yardımcı, S. (2005). Kentsel Değişim ve Festivalizm: Küreselleşen İstanbul'da Bienal, İletişim Yayınları, İstanbul.
- [67] Gehry, F., Guggenheim Müzesi, Bilbao, <https://www.guggenheim.org/about-us>, 10 Eylül 2018
- [68] Lynch, K., Çev: Başaran, İ. (2016). Kent İmgesi, İkinci Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul
- [69] Eraydın, A. (2006). Mekansal Süreçlere Toplu Bakış, Değişen Mekan-Mekansal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış: 1923-2003, Dost Yayınları, Ankara
- [70] Pocock, D. (1978). Images Of The Urban Environment, Columbia University Press, Amerika
- [71] Kösoğlu, N., (1995). "Kültür/Kimlik Üzerine", Türkiye Günlüğü, (33): 43.
- [72] Legates, R., Stout, F. (2011). The City Reader. Beşinci Baskı, Routledge Urban Reader Series, New York.
- [73] Eraydın, Z., (2014). The Global Image Of The City: Impacts Of Place Branding On The Image Of Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [74] Jansson, J., Power, D., (2006). Image Of The City: Urban Branding as Constructed Capabilities in Nordic City Regions, Department Of Social And Economic Geography, Uppsala University.
- [75] Anholt, S., (2005). "Some Important Distinction In Place Branding", Henry Stewart Publications, 1, (2), 116-121.
- [76] Kavartzis, M., (2005). "Place Branding: A Review Of Trends And Conceptual Models", The Academy of Marketing Conference, Dublin.
- [77] Asplund, C., Haider, D., Kotler, P., Rein, I., (1999). "Marketing Places Europe: Attracting Investments, Industries and Visitors to European Cities, Communities, Regions and Nations", Financial Times Prentice-Hall, Harlow.
- [78] Ooi, C. S., Stöber, B., (2008). Authenticity-in-Context: Embedding The Arts And Culture In Branding Berlin and Singapore, Creative Encounters Working Papers, Copenhagen Business School, Copenhagen.
- [79] Cova, B., (1996). The Postmodern Explained To Managers: Implications For Marketing, Business Horizons, https://econpapers.repec.org/article/eeebushor/v_3a39_3ay_3a1996_3ai_3a6_3ap_3a15-23.htm, 12 Ekim 2018
- [80] Graham, S., Marvin, S. (1996), Telecommunications and The City: Electronic Spaces, Urban Places, London
- [81] Grundey, D., (2006). "Country Image and Branding Destinations In Place Marketing: Any Place For Emotional Relationship?", Postmodern Society and Consumption Patterns from The Perspective Of Social Sciences, 5th International Conference For Senior and Junior Researchers, http://www.mikroekonomia.net/system/publication_files/490/original/2.pdf?1314971018, 12 Ekim 2018

- [82] Barke, M. (1999). *City Marketing As A Planning Tool*, Routledge, Londra.
- [83] Hall, T., Hubbard, P., (1998). "The Entrepreneurial City And The 'New Urban Politics'", Wiley, Chichester,
<https://lucris.lub.lu.se/ws/files/6362005/602647.pdf>, 12 Ekim 2018
- [84] Şen, B., Der. Kurtuluş, H., (2005). *Soylulaşma: Kentsel Mekânda Yeni Ayırıştırma Biçimi*, İstanbul'da Kentsel Ayırıştırma, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- [85] Featherstone, M., Çev. Küçük, M., (2013). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*, 3. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- [86] Adorno, T. W., (1991). "The Schema of Mass Culture", *The Culture Industry: Selected Essays on Mass Culture*, Londra.
https://carlos.public.iastate.edu/607/readings/header_adorno.pdf, 8 Eylül 2018
- [87] Morley, D., Robins, K., (2002). *Spaces of Identity*, 2. Baskı, Routledge
https://monoskop.org/images/3/39/Robins_Kevin_Morley_David_Spaces_of_Identity_Global_Media_Electronic_Landscapes_and_Cultural_Boundaries_1995.pdf, 2 Nisan 2018
- [88] Evans, G., (2001). *Cultural planning: an urban renaissance?* Routledge, Chp8, p.212-258, Londra
<https://cpb-eu-w2.wpmucdn.com/caledonianblogs.net/dist/a/14/files/2008/08/evans-chapter.pdf>, 2 Nisan 2018
- [89] Urry, J., (1995). *Consuming Places*, 2. Baskı, Routledge
https://books.google.com.tr/books?id=c7JQ0AtscUC&pg=PP5&hl=tr&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false, 2 Nisan 2018
- [90] Dündar, Ş. G., (2010). "Unvan Peşindeki Kentler: 'Mega-Projeler' ve 'Mega-Etkinlikler' Üzerinden Bir Bakış", *Mimarlık Dergisi*, 353: 55-58.
<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=367&RecID=2390>, 29 Mayıs 2018
- [91] Getz, D. (2008). "Event Tourism: Definiton, Evolution and Research", *Tourism Management*, 29: 403-428.
- [92] Erten, S., (2008). *Spatial Analysis of Mega-Event Hosting: Olympic Host And Olympic Big Cities*, Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [93] Roche, M. (2000). "Mega-Events and Modernity: Olympics and Expos In The Growth Of Global Culture", Routledge, 1-29.
<http://www.caledonianblogs.net/mefi/files/2011/01/Roche-Chapter.pdf>, 29 Mayıs 2018
- [94] Richards, G., Wilson, J. (2004). "The Creative Turn In Regeneration: Creative Spaces, Spectacles and Tourism In Cities", CAB International, 12- 23.
- [95] Ritchie, J.R.B., (1984). "Assessing The Impact of Hallmark Events: Conceptual and Research Issues", *Journal Travel Research*, 23 (1), 2-11.

- [96] Landry, C., (2000). The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators, Earthscan, Londra.
- [97] Chalip, L., Green, B. C., Hill, G. (2003). "Effects Of Sport Event Media on Destination Image and Intention Visit, Journal of Sport Management, 17: 214-234.
<https://journals.humankinetics.com/doi/abs/10.1123/jsm.17.3.214>, 29 Mayıs 2018
- [98] Bowdin, G. A. J., Allen, J., Harris, R., McDonnell, I. (2006). Events Management, Elsevier, Great Britain.
- [99] Baudrillard, J., Çev. Deliçaylı, H., Keskin, F. (2004). Tüketim Toplumu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- [100] Fuarlar ve Expolar, Palais de l'Industrie, 1855 Paris Evrensel Sergisi, <https://tr.pinterest.com/pin/81064862019483802/>, 02 Ocak 2019.
- [101] Fuarlar ve Expolar, Palais des Beaux-Arts, <https://www.cntraveler.com/activities/lille/palais-des-beaux-arts>, 02 Ocak 2019.
- [102] Fuarlar ve Expolar, Eiffel Kulesi, 1889 Paris Evrensel Sergisi, [https://blog.flypgs.com/eyfel-kulesi-hakkinda-muhtemelen-hic-duymadigin-ilginc-bilgiler/](https://blog.flypgs.com/eyfel-kulesi-hakkinda-muhtemelen-hic-duymadigin-iliginc-bilgiler/), 02 Ocak 2019.
- [103] Fuarlar ve Expolar, Crystal Palace, 1852 Londra Evrensel Sergisi, <https://www.arkitektuel.com/kristal-saray/>, 02 Ocak 2019.
- [104] Bienaller, 1895 Venedik Bienali, <https://www.labiennale.org/en/history>, 02 Ocak 2019.
- [105] Spor Organizasyonları, Olimpiyatlar, Barselona Olimpiyat Stadyumu, Sant Jordi Spor Salonu ve Olimpiyat Müzesi <https://www.travelingturks.com/avrupa/ispanya/barselona/gezilecek-yerler-barselona/barcelona-olimpiyat-stadyumu/>, 02 Ocak 2019.
- [106] Spor Organizasyonları, Olimpiyatlar, Münih Frei Otto Olimpiyat Stadyumu, http://arch365bilgi.blogspot.com/2017/05/frei-otto-munih-olimpiyat-stadyumu_3.html, 02 Ocak 2019.
- [107] Spor Organizasyonları, Olimpiyatlar, 2004 Atina Olimpiyat Stadyumu, <http://old.qha.com.ua/tr/turk-dunyasi/dunyaca-unlu-mimarin-astana-projesi-heyecanla-bekleniyor/162475/>, 02 Ocak 2019.
- [108] Niksarlıoğlu, A., (2007). Kültür Eksenli Kentsel Dönüşüm: 2010 Avrupa Kültür Başkenti Olarak İstanbul, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [109] Spor Organizasyonları, Olimpiyatlar, Turin Hokey Stadyumu, <https://www.mimoo.eu/projects/Italy/Turin/Palaspport%20Olimpico/>, 02 Ocak 2019.

- [110] Solberg, H. A., Preuss, H., (2007). "Major Sport Events And Long-Term Tourism Impacts, Journal of Sport Management, 21: 213-234.
- [111] Erten, S., (2008). Spatial Analysis of Mega-Event Hosting: Olympic Host and Olympic Big Cities, Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [112] Chalkley, B., Essex, S. (1999). "Urban Development Through Hosting International Events: A History Of The Olympic Games", Planning Perspectives, 14: 369-394.
- [113] Eryılmaz, S. S., Cengiz, H., (2012). "Mega Etkinliklerin Kent Mekânına Ekonomik Yansımaları, Formula 1 Örneği", YTÜ Sigma Dergisi , 4:77-96
<http://www.ytusigmadergisi.com/pdfs/424.pdf>, 28 Aralık 2018.
- [114] Cantürk, E., (2009). Kültür Eksenli Kentsel Stratejiler: Kentin Büyük Ölçekli Etkinliklerle Sergilenmesi ve Dönüşmesi, Yüksek Lisans Tezi,
- [115] Sousa, J. F., Mesquita, A., (2000). "Big Urban Ports Transformations-The Case of Lisbon"
http://www.igeo.pt/servicos/CDI/biblioteca/pdf/AMB_27_52.pdf, 28 Aralık 2018
- [116] Cushman ve Wakefield, 2007. European Cities Monitor 2007.
http://www.berlinpartner.de/fileadmin/chefredaktion/documents/pdf_Presse/European_Investment_Monitor_2007.pdf, 28 Aralık 2018.
- [117] INE- Portekiz İstatistik Enstitüsü, www.ine.pt, 02 Ocak 2019.
- [118] Landry, C., (2006). The Art of City Making, Earthscan, Londra.
- [119] Spor Organizasyonları, 1992 Barselona Olimpiyatları,
<https://elconsorci.es/en/zona-franca-en/zona-franca-industrial-estate-2-2/>, 28 Aralık 2018.
- [120] Duran, P., 2005. The impact of the Olympic Games on tourism, Barcelona: the legacy of the Games 1992-2002 (elektronik makale), Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics UAB.
http://www.recercat.net/bitstream/2072/4221/21/CAP_17_The+impact+of+the+Olympic+Games+on+tourism.pdf, 28 Aralık 2018.
- [121] CAA Civil Aviation Authority, www.caa.co.uk, 02 Ocak 2019.
- [122] COHRE (Center of Housing Rights and Evictions- Konut Hakları ve Tahliyeler Merkezi) Raporu
- [123] Raquel Rolnik BM-İnsan Hakları Komitesine Sunulan Mega-Etkinlikler Raporu (2009)
- [124] Topal, A., (2003). "Global Kapitalizmde Sermaye Birikimi İçin Yeni Mekânsal Ölçekler: Dünya Kentleri/Global Kentler", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 2(12): 42-43.
- [125] Topçu, V., (2013). Küresel Şehir Kavramı ve İstanbul'un Küresel Şehirler Arasındaki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- [126] Beaverstock, J.V. ve diğeri, “A Roster of World Cities” 1999, <http://www.lboro.ac.uk/gawc/rb/rb5.html>, 03 Şubat 2019.
- [127] Taylor, Peter J. ve Diğeri, “Measuring the World City Network: New Results and Developments”, <http://www.lboro.ac.uk/gawc/rb/rb300.html>, 03 Şubat 2019.
- [128] Global Power City Index, <http://www.mori-m-foundation.or.jp/english/research/project/6/index.shtml>, 05 Şubat 2019.
- [129] The Mori Memorial Foundation, Global Power City Index 2012, Tokyo, 2012, <http://www.mori-m-foundation.or.jp/research/project/6/2012/10/gpci2012E.pdf>, 06 Şubat 2019.
- [130] A.T. Kearney, Global Cities Index 2012
<https://www.atkearney.com/documents/10192/dfedfc4c-8a62-4162-90e5-2a3f14f0da3a>, 06 Şubat 2019.
- [131] EIU, “Benchmarking Global City Competitiveness 2012” s.6-7 ve s.25-26.
- [132] Knight Frank TheWealth Report 2012, <http://www.thewealthreport.net/TheWealth-Report-2012.pdf> (24 Haziran 2013), s.17.
- [133] Dünya Kentleri Nüfus Yoğunlukları Karşılaştırması, https://pudding.cool/2018/10/city_3d/, 03 Şubat 2019.
- [134] Dünya üzerinde fotoğraf çekilen ve paylaşılan noktaların dağılımı, <http://www.sightsmap.com/>, 03 Şubat 2019.
- [135] Keyder, Ç., (1992). “İstanbul’u Nasıl Satmalı?”, 3, 81-85.
- [136] Tekeli, İ. (1992). “Dünya Kenti İstanbul”, 55-61.
- [137] İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), İstanbul genel gösterimler, idari yapı karşılaştırması, <https://www.ibb.istanbul/SitePage/Index/120>, 05 Şubat 2019.
- [138] Türk İstatistiki Kurumu (TÜİK), Bölgesel gösterimler, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/sorguSayfa.do?target=degisken>, 05 Şubat 2019.
- [139] Türk İstatistiki Kurumu (TÜİK), 2000-2006, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS), 2007-2018, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/sorguSayfa.do?target=degisken>, 05 Şubat 2019.
- [140] İstanbul Kalkınma Ajansı, (30.12.2014). 2014-2023 İstanbul Bölge Planı, İstanbul.
- [141] Aksoy, A.; Enlil, Z., (2011). Kültür Ekonomisi Envanteri 2010, 1. Baskı, Maraton Dizgievi, İstanbul.
- [142] İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü, 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu, http://www.planlama.org/new/images/stories/Dokuman/istanbul_cdp/1-2_aciklamalar_bolgesel_aras_bulgulari_.pdf, 07 Mart 2019.

- [143] Der. Türkün, A., (2014). Mülk, Mahal, İnsan, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- [144] Akın, O., (2012). “İstanbul Kentinin Değişim Öyküsü”, Mimarist Dergisi, 12: 46-59.
- [145] Öktem, B., (2006). “Neoliberal Küreselleşmenin Kentlerde İnşası”, Planlama Dergisi, 2: 53-62.
- [146] Yardımcı, S., (2005). Küreselleşen İstanbul’da Bienal, 1. Baskı, İletişim Yayınları Sanat Dizisi, Ankara.
- [147] İstanbul Kültür Sanat Vakfı Verileri (IKSV), Bienal Katılımcı Sayıları, <http://www.iksv.org> , 07 Mart 2019.
- [148] Büyük Etkinlikler ve Kentlere Etkileri İstanbul Örneği, <http://politikaakademisi.org/2016/09/05/buyuk-etkinlikler-ve-kentlere-etkileri-istanbul-ornegi/>, 09 Mart 2019.
- [149] Tosun, Y., (2008). Kültürel Mirasın Korunmasında Üst Ölçekli Projelerin Rolü 2010 Avrupa Kültür Başkenti İstanbul ve Fatih Suriçi’ne Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [150] İstanbul’un Mega-Projeleri, <https://megaprojeleristanbul.com/#>, 14 Nisan 2019.

EK-A

ARAŞTIRMA YÖNTEM ŞEMASI

ARAŞTIRMANIN AMACI

Küreselleşme olgusunun kent merkezlerindeki yeniden yapılanma süreçleri üzerinde nasıl bir etkisi vardır?
Küresel düzlemde kentlere tanımlanan roller doğrultusunda uygulama araçları ve planlama yaklaşımlarındaki değişim nasıldır?
Değişen yaklaşımlar ve planlama anlayışı yerelin ihtiyaçlarını karşılayabiliyor mu, mevcut dokunun sürdürülebilirliği sağlanabilir mi?

HEDEFLER

Yeniden yapılanma süreçlerine ait kavramsal ve kuramsal çerçevenin belirlenmesi

ARAŞTIRMA SORULARI

- 1-Kentsel gelişme politikaları tarihsel süreç içerisinde nasıl bir değişim göstermektedir?
- 2-Küreselleşme olgusu yeniden yapılanma süreçlerini nasıl şekillendirmektedir?
- 3-Küreselleşme olgusu kapsamında ortaya çıkan yeni kavramlar ve planlama yaklaşımları nelerdir?
- 4- Tüketim mekânı olarak kentlerin markalaşması ve pazarlanması kentsel gelişmevi nasıl yönlendirmektedir?

YÖNTEM

Literatür Araştırması

Ulusal ve uluslararası kaynakların incelenmesi

Literatür Araştırması

Uluslararası kaynakların, Dünya örneklerinin incelenmesi

Mekânsal İnceleme Alan Araştırması

Mekânsal Analizler
GIS Teknolojisi-Netcad
Mekânsal Kümeleme Analizi
İlişkisel Veritabanı
Haritalandırma Çalışması
Kalitatif+Kantitatif Verilerin İncelenmesi

KAPSAM

Küreselleşme olgusu doğrultusunda kent merkezlerinde yeniden yapılanma süreçlerinin anlaşılabilmesi için kuramsal ve kavramsal çerçevenin tanımlanması
Yeniden Yapılanma -Tarihsel Süreç
Yeniden Yapılanma-Kavramlar
Küreselleşme-Planlama Anlayışındaki Değişimler
Küreselleşme-Tüketim Mekanı Olarak Kent

Büyük ölçekli organizasyonların farklı kentlerde ortak özellikleri ve sonuçlarının tespit edilmesi
Küreselleşme Süreçlerini Tetikleyen Oluşum ve Organizasyonlar
Mega-Organizasyon kavramlarının açıklanması
Dünya Örneklerinin İncelenmesi
Değerlendirme Matrisinin Oluşturulması

Farklı Dünya kentleri incelenerek elde edilen matris doğrultusunda İstanbul'da gerçekleşen büyük ölçekli organizasyonların değerlendirilmesi
Kent İçerisindeki Farklı Dokularda Büyük Ölçekli Organizasyonların Etkilerinin Tespit Edilmesi
Mekânsal Dağılımın İncelenmesi
Küreselleşme Olgusu-Fizik Mekân İlişkisinin Kurulması

BÖLÜM 2

BÖLÜM 3

BÖLÜM 4

TEMEL İNCELEME KONUSU

Farklı kentlerde gerçekleşen büyük ölçekli kültürel organizasyonların ortak özellikleri olduğu düşünüldüğünde benzer sonuçlardan bahsedilebilir mi?
Kentsel gelişmede küreselleşmenin etkisi fizik mekân üzerinden incelenebilir mi?

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Küreselleşme sürecinde yerelin kimlik özelliklerinin sürdürülebilirliği söz konusu mu?
Gerçekleşen büyük ölçekli kültürel etkinliklerin alt ölçekte kent merkezine etkisi nasıl olmaktadır?

AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTLERİ

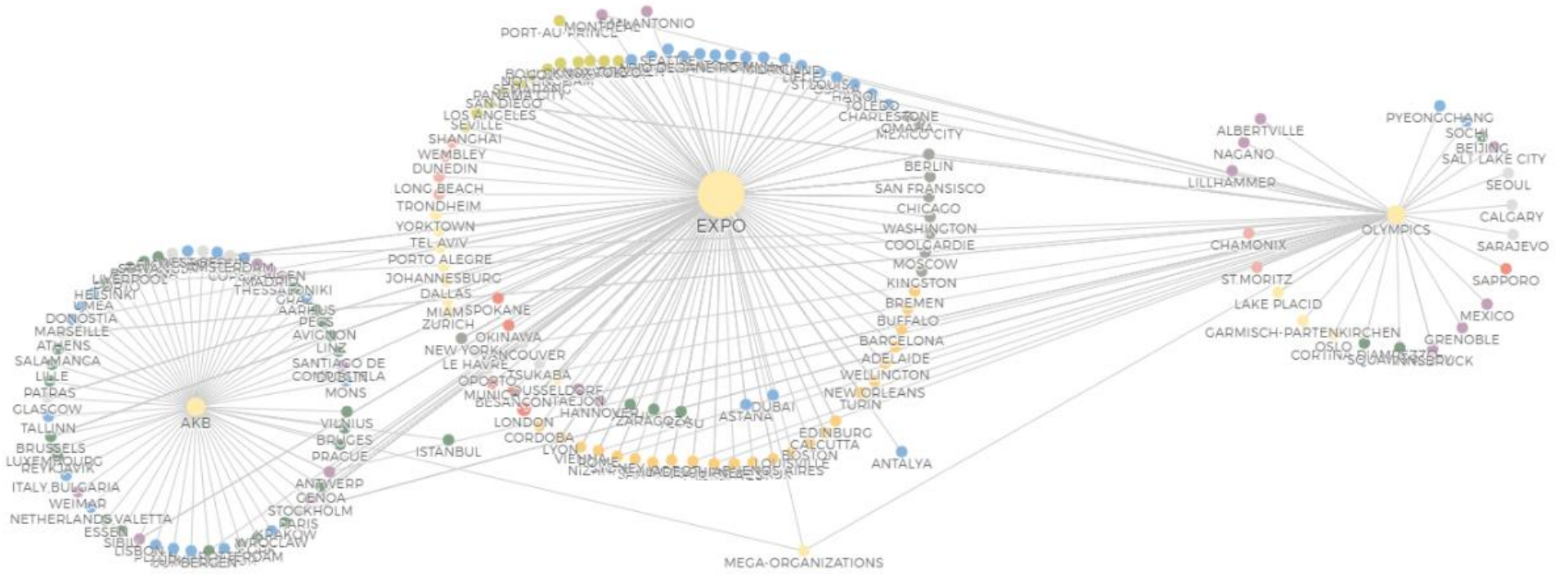
TARİH	AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ
1985	Athens, Greece
1986	Florence, Italy
1987	Amsterdam, Netherlands
1988	West Berlin, Germany
1989	Paris, France
1990	Glasgow, United Kingdom
1991	Dublin, Ireland
1992	Madrid, Spain
1993	Antwerp, Belgium
1994	Lisbon, Portugal
1995	Luxembourg, Luxembourg
1996	Copenhagen, Denmark
1997	Thessaloniki, Greece
1998	Stockholm, Sweden
1999	Weimar, Germany
2000	Reykjavík, Iceland
	Bergen, Norway
	Helsinki, Finland
	Brussels, Belgium
	Prague, Czech Republic
	Krakow, Poland
	Santiago de Compostela, Galicia, Spain
	Avignon, France
	Bologna, Italy
2001	Rotterdam, Netherlands
	Porto, Portugal
2002	Bruges, Belgium
	Salamanca, Spain
2003	Graz, Austria
2004	Genoa, Italy
	Lille, France
2005	Cork, Ireland
2006	Patras, Greece
2007	Luxembourg, Luxembourg

Sibiu, Romania	
2008	Liverpool, United Kingdom
Stavanger, Norway	
2009	Linz, Austria
Vilnius, Lithuania	
2010	Essen, Germany
Pécs, Hungary	
Istanbul, Turkey	
2011	Turku, Finland

MEGA-ORGANİZASYONLAR VE EV SAHİBİ KENTLER

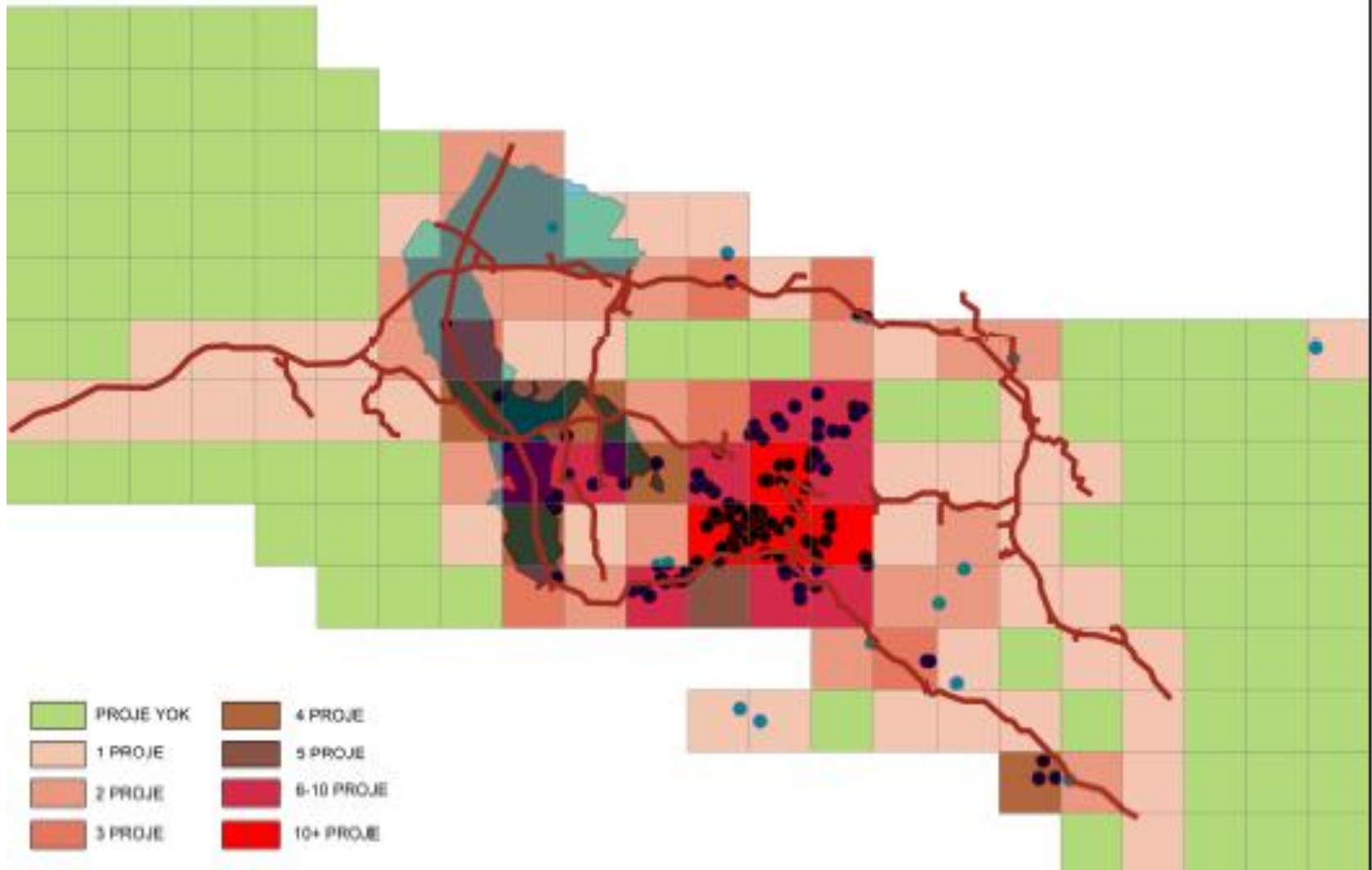
ÜST ÖLÇEKLİ PLAN STRATEJİLERİ VE İSTANBUL

ÖNCELİK ALANI	HEDEF	STRATEJİ	KÜRESELLEŞME VURGUSU	EKONOMİK YENİDEN YAPILANMA	SOSYO-KÜLTÜREL YENİDEN YAPILANMA	MEKANSAL YENİDEN YAPILANMA	MARKA-KENT VURGUSU	KENTSEL KİMLİK	
KÜRESEL EKONOMİDE SÖZ SAHİBİ, YÜKSEK KATMA DEĞER ÜRETEN, YENİLİKÇİ VE YARATICI EKONOMİ	KÜRESEL EKONOMİDE STRATEJİK AKTÖR	İstanbul'un Ekonomik Anlamda Küresel Çekim Noktası Olması	+	+	-	-	-	-	
		Dış Ticaretin Güçlendirilmesi	+	+	-	-	-	-	
	KÜRESEL DEĞER ZİNCİRİNDE REKABETÇİ KONUM	Küresel Rekabet Gücünü Ortaya Çıkarabileceği Ve Uluslararası Değer Zincirinde Yüksek Katma Değerli Fonksiyonlara Sahip Olacağı Sektörlerde Uzmanlaşma ve bu Sektörlerin Geliştirilmesi	+	+	-	-	-	-	
	SANAYİDE DÖNÜŞÜM	İleri Teknoloji Kullanan, Yüksek Katma Değer Üreten, ve Nitelikli İşgücüne Sahip Bir Üretim Yapısı	+	+	-	-	-	-	
	NİTELİKLİ GİRİŞİMCİLİK	Girişimcilik Kültürünün Yaygınlaştırılması ve Niteliğinin Artırılması	-	+	-	-	-	-	
		Girişimcilik Odaklı Destek Mekanizmalarının ve Altyapılarının İyileştirilmesi, Çeşitlendirilmesi, Bu Desteklere Erişimin Kolaylaştırılması	-	+	-	-	-	-	
	DÖNÜŞEN İŞGÜCÜ, GELİŞEN ARTAN İSTİHDAM ve	İstihdamın Artırılması, İşsizliğin Azaltılması	Değişen Ekonomik Yapıya Paralel Olarak İşgücünün Dönüşümünün Sağlanması	-	+	-	-	-	-
			İstihdamın Mevcut Koşullarının İyileştirilmesi, Sosyal Güvenlik Koşullarının Güçlendirilmesi	-	+	-	-	-	-
				-	+	-	-	-	-

MEGA-PROJELERİN MEKANSAL DAĞILIMI

EK-F

GZFT ANALİZİ

	RİSKLER	POTANSİYELLER
MEGA-PROJELER	<ul style="list-style-type: none"> • İkonik Senaryo • Hedef kitle • Seri-üretim kentler • Metalaşma • Geçicilik • Parçacılık • Kamu Yararı • Kamu-Özel Ortaklıkları • Soylulaşma 	<ul style="list-style-type: none"> • Kentsel parçaların düzenlenmesinde gerçekleşme ölçütlerini daha rahat karşılayabilme olanağı bulunmaktadır. • Bir kentsel hareket odağının yaratılmasıyla, yakın çevrede ya da kent bütününde ilişkili diğer alan kullanımlarına da yansıyan bir iyileştirme söz konusu olmaktadır. • Kısa vadede uygulanabilirler. • Simgesel olarak kentsel imaja katkıda bulunurlar. • Kentsel çekiciliği güçlendirici özellikleri vardır. • Kentin kültürel altyapısına olan katkısı ile uzun vadede sosyo-kültürel yapıya bağlı olarak toplumsal gelişme söz konusudur.
MEGA-ORGANİZASYONLAR	<ul style="list-style-type: none"> • Aynılaşma Riski • Kimlik Temsili • Ayrışma • Turizmin Sektörel Riskleri • Ekonomik Bağlam • Fetivalizam 	<ul style="list-style-type: none"> • Kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması • Global-kültürel işbirliği. Kültürel etkileşimi engelleyen tüm sosyal ve ekonomik sınırların aşılması ve etkileşimin dünya geneline yayılmasının sağlanması • Marka-kentler, kentsel mekana yatırımın çekilmesi açısından önemli bir odak noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. • Kentsel kimlik vurgusunun önem kazanması • Yerli ve yabancı turizm gelirlerinin yeni yatırımlara dönüşmesi • Mega-proje ve mega-organizasyonların kentlerin yenilenmesinde ve fizik mekanın canlandırılmasında dünyanın dikkatinin çekildiği bir odak noktası haline gelmesi • İzlenecek kentsel politikalar ile aynılaşmanın engellenebilir olması

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Didem BIÇKICI
Doğum Tarihi ve Yeri : 20.03.1992 – Kdz. Ereğli/Zonguldak
Yabancı Dili : İngilizce, Almanca, Portekizce
E-posta : didemmbickici@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Lisans	Şehir Bölge ve Planlama Bölümü	Yıldız Teknik Üniversitesi	2015
Lise	Fen Bilimleri	TED Kdz. Ereğli Koleji Vakfı Özel Lisesi (Burslu)	2010

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	Firma/Kurum	Görevi
2016	Netcad Yazılım A.Ş.	Şehir PlancısıProje Uzmanı
2015	Promer Planlama	Şehir Plancısı
2013	Beşiktaş Belediyesi	Stajyer

YAYINLARI

Bildiri

1. Bıçkıcı, D., Türkün, A. "Mega-Organizations As a Transformation Tool: A Review On Istanbul", 35th International Scientific Conference on Economic and Social Development – "Sustainability from an Economic and Social Perspective", Lizbon, Portekiz, 15-16 Kasım 2018, s.100.

